T. C.

İstanbul Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

KEMALİST DÖNEMİN ÖJENİ POLİTİKALARINDA KADINLIĞIN KURGULANIŞI: 1930-1945

Elif Çağlı
2501090729

Tez Danışmanı

Yrd. Doç. Dr. G. Gürkan ÖZTAN

İstanbul 2011

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **Uluslararası İlişkiler** Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim-Öğretim Programını başarı ile tamamlayan **2501090729** numaralı **Elif ÇAĞLI**'nın hazırladığı **"Kemalist Dönemin Öjeni Politikalarında Kadınlığın Kurgulanışı: 1930-1945"** konulu YÜKSEK LİSANS/ ~~DOKTORA TEZİ~~ ile ilgili **Tez Savunma Sınavı**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **24.06.2011 Cuma günü saat 13.00'da** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ......Kabulü......'ne* OYBİRLİĞİ /~~OYÇOKLUĞUY~~LA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ(*)	İMZA
PROF. DR. BİRSEN ÖRS	Kabul	
DOÇ. DR. AYTEN ALKAN	Kabul	
DOÇ. DR. İNCİ KERESTECİOĞLU	Kabul	
YRD. DOÇ. DR. ERHAN KELEŞOĞLU	Kabul	
YRD. DOÇ. DR. G. GÜRKAN ÖZTAN	Kabul	

Kemalist Dönemin Öjeni Politikalarında Kadınlığın Kurgulanışı:1930-1945

Elif Çağlı

ÖZ

Öjeni politikalarının yoğun bir biçimde uygulanışı, her ne kadar düşüncenin ortaya çıkışını çok eski tarihe götürebilmek mümkünse de, iki savaş arası döneme rastlar. Dönemin başta otoriter, faşist rejimleri olmak üzere, pek çok ülkede özellikle beden, sağlık, spor, aile ve evliliğe ilişkin düzenlemelerde olumlu ve olumsuz öjeni politikalarını analiz edebilmek mümkündür.

Bu çalışmanın amacı 1930- 1945 arası Kemalist dönem olarak adlandırılan süreçte, Türkiye'de öjeni politikalarında kadınlığın nasıl kurgulandığı sorusunu yanıtlamaktır. Bu noktada büyük ölçüde dönemin birincil kaynakları olan yazılı eserlerden kitap, makale, yasal düzenlemeler ve dergiler analiz edilmiştir. Bu çerçevede tez, bu süreç içerisinde uygulanan öjeni politikalarının, iç ve dış dinamikler göz ardı edilmeden, özellikle en belirgin olduğu beden, sağlık, spor, aile ve evlilik alanlarında gerçekleştirilen uygulamaların analiz edilerek, tüm bu uygulamalarda kadınlığa atfedilen, roller, değerler ve niteliklerden hareketle kurgulanan "ideal kadın" ın ortaya konabilmesini amaçlar.

Constructing of Women In Eugenic Policies In Kemalist Period: 1930-1945

Elif Çağlı

ABSTRACT

The intensive applications of eugenic policies coincide betwen two World Wars inspite of the emergence of this idea has occured for a long time ago in the history. So, in this period, it is possible to analyze both negative and positive sides of eugenic policies in especially the body, health, sports, family and marriage arrangements in most of country, mostly fascist and autharitarian regimes.

This study aims to answer the question, which can formulize as: " how feminity was constructed between 1930-1945 that is called Kemalist period?".At this point, resources like book,articles, journals, legal arrangments which are primary sources of that period, have been analized. In this context, this thesis aims to describe and define ''ideal woman'' by analyzing the eugenic policies which are especially evident in body, health,sport, family and marriage scopes, without regarding internal and external dynamics.

Kemalist Dönemin Öjeni Politikalarında Kadınlığın Kurgulanışı:1930-1945

Elif Çağlı

ÖNSÖZ

Öjeni düşüncesi 19.yy'da ortaya çıkmasına rağmen, etkisini iki savaş arası dönemde gösteren bir düşünce olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak öjeni konusunda yapılan çalışmalar, yoğun olarak Almanya, İtalya üzerine gerçekleştirilmiştir. Buna karşılık biraz derinlemesine incelendiğinde, başta otoriter, faşist olmak üzere aslında pek çok ülkenin de öjeniyi olumlu ya da olumsuz veya her iki türlü de kullandığı görülür. Dolayısıyla en görünür olan Almanya ve İtalya dışında aslında pek çok ülkenin öjeni politikalarına ne şekilde yer verdiği, üzerine çalışılabilecek alanlar olarak karşımıza çıkar.

Bu bağlamda 1930-1945 arası dönemde otoriter modernleşme dönemi geçiren, batılılaşmayı, ulus devlet kurmayı ve tüm bunların yanında nüfusu nicelik ve nitelik yönünden arttırmayı hedef olarak belirleyen Türkiye'de öjeni politikalarını ele almak ise, hem bugünkü söylemleri daha iyi anlamak hem de, dönemin resmi ideolojisine farklı bir açıdan yaklaşabilme düşüncesinden doğmuştur. Bu çerçevede kavramın kendisinin açıklaması, farklı ülkelerin incelenmesi ve elbette Türkiye özelinde nüfus, sağlık, beden, evlilik ve aileye ilişkin düzenlemelerin incelenmesi gerekli olmuştur. Bunun yanı sıra asıl ele alınmak istenilen tüm bu öjeni politikalarının nasıl bir kadınlık kurguladığıdır. Zira döneme ilişkin modernleşme, milliyetçilik çerçevesinde kadın imgesine dönük pek çok çalışma mevcut olmakla birlikte, öjeni politikalarının bu noktada etkisini ele alan çalışma sayısı oldukça azdır. Dolayısıyla milliyetçi, modern kadın imgesini bir de öjeni politikaları dâhilinde okumak ve bu noktada ortaya çıkacak olan temel benzerlik ve farklılıkları görebilmek bu tezi yazmaya iten temel kaygılardan biridir.

Buna bağlı olarak bu tezin temel amacı, Kemalist dönem olarak adlandırılan 1930-1945 arası dönemde izlenen ve büyük ölçüde dönemde öjeni politikalarının neler olduğunu, öjeni düşüncesinin uygulamalara yansıyan taraflarını ve düşünsel boyutta kalan yanlarını ele alarak, bu çerçevede kadına atfedilen rolleri ve bu rolleri atfederken konulan referansları ortaya koymaktır. Yani "Kemalist dönem içerisinde izlenen öjeni politikalarına bakarken, kadının nasıl kurgulandığı" sorusuna yanıt aranacaktır. Bu çerçevede nüfus, aile, sağlık, beden terbiyesi, spor konusunda izlenen politikalar alt başlıklar olarak ayrı ayrı ele alınmış, çerçevede fikir beyanları, yazılı basın materyalleri, kitaplar başvurulan temel kaynaklar arasında yer almıştır.

Aynı dönemde pek çok ülkede uygulanan öjeni politikalarının, Türkiye'de ne şekilde ele alındığını ve bu çerçevede kadınlığın nasıl kurgulandığını araştıran bu tezi yazmamda, görüşleri ve bilgisi ile bana daima yol gösteren, yazdıklarımı kısa sürede okuyarak düzeltmeleri yapan, kafama takılan her türlü soruyu sabırla cevaplayan, her daim anlayışlı değerli danışmanım Yard. Doç. Dr. Güven Gürkan Öztan'a tüm emeği için teşekkür ederim. Ayrıca, tez sürecine katkıda bulunarak, bana zaman ayırdığı ve bu süreçte ilgisini ve desteğini benden esirgemediği için hocam Prof. Dr. Birsen Örs'e teşekkürlerimi sunarım. Başım her sıkıştığında, günün her saati bir telefon ya da mail kadar uzağımda olan, takıldığım noktada bırakıp gitmememi sağlayan, daima beni motive eden, kendi tezini yazarken bile bana zaman ayıran çok sevgili dostum Mehtap Tanar'a verdiği destek ve sabrı için teşekkür ederim. Makale konusunda yardımları için Aynur Çağlı ve Sami Bağdaş'a, öjeni konusunda yayımlanan ilk makalelerden biri olan Prof. Dr. Tevfik Remzi [Kazancıgil]'in makalesini benimle paylaşma nezaketini gösteren Prof. Dr. Aykut Kazancıgil ve Prof. Dr. Hüsrev Hatemi'ye yardımlarından dolayı teşekkürlerimi ederim. Ayrıca bana verdikleri destek ve motivasyon için arkadaşlarıma ve başta her türlü kahrımı çeken annem olmak üzere tüm aileme teşekkürlerimi sunarım.

İstanbul, 2011

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

2. KEMALİST DÖNEMİN ÖJENİ POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KEMALİST DÖNEMİN ÖJENİ POLİTİKALARI VE "İDEAL KADIN"

GÖRSELLER LİSTESİ

GİRİŞ

Genel olarak nüfusun nitelikli kesiminin çoğalmasını, niteliksiz olarak görülenlerin azalmasını sağlamaya dönük faaliyetlerin bütünü olarak tanımlanabilecek öjeni düşüncesinin kökenini Antik Yunan'a kadar uzatmak mümkün ise de, kavram Francis Galton tarafından 1883 yılında ortaya atılmıştır. Bununla birlikte özellikle 20.yy ile birlikte, kavram başta otoriter ve faşist rejimler olmak üzere pek çok ülkenin politikasında kendisine yer bulmuştur.

Büyük ölçüde ulus devlet kurma, modernleşme politikaları ile eklemlenen öjeni politikaları kendisine oldukça geniş yayılma imkânı bulmuştur. Kavramın olumlu yani *"fit"*[1] olanların çoğalmasını teşvik eden politikalar ve olumsuz yani *"unfit"* olarak görülenlerin azalmasını teşvik şeklinde ayrıma gidilmesinin ve söz konusu ayrımda kavramların içeriğinin muğlâklığının, öjeninin bu derece yayılmasına imkân tanıdığı belirtmek gerekir. Her ne kadar öjeni doruk noktasını Almanya'da Hitler ile yaşamışsa da, Amerika, İngiltere, Fransa, Çin, Rusya, Brezilya... gibi pek çok ülkede, göçmenlere yönelik ayrımcılıktan, kısırlaştırmaya, Yahudi soy kırımına, orta sınıfta doğumu teşvik etmekten, ari ırkın oluşturulmasına kadar farklı düzeylerde uygulanmıştır. Bu bağlamda öjeni politikaları tarihsel süreç içerisinde pek çok devlette olduğu gibi, ülkemizde de özellikle otoriter modernleşme dönemi olarak adlandırılan 1930-1945 arasında, etnik milliyetçilik ve modernleşme ile de eklemlenerek uygulanmıştır. Bu noktada dönemin uluslar arası koşullarından etkilenildiği ancak içsel dinamiklerin de politikanın uygulanışında ihmal edilmediğini vurgulamak gerekir.

---

[1] "Fit" kavramının Türkçe'deki karşılığı öjenik anlamda bu terimden anlaşılanı tam olarak karşılamadığı için, *"fit"*, *"unfit"*, kavramları olduğu gibi bırakılmış, Türkiye ile ilgili kısımlarda ise, daha çok ayrımın literatürde nitelikli/niteliksiz olarak yapılmasından dolayı bu şekilde bahsedilmiştir. *"Fit"*, genel olarak ruhsal, bedensel ve zihinsel açıdan istenilen tüm niteliklere haiz olmayı, bedensel açıdan belirli ölçülerde olmayı, rejimin gerektirdiği değerleri benimsemiş olmayı, fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı olmayı, hatta uç noktalarda sadece belirli bir ırka mensup olmayı, dolayısıyla ideal bir durumu içerirken, *"unfit* "bunun tam karşıtıdır. Ancak kavramın içeriğinin sınırları oldukça muğlâk, yere ve zamana göre değişen, yoruma açık bir biçimdedir.

Genel olarak incelendiğinde, Türkiye'de söz konusu dönemde olumlu öjeni olarak adlandırılan politikaların daha çok uygulandığı görülür. Bu politikaların izlerini ise, nüfus, beden, sağlık, evlilik ve aileye ilişkin hem yasal düzenlemelerde, hem uygulamalarda hem de resmi söylem düzeyinde inceleyebilmek mümkündür. Buna karşılık olumsuz öjeni politikası olarak "evlilik yasağı" kendisine kanun metinlerinde yer bulmuşken, kısırlaştırma başta olmak üzere pek çok konu ise, tartışma düzeyinde kalmıştır.

Hemen her politik düşüncede olduğu gibi öjeni politikalarında da toplumsal cinsiyet rollerine uygun biçimde kadınlığın kurgulandığı görülür. Bu çerçevede kadın, mensup olduğu ırka, sınıfa, yaş grubuna, çocuk sahibi olup olmamasına uygun biçimde öjeni düşüncesi açısından farklı farklı değerlendirilmiştir. Örneğin ari ırka mensup, orta veya üst sınıfta yer alan, ari ırktan bir erkekle evli ve üç çocuktan fazla çocuğa sahip Alman kadın "ideal kadın" algılanmaktadır. Bu noktada örneğin kadın evli değil veya evli olduğu halde çocuğu yoksa "ideal kadın" değildir. Ari ırka mensup değilse, "ideal kadın" olma ihtimali zaten yoktur.

Buna karşılık Kemalist dönemde de, modernleşme, etnik milliyetçi düşüncesi ile de eklemlenen öjenik politikalar çerçevesinde kadınlığın kurgulandığı ve "ideal kadın" ın yaratılmaya çalışıldığı gözlemlenebilir. Bu noktada kadının mensup olduğu ırk, özellikle Türklük" vurgusu, doğurganlığı, köylü/kentli ayrımı, kamusal alan/özel alan daki "görevleri"ni ifası, inkılâp değerlerini ne derece benimsediği "kadınlığın" kurgulanmasında önemli olan noktalar olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda bu tezin temel amacı "Kemalist dönemin öjeni politikalarında kadınlığın nasıl kurgulandığı?" sorusunu yanıtlamaya çalışmaktır.

Bu bakış açısı ile uyumlu bir biçimde bu çalışmada ilk önce öjeniden ne anlaşıldığı ifade edilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede öjeni kavramı tanımlanmaya çalışılarak, olumlu/olumsuz öjeni den ne anlaşıldığı, öjeninin

amaçları ve bunun farklı görüşlerle nasıl yorumlandığı ele alınacaktır. Herhangi bir düşünceyi tarihsel bağlamından bağımsız olarak ele almak mümkün olmadığından öjeninin tarihsel süreç içerisindeki seyrine değinilecektir. Bu noktada öjeni içerisinde de önemli yer turan üstün ırk, yaşam mücadelesi, doğal ayıklanma gibi fikirlerin kaynağı olarak görülebilecek Darwin ve sosyal Darwinizm genel hatları ile ele alınarak, bu şekilde düşüncenin hangi temellere dayandığı ortaya konmaya çalışılacaktır. Daha sonra öjeninin geliştiği dönemin koşulları ortaya konularak, öjeninin nasıl bir siyasi ve sosyal ortamda doğduğu ve bu koşulların fikrin gelişimine ne şekilde etki ettiği gösterilecektir. Bir sonraki adım olarak ise, öjeni düşüncesinin "demokratik" ten "faşist" ülkelere kadar ne denli geniş bir yayılma alanına sahip olduğunu göstermek amacıyla, farklı ülkelerde izlenen öjeni politikalarına yer verilecektir. Bu bölümün sonunda farklı ülkelerde öjenide toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl kurgulandığı sorusu cevaplanmaya çalışılarak, ülkeler arasında farklılıklar ve benzerlikler de gösterilerek, genel olarak öjeninin "kadınlığı" kurgularken ne gibi değerlere referans verdiğinin ipuçları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Bir sonraki bölüm ise, tezin asıl konusunun geçtiği coğrafya ve döneme odaklanan bir anlayış içerisinde yazılacaktır. Bu çerçevede dönemin genel düşüncesi olan milliyetçiliğin Türkiye'de nasıl geliştiğini anlamak ve öjeninin beslendiği sosyal Darwinizm fikrinin gelişimini görebilmek açısından, tarihsel süreç içerisinde milliyetçilik söylemleri ve sosyal Darwinizm fikrinin gelişimi analiz edilmeye çalışılacaktır. Söz konusu süreç, Kemalist döneme ait pek çok düşüncenin izlerini sürmenin izlerini sürmenin olanaklı olduğu ve birçok değişimin, dönüşümün gerçekleştiği 19.yy Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal darwinizm fikrinin nasıl geliştiği ve hangi açıdan Cumhuriyet döneminde miras kaldığı ortaya konmaya çalışılacaktır. Bir sonraki adım olarak ise milliyetçilik söylemlerinin, yine 19.yy'dan başlayarak tarihsel süreç içerisinde birbirleri ile ilişkileri de göz önünde tutularak dönemlendirilmesi çabasını içerecektir. Bu noktada söz konusu süreç, özellikle Türkçülüğün yoğun biçimde tartışılmaya başlandığı II. Meşrutiyet sonrası ile başlatılarak, zorunlu olarak çoğulcu bir

anlayışın benimsendiği Milli Mücadele dönemi, siyasi- hukuki bir vatandaşlık tanımının belirlenmeye çalışıldığı ancak etnisist temaların etkisinin gözlenebileceği 1923-1930 arası dönem ve son olarak, etnisist milliyetçiliğin baskın hale geldiği 1930-1945 arası dönem olarak sınıflandırılacaktır.

Aynı bölümün bir sonraki başlığında ulus devlet inşa sürecinde olan Kemalist dönemin, nüfusu nicelik ve nitelik yönünden arttırma kaygısına, bu kaygının iktisadi, sosyal, siyasal sebeplerine, bunun nasıl politik bir hal aldığın, bunun bir aracı olarak öjeninin ne şekilde kullanılmak istendiğine ve kullanıldığına değinilecektir. Bu çerçevede "nitelikli", "niteliksiz" ayrımının nasıl yapıldığı, hangi kriterlerin bu ayrımı gerçekleştirmede temel alındığı ortaya konularak, nitelikleri olanların çoğalması, niteliksiz olanların azalması yönündeki temel argümanların neler olduğu, bu amaçla ne gibi önerilerin gündeme getirildiği ortaya konacaktır

Bir sonraki adım olarak ise, Türkiye'de "öjeni" – "ırk hıfzıssıhha" kavramlarından ne anlaşıldığı, tanımının ne şekilde yapıldığı, olumlu/olumsuz öjeni ayrımı, ilgili konulardaki farklı görüşler ortaya konularak, konunun resmi söylemde nasıl algılandığını anlaşılmaya çalışılacaktır. Bunun ardından öjeninin kendisini belirgin biçimde gösterdiği politikaların analizi gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede ilk olarak beden ve sağlık politikalarında öjeninin nasıl yer bulduğuna değinilecektir. Buna bağlı olarak, dönemin kanuni düzenlemelerin ve uygulamaların yanı sıra, dergi ve kitaplarda konu ile ilgili düşüncelere yer verilerek, bu açıdan özellikle "olumlu öjeni" politikalarının izleri ortaya konacaktır. Son başlıkta ise, öjeninin kendine yer bulduğu bir diğer alan olan evlilik, aile ve çocuk politikalarında öjeni uygulamaları, bir önceki bölüm ile benzer biçimde kanuni düzenlemeler, uygulamalar, dergi ve konu ile ilgili kitapların analiz edilmesi ile gerçekleştirilerek, olumlu ve bu kez evliliğe ilişkin düzenlemelerde olumsuz öjeninin de nasıl uygulandığı belirlenecektir. Ayrıca tüm bu politikaların arkasındaki iktisadi, sosyal ve siyasal yapıda söz konusu analizlerde ilişkisel biçimde verilmeye çalışılacaktır.

Son bölümde ise, öjeni politikalarında kadınlığın nasıl kurgulandığı sorusuna yanıt aranacaktır. Bu çerçevede ilk olarak Kemalist dönemde yeni rejimin, nasıl bir kadına ihtiyaç duyduğu, modern, milliyetçi söylemleri kullanarak ötekisi ışığında kurguladığı "yeni kadın" ortaya konmaya çalışılacak, öjenik politikaların bu söylemlerle eklemlendiği veya ters düştüğü noktalar belirtilecektir. Öjenik sağlık, beden, evlilik ve aile politikalarında kadınlığın hangi söylemlerle kurulduğu, ne gibi ayrımlara gidildiği, hangi değerlerin kendisine yüklendiği ve bu şekilde ortaya çıkan kadın imajı tasvir edilmeye çalışılacaktır.

Bu amaca ulaşmak için izlenilecek olan temel yöntem, dönemin önemli kaynaklarının taranarak analiz edilmesi olarak gerçekleşecektir. Bu bağlamda kavramsal çerçeve kısmında, dönemin öjenik bilim insanlarının kendi yazdıkları eserlere ve yine bu dönem hakkında yazılan eserlere ağırlık verilerek, daha çok kitap ve makalelerden faydalanılacaktır. Türkiye ile ilgili kısımlarda ise, birincil kaynaklara daha çok ağırlık verilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede ilgili yasal düzenlemelere ait metinler başta olmak üzere, öjenik politikaların ve kadınlığın kurgulanışın izlerini sürülebileceğimiz temel metinler analiz edilmeye çalışılacaktır. Bu noktada, kitap ve makalelerin yanı sıra, dönemin resmi söyleminin izlerini sürebileceğimiz, *Ülkü, Beden Terbiyesi ve Spor, Spor Postası, Türk Spor, Ana, Türk Kadını* ve *Ev Kadın* dergilerinde yer alan, yazı ve görsellerin incelenmesi ile konunun aydınlatılmasına çalışılacaktır.

Söz konusu bilgiler dâhilinde, bu tezin temel iddiası, Kemalist dönemde evlilik, sağlık, beden ve aile politikalarında öjenik bir tutum benimsendiğidir. Bu noktadan hareketle de milliyetçi söylemle de eklemlenen ancak kimi zaman "modern kadın" ile çelişki halinde olabilen, kadın imgesinde, özellikle, doğurganlık ve biyolojinin ön plana çıkarıldığı görülür. Bu çerçevede "ideal kadın": olabildiğince fazla çocuk sahibi, ancak spor ve beden terbiyesi sebebiyle vücut özellikleri bakımından uygun kalıplar içerisinde olan, bunun

yanı sıra, rejimin temel ideolojisini içselleştiren ve aktaran, modern ama "modernliğini giyim kuşamda uç noktalara taşımayan", "ahlaki ve milli değerlere uygun davranan", kamusal alanda cinsiyetsizleştirilmiş, özel alanda toplumsal cinsiyet rollerini benimseyen ve bu durumu hiçbir şekilde sorgulamaması gereken kadındır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.KAVRAMSAL VE TARİHSEL OLARAK ÖJENİ DÜŞÜNCESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.1 Öjeni Kavramının Tanımlanması

Yunanca "eugenes" ten gelen öjeni kelimesi, "soy arıtımı", "kalıtsal olarak asil, eksiksiz doğan" anlamlarına gelir. Kavram ilk olarak Francis Galton[2] tarafından 1883' "Inquiries Into Human Facultay and The Development" isimli eserinde kullanmıştır. Galton'ın ırk üzerine fikirlerini ise önce 1865 yılında MacMillan's Magazine isimli dergide yayımlanmış, daha sonra bu makaleler 1869 ylında "Hereditary Genius" ismiyle kitaplaştırılmıştır

Öjeni, temel olarak toplumun *"unfit"* unsurlardan arındırılıp, *"fit"* unsurların geliştirilerek, "üstün" insanların yaratılmasına dayanır. 19.yy sonlarında ortaya çıkan öjeni düşüncesi, 20.yy'ın ilk yarısında etki alanını oldukça genişleten ve bugün içerisinde yaşadığımız dönemde özellikle "insan genomu" adı verilen proje ile birlikte tekrar tartışılmaya başlayan bir düşüncedir.

Kavramı literatüre kazandıran Francis Galton, öjeni düşüncesi içerisinde farklılıkları gösteren iki farklı tanım gerçekleştirir. Bu tanımlarda dikkatimizi çeken nokta *"nature/nurture"* ya da *"heredity or enviroment"* yani "doğuştan kalıtım yoluyla gelen özellikler" e karşı "çevresel koşullar" ın etkisi ayrımı noktasında öjeni düşünürleri içerisinde farklı görüşlere yol açan tanımların yapılmış olduğudur. Nitekim Galton 1904'te yapmış olduğu öjeni tanımlaması şu şekildedir:

[2] Francis Galton (1822-1911),Brimingham'da doğan Galton'ın babası silah üreticisi ve banka sahibi olup, Quaker içinde yer alır. Galton aynı zamanda Darwin'in yarı kuzenidir. Bu çerçevede oldukça aristokratik bir aileden gelen Galton, Medikal Kraliyet Okulu'ndaki eğitimini yarıda bırakarak, medikal eğitimi başka okullarda aldıktan sonra matematik üzerine eğitimini sürdürür. Babasının ölümünün ardından ise, başta Ortadoğu ve Afrika olmak üzere pek çok üzere seyahat eder. Metreorolji, istatistik, biyoloji, kriminoloji, psikoloji, genetik, istatistik çalışma alanları içerisinde yer alır. Kişi hakkında daha fazla bilgi için bkz: Daniel Kevles, **In The Name Of Eugenics Genetics and the Uses of Human Heredity**, Harward University Press, 1995, s.4-21

" Irkın doğuştan gelen niteliklerini geliştirmek ve bundan en fazla faydayı elde etmeyi sağlayan tüm etmenlerle uğraşan bilim dalı". Bu tanımlamada görüldüğü üzere, doğuştan gelen niteliklere yapılan vurgu söz konusudur. Söz konusu nitelikler ise: sağlıklı, enerjik yetenekli, erkeklik, saygılı bir yaradılışa sahip olmak şeklinde sıralanır.[3] Oysa Galton'ın Karl Pearson[4] ile yaptığı tartışmalar sonucu 1908'de yapmış olduğu tanımlama çevresel koşulların etkisini de içerir: *"Gelecek nesillerin, fiziksel ya da ruhsal olarak ırksal niteliklerini geliştirmek için sosyal kontrol altında yapılan çalışma."*[5]

Aslında bu iki tanım öjeni düşüncesinin temelde ortak paydalara sahip olmakla birlikte, kendi içerisinde farklı noktaların öne çıkarıldığını da gösterir. Yani çevresel koşulları ikinci planda tutup, kalıtım ve doğuştan gelen özelliklere vurgu yapanlar ile kalıtım özelliklerinin yanında insanın çevresindeki koşulların da göz önüne alınmasını isteyenler temelde aynı şeyi hedefleseler de farklı yollardan hareket ederler. İlkine göre kalıtım ile gelen özellikler her zaman için baskın olduğundan izlenecek metotların buna göre gerçekleşmesi gerekirken, karşıt görüşte olanlar, genetiği anlamak için çevresel koşulları analiz etmenin ve farklı çevresel koşulları eşitleyerek, fırsat eşitliği sağlamanın gerekliliğini savunurlar. Nitekim bunun sağlanması durumunda istenen türün, otomatik olarak sağlanacak doğal ayıklanma ile gerçekleşeceğini ifade ederler[6] Çevresel koşulların çalışılmasının önemi şu şekilde toparlanabilir:

---

[3] Francis, Galton. "Eugenics: It's Definition, Scope and Aims".**The American Journal of Sociology**, Vol.10, No.1, Temmuz 1904, (Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/2762125, 14.09.2010 s. 2

[4] Karl Pearson, (1857-1936), Londra'da doğan Pearson'ın ailesi orta sınıf Quaker olarak adlandırılabilir. Babası avukat olan Pearson, matematik, fizik, hukuk, sosyoloji gibi pek çok alanda eğitim almıştır. Darwinist sosyalist olarak nitelendirilebilecek olan Pearson, Alman idealizmi ve ekonomik tarihselcilik anlayışından etkilenmekle beraber, sosyal evrimin yükselmesi ile ahlakın eşitleneceğine ve Darwin tipi mücadele ile oluşacak en güçlü ulusun en güçlü ulusal sosyalizme yol açacağını düşünür. Ayrıntılı bilgi için bkz: Daniel Kevles, **a.g.e**, s. 21-40

[5] Michael, Freeden. "Eugenics and Progressive Thought : A Study in Ideological Affinity", **The Historical Journal,** vol.22, No 3, Eylül 1979,(Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/2638658, 16.08.2010 s.645-646

[6] Michael Freeden, **a.g.e** s.651

- Deneysel olarak çevre koşullarının eşitlenmesinin imkânı yoktur
- Sosyal koşullar sınırlandırıldığı takdirde genetik faktörlerin etkisi değişebilir
- Çevre koşullarının kendisi ayıklanma etkisi yapar
- Irkın gelişmesini ve yaşamasını istediği sosyal sistemin dikkate alınması gerekir.[7]

Bu nedenlerden ötürü, sınıflar arasında genetik olarak üstünlük iddası ortaya koymadan önce çevresel koşullarının eşitlenmesi gerektiğini savunulur[8]Nitekim kalıtım doğuştan gelen ve atalara bağlı özellikleri belirtse de çevre koşulları da etkilidir.[9] "Her insan hücreden oluşmuştur, bu hücreler kalıtsal değerlerin taşıyıcısıdır." Şeklindeki önerme bu aktarım ve gelişme esnasında çevresel koşullar eklenmediğinde eksik kalır.

Öjeninin amacını ise Galton 1904 yılında yayımlanan makalesinde şu şekilde ortaya koyar: *"Her sınıfın toplumda türünün en iyisi tarafından temsil edilmesi ve bu gerçekleştiğinde ortak medeniyetin kendi yolunda ilerlemesini sağlamak amacıyla çalışmaları için bırakmak."*[10] 1908'de yayımlanan makalesinde ise Galton öjeninin ilk amacını, "*unfit*" olanın doğum oranını kontrol etmek iken, ikinci amaç erken evlilik ve sağlıklı çocuk yetiştirme ile ırkın gelişmesini sağlamak şeklinde ortaya koyar.[11]

Bu çerçevede bir anlamda toplum mühendisliğini içeren öjeni düşüncesinin temel amacı "toplumun gelişmesini sağlamak" şeklinde ifade edilebilir. Bu nedenle yapılması gereken şey gelişmenin önünde "engel" olarak görülenlerin ortadan kaldırılmasıdır. Aslında böyle bir kavrayış içerisinde ilk başta sorun

---

7 Julian, S. Huxley, " Eugenics and Society", **The Eugenics Rewiev**, sayı 28, 1936 s. 13
8 Julian S. Huxley, **a.g.e**, s. 16
9 L. Darwin, "The Future of Our Race: Heredity and Social Progress", **The Eugenics Review**, 16 Temmuz 1924,s.94
10 Francis, Galton, . **a.g.e**.s. 2
11 Thomas, C Leonard. "Eugenics and Economics in the Progressive Era", **The Journal of Economic Perspectives**, vol.19, no.4 2005, (Çevrimiçi)http://www.jstor.org/stable/413496316.08.2010 s.208

yok gibi gözükse de, gelişmenin nüfus artışını teşvik etmek amacıyla doğumları arttırmak ki, burada özellikle "nitelikli, değerli, toplumu geliştirmeye yetecek kadar sağlıklı *"fit"* insanların çoğalmasını teşvik etmek, "değersiz, niteliksiz, *unfit*, ruhsal veya fiziksel bir takım hastalığı bulunan insanlar"ın çoğalmasının engellenmesi, toplumdan soyutlanması, dışlanması kısırlaştırılması, öldürülmesi gibi durumları içerir. Bu ikili durum ise literatürde "olumlu-olumusuz" ya da diğer adıyla "pozitif-negatif öjeni" ayrımına denk düşer.

Olumlu ve olumsuz öjeni ayrımı ise şu şekilde gerçekleşmektedir. Olumlu, ya da pozitif öjeni "üstün" addedilen kalıtım özelliklerine sahip olanların doğumla çoğalmalarını teşvik etmek ve "üstün" ün gelişimi için gerekli desteğin doğrudan ya da dolaylı olarak sağlanmasını içerirken, olumsuz öjeni "arzu edilebilir olmayan kalıtsal özelliklere sahip olanların" doğumlarını sınırlandırmayı, hatta önlemeyi, bu kişilerin toplumdan dışlanmasını içerir.[12] Bu açıdan bakıldığında öjeni düşüncesi çerçevesinde "birey" in tek başına bir anlamı yoktur. "Birey" toplumsal, siyasal ve kültürel olarak belirlenmiş olan ancak kendisinin belirleme şansı olmadığı "nitelikli", "niteliksiz" ayrımında nereye denk düşerse orada anlam kazanmaktadır. Birey toplum için "değerli" olabildiği veya bu potansiyele sahip olabildiği ölçüde önem kazanmaktadır

Öjeni düşüncesinin gelişmesinde rol oynayan "öjenik" bilim insanlarının, düşünürlerin, kendi aralarında farklı görüşlere sahip olduğunu bilmek de konun anlaşılması açısındna önem taşımaktadır. Bir kısmı sadece olumlu öjeni üzerinde durup, buna uygun deneyler ya da gözlemler yapıp bulgular ortaya koyar ve yapılması gerekenleri sıralarken, kimisi olumsuz öjeninin gerekliliğinden, "toplumun arındırılması gerekenler"i sıralayarak, bunun yöntemlerini ortaya koymaktadır. Ancak yöntem konusunda da bir uzlaşıya varılmış değildir, doğum kontrolünden zorunlu kısırlaştırmaya kadar farklı yöntemler bazen bir arada bazen bir diğeri pahasına savunulmuştur. Öjeninin

[12] Gerard Huber, "İdeolojik Sapma ve Etik Koruma",**Bilim ve İktidar**, der. Federico Mayor, Augusto Forti, çev. Mehmet Küçük, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 2004, s.136-137

ırkçı boyutu ise öjeniklerin üzerinde uzlaşamadığı bir diğer konudur. Nitekim aşağı ve üstün ırk kavramı ile buna denk düşen ırkları, anti- semitizmi her öjeniğin benimsediğini söyleyemeyiz. İçlerinde bunu destekleyenler olduğu gibi karşı görüşe sahip olanlar da mevcuttur.

Genel olarak bakıldığında öjenikler için temel problem, "ırksal sağlığın korunmasına yönelik tehditlerdir. Bu tehditler dışarıdan yani "yabancı unsurlar" örneğin göçmenler veya farklı ırktan olanlar olabileceği gibi, "yerli" olarak alt sınıf içerisinde yer alan ve özellikle ekonomik açıdan fakir insanlar da olabilir. Buna yönelik çözüm önerileri ise genel olarak iki şekilde ortaya konulur. Birincisi negatif politikaların yani "istenmeyenlerin çoğalmasının önüne geçilmesine yönelik politikaların kombine edilmesi ile ortaya çıkan negatif öjeni, ikincisi ise "istenenlerin çoğalmasını ve gelişmesini sağlamak adına gerçekleştirilen uygulamalar toplamı" şeklinde ifade edilebilecek olan pozitif öjeni politikalarıdır. Bunlardan biri ya da diğeri veya her ikisi de belirli ölçülerde aynı anda uygulanabilir. Dolayısıyla öjenikler için bireyler kendileri bir sonuç olmaktan ziyade, sonuca ulaşmayı sağlayan araçlardır. [13] Bu çerçevede ilk anlamda bakıldığında oldukça bütünlüklü gibi görülen öjeni düşüncesi aslında biraz derine inildiğinde parçalanmış yapısını ortaya koyar. Ancak tüm bu farklılıklar kanaatimce bu düşüncenin bu kadar yayılmış olmasının en önemli nedenidir Kavramın kendisinin de özellikle nitelikli/niteliksiz, değerli/değersiz ayrımı içi herhangi bir şeyle doldurulabilecek kadar değişken veya belirsiz olduğundan, ucu anti-semitizme, yabancı düşmanlığına, "siyahlara yapılan ayrımcılığa" kadar varabilmektedir. Tam da bu muğlâklık öjeninin farklı coğrafyalarda, farklı ideolojilerde kendine yer bulabilmesine neden olmuştur.

Öjeninin farklı yorumlara açık bırakılmış bir düşünce sistemi oluşu, ilk bakışta ve en üst seviyede onu milliyetçi, muhafazakâr ve ırkçı söylemler

---

[13] David, Pilgirm. "The Eugenic Legacy in Psychology and Psychiatry". **International Journal of Pschiatry,** (çevrimiçi)http://isp.sagepub.com/content/54/3/272, : 04.10.2010. s.279

içerisinde kendisine yer bulmasına neden olsa da, başta İskandinav ülkeleri olmak üzere, sosyal demokrasinin hâkim olduğu pek çok ülkede de öjeni düşüncesi kendisine yer bulmuş ve uygulanan politikalarda kullanılmıştır. Hem muhafazakârlar hem de ilerlemeciler için suç, şehirdeki yoksulluk, fuhuş ve alkolizm öjeni açısından bakıldığından biyolojik temellere sahiptir. Bu nedenle biyoloji, modern, endüstriyel, kentleşmiş bir toplumda bu unsurları elimine etmede kullanılabilir. Bu çerçevede negatif ve pozitif öjeni uygulamaları "birer rasyonel" tercih olarak karşımıza çıkar.[14] Nitekim depresyon yılları içerisinde öjeni hareketi oldukça yayılma imkânı bulur. Bu durumun arkasında yatan neden, ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik, siyasal ve toplumsal koşullarında iktidarı ya da gücü sarsılanların, bunun sorumlularını aradıklarında karşılarına çıkan ve kendilerinden daha zayıf olanları ezme düşüncesidir. Bu durum "üstün"- "aşağı" nüfus arasındaki doğum oranları farklılıkları ile birlikte değerlendirildiğinde, "hızla üreyen aşağılara" karşı "nitelikliler"in doğumlarını teşvik eden düzenlemelerin yapıldığı görülür. Yine ekonomik depresyon yıllarında devletlerin kamu harcamalarını azaltma istekleri, "ekonomik yük" olarak görülenlerin azaltılması yönündeki çabalarla birlikte ilerlemiştir. Bunun en belirgin izi kısırlaştırma konusunda çıkarılan yasal düzenlemelerin yayılması sayesinde gözükür. Amerika'da ilk kısırlaştırma yasası Indiana eyaletinde 1907 yılında kabul edilir. Sonraki yıl içerisinde 15 eyalet daha tecavüze uğrayanların ve suçluların kısırlaştırılmasına dair yasal düzenlemelerde bulunur.[15]1929'daki mali kriz, kısırlaştırmanın göreli ucuzluğunu giderek daha çekici hale getirmiştir. Kısırlaştırma Almanya'da 1933'te, Norveç ve İsveç' te 1934'te, Finlandiya'da 1935'te, Estonya'da 1936'da İzlanda'da 1938'de yasalaşırken, 1929'da gönüllü kısırlaştırmaya izin veren Danimarka ise 1934'te "akli olarak özürlü" olanların zora dayalı olarak kısırlaştırılmasına izin veren yasal düzenlemeyi

---

[14] Daniel, J. Kevles, "Eugenis, the Genomes and Human Rights" **Medicine Studies,** 2009, s. 87

[15] Julian Savulescu, v.d "Behavioural Genetics: Why Eugenic Selection Is Preferable to Enhancement"**Journal of Applied Philosopy,** vol.23, no.2 2206, s.158

gerçekleştirir.[16]Liberal Britanya'da bile, geçen yitmi yılda zihinsel özürlerde korkutucu bir artış olduğunu ortaya çıkaran ve ulusal sağlığı ciddi bir şekilde tehdit eden- toplam nüfusun %10'nu oluşturan dört milyon kişiden oluştuğu tahmin edilen- bir "toplumsal sorun grubu"nun var olduğu konusunda uyaran, zihinsel özürlülük konusundaki 1929 Woods Raporu tekrar gündeme gelmiştir. Öjenikler Derneği Toplumsal Araştırma Grubu Komitesinin kötü yaşam koşullarının zihinsel özürlüler tarafından oluşturulduğunu ortaya çıkarması üzerine öjenikler çözüm olarak kısırlaştırmayı önermiş, Başka zamanlarda oldukları gibi "toplumsal yetersizler" olarak görülen yoksullar, yoksulların sorumlusu olarak görülmüştür.[17]

Galton'ın ulusal öjenikler hakkında nasıl çalışılması gerektiğine yönelik yaptığı değerlendirmeler ise, öjeni düşüncesinin kuramsal boyutu dışında pratikte nasıl işlediğine dair çeşitli bilgileri göz önüne serer. Buna göre:

"1- Evli eşlerin kişisel veya geçmişe ait verilerine bakarak döllerin ortalama niteliklerini tahmin ederek, doğurganlıkları veya muhtemel sakatlıkları tespit etmek.

- *Üstün ailelere verilen Biyografik Gösterge*
- *Ortalama sağlık, akıl ve fiziki verilerin derlenmesinden oluşan aile biyografisi. Bu biyografiler ailelerin varsa sığınmacı, hapishanede veya hastanede olan üyelerini de içermeli.*
- *Toplumun her sınıfının soyunun temsilcilerine ilişkin veriler*
- *Sigorta bürosu verileri*

2- Devletin veya kamu kurumlarının etkisi

a) Sürekli suç işleyenlerin soygunluk yapmalarının engellenmesi, aşağı sınıftan döl yapmalarının önüne geçilmesi amacıyla uzun süreli ayrıma tabi tutulması.

---

[16] Diane B. Paul, Hamish G. Spencer, "The Hidden Science of Eugenics"**Nature,** 23 Mart 1995, s.304

[17] Mark Mazower, **Karanlık Kıta Avrupa'nın 20. Yüzyılı,** çev. Mehmet Moralı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Kasım 2008, s.111-112

b) Zekâ seviyesi geri insanlar için kurulan kurumların ve bu kurumlara yapılan yardımların bu insanların evliliğini teşvik etmek ve kendi gibi çocuklarının olmasına neden olduğu için konunun tekrar incelenmesi.

c) Burs imkânlarının kime verileceği konusunun tekrar araştırılması. Nitekim entelektüel olarak bundan fayda sağlayamayanlara bursun verilmesi diğerlerinin engellenmiş olmasına neden olacağı için bu araştırma gereklidir.

d) Gelişigüzel hayır kurumlarının kurulması öjeni idealleri ve düşüncesi ile çelişki halindedir.

3- Toplumda evliliği etkileyen ya da sınırlayan etmenler: Din, yasa, gelenek

4- Kalıtım

5- Öjenik yayınlar

6- İşbirliği

7- Sertifikalar"[18]

Öjeniklerin ulus içerisinde oynadığı rol Galton'a göre, öjeniklerin ulusun ortalama niteliklerini arttırdığı düşünüldüğünde, bunun iç, sosyal ve politik yaşamın daha yükselmesine katkı sağlayacağı şeklindedir. Irkın daha az aptal, daha az uçarı, daha az kolay heyecana kapılan bir hale gelirken, politik olarak daha ihtiyatlı hale geleceği olarak belirtilir.[19]Bu çerçevede öjeninin amacı en işe yarar sınıfın toplum içerisinde temsil ettiği orandan daha fazla oranda gelecek nesillere katkıda bulunmasını sağlamaktır.[20]Buradan yola çıkarak bir sınıfsal boyutun istenenler/istenmeyenler ayrımında kendini gösterdiğini belirtmek mümkündür. Nitekim 20.yy orta sınıf uzlaşması politik arenada etkili olmaya başlarken, aşağı sınıfların çoğalması ırk sağlığına tehdit olarak algılanır. Özellikle yoksulların epilepsi, alkolizm, cinnet, suçluluk ve akıl hastalıkları durumlarına daha meyilli oldukları öne sürülerek bunun

---

[18] Francis Galton, " Stıdies In Eugencis", **The American Journal of Sociology,** vol.11, no.1, Temmuz 1905, (çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/2762356, 14.09.2010, s. 21-24

[19] Francis Galton, **a.g.e.** s. 3

[20] Francis Galton **a.g.e**, s.3

kanıtlanmaya çalışması, öjeninin sınıfsal yapısını öne çıkarır. Basılan bazı yayınlarda "olası dejenerasyon tehlikesi" ne dikkat çekilir. Örneğin biyokimyacı Fred Walker Mott, Yahudi ve İrlandalıların dinleri yasaklamasına rağmen geniş ailelere sahip olmalarını, Pearson ise yoksul %25'in toplum çocuk nüfusunun %50'ni oluşturduğu noktasından hareket ederek bu "tehdit" in büyüklüğüne dikkat çekmeye çalışırlar.[21] Bu noktada öjeni düşüncesi özellikle sosyal devlet anlayışı ve Katolik düşüncesi ile derin bir çatışma içerisine girer. Nitekim Katoliklerin "muhtaçların" korunmasına yönelik anlayışına öjenikler doğal ayıklanmanın önüne geçildiği, zayıfların çoğalarak güçlülerin gelişmesinin engellendiği ve bu insanların "ekonomik birer külfet" oldukları savları ile karşı çıkarlar. Öjenikler için önemli unsurlardan biri olan çoğalma hem niteliksel hem de niceliksel olarak ele alınması gereken bir durum olarak karşımıza çıkar. Yani "herkes çoğalmamalıdır."

Bir başka öjenik Major Leonard Darwin ise, var olan nüfus yoğunluğunun iki karşıt gücün dengelenmesi sonucu olduğunu ortaya koyar. Bunlar: Evlenme ve yuva kurma ile ilişkili olan doğal istek ki bu durum erken evlilik ve geniş ailelere yol açar. İkincisi evliliğin var olan yaşam standartlarını imkânsız hale getirebileceği endişesidir ki bu durum evliliğin geç ve ailelerin küçük olmasına yol açar. Dolayısıyla nüfusun artması ya da azalması bu dengeyi bozar. Bu noktada öjenik etkiler ile karşılaşırız.[22] Varlıklı sınıf içerisinde kötülerin, aşağı sınıftan soylu karakterlerin çıkabileceğini vurgulayan yazar adeta "istisnalar kaideyi bozmaz" anlayışı ile yoksul sınıfın daha az donanımlı olabileceğini ve eğer böyle ise varlıklı sınıfın çoğalması gerektiğini vurgular.[23] Farklı gelir dağılımının farklı yaşam koşullarını doğurduğunu ancak bunun dışında kalıtımın da oldukça etkili olduğunu belirtir. Kalıtımsal olarak zengin sınıfın niteliklerinin daha üstün olduğu, ekonomik yetersizlikler sebebiyle oluşan fiziksel hastalıkların ve akli rahatsızlıkların yoksullar arasında daha yaygın olduğu belirtilir. Yoksulluk yüksek doğum, yüksek bebek ölümleri, kötü yaşam

[21] David Pilgrim, **a.g.e**, s.273-274
[22] Major Leonard Darwin, "Quality not Quantity" **The Eugenics Review,** 1917, s.298-299
[23] Major Leonard Darwin, **a.g.e,** s.304

koşulları sebebiyle "aşağı tipler"in oluşmasına neden olur. Bu noktada bir kısım görüşte olanlar yüksek bebek ölümlerinin aslında bir anlamda aşağı ya da istenmeyenlerin daha çok doğmasının önüne geçtiği için bu açıdan faydalı olduğu ve bu anlamda doğal bir ayıklanma olduğu görüşünü öne sürerler. Böylelerini korumanın "*unfit*"i korumak olduğunu bunun da ırkın nitelikleri açısından ele alındığında zararlı olduğu görüşü öne sürülür. Bu noktada yapılacak olan, belirli türlerin çoğalmasını, kalanların azalmasını desteklenerek, nicelik değil nitelik konusunda adımlar atılarak cesurca çaba gösterilmektir.[24]Bunun karşısında ise fakirliğin zekâ ile eğitim ile ilgili olmadığı zekâsı yüksek olan pek çok insanın kapitalist sistem içerisinde "ücretli köle" olarak yetiştirildiği ve gösterilen genel muamelenin de "yaşa ama çoğalma" şeklinde olduğunu ifade eden ve bunun kapitalizmle, kapitalistlerin hükmetmesiyle oldukça yakından ilişkili olduğunu vurgulayan görüş yer alır.[25]

Bu çerçevede öjeni ve sosyalizm arasında geçen tartışmalara bakmak, öjeni düşüncesi içerisindeki sınıf boyutunun daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Nitekim öjeni ve sosyalizm düşüncesi başlangıçta birbirine zıt ve birbirini dışlayan iki düşünce olarak gözükse de, biraz daha bakıldığında aralarında bir ilişki olduğunu ve birbirlerini dışlamadıklarını görürüz. Bir bakıma tartışma kalıtım/çevresel koşullardan hangisinin etkisinin daha çok önemsendiği biçiminde gelişir. Nitekim sosyalizm ekonomiye yaptığı vurgunun yanında ahlak, karakter, soy gibi çevresel koşulları da göz ardı etmeyen bir yapıya sahiptir. Fiziki, zihinsel ve ahlaki koşullarda bir radikal değişim yaratılmak isteniyorsa bunun için var olan ekonomik yapının kaldırılmasının gerekliliği vurgulanır. Bu çerçevede biyolojik etkiler önemsenmezken, çevresel faktörler ön plandadır. Temel olarak sosyalizm ekonomik yapıyı temel olarak ele alıp, bu çerçevede sorunsalını oluşturduğu için, ırk sorunu ile fazla ilgilenmez. Öjeni de ise rasyonel verim, doğuştan "*fit*" olarak nitelendirilen kesimin sosyal açıdan da "*fit*"*t* olmasını sağlamak üzerine

---

[24] Major Leonard Darwin, **a.g.e**, s.305-315

[25] "Eugenics, Socialism, Capitalism" *[Üyeler Toplantısı Toplantı Metni]*,***The Eugenics Rewiev*** ,t.y s.109

dayanır. Bu durumda nitelikli olan stoğun birbiri ile tanışıp çoğalmasına, niteliksiz olanın ise çoğalmasının engellenmesine tekâmül eder. [26]

Sosyalizmin özel mülkiyet anlayışını ortadan kaldırmaya yönelik mücadelesi söz konusudur. Özel mülkiyet ortadan kalktığında ise gerçekleşecek servetin eşit dağılımı durumu oluşacaktır. Burada ırk ve sınıf ayrımı gözetmeksizin, herkesin yaşam yarışında eşit şansa sahip olmasını sağlamak temel amaçtır. Öjenikler açısından bakıldığında ise durum daha karmaşıktır. Bazı öjeniklere göre üst sınıf önemli iken, bazıları da asıl bozulmanın, iyi beslenmiş ve iyi bakım koşullarında yaşayan üst sınıfta gerçekleştiğini öne sürer. Ancak özellikle çevresel koşulların öneminin altını çizen bazı öjenikler sosyal koşulların yarattığı farklılığın ve sosyal eşitsizliğin ortadan kaldırılmadan ki aslında sosyalizm ile bu noktada örtüşürler, değerlendirme yapmanın doğru olmadığını vurgularlar. Bu noktada doğal yeteneklere göre değerlerin yeniden değerlendirilmesi, "*revaluation of all values*" öjeni ve sosyalizmin birleştiği bir diğer noktadır. Yine evlilik açısından bakıldığında bir takım paralellikler kurulabilir. Ekonomik koşulların evliliği etkilemesi ve bu nedenle bu durumun ortadan kaldırılmasına yönelik çabalar her iki düşüncede de vardır.[27]

Yine öjeninin sadece kalıtım ile sınırlı kalmaması sosyal boyut ve sosyal reformlar gerektirmesi iki düşüncenin birbiri ile etkileşime girmesinde bir diğer önemli etkendir. Öjenin amacı sağlıklı, fiziki, ahlaki ve akli açıdan"*fit*" vatandaşlar yetiştirmektir. Ancak bu amaç için doğru stoğu, nüfusun"unfit" olanların karışmadığı, "fit" olan niteliklere sahip kısmının, doğru şekilde kullanması gerekir. En iyi olarak nitelendirilenlerin ise genellikle geniş aileleri rahat içerisinde yaşatacak koşullara erişmesi güçtür. Bu çerçevede sosyalizmin eşitlik ilkesi öjeni idealini gerçekleştirmede bir cankurtaran ideali görecek şekilde ortaya çıkar. Bu anlamda eşitlik sadece politik özgürlük değil, ekonomik özgürlük olarak da ele alınır ve fit olanın kendi yeteneklerini geliştirmesine uygun koşulların ortaya çıkmasını sağlayacak bir araç olarak

---

[26] S.Herbert, "Eugenics and Socialism"**The Eugenics Review,** 1910, s.116-118
[27] S. Herbert, **a.g.e,** s.119-120

ortaya çıkar. Tabii öjeni ideali çerçevesinde *"unfit"* olanın bu durumdan yararlanması engellenir. Annelere gelir sağlanması, sağlık, okul gibi konularda verilen hizmetler, çocuklara devlet yardımı ilerleme için gerekli olarak görülen adımlar olarak devlet tarafından gerçekleştirilir. Bunun meyveleri "vahşi var olma mücadelesi" nin daha sivilleşmiş ve karşılıklı ahlaki yardım ve rasyonel seçime dayalı ahlak ile temellendirilmesi ile mümkündür.

Öjenide istenen durum *"fit"* olanın üremesi, istenmeyen *"unfit"*'in ise üremesinin engellenmesi ise, sosyalizmde de ekonomik koşullar değiştiğinde kapitalizmin değerlerinin çökmesi sonucu, para temelinde başarıya dayanan anlayış ve nasıl başarıldığını bilmeyen adamın çöküşü öz konusu olacaktır. Herkese eşit hak verilerek otomatik ve doğal olarak en çok istenenin galip çıkması sağlanacaktır. Öjenide kişiyi belirleyen temel olarak ırkıdır. Kişinin toplumla ilişkisi evlilik ve gelecek jenerasyon adına doğru adımlar atıldığında anlam kazanır.[28]

Bu bağlamda öjeni düşüncesini içerisindeki farklılıkları daha iyi anlamak, onun tarihsel arka planına ve tarih içerisinde nasıl şekillendiğini anlamakla gerçekleşebilir. Bu nedenle bir sonraki bölüm tarihsel olarak öjeni düşüncesinin ortaya çıkışını ve 19.yy dan başlayarak nasıl geliştiğini anlatacaktır.

1.2 Öjeni Düşüncesinin Temelleri ve Tarihsel Süreç İçerisinde Öjeni Düşüncesinin Seyri

1.2.1 Öjeni Düşüncesinin Temelleri

Kavramsal olarak öjeni 19.yy'ın sonunda kullanılmaya başlanmasına rağmen, tarihsel açıdan bakıldığında düşüncenin içinde yer alan, üstün insan, üstün ırk, yaşam mücadelesi gibi temel tartışma noktalarını daha gerilere götürmek mümkündür.

[28] S. Herbert, **a.g.e.**, s.121-123

Öjeni düşüncesine gelişimine katkı sağlayan düşüncelerin başında Darwin'in "Evrim Teorisi" gelir. Aynı zamanda bu teori öjeninin ırkçı boyutunun da şekillenmesine oldukça katkıda bulunmuştur.

Darwin'in "Evrim Teorisi"ndeki evrim fikri büyük bir fikir olarak çağa damgasını vurmuştur. Teori, canlıların tek bir organizmadan geldiği ve mücadele sonucu bugünkü halini aldığı temeline dayanır. Evrim hayvan, bitki ve insanlardaki görünüm ve niteliklerdeki birbirleri ile mücadeleleri neticesinde oluşan galibiyet/mağlubiyet sonucu ortaya çıkan yavaş değişimleri içerir. Tabii bu durumda önemli olan doğal özelliklerin bir jenerasyondan diğerine nasıl geçtiğini anlamaktır.[29] Nitekim Darwin'e göre beyazlar üstün bir ırkı temsil etmektedir, dolayısıyla evrim sürecinde bir sonraki aşamaya ulaşacaktır. Yine doğal ayıklanma süreci ile ırk arasında yakından ilişki kurulur. Zekânın insanlar arasındaki farklı dağılımının altında ırkçı temeller aranır. Özellikle 19.yy içerisinde bir anlamda Darwin'in fikirlerinin sosyal bilimlere uyarlanması şeklinde kendini gösteren sosyal Darwinizm düşüncesi önem kazanır. Sosyal Darwinizm; Darwinizmin en popüler sloganlarından olan "hayatta kalmak için mücadele" ve "en iyinin hayatta kalması" düşüncelerinin toplumsal hayata uyarlanmasıdır.[30] Fikrin temelleri Darwin'in, türlerin evrimine, insanın doğası ve evrimine yaptığı açıklamalara dayanmakla birlikte, daha sonra yapılan katkılarla geliştirilmiştir.

Bu noktada öjeni düşüncesi insan doğasındaki mücadeleyi esas alan evrim teorisini ve sosyal Darwinizmi benimsese de, konu devletlerarası savaş olduğunda öjeniklerin tutumu savaşın yapısına göre farklılık gösterir Nitekim Antik dönemde yapılan savaşlar öjeniklerin gözünde daha adildir. Çünkü bu dönemde ordular,19.yy'da başlayan kitlelerden oluşan ulus ordularının aksine, "*fit*" olanlardan seçilen ve büyük ölçüde özel olarak eğitilen askerlerden

---

[29] L. Darwin, **a.g.e**, s.93-94
[30] Richard Hofsteder, **Social Darwinism In American Thought,** The Beacon Press, Boston, 1955,s.6

oluştuğu ve savaşlar da tarafların *"fit"* unsurlarının karşılaşması sonucunda gerçekleştiği için, görece *"unfit"* olanlar ortadan kalkmıştır. Nitekim antik dönemde "askerlik" ve "savaş" birer aristokratik erdem olarak karşımıza çıkmaktadır. "Ölme ve öldürme" herkesin değil, ancak belirli statüye sahip olanların gerçekleştirdiği fiillerdir. Ancak ateşli silahların bulunması, ardından kitle ordularının kurulması ile "ülke için savaşanların homojenliği" bozulur.(sömürgedeki erkekler anavatan için başka topraklarda savaşırlar, her sınıftan insan askerlik deneyimini yaşar) Ulusun erkekleri kısa bir eğitimden sonra "asker" olabilirler ve teknolojik üstünlük giderek *"fit"* unsurları da ortadan kaldırmaya başlar. "Savaşın kitleselleşmesi" ve giderek ırksal açıdan *"fit"* unsurların daha fazla zarar görmesi sebebi ile savaş ve askerlik aristokratik erdem olma özelliğini de yitirir. Bu nedenle öjenikler,_20.yy daki savaşlar için, savaş karşıtı bir dil kullanırlar ve savaşın genetik bir etkisinin olduğunu ileri sürerler. Özellikle 20.yy ile ortaya çıkan çatışmalarda ve savaşlarda görülen ırkın nitelikli kesimlerinin savaş alanlarında mücadele etmesi sebebiyle, savaşın ırkın zararına işlemeye başlamasıdır. Bu noktada kadınlar cephe gerisinde kaldıkları için öjenik ırkın devamı açısından önem taşısalar da, bu önem "nitelikli çocuk sahibi" olabildikleri ölçüde geçerlidir. Savaş içerisinde ölüm, sakatlanma veya özellikle salgın hastalık ar sebebiyle güçsüz kalma gibi durumlar öjeni idealinin olumsuz yönde etkilenmesine sebep olur. Yani öjeninin amacı ile savaş çelişki içerisindedir. Nitekim öjeninin amacı, ırkın kalıtsal olarak oluşan iyi özelliklerini geliştirmektir. Ancak şiddetli olarak devam eden ve uzayan savaşlar bir taraftan bu ideali zedelerken, diğer taraftan fakirleşmeye neden olur. Ancak tüm bunlara rağmen savaş, diğer taraftan cesaret, zayıf karşısında kendisini korumak adına mücadele vermek, kahramanlık gibi değerlerin yaşatılması açısından bir ortam oluşturması sebebiyle de öjenikler açısından önem de taşır.[31] Yani ikili bir durum söz konusudur.

---

[31] J. Arthur Thomson, "The Second Galton Lecture, Eugenics and War",**The Eugenics Rewiev**, 16 Şubat 1915, s..2-5

Öjenikler, doğada bir yaşam mücadelesinin olduğunu ancak bu yaşam mücadelesinin bir eliminasyon olduğu zaman evrime yol açacağını vurgularlar. Ayrımcı seçim veya ayıklanmanın gerçekleşmesi ile daha iyi silahı, daha güçlü zırhlısı, daha hızlı ayağı, balta girmemiş olan doğanın yasalarına daha uygun davranın galip çıkacağı bir mücadeledir bu. Ancak savaş, öjeniklere göre bu yaşam mücadelesinin en vahşi haline dönüştür ki, var olan koşullarda yaşam mücadelesi, naturalist olmasının yanı sıra, karşılıklı bağımlılık ve dayanışma ilişkisinden türemektedir.[32]

Darwin'in teorisinin okullarda yaygınlaşmasını sağlayan Herbert Spencer ise sık sık "*survival of the fittest*"ı "en iyinin hayatta kalması" nı öne çıkarır. Spencer'a göre okulun amacı insan türlerini geliştirmektir. Dolayısıyla öğretmenlerin, "*fittest*" bireylerle ilgilenmesini, ancak bu şekilde bu bireylerin kendilerindeki yüksek potansiyelin farkına varabileceğini belirtir. Kamu okulları daha çok orta hallilere hitap ettiği için uygun bulmaz. Dolayısıyla bu noktada Hıristiyanlığın herkesi eğitme düşüncesi ile ters düşer. Nitekim Darwin evrim kuramını savunanların elit tavrı, Tanrı'nın herkesi kendi gözünde eşit yaratmıştır düşüncesiyle örtüşmemektedir. Spencer'a göre çok sayıda insan eğitilmek için yeterli kapasiteye sahip değildir, dolayısıyla bunları eğitmeye çalışmak üstün türün entelektüel potansiyelini azaltmaktadır. Bu akli açıdan yetersizleri, özürlüleri eğitmek yerine ölüme terk etmenin daha mantıklı olduğunu ileri sürer. Okulların ulusun geleceğinin liderlerinin eğitim göreceği mekânlar olması gerektiğini vurgular. Dolayısıyla orta zekâdakileri ve özel ihtiyaçları olanları eğitmek, insan ırkını geliştirme sürecinde kaynakların boşa harcanmasına neden olmaktadır. Öjenikler için eğitim, genel olarak eğitimin ideoloji aktarmadaki rolü ve işlevi de göz önüne alındığında, önem taşır. Nitekim öjenin temel aksiyomu insanın hayatta kalması için çoğalması, böylelikle yeterli sayıda çocuğun ölünün yerini alacağı şeklindedir. Ancak doğumu teşvik edilecek olan grup "*fit*" olanlardır. Peki, eğitim bu noktada niçin gereklidir? Sorusuna verilecek cevaplar şu şekilde sıralanabilir:

[32] J. Arthur Thomson, **a.g.e**, s. 5-8

1- İnsanların eşlerini rasyonel bir şekilde tercih etmeleri için eğitilmeleri gerekir. Bu doğru davranışın elde edilmesi ve kalıtım hakkında belirli bilgilerin edinilmesi için eğitim gerekli bir süreçtir. Bu durumda eğitim, öjenik evliliklerin gerçekleştirilmesi, öjeni düşüncesi içerisinde yer alan kalıtım hakkında bilgi sahibi olunmasında ve gereken davranışın gerçekleştirilmesinde araçsal bir rol öneme sahiptir.
2- Eğitim aynı zamanda bir sosyalleşme ortamı olduğu için, doğru eşleşmelerin sağlanmasına katkıda bulunur. Bu çerçevede gerekli sosyalleşme ortamı sağlanırken, yüksek okullarda sıklıkla rastlanan kaçmalar normal karşılanmalıdır. Ayrıca evliliğe giden beraberliklerin temel olarak burada doğduğu düşünüldüğünden okul ve kolejlerde sınıf gezileri, eğitim gezileri vb yolları ile sosyalleşme ortamı sağlanmalıdır.
3- Mutlu çiftler daha çok çocuk yapar düşüncesinden hareketle, mutlu evlilik hakkında bilgilendirmeler yapılmalıdır.
4- Öğrenciler mesleki tercih ve ekonomik rekabet konusunda bilgilendirilmelidir. Bunun amacı erken evliliği ve çok çocuğu teşvik etmektir. Bu nedenle özellikle fit ya da kaliteli olarak görülen öğrencilerin eğitim sürecine ilişkin borç ödemesinin önüne geçmek ve mesleki kaygılar sebebiyle çok çalışmak zorunda kalması dolayısıyla geç evlenmesini engellemek amacıyla çeşitli önlemler alınmalıdır.
5- Aile içinde gerekli eğitimler verilmelidir.
6- Öjenik olarak gerekli görülen vatandaşlık eğitimleri verilmelidir.[33]

İtalyan kriminalog Lomboroso ise doğuştan suçlular düşüncesini ele alır. Bunun gelişmiş noktası siyahların yok olacağı ve Beyzaların yerlilerin yerini alacağı tezine dayanır. Alman biyolog Ernst Haeckel ise şempanzeye, siyah Afrikalı spremi aşılamayı ve bu şekilde aşağı ırklar düşüncesini sağlamlaştırmayı düşünür. Avrupalı olmayanlara yönelik "tehlikeli" algısı

[33] Paul Popenoe, "Education and Eugenics", Journal of Educational Sociology, vol.8, no.8 Education and Family, Nisan 1935, (Çevrimiçi)http://www.jstor.org/stable/2960700, 16.08.2010 s. 451-454

yüksek işsizlik, düşük eğitim hep bir genetik soruna dayandırılmaya çalışılır. Hatta emperyalizm, ırklar arası mücadelenin ve bazı ırkların medeni olması sebebiyle ortaya çıkan çatışma sonucunda, beyaz ırkın babalık vazifesini yerine getirmesi olarak meşrulaştırılmaya çalışılır.

Evrim teorisinde "*fit*" olanın hayatta kalması, öjeni düşüncesinde "öjenik" olarak belirlenin üstünlüğü düşüncesi örtüştürülür. Nitekim öjeni yaklaşımında esas olan insanın, diğer değerli türler gibi bilimsel veriler ışığında en iyi genetik havuzu oluşturacak şekilde çoğalabileceği varsayımıdır. [34]İnsan ırkının iyiliği için sadece "*fit*" olan yaşamalıdır düşüncesi, sadece "*fittest*" insanların üremesinin garantiye alınması düşüncesi ile desteklenir. Ancak bu şekilde insan ırkının ilerlemesi gerçekleşebilecektir. Nitekim çok genel anlamıyla amaç, istenenin ve üstün olanın, özellikle de genetik olarak, yani "*fit*"'in çoğalmasını sağlamak iken genetik olarak "*unfi*"*t* görünenin çoğalmasının önüne geçilmesidir. Bu nedenle bir kısmı monogamiye karşı çıkar. Bunun temeli ise genleri insan ırkı için faydalı olanın istediği gibi çoğalması fikridir. Bu durumda devletten beklenen ise üremeyi teşvik etmesi, üstünlerin aşağı ile karışmaması için gereken önlemleri almasıdır. [35]Dolayısıyla öjenikler açısından bakıldığında kendi hareketleri, insanlığın koşullarının yükseltilmesi açısından rasyonel ve hümaniter bir çabadır.[36]

Darwin ile Galton arasında bu düşüncenin temellerinin atılması durumu, konu veraset ya da kalıtım teorisi olduğunda farklılık gösterir. Galton kalıtım konusunda iki farklı görüş olduğunu öne sürer bunlardan ilkini doğuştan gelen ve atalarda da olan özelliklerin incelenmesini ele alan kalıtım, ikincisi atalarda ya da doğuştan olmadığı halde yaşam içerisinde şartların değişmesi ile kazanılan özelliklerin ele alınması ile ortaya çıkan kalıtım olarak değerlendirir.

---

[34] Deborah Barret, Charles Kruzman., "*Globalizing Social Movement Theory: The Case Of Eugenics*"**Theory and Society** ,vol.33, no.5, Ekim 2004, (Çevrimiçi)http://www.jstor.org/stable/4144884, 16.08.2010 s.497

[35] William H. Jeynes, "Race, Racism and Darwinism" **Education and Urban Society**, (Çevrimiçi) http://eus.sagepub.com/content/early/2010/06/16/0013124510380723, 13.10.2010. s.2-12

[36] Deborah Barret, Charles Kruzman, **a.g.e** s.497

Kendisi Darwin'in ikinciye daha yakın olduğunu bu noktada onun da görüşlerini kabul etmekle birlikte bunların tamamlayıcı olduğunu ve kendisi için asıl olanın birincisi olduğunu ifade eder.[37]Genel olarak Darwin'in veraset nazariyesi hücre ve ondan çıkıp bir canlıyı oluşturan gemüllerin asıl hücrede toplanması düşüncesine dayanır. Galton ise Darwin'in veraset teorisini tavşanlarda yaptığı kan naklinde işe yaramadığını görerek 1870'lerde alternatif teori geliştirmiştir. Buna göre döllenen yumurta çok sayıda kalıtım maddesi içerir. Bunlara strip yani kalıtım unsurlarının hepsi der. Bunların bir kısımdan hücreler oluşur. Bir kısmı ise gizli kalır. Bu gizli olanlar sonraki nesillere aktarılırken, hücreye dönüşen ve açık olanlar aktarılmaz. Galton gemüllerin kanda dolaştığını ve gizli unsurların açıktan daha fazla olduğunu belirtir. Bu noktada sorun çocuklarının benzerliği açık ve gizli arasında korelasyon olduğu durumlarda açıklayamamasıdır. Galton'a göre açık (patent) olanlar, doğal kalıtımla aktarılmaz. Galton sonradan kazanılan karakterlerin mirasının kalıtımdaki rolünü toptan reddeder. Galton'a göre üretken, çoğalma unsurları yumurtalıklarda bulunur veya bunlar kanın içinde bulunur. Fiziksel hücreden türerler ve yumurtalıklara nakledilirler, dolayısıyla kanda bağımsız misafirlerdir, gelip geçicidirler bu nedenle kan nakillerinde işe yaramaz.[38]

Tüm bu değerlendirmeler ışığında, öjeni düşüncesini daha iyi anlamak için bir sonraki adım, düşünceyi tarihsel bağlam içerisinde ele almaktır. Bu çerçevede tarihsel süreç içerisinde öjeni düşüncesinin nasıl geliştiğini ortaya koymak bir sonraki bölümün temel amacıdır.

---

[37] Francis, Galton. "A Theory of Heredity", **The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland,** vol.5, 1876, (Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/2840896, 14.09.2010 s. 329-330

[38] Michael Bulmer, "The Development of Francis Galton's Ideas on the Mechanism of Heredity"**Journal of The History of Biology 32,** Kluwer Academic Publishers, 1999, s. 263-275

1.2.2 Öjeni Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi

Öjeni düşüncesinin tarihsel gelişimine bakılırken ele alınması gereken, dönemin koşullarıdır. Nitekim 19.yy tüm dünyada kitlelerin yükselişinin söz konusu olduğu ve yönetimlerin bu yeni durum karşısında çeşitli şekillerde uygulamalara giriştiği, ideolojilerin yükselişe geçtiği bir dönem olarak karşımıza çıkar. 19.yy'a kadar siyasette daha "elit" bir kesime hitap edilirken, 19.yy ile birlikte kamu kavramı daha çok vurgulanır. Nitekim bu yüzyılda tarım, hizmet, sanayi alanlarında önceki yüzyıla göre sanayi paydası büyürken, hizmetlerin de geliştiği, buna karşılık tarımın daraldığı görülür. Bunun da temelini endüstri devrimin de aramak mümkündür. Bilim ve teknolojideki gelişmelerle gerçekleştirilen sanayileşme faaliyetlerinin insan emeğine duymuş olduğu ihtiyaç, toplumsal hareketliliği, köyden kente göçü, kentlerdeki nüfus artışını beraberinde getirir. Ortaya çıkan bu nüfusun talepleri ile devletler klasik asker toplama, vergi ve güvenlik rollerinin dışında, kamu hizmeti çerçevesinde adımlar atmak zorunda kalırken, kitleler giderek siyasette birer "aktör" olarak yer almaya başlarlar. Bunun en belirgin örneği de "oy hakkı" çerçevesinde, tüm sınıflara aynı anda verilmediği düşünüldüğünde, aşamalı olarak siyasete katılım ile gerçekleşir. Bu durumda siyasal iktidar, kendi resmi ideolojisini yaymak, taleplere cevap vermek ve kitleleri "elinde tutmak" için başta eğitim olmak üzere, sağlık, nüfus sayımlarını gerçekleştirir. Bunları yaparken büyük ölçüde milliyetçilikten faydalanan iktidar, "ulus" olarak kurguladığı sınırlar çerçevesindeki "yurttaşlar" ına "eşit mesafede" dururken, farklılıkları yapabiliyorsa kendine benzetmeye, yoksa "ötekileştirip" görmezden gelmeye ya da ortadan kaldırmaya dönük politikalar izler.

Kitlelerin bu yükselişine karşı burjuvazi "sıradan halkı bir aşağı tür" olarak görmeye devam eder Bu noktada biyoloji, politikayı analiz etmede bir araç olarak görülmeye başlanırken, yoksulluk, emek ve eğitim konusunda karşılaşılan problemleri çözmede de bir araç olarak karşımıza çıkar. Tarihin

problemleri, kalıtımın problemlerine indirgenir.[39]Biyolojinin bu kadar önem kazanmasının nedeni, doğal seçilime dayanan evrim kuramının biyolojinin çok ötesine yayılmasından geçer. Biyoloji içerisinde yer alan evrim kuramı, toplumu açıklamak için kullanılır. Yani diğer doğa bilimlerinin aksine, biyoloji ile toplum bilimleri arasında geçiş genlik çok daha fazladır. Bu bağlamda "tarih", evrim kuramı, tarihin bütün bilimler üzerindeki zaferini tescil etmiştir. Üstelik insanı bizzat biyolojik evrim içerisine oturtarak, doğa bilimleriyle, insan ya da toplum bilimleri arasındaki sınır da ortadan kalkar. Bundan sonra tüm evren, sürekli bir tarihsel değişme süreci olarak algılanmaya başlanır. Bu durumda bilimin değişmeyen doğa yasaları, tek biçimlilik ve devrimci olmayan işleyişi sorgulanır hale gelir. Biyoloji içerisinde en çok yankı uyandıran evrim teorisi, insan dâhil canlı türlerde var olan farklılıkların açıklanmasında ifadesini bulmuştur.

Bu başarı, düşünürleri, tarihsel değişmeyi yöneten son derece farklı ve yeni süreçleri yadsımaya ya da hafifsemeye ve insan toplumlarındaki değişimleri biyolojik evrimin kurallarına indirgemeye götürecektir. Batılı bilim adamlarının içerisinde yaşamış olduğu toplum istikrar ve değişimi uzlaştıran bir yapıya sahiptir ve aynı şey evrim kuramı için de geçerlidir. Nitekim Darwin'in evrim teorisi "insanın özel statüsü"nü kaldırdığı için muhafazakârlar tarafından tepkiyle karşılansa da, "doğal seçilim kuramı"nı Darwin'den önce keşfeden Alfred Russel Wallace.'ın da yer aldığı aşırı sol Darwinciliği benimserken, ilerici liberal orta sınıf da Darwinciliği benimsemekten geri kalmamıştır. Biyolojinin bu katkısı antropoloji ile birleşerek, ırkçılık için gerekli olan zemin hazırlanmıştır. Mevcut olan bazı ırkların diğerlerine göre maymunlara daha yakın olduğunun gösterilmesi, daha aşağı ırkı temsil ettikleri savını güçlendirecek biçimde kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle Darwinci biyolojik evrim kuramıyla birlikte E.B Tylor'ın *Primitive Culture* kitabının dönüm noktasını teşkil ettiği "kültürel antropoloji" deki karşılaştırmalı yöntem,

[39] Robert A. Nye, "The Rise and Fall Of The Eugenics Enpire: Recent Perspectves on the Impact of Biomedical Thought in Modern Society"The Historical Journal, vol.36, no. 3, Eylül 1993, (çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/2639784, 28.09.2010, s. 688

ırklar arasındaki hiyerarşinin varlığını ortaya koymuştur. İnsan yaşamındaki bebeklik, çocukluk evreleri ırklar arasındaki hiyerarşiyi açıklamak amacıyla kullanılmıştır. Dolayısıyla biyolojik veya toplumsal- kültürel evrimin gerideki basamağını temsil ettiği düşünülen "öteki ırklar" aşağıda bırakılırken, "teknolojik açıdan daha gelişkin, askeri açıdan daha güçlü, daha zengin ve daha başarılı olan üstün ırk"lar kendi toplumu ölçütlerine göre kendilerini üstün saymışlardır. Irkçılık biçiminde biyoloji, insanlar arasındaki gözle görülür eşitsizliğin sorumluluğunu toplumdan alıp, "doğa" ya yüklediği için kuramsal açıdan eşitlikçi burjuva ideolojisi için önemli hale gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında yoksulluğun sebebi, biyolojik olarak aşağıda olmakla eş anlamlı hale gelmiştir. Böylelikle beyazların beyaz olmayanlar, zenginlerin yoksullar üzerindeki baskısını meşru kılma zemini oluşmuştur. Ancak bundan daha da önemlisi ırkçılık, özünde eşitlikçi bir ideolojiye dayanan temelde eşitsiz bir roplumun eşitsizliklerini ussallaştırmış ve kurumlarında örtük olarak var olan demokrasinin meydan okuması kaçınılmaz olan bu ayrıcalıkları haklılaştırma ve savunma çabasında bulunmuştur.[40]

I. Dünya Savaşı öncesi devletin klasik vergi toplayan, asker toplayan ve düzeni sağlayan rolleri sosyal alana müdahale eden ve bu alanı düzenleyen konuma gelmesini sağlayacak şekilde genişlemeye başlar. Kamu okulları, halk sağlığı, ulusal nüfus sayımlar başta olmak üzere gerçekleştirilen hizmetler sivilleşmeyi beraberinde getirir. Diğer yandan bakıldığında ise devletin bu denli genişlemesi liberalizmin klasik kamusal/özel alan ayrımında özel alanda daha çok müdahale etmesine, yol da açmıştır. Hatta kimi zaman özel alana yapılan müdahaleler bu alandaki eşitsizliği ya da ayrımcılığı ortadan kaldırmamış, aksine bireyin kendisini daha çok denetim altında hissettiği, kendi bedeni üzerinde söz sahibi olamadığı, kişisel kararlar alamadığı, eşitsizliklerin daha da derinleştiği bir yaşam alanı haline gelmiştir. Bu durumda totaliter rejimlerin doğmasına zemin hazırlamıştır. Ancak bunlar Birinci Dünya Savaşı öncesinde görece daha kesik ve sınırlı olarak karşımıza çıkar. Devletler

[40] Eric J. Hobsbawm, **Sermaye Çağı 1848-1875**, çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi, Ankara, Aralık 2005 282-290

yukarıda sayılan hizmetler çerçevesinde öjeni politikalarını uygulamaya başlarken, kimi zaman öjeni ideali ile de çatışırılar. Bunun en yaygın olduğu durum devletlerin askeri güç ve endüstriyel gelişme adına nüfusa duydukları ihtiyaçtır. Ancak bu ihtiyaç öjeni idealinin aksine "unfit" olanın da çoğalmasını ister. Çünkü özellikle emek yoğun alanlarda çalışacak nüfusa ihtiyaç vardır. Bunu sağlamak amacıyla devlet geniş aileleri teşvik etme, kolonyal fetih, ya da içeride çoğalma gibi çeşitli yöntemlerden faydalanır. I. Dünya savaşı öncesinde öjeni düşüncesi, "gelecek" üzerine odaklanır. Varolan nüfus üzerinde yapılması gerekenler "gelecek nesiller" adına atılacak adımlar olarak karşımıza çıkar. Öjenikler kendi fikirlerini ve işlevlerini dönemin milliyetçi havasına uygun bir biçimde "ulusal onur ve görev "düşüncesi ile meşrulaştırma çabası içerisine girerler. 1912 Uluslar arası Öjeni Konferası Başkanı Major Leonard Darwin'e göre *"Öjeni politikalarını kabul eden devlet dünya tarihinde hak ettiği yere erişecektir"*[41] I. Dünya Savaşı öncesinde öjeni, ABD'de son derece yaygın iken, süreç içerisinde giderek ulus ötesi bir hareket olmaya başlar. Uluslar arası konferanslar yapılsa da hareket bu dönem itibariyle daha çok merkez değil, çevrede kalan bir hareket olarak karşımıza çıkar. Bilimin gelişme için bir araç olarak görülmesi fikri pozitif ve negatif öjeni fikirleri çerçevesinde uygulamaya geçirilmeye başlar. İki savaş arası dönemde öjeniklerin savaş karşıtı algısı, uluslar arası politikanın seyrine uygun düşerken hatta BM metinlerinde de yer alan sağlık koşullarının iyileştirilmesi, hastalıklardan korunma, yoksulluğun azaltılması gibi amaçlar düşünüldüğünde pozitif öjeni fikirlerinin uluslar arası alanda kendisine ifade alanı bulduğu görülebilir[42]. Buna karşıt olarak aynı dönemlerde yükselişe geçen totailter rejimler içerisinde ise öjenik fikirlerin giderek ırkçı boyutları daha fazla vurgulanmaya başlar.

Aynı süreç içerisinde 1883'te doğmasına rağmen, kendine liberaller, toplumsal reformcular, Fabian sosyalistler ve solun bazı kesimlerinde yer bulabilen öjeni düşüncesinin bu dönemde yayılmasına etki eden dönemin toplumsal, siyasal koşullarının yanı sıra öjeninin 1900'lerden sonra, çevrenin

---

[41] Deborah Barret, Charles Kruzman, **a.g.e**, s. 503
[42] Deborah Barret, Charles Kruzman. **a.g.e**, s.505

kalıtım üzerindeki etkilerinin kesin olarak ortadan kaldırılabileceğini ve çoğu karakterin ya da tüm karakterlerin tek bir gen tarafından belirlendiğini yani Mendel çizgisinde seçici bir biçimde insan üretmenin mümkün olduğunu ima eden genetik biliminin doğması olmuştur. 1900-1914'te genetik ile öjeni arasındaki bağlar giderek artmıştır [43]Öjeni düşüncesi içerisinde, kalıtım, var olma mücadelesinin genetik temelleri de ortaya konulmuştur.

İki savaş arası dönemde devletin sosyal alana müdahalesi beklentileri, özellikle iş düzenlemeleri, yaşam alanı koşulları, beslenme konularında artmaya başlar. Bu dönem içerisinde öjenikler "ulusal güç" ifadesini kullanmaya başlar. Irkın niteliğinin artması toplum için iyi olan olarak görülürken, toplum için iyi olanın devletin güçlü hale getireceği düşünülür. Bunun için nitelikli olanın çoğalması, niteliksiz olanın ise çoğalmasının önüne geçilmesi, devlet için bir görevden çok kendi çıkarı için gerçekleştirmesi gereken bir hak olarak karşımıza çıkar. Bu dönemdeki insan anlayışı ırk kavramı içerisinde anlamını bulan dışlayıcı ve hiyerarşik bir insan anlayışıdır. Bu dönemde öjeni konferanslarına katılım bir önceki döneme göre oldukça arttığı görülür, nitekim I. Dünya Savaşı öncesi 22 ülkeden katılımcıyı içeren altı uluslar arası toplantı düzenlenirken, I. Dünya Savaşı ertesi ilk yirmi yılda gerçekleştirilen uluslar arası konferansların sayısı 36'yı bulur. Konferanslara katlan 56 ülkenin 30 tanesi ulusal hükümet temsilcilerini göndermiştir. Bu durum hareketin ne kadar geniş bir yayılma alanına sahip olduğunu gösterir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise öjeni düşüncesi "yeraltına" iner.[44]

Bu noktada şunu belirtmek gerekir: öjeni düşüncesinin etkili olduğu ülkeler bazında her ne kadar çeşitli genellemeler yapmak mümkünse de, düşünce her ülkede çeşitli farklılıklar içerir.1890-1930 arası öjeni hareketi otuzdan fazla ülkede etkili olmuştur. Deneysel biyologlar, kimilerinde fizikçiler, pediatristler, psikologlar, antropologlar, doktorlar, kamu sağlığı görevlileri öjeni düşüncesi

---

[43] Eric J. Hobsbawm, **İmparatorluk Çağı 1875-1914**, çev. Vedat Aslan, Dost Kitabevi, Ankara, Haziran 1999, s.275-277

[44] Deborah Barret, Charles Kruzman. .**a.g.e**, s. 505-511

ile ilgilenen grupların başında gelir.[45] Ancak öjeni düşüncesinin etkili olduğu ülke içerisindeki öjenik bilim insanları bile çoğu kez tek bir bakış açısına sahip olmadığını belirtmek gerekir. Bunun en başında da öjeni düşüncesinde kalıtım/çevresel etkiler tartışması çerçevesinde gerçekleşen Lamarck ve Mendel[46] etkisinin hangisinin daha baskın olduğundan hareketle gerçekleştirilebilecek ayrım ile pozitif/negatif öjeni düşüncesinden hangisinin daha etkin olduğu göz önüne alınarak yapılarak ayrım vardır. Bu nedenle yukarıdaki tarihsel çerçeve saklı kaymak kaydıyla, öjeni düşüncesinin çeşitli ülkelerdeki seyrinden bahsetmek faydalı olacaktır.

1.2.2.1 Almanya

Bu çerçevede, üzerinde en çok konuşup, tartışılan görece daha belirgin bir örnek olan Almanya ile başlamak faydalı olacaktır. Almanya'da öjeni düşüncesi her ne kadar Hitler dönemi ile doruğa ulaşmış olsa da, düşüncenin temelleri Hitler iktidarı öncesine dayanır. Hitler öncesi Almanya'da ırk ıslahı düşüncesi ve hareketi vardır. Bu durum sadece sağ kanat ile de sınırlı değildir. Nitekim sağ kanatta yer alanlar ırkçılığı vurgularken sol kanat ırkçı olmayan değerlere atıfta bulunur. Alman öjenikleri, politik yelpazenin farklı kanatlarında yer almalarının yanı sıra, ırkçı düşünceyi benimseme ve teşvik etme noktasında farklılıklara sahiptirler. Beyaz ırkın üstünlüğünü hepsi kabul ederken, Aryan üstünlüğü konusunda farklı görüşleri vardır. Aryan antropologları ve diğerlerinin "fit" algısı genel olarak, sosyal ve kültürel

---

[45] Mark B. Adams(edit.), **The Welborn Science Eugenics In Germany, France, Brazil, and Russia,** Oxford University Press, New York, 1990, s.5

[46] Mendel ve Lamarck'ın evrim teorisi çerçevesindeki farklı görüşleri, nature/nurture tartışmasının adeta bir yansıması gibidir. Bu çerçevede Mendel, genetik ve kalıtım ile uğraşan biri olarak, bezelyeler üzerinde çaprazlama döllenme ve melezleme çalışmaları gerçekleştirmiş, baskın olan/baskın olmayan elementleri ortaya koyarak ikincisinin genetik mirasta ne kadar önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Bu çerçevede Mendel ve Mendel çizgisinden gidenlerin, kalıtım yoluyla geçen özelliklerin üstünlüğüne ve bunların kilit rolüne dikkat çektiğini görürüz. Buna karşılık Lamarck ise, canlılarda yaşanan tüm gelişme ve değişmelerin çevreye adaptasyon sonucu ortaya çıktığını, tüm üstün yapılı gelişmiş canlıların, basit yapılı ilkel canlıların yaşam boyu kazandıkları özellikleri nesilden nesile aktarmaları sonucu meydana geldiğini belirtir. Dolayısıyla Lamarck ve Lamarck çizgisinden gidenler, evrim sürecinde çevre koşullarının etkisini de göz önüne alır, hatta büyük önem verirler. Ayrıntılı bilgi için bkz: Daniel J. Kevles, **a.g.e**, s. 41-43.

üretkenliği ifade etmektedir. Yani öjeniklere göre *"fitness"* üretkenlik ve başarı ile alakalı bir durumdur. Bu çerçevede 1930 öncesi öjeni düşüncesi, orta sınıf ayrıcalıklarını yansıtan bir yapıya sahiptir. [47]

Öjeni düşüncesinin Almanya'daki kökenlerini, 1890- 1903 yılları arasında görmemiz mümkündür. Bu dönemde ırk ıslahı düşüncesini temellendiren üç nokta şunlardır:

1. Hızlı sanayileşme sonucu ortaya çıkan sosyal problemler
2. Tıp topluluğunda profosyenlliğin artması ve bunun getirdiği birikimin sonuçları
3. Sosyal Darwinizmin "Ayıklanma Teorisi"nin entelektüel çevrelerde, biyologlarda ve sosyal teorisyenlerde etkili olmaya başlaması.[48]

Özellikle Kaiser döneminde, demokrasiden uzak anlayışı, aristokrasinin güçlü yapısı, ordunun güçlenmesi, bürokratik üst sınıfın güçlenmesi ve endüstri hamleleri, işçi hareketlerine yol açarken, suç, cinayet oranlarındaki artış, alkol bağımlılığı artışı, akıl hastaları ve "geri zekâlılar" hakkındaki farkındalığa "çöküşü önlemek için sosyal politika gerekliliği" düşüncesi eklenmiştir. Bu çerçevede kalıtım, biyomedikal topluluğun ve tıp dünyasının giderek uğraştığı bir alan haline gelmiştir. "Ulusal sağlığın artması bireylerin fiziki bünyelerinin güçlenmesi" ne bağlı kılınmıştır. [49]

Entelektüel çevrede ise Ernst Haeckel ve August Weismann Sosyal Darwinizim ile ilgilenen düşünürlerin başında gelir. Özellikle teorinin ayıklanma kısmına vurgu yapan düşünürler, doğal ayıklanmanın organik ve sosyal evrimle ilişkisine değinirler. Bu kişiler gelişmenin kaçınılmaz olmadığını vurgularlar. Endüstrileşme ile ortaya çıkan asosyal, biyolojik ve medikal olarak *"unfit"*i elimine etmede rasyonel seçim ve ırk ıslahı düşüncesini

---

[47] Sheila, Faith Wess, "The Race Hygiene Movement In Germany 1904-1935" **The Welborn Science Eugenics In Germany, France, Brazil, and Russia,** edit. Mark B. Adams, Oxford University Press, New York, 1990,s. 9-10
[48] Sheila Faith Wess, **a.g.e**, s. 11
[49] Sheila Faith Wess, **a.g.e**, s11-13

ortaya koyan ise, Alfred Ploetz ve Wilhem Schallmayer olmuştur. Ploetz, devletin sosyal ağını arttırarak, ekonomik yaşamı denetlemesi, yaptığı sağlık ve yaşlılık düzenlemeleri ile güçsüzün yanında olmasını "*unfit*"lerin çoğalmasına yol açtığı gerekçesi ile eleştirir. Ploetz ırk ıslahı vurgusunu Aryan ırkı çerçevesinde, Beyaz ve Almanlar üzerinden yaparken, anti-semitik duygulardan hareket etmez. Hatta tarihsel çerçevede Yahudilerin "katkıları"nı göz önüne alarak olumlu değerlendirir. Schallmayer ise, akıl hastalıkları ile ilgilenir ve söz konusu alanda ayıklanma düşüncesini vurgulayan bir bakış açısına sahiptir. İlk defa 1891'de basılan 1895'te tekrar yayımlanan Almanya'nın ilk öjenik risalesi olarak adlandırılabilecek eser kendisine aittir. Öjeniyi sosyal, politik ve ekonomik açıdan meşrulaştırmaya çalışır. Tıbbi şecere tutulması, sağlık kontrolleri, evlilik kısıtlamaları gibi fikirleri ele alır. Ulusal verimliliğin rasyonel yönetimi ile ilgilenir. Uzun süreli devlet gücü ile biyoloji arasında ilişkiyi "fit" olma durumu üzerinden kurar. Negatif politikalar hakkında ihtiyatlı davranan Schallmayer, kronik alkoliklerin, "geri zekâlıların" evlilik yasaklarının faydalı olduğuna inansa da, devlet politikalarını açıkça desteklemekten kaçınır. Kamu hizmetinde bulunanların, daha geniş ailelere sahip olmasının gerekliliğinden, "nitelikli" insanların "bekâr kalmayı tercih etme" leri durumunda ekonomik yaptırımlar getirilmesinden, her okul çağına gelen "nitelikli" çocuk için devletin ailelere destek olması gibi durumlardan bahseder.[50]

1904-1918 Wilhem döneminde ise, ırk ıslahı hareketi yazılı basında daha geniş yankı bulur; konu hakkında teknik, dejenere korkusunu yansıtan makaleler, "zayıfı korumanın bedelleri"ni anlatan makaleler, nüfus artışının gerekliliği konusunda yazılar ve antropolojik kanıtları içeren makaleler basılır.1905'te ilk profesyonel öjeni kurumu olan Irk Islahı Topluluğu kurulur. Topluluğun amacı bireyler arasında seçim ve ayıklanma ilişkisini açıklayarak, fiziksel ve akli özelliklerin çeşitliliğinin mirasını korumak şeklinde belirtilir. "*Fitness*" materyal başarı ve sosyal açıdan faydalı olmak ile eş tutulur.

[50] Sheila Faith Wess, **a.g.e**, s16-21

Topluluğun amaçlarını 1910'da Ploetz şu şekilde belirtir: İki çocuk sayısı azdır, *"fit"* aileler daha çok çoğalmalıdır."*Unfit"*in çoğalmasının önüne geçmek için, evlilik düzenlemelerine kısıtlamalar getirilmesi, *"fit"*in çoğalması ise, erken evlilik, geniş aile ve ekonomik destekler yolu ile sağlanmalıdır. Alkolizm, uyuşturucu ile mücadele edilmelidir. Endüstriyel ve kent sınıfı için hijyenik koşullar düzeltilmelidir. Ordu ve militarizasyona önem verilmelidir. Ahlaki ve fiziksel *"fitness"* geliştirilmelidir. [51]

Bu dönemde nüfus artışına çare, işçi sınıfının durumu da göz önüne alınarak, doğum kontrolü yöntemlerini gündeme getirir. Yine Slavalşma ve "Sarı ırk" tehlikesi dönemin tehdit algılarının başında gelir. Birinci Dünya Savaşı sonrası yapılacaklar iç kolonizayson, geniş ailelere ekonomik destek, asker ve kamu görevlilerinin evlenmesinin önündeki engelleri kaldırmak, evlilik öncesi sağlık kontrolü, annelik, aile ve sıradan yaşamın özendirilmesi ve buna yönelik çabaların ödüllendirilmesi, gençlere görev duygusunun aşılanması şeklinde sıralanabilir. Dönemin en büyük özelliği ise tüm bu fikirler ve kurumların olmasına rağmen herhangi bir yasal düzenlemenin geçmemesidir.[52]

Weimar döneminde ise dejenerasyon korkusu, nüfus politikaları devam eder. Üretken olmayan sosyal maliyetlerin azaltılması düşüncesine odaklanılır. Bu dönemin önemli öjeniği Fritz Lenz'dir. Beyaz ırkın üstünlüğünü ele alan Lenz, fiziksel ve akli ırksal özelliklerin kalıtsallığına dikkat çeker. Bu dönemde ırklar hiyerarşisi anlayışı gündeme gelir. Dejenerasyon tehlikesi, *"unfit"*in çoğalmasında değil, *"fit"*"in ürememesinden kaynaklandığına dikkat çekilir. 1920 sonrası üniversitelerde öjeni kürsüleri ve dersler kurulur.1929 sonrası yaşanan işsizlik ve suç oranlarının artışı, ırk ıslahı politikalarını gündeme getirirken, devletin kamu harcamalarını kısma anlayışı çerçevesinde öjeni politikalarının daha çok benimsediği görülür. Bu dönemde evlilik merkezleri açılarak, kalıtsal ve cinsel yolla bulaşan hastalıkların önüne geçilerek,

[51] Sheila Faith Wess, **a.g.e**, s23-28
[52] Sheila Faith Wess, **a.g.e**, s.28

"potansiyel ekonomik yük" ün azaltılması hedeflenir. Kısırlaştırma için pek çok yasal öneri verilir ve sonuçta gönüllü kısırlaştırmaya izin verilir[53]

Bu açıdan Weimar Dönemi'de öjeni düşüncesinin özellikle "elit" olarak adlandırılabilecek sınıf arasında oldukça tartışıldığı, araştırmaların yapılması için kurumların kurulduğu, akademik camiada tartışmaların yapıldığı, ABD ile bu konu dâhilinde sıkça görüş alış verişi ve maddi destek içerisinde bulunulduğu bir dönemdir. Bu durumda söylenebilecek olan Hitler dönemi öjeni düşüncesinin bir takım taşları yerinden oynatmakla beraber, bazılarını koruyarak üzerine inşa ettiğidir.

Hitler'in iktidara gelişi, öjeninin siyasal alanda kendine ifade bulduğu bir döneme tekabül eder. Hitler'in Aryan ırkı ve Nordik kanını koruma vurgusu, ulusal ve uluslar arası politikada kendine ifade bulur. Irk ıslahını gerçekleştirme amacına yönelik gerek kurumsal gerekse yasal düzenlemeler gerçekleştirilir. Tüm toplum Ulusal Sağlık Hizmetleri için kurulan Reich Komitesinin gözetimi altına alınır. "*Unfit*"in azaltılmasına yönelik uygulamalar, önceki dönemlere göre artarak devam eder.(en aşırı ifadesini soy kırımda bulur.) 14 Temmuz 1933'te çıkan ve 1935'te düzenlenen Zorunlu Kısırlaştırma Yasası en belirgin örnektir. (Kalıtsal Olarak Hastalıklı Dölün Önlenmesi Yasası) Bu yasa uyarınca şizofren, manik depresif, kalıtsal olarak sağır, kalıtsal olarak kör olanlar, kalıtsal sakatlık, kalıtsal epilepsi hastaları, alkol bağımlıları, kalıtsal olarak zekâ geriliği olanlar, kasların ve sinirlerin istemsiz hareketini ifade eden Huntington Chorea adlı hastalığa sahip olanlar toplumsal olarak "değersiz" sınıf içerisinde yer aldıklarından ve bunların çoğalması "toplumsal açıdan zararlı sonuçlara" sebep olabileceğinden zorunlu kısırlaştırmaya tabi tutulan gruplar arasında yer almışlardır. Kısırlaştırmanın bireyin değil, toplumun ve ırkın çıkarlarını korumak amacı ile gerçekleştirildiği öne sürülürken, kısırlaştırma kararı almak için kurulan mahkemelerde ise avukat, medikal yetkili ve ırk ıslahı konusunda uzman hekim hazır

[53] Sheila Faith Wess, **a.g.e**, s.30-40

bulunmuştur. Bu da bize bir bakıma profesyonel güçlerle devlet otoritesinin birbirine nasıl katkıda bulunduğunu göstermektedir.[54] 1935 yılında ise Kalıtsal ve Irksal Özen kurumları ortaya çıkarılarak, herkese verilen kartlarla soy takibi, sosyal kurumlardan ve hizmetlerden yararlanacak olanların takibi yapılarak standartlaşmanın da yolu açılmıştır.[55] Bir diğer uygulama ise kendini evlilik kurumunun düzenlenmesine ilişkin yasalarda gösterir. 1935 yılında Alman Kanını ve Şerefini korumak adına çıkarılan ve giderek anti semitizmi de içeren Nuremberg yasaları bu açıdan önem taşımaktadır.[56] Yine 1935 yılında kalıtsal olarak hasta olanların sağlıklı olanlarla evlenmesi yasaklanmıştır Evlenme öncesi kişilerin herhangi bir hastalığı olup olmadığına dair kontrollerinin ardından evlenme için gerekli izinler verilir. Aşağı ırktan olanların yani Yahudiler, Çingeneler ve Slavların ari ırktan olan kişilerle evlenmemesinin önünde evlilik yasalarında bir düzenleme olmamasına rağmen Nuremberg yasalarındaki eğer gelecek nesillerin kanın saflığının tehlikeye gireceği bir evliliğe izin verilmemesi yönündeki ibare bu boşluğu doldurmuştur. [57]Yine " sağlıklı" bir insanla "sağlıksız" bir insanın evlenmesi uygun görülmemektedir. Bu açıdan ideal olan ari ırktan olanların evlenerek, kurdukları aile yapısı içerisinde resmi ideolojiye uygun olarak nitelikli çocukların yetişmesini sağlamaktır.

Kısaca Weimar dönemi ile Hitler dönemindeki öjeni düşüncesindeki süreklilik ve kopuşlara baktığımızda gözümüze çarpan en belirgin ayrılık olarak, Hitler döneminde öjeni ve ırk ıslahı düşüncesinin küçük grubun tekelinden çıkarak devlet politikasına dönüştüğünü söylememiz gerekir. Weimar dönemindeki akademik araştırma kurumları korunmakla beraber, içerisinde yer alan kadrolardaki kişilerin Nasyonel Sosyalist Partisi'nin ideolojilerine uygun hareket edenlerle değiştirildiğini, aile danışma merkezlerinin ise kapatılarak ya da yeniden düzenlenerek devlet çatısı altında

---

[54] Paul Weindling, **Health, Race and German Politics Between National Unification and Nazism 1870-1945,** Cambridge University Press,1993,s.522-525
[55] Paul Weindling, **a.g.e**,s.526
[56] Paul Weindling, **a.g.e**, s.531
[57] Paul Weindling, **a.g.e**, s.532

yeniden birleştirildiğini söylememiz gerek. Bir başka ayrılık anti semitizm ve ırkçı boyutun Nazi döneminde daha çok ortaya çıkarak, ötekileştirmenin bu kavramlar üzerinden gerçekleştirilmesidir. Ayrıca yine Weimar dönemindeki öjeni politikalarında "örnek ve destekçi ABD" figürü Yahudi soy kırımına kadar Nazi döneminde de devam etmiş, hatta çıkarılan pek çok yasa dönemin ABD eyaletlerinde çıkarılan yasalar örnek alınarak yapılmıştır.[58]

1.2.2.2 Fransa

Bir diğer örnek olan Fransa ise bize öjeninin sadece Anglo- Sakson dünyası ile Mendel'in etkileri ile sınırlı olmadığını göstermesi açısından önemlidir. Öjeni düşüncesi Fransa'da 19.yy yaşanan "düşüş" e tepki olarak doğar. Bunun da kökeni, aristokratik elitlerin, burjuva karşıtı değer yargıları, orta ve işçi sınıfı için yükselen sanat ve edebiyat anlayışını düşüş olarak algılamasında yatar. Büyüyen şehir, kırsal yaşamın ölmeye başlaması, nüfusun fiziksel ve sağlık yapısına ilişkin veriler daha da önemlisi doğum oranında yaşanan düşüş, öjenik tartışmaları gündeme getirir. 1870-71 savaşı sonrası Fransa'nın prestij kaybı ve azalan nüfusu buna karşılık Almanya'nın yükselişi, "alarm" olarak algılanır.[59]

Muhafazakâr milliyetçiler, konuyu nüfus ve ordu gücü ilişkisi çerçevesinde ele alırken, liberaller devletin biyolojik müdahalesine karşı dururlar. Buna karşılık sosyalistler konuya ilgisiz kalırlar. Diğerleri ise nüfusun nitelik ve nicelik yönünden azalması ile ilgilenir. Bu toplumun tamamına yönelik tehdide karşı devletin devreye girmesi gerektiğini vurgularlar. Öjeni genetik ilişkisi ise görece daha az vurgulanır. Bu çerçevede öjenikler daha çok nüfusun düşüşü ile ilgilenir. Püerikültür bu dönemdeki düşüncede yaygın olarak ifadesini bulur.

[58] Nazi Dönemi Almanyası öjeni politikalarında ABD etkisi ve karşılıklı ilişkiler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Stefan Kühl, **The Nazi Connection Eugenics, American Racism, and German National Socialism,** Oxford University Press, 2002, 53-62

[59] William H. Schneider, "The Eugenics Movement In France 1890-1914" **The Welborn Science Eugenics In Germany, France, Brazil, and Russia,** edit. Mark B. Adams, Oxford University Press, New York, 1990, s.70

Adolphe Pinard, püerikültür'ü türlerin korunması ve ıslah edilmesi açısından ele alır. Kalıtım ve bakım beraber değerlendirilmesi gereken konular olarak değerlendirir. Kalıtımı geçmişteki ve gelecekteki tüm çevresel etkilerin öznesi olarak değerlendiren Pinard, sadece bugün değil, geleceğin de önemli olduğunu belirtir. Dejenere çevre etkilerinin ortadan kaldırılması gerektiğine vurgu yapar, çünkü bunarın kalıtım yoluyla diğer nesillere geçebileceğinden şüphelenir. Bu açıdan bakıldığında Neo- Lamarckian teoriden etkilendiği söylenilebilir. [60]

Bu dönemki öjenikler etkinliklerini yaygınlaştırmaya başlarlar. Öyle ki 1912 yılında Londra'daki Öjeni Eğitim Topluluğu'nun düzenlediği, uluslararası konferansa kırktan fazla kişiden oluşan bir komite ile katılırlar. Yine aynı yıl Pinard tarafından Fransız Öjenik Topluluğu kurulur. Topluluğa göre, türün üremesi, korunması ve geliştirilmesini sağlanmalı, bunun için özellikle kalıtım ve ayıklanma sorununa insan türleri açısından dikkat edilmelidir. Bu arada çevrenin etkisi, ekonomik durum, yasalar ve gelenekler var olan nüfusun niteliği, fiziki, entelektüel ve ahlaki özellikleri dikkate almanın gerekliliğine vurgu yapılır. Bu açıdan bir kez daha Neo- Lamarckian etkileri görmek mümkündür. Bunun yanı sıra öjenikler kendi içerisinde çeşitli farklılıklara sahiptir: türlerin gelişmesi için bir taraf çevre koşullarının iyileştirilmesi gerekliliğinden bahsederken, diğer taraf, "*istenmeyenler*"in azaltılması için, kısırlaştırma ve evlilik yasaklarını tartışmaktadır. [61]

Birinci Dünya Savaşı ile birlikte topluluğun sekteye uğradığı görülür. Toplantılar azalır, insan ırkını iyileştirme hakkındaki optimist düşünce kaybolur. Ancak savaşın ardından gelen nüfusun azalması, sosyal hijyen, alkolizm, tüberkiloz, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve içerisinde bulunulan koşullar öjenikleri "gerekli kılar". 1920 sonrası finansal sorun ve kurucuların ölümleri ile topluluk yıpransa da öjenik fikirlerin etkisi devam eder. 1926'da evlilik öncesi muayne yapılması ile "*unfit*"i korumanın önüne geçen bir yasa

---

[60] William H. Schneider, **a.g.e**, s.71-73
[61] William H. Schneider, **a.g.e**, s 74-76

taslağı hazırlanır. Söz konusu öneri 1927'de geri çevrilse de tartışmalar devam eder. 1930'lar da ise depreyon yılları ve diğer ülkelerde özellikle Almanya ve Amerika'daki öjeniklerin ortaya çıkışı ile negatif öjeni düşüncesine kayış görülür. Evlilik öncesi kontrol, göçmen sınırlaması, doğum kontrolü ve kısırlaştırma tartışılan konuların başında gelir. Evlilik öncesi kontrolü zorunlu kılan tasarı 1930'da senatoya gelir. 2 Haziran 1939'da sağlık kartları zorunlu hale getirilir. Bu kartların başlangıçta " kişisel ve kimseye açıklanmaz" olduğu söylense de, 1942'de bu ibare ortadan kalkar ve aynı yıl evlilik öncesi muayene zorunluluğu getirilir. [62]

1920'lerde göçmenlerin fiziksel yapısından kaynaklanan tartışmalar, 1930'larda ırkların karışmasından kaynaklanan tehdit algısı ile şekillenmeye başlar, dolayısıyla ırkın karışmasının önüne geçilecek önlemler tartışmaya açılır. 1930 sonlarında sol kesim öjeni düşüncesinde devreye girer. Bu düşünce daha çok, püerikültür geleneğinden tartışmasını gerçekleştirir. Bu dönemin sorunu bir önceki dönemin tersine gereğinden fazla nüfusun olmasıdır. Bu durum özellikle doğum kontrolü beraberinde getirir. Sağlıklı ve çalışabilir durumda olan nüfus üzerine daha çok vurgu yapılır. 1930'larda göçmen kısıtlaması ve kısırlaştırma tekrar gündeme gelir. İşsizlik ve ekonomik bunalım, ucuz emek, dolayısıyla da yabancı ve göçmen işçi sorununu da beraberinde getirir. Bu dönemde özellikle kan tiplerine dayandırılan, etnik grup farklılaştırılması düşüncesi kullanılır(A,0,B gruplarından B grubu en düşüğü temsil eder. Göçmenler de büyük ölçüde B grubundan olduğundan, kısırlaştırılmaları tartışılır.)Bu noktada Nazi düşüncesinden etkilenildiği görülür. [63]

---

[62] William H. Schneider, **a.g.e**, s84
[63] William H. Schneider, **a.g.e**, s. 90-92

1.2.2.3 Brezilya

Anglo- Sakson deneyimi dışında bir diğer ülke Brezilya olarak karşımıza çıkar. İki savaş arası dönemde bu bölgede öjenikler, pek çok toplantı ve kongreler düzenlerler. Çocuk refahı, anne sağlığı, aile yasası, bulaşıcı hastalıklar ve göçmen sorunu tartışılan konuların başında gelir. 1935'te ise Uluslar arası Latin Federasyonu Öjeni Topluluğu kurulur. Bölgede yapılan çalışmalar "Latin tipi öjeni" düşüncesinin olduğunu gösterir.[64]

1900-1940 arası Brezilya, endüstrileşme, kentleşme faaliyetlerini gerçekleştirirken, aynı zamanda Avrupa'dan göç almaktadır. Ancak tüm bunlara rağmen, "dışarıdan bakıldığında Katolik, kırsal, melez ve cahil nüfusun olduğu ve gelişmemiş bir ülke" olarak algılanmaktadır. 1914'te ilk defa Joao Riberio tarafından kullanılan öjeni terimi zaman içerisinde yaygınlaşır. 1918'de Brezilya Öjeni Topluluğu kurulur. Birinci Dünya Savaşı sonunda Brezilya'da "Brezilya'nın sorunlarına Brezilya yöntemleri ile çare bulma" anlayışı yerleşir. Bu açıdan Brezilyalıları daha iyi konuma getirmek için öjeni politikaları izlenir. Bu çerçevede özellikle çalışan nüfus üzerine tespitlerde bulunulur. Bunların kötü yaşam koşullarının yanı sıra, hastalıklı durumları ve özellikle zenci veya melez olmalarına yönelik vurgular yapılır.[65]

1917 yılında yoksulluk, göç, göçmenlerin durumu ve işsizliğe bağlı olarak grevler ve isyanlar ortaya çıkar. Bu durum eğitimli elitin "aşağıda" bulunanlara karşı duyduğu korku ile beslenince devletin işçi- işveren arasında aracı olarak görev almasına ve sosyal refah düzenlemelerini gerçekleştirmesine yönelik talepler ortaya çıkar. Bu çerçevede öjeni düşüncesini ırksal gelişme, düzen ve ilerleme ile ele alan bir yaklaşım benimsenir. Özellikle siyahları ve melezleri aşağı gören bir bakış açısı ortaya çıkar. Bu çerçevede ilk öjeni organizasyonu

---

[64] Nancy Leys Stepan, " Eugenics In Brazil 1917- 1940", **The Welborn Science Eugenics In Germany, France, Brazil, and Russia,** edit. Mark B. Adams, Oxford University Press, New York, 1990, s.111

[65] Nancy Leys Stepan, **a.g.e**, s.112

1918'de Sao Paulo'da yapılır. Öjeniye insan ırkının yeni sosyal düzenini sağlayacak bir bilim olarak bakılır. Özellikle tartışılan konuların başında ise sağlık yer alır. Brezilya nüfusunun kalıtsal dejenerasyonuna öjenik çareler aranır. 1920'lerde Brezilya'da daha optimistik düşünce hâkimdir.1922'de Akıl Hijyeni Birliği kurulur. Öjeni, tıp ve yasal düzenlemeler arasında ilişki kurularak suç olgusu ırksal temellere dayandırılır. 1920'lerde alkolün kısırlaşmaya yol açtığı gerekçesiyle, alkolle mücadele kampanyası yürütülür. İnsan kalıtımı ve genetik ile ilgili kamuya açık dersler verilir. 1929'da ilk Brezilya Öjeni Kongresi gerçekleştirilir. Evlilik ve öjeni, öjenik eğitim, ulusallığın korunması, ırk tipleri, jeneolojik arşiv çalışmaları, Japon göçü, cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı kampanya, akıl sağlığı bozuk olanlara karşı davranış, doğum ve annelik gibi konular kongrede tartışılırken, benzer tartışmalar basında da yer almaya başlar. Dolayısıyla Fransa'dan da etkilenmesi itibariyle Brezilya'da daha neo-Lamarckian düşünce yapısı etkilidir. Bu dönemde Brezilya ırkını temsil eden *"fit"*aile ve çocuklara ödüller verilir. Püerikültür ve anne sağlığı öne çıkan konulardır.1920'lerden sonra artan nitelikli insan ihtiyacı sebebiyle, evlilik öncesi kontroller başta olmak üzere çeşitli konular gündeme gelir. Bunların zorunlu ya da gönüllü olması konusunda tartışmalar vardır. Brezilya öjeni düşüncesinde dikkatimizi çeken nokta, sınıftan ziyade ırk vurgusunun olmasıdır. İçeride ulus olarak sanayileşme ile güçlenme, orta sınıfı yaratma çabası, kahve ekonomisine ağırlık verme ve çalışacak insanların, beyaz göçmenlerin sağlığına yönelik vurgu yapılır. Kısacası kendi doğal kaynakları ve kendi özel ırksal oluşumu ile uluslar arası arenada yer edinme çabasındadır.[66]

1920'lerde Brezilya öjeni düşüncesinde Lamarckian/ Mendel bölünmesi yaşanır. Bu durum 1930'larda ise giderek derinleşir. İlki ırkçı vurgular taşırken, ikincisi anti- ırkçı bir tavır sergiler. Yine "kendi gibi olmayanlar" konusunda ayrı tutma/asimilasyonun seçeneklerinin benimsenmesi yolunda

[66] Nancy Leys Stepan, **a.g.e**, s114-130

1930'larda bir diğer önemli ayrım gerçekleşirken, öjeninin politikada en belirgin ifadesi 1937'de ırklara göre kota getiren göçmen yasasında bulur.

1.2.2.4 Rusya

Rusya'da bilimsel gelişmelerin temeli 1870- 1880'lerde açılan üniversite bölümlerine dayandırmak mümkündür. Ancak resmi olarak 1920 sonrasında başlatılabilir. Bu duruma üniversitelerde yetişen bilimsel jenerasyonun politik yaşam içerisinde yer alması ve toplumsal sorunlarla ilgilenmeye başlaması sonucu, bilimi sosyal sorunları çözmede bir araç olarak görmesi sebep olur. Özellikle Batı'dan yapılan çeviriler sonucu biyoloji, genetik, evrim düşüncesi literatür içerisine girmeye ve tartışılmaya başlar. Öjeni kelimesi ise ilk kez 1915 yılında kullanılır. [67] Rus öjenikler genel olarak, biyoloji, hayvan genetiği, fizik gibi alanlarda uzmanlaşmış kişilerden oluşur.

1917- 1922 arası bilim dünyası ekonomik zorluklar ile karşı karşıya kalsa da öjeni ile ilgilenilmeye devam edilir. Galton ve sivil din vurgusu devam eder. Daha iyi gelecek ideali benimsenir, veriler toplanır ve 1920'de Rus Öjeni Topluluğu kurulur. Bu topluluk sivil savaş ve kıtlık nedeniyle ilk başlarda bir Moskova topluluğu olarak kalır ve çok fazla yayılma imkânı bulamaz. Bu durum yerel düzeyde de farklı öjeniklerin ortaya çıkmasına imkân verir.1920'lerde yetenekli insan ve ailelerin şeceresi, fiziksel hastalıklar, nüfus politikaları konusunda araştırmalar yapılır. Bu dönemde öjeni "meşruluk" kazanma arayışına girer. Ülke içerisinde farklı siyasal yelpazeden gelen öjeniklerin fikirleri, öjeninin bir kimlik arayışına girmesine neden olur. Nitekim Bolşevik öjenikler ile liberal öjeniklerin fikirleri arasındaki farklılıklar bu ayrımın başında gelir. Genel olarak Sovyet öjenikleri olarak adlandırılabilecek grup ise, batı geleneğini takip ederek, öjeniyi bir sivil din ve uluslar arası hareket olarak kabul eder. 1920'lerin ortaları ile birlikte

---

[67] Mark B. Adams, "Eugenics In Russia 1900- 1940", **The Welborn Science Eugenics In Germany, France, Brazil, and Russia,** edit. Mark B. Adams, Oxford University Press, New York, 1990, s155-160

Marksistler açısından öjeni daha önem kazanır. Psikanaliz, göreceli fizik, embriyoloji, evrim ve genetik ilgi duyulan alanların başında gelir. Negatif öjeni, pozitif öjeni ve mutsayonu kontrol edilmesi yolu ile direk müdahale tartışılan konuların başında gelir. Öjenik kısırlaştırma tartışılan bir diğer önemli konudur. 1920 sonlarında negatif öjeni bir burjuvazi öjeni programı olarak algılanır ve pozitif öjeni düşüncesi ağırlık kazanır. 1929 sonrası ise öjeninin Stalinizm ve kültürel devrim ile birlikte önceki dönemin biyoloji anlayışının olumsuzlanması sonucu öjeni düşüncesi etkinliğini kaybeder.[68]

1.2.2.5 İngiltere

İngiltere'de ortaya çıkan öjeni düşüncesi, bilimsel düşünce ile sosyal grup amaçları ve çıkarları arasında kurulan ilişki açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. İngiliz öjenikler sosyal politika oldukça yakından ilgilenmişlerdir. Sosyal durumların bireysel niteliklerin sonucu olduğunu vurgulayarak, akli yeterlilik, sağlıklı veya hastalıklı olma durumu ve ahlaki eğilimin kalıtsallığına vurgu yapmışlardır. Dolayısıyla sosyal koşullar ve kalıtımın etkisi birlikte ele alınmıştır. Bu bağlamda nüfusun niteliğini arttırmak için, sosyal programlar geliştirmenin gerekliği ortaya çıkar. Bu çerçevede *"fit"/ "unfit"* ayrımı devreye girer. Evlenmesi ve çoğalması gerekli görülen *"fit"*unsurlar nüfusun daha üst kesimini temsil ederken, Aile kurması engellenmesi gereken *"unfit"* ler daha aşağıda olanlardır. [69]

Öjeni düşüncesi çerçevesinde ele alınan başlıca konular, kalıtım bilgisi, Darwin biyolojisidir. Matematik ve istatistik öjeni düşüncesinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Öjeni düşüncesi özellikle psikolojik testler, psikometrik teori, entelektüel ve bilimsel arenada etkili olmuştur. Bu anlamda öjeni düşüncesi entelektüel bir boşlukta değil, kalıtım ve toplum hakkında sahip

---

[68] Mark B. Adams, **a.g.e**, s.170-182

[69] Donald MacKenzie, "Eugenics in Britain",**Social Studies Of Science,** 1976, 6:499, (Çevrimiçi) http://sss.sagepub.com/content/6/3-4/499.citation ,04.01.2011 s.499

olunan düşüncelerin birikimi ile ortaya çıkmıştır.[70] Özellikle sosyal Darwinizm düşüncesi ve biyolojik *"unfitness"*'ın sosyal sonuçları, biyolojik toplum görüşü, *"unfit"*'in elimine edilmesi sonucu oluşacak gelişme temel alınan düşüncelerin başında yer alır.

İngiltere'de öjeni düşüncesindeki temel farklılık sınıf noktasına yapığı vurgudur. Nitekim burada öjeni düşüncesinin kendisi, profesyonel orta sınıf ideali olarak ortaya çıkmış ve bu çerçevede anlam bulmuştur. Profesyonel orta sınıf sosyal durumunu korumak hem de meşrulaştırmak ve geliştirmek amacı ile öjeniyi kullanmıştır. Farklı durumlarda öjeni sosyal problemleri çözmek ve kontrolü sağlamak için araçsal bir şekilde kullanılmıştır.[71] Bu sınıf bulundukları sosyal konumun, zenginlikle ya da kendilerine bahşedilmesi ile ilgili olmadığını zihinsel yeteneklerine ve bilgilerine dayandığını, bu durumun da kalıtsal olduğunu belirtmiş, dolayısıyla var oldukları konumun kendilerinin birikimi ile ilgili olduğunu, bu çerçevede herkesin buna ulaşamayacağını vurgulamışlardır. Sisteme direk saldırıda bulunmaktan kaçınırken, var olan yönetici sınıfının ülkeyi iyi yönetememesi neticesinde, kalıtsal özelliklere zarar verdiğini öne sürmüşlerdir.[72] *"Unfit"* olarak algıladıkları sınıf ise *"el işi ile çalışan"* işçiler dışında, işçi sınıfı içinde yer alan ve tortu olarak değerlendirdikleri bölümdür. Bu kişiler "politik olarak dönek ve ayaklanmaya meyilli" şeklinde belirtilerek, tehdit algısı ortaya konmuştur. Bu durumun ortaya çıkmasında dönemin Londra koşulları etkili olmuştur. Fakirlerin tehlikeli oldukları algısı, fiziki ve ahlaki açıdan yozlaşmış oldukları görüşü ile desteklenirken, kentlerde varoşlarda yaşayan bu kesim, kırsalda yaşayan güçlü ve sağlıklı tarım işçileri ile karşılaştırılmaya tabi tutulmuştur.[73] Varoş yaşamlarını biyolojik açıdan ele alan öjenikler, hayır işleri için doğal ayıklanmanın sekteye uğrattığını belirtirler. Öjenikler ise burada yaşayan insanlar işsizdir çünkü sağlıksız, yetenek ve güç açısından zayıftırlar, bu "kalıtsal zayıflık", suç ve alkolü teşvik ederken aynı zamanda hastalıklara yol

---

[70] Donald MacKenzie, **a.g.e**, s. 499
[71] Donald MacKenzie, **a.g.e**, s.501
[72] Donald MacKenzie, **a.g.e**, s 510
[73] Donald MacKenzie, **a.g.e**, s514-515

açar ve taşıdıkları tüm bu özellikler sebebiyle toplumun kalanı için "tehdit"lerdir. Aynı zamanda bu durum, ordu gücü ve emperyal devlet olma ile de ilişkilendirilmiştir. Nitekim kent yaşamı ve bunun yol açtığı dejenerasyon, işçi sınıfı sağlığını azaltırken, aynı zamanda orduya katılması gereken "potansiyel askerler" in de gücünü azaltacağından, ordunun da gücü azalmış olur ki, bu durum emperyal devlet olmayı engeller.[74]

Öjeni düşüncesini literatüre kazandıran İngiliz Galton'ın, ülkenin öjeni düşüncesi de yönlendirici ve etkili olduğunu tahmin etmek zor değildir. Nitekim öjeni ile birlikte sadece çevresel koşulları ele alan sosyal reformların değil, bizzat yapılacak olan öjenik reformun ırk üzerinde etkili olabileceği düşüncesi gelişmiştir. [75]

Öjeni düşüncesi içerisinde yaşanılan siyasi ve ekonomik gelişmelerden de etkilenmiştir. Aydınlanma iyimserliği, devrimci burjuva düşüncesinin "herkes eşit doğar" düşüncesine karşı olan öjeni düşüncesi, içerisinde belli ölçüde burjuva değerleri taşımakla birlikte temel olarak toplumu bireysel ve atomist düzeyde ele alır ve toplumun *"fitness"*ını bireylerin *"fitness"*ı ile kurulan ilişki çerçevesinde ele alır.

Düşüncenin başlangıcı 1860'larda Galton' ın makaleleri ile başlar. 1880'lerde öjeni düşüncesi kitap ve makalelerde tartışılır hale gelirken, 1910-14 arası kurumsal düzeyde temsil edilmeye başlar(Londra Üniversitesi'nde öjeni Laboratuarı kurulur. 1907 Öjeni Eğitim Kurumu kurulur Bu kurumun çizdiği üye profili, bize sınıfsal bakış açısını da verir. Nitekim üyeler refah düzeyi yüksek profesyonel orta sınıf üyeleridir. Bu topluluğa göre devletin *"unfit"*i koruması, zayıfları koruyup onlara destek olması tehlikelidir.)[76]Yine bu dönem arasında konferanslar yapılmış, 1913'te Akli Yeterlilik Yasası çıkarılmıştır. 1918 sonrası öjeninin politik olarak etkisi zayıflamış ve aşırı sağa kaymıştır.

[74] Donald MacKenzie, **a.g.e**, s514-516
[75] Donald MacKenzie, **a.g.e**, s.502
[76] Donald MacKenzie, **a.g.e**, s.504-509

Savaş öncesi işçi sınıfının ancak bir bölümü tehdit olarak görülürken, savaş sonrası bu sınıfın tamamı yaşanılan sorunlar sebebiyle dikkate alınmak zorunda kalmış ve öjeniye yer bırakmayacak şekilde daha uzlaşmacı bir tavır sergilenmiştir. Almanya'da Nazilerin iktidara gelmesi ile öjeni faşizm ile özdeşleşecek biçimde kullanılmıştır.[77]

1.2.2.6 Amerika

Amerikan bilimsel düşüncesini ve sosyal yapısını etkileyen fikirlerin başında evrim ve bozulma düşüncesi, kalıtım, ırkın gelişmesi, Darwin, Mendel ve Galton'ın fikirleri yer alır.[78] Amerikan öjeni düşüncesinde *"Fit", "unfit"* ve bu çerçevede gerçekleştirilen negatif ve pozitif öjeninin izlerini sürmek mümkündür. Bu çerçevede asil kandan gelenlerin çoğalmasının sınırlı olması "ırk intiharı" olarak değerlendirilir. Asil kandan gelenler, en iyi vatandaş olarak görülenler ve bu çerçevede büyük ölçüde korunması gereken grup Kuzeybatı Avrupa'dan gelenlerdir.[79] Buna karşılık özellikle 1901 sonrası nüfusun aşağı kesimlerinin çoğaldığına yönelik yapılan vurgular, buradan bir tehdit algısının olduğunu da ortaya koyar.

Dolayısıyla *"unfit"* olarak görülenlerin çoğalmasının önüne geçme çareleri tartışılır. Evlilik kısıtlamaları ve kısırlaştırma bu çerçevede tartışılan konuların başında yer alır. İkinci yol görece *"daha kolay ve kesin çözüm"* olduğu için pek çok eyalette ve pek çok ülkeye oranla oldukça erken bir dönemde uygulamaya konur. 1899'da yasal temeli olmadan Indiana'da başlayan kısırlaştırma uygulamaları, 1909'da yasal çerçeveye kavuşur. Yine aynı yıl zorunlu kısırlaştırma Connecticut ve California eyaletlerinde kabul edilir. California zorunlu kısırlaştırma yasası, ahlaki değerler ve kalıtsal değerler açısından dejenerasyon gösteren cinsel sapıkların kısırlaştırılmasında bir ilktir.

---

[77] Donald MacKenzie, **a.g.e**, s.517-519
[78] Steafan Kühl, **The Nazi Connection Eugenics, American Racism and German National Socialism**, Oxford University Press, 2002, s. 16
[79] Steafan Kühl,**a.g.e**, s. 17

1911 yılında Nevada, Iowa ve New Jersey'de kısırlaştırma yasası çıkarılır. Iowa'da çıkan yasa, bize kimlerin *"unfit"* olarak görüldüğü konusunda bilgi verebilir. Yasanın hedefinde: *"Suçlu, idiot, gerizekalı, embesil, alkol bağımlısı, madde bağımlısı, epilepsi hastaları, frengi hastaları ahlaki ve cinsel sapıklar yer alır."* [80]1912 Kansas, Michigan, North Dakota ve Oregan'da kısırlaştırma yasaları kabul edilir.

Bu süreç içerisinde öjeni düşüncesi akademik ve kurumsal çevrelerde yayılmaya devam ederken, politik çevrelerde negatif öjeniye yasal düzenlemelerle katkıda bulunmaya devam eder. Bu çerçevede, ilk örneği 1882 Çinlileri Dışlama Yasası olan ve göçmenleri tehdit olarak algılama durumunun ilki olan yasanın çok daha geniş kapsamlısı 1917 Göçmen Kısıtlama Yasası ile doruğa ulaşır. Slavlar, İtalyanlar, Yahudiler, Polonyalılar, Çinliler, Ruslar, Meksikalılar ülkeye göç etmeleri kısıtlanan gruplardır. Bu durum savaşın yaratmış olduğu göçmen sorunu yanında, Yahudi, Güney ve Doğu Avrupa'dan gelen akına karşılık, beyaz ırkı iyileştirme ve koruma düşüncesine dayanır. Göçmenlerin aşağı durumlarını meşrulaştırma çabası da, ahlaki, entelektüel ve fiziksel yetersizliklerine zayıf, fiziksel ve gelişim özürlü olmalarına, fahişeliğe, alkolik bağımlılığa meyilli olmalarına yapılan vurgularla temellendirilirken, yapılan IQ testleri bu savları desteklemek için araçsal bir biçimde kullanılır. Yine göçmenlerin ucuz emek olarak algılanması sebebiyle, ülkenin *yerli işçileri*nin işsiz kalması karşısında, *"unfit"* yabancı işçiye karşı, *"fit"* işçinin korunması da bir diğer önemli etkendir.[81]

Genel olarak Amerikan öjenikleri düşüncelerindeki farklılıklar nedeniyle dört sınıfta toplanabilir: ana çizgide yer alan öjenikler, ırk antropologları, reformist öjenikler ve sosyalist öjenikller. Ana çizgide yer alanlar, 1930'lara kadar etkili olmuştur. Beyaz ırkın üstünlüğü, ırklar arası eşitsizlik, var olma mücadelesinde bazı grupların daha kolay ve yüksek seviyede adapte olması ele aldıkları

---

[80] Nancy Ordover, **American Eugenics: Race, Queer Anatomy, and the Science Of Nationalism,** University of Minesota Press, 2003, s.79
[81] Nancy Ordover, **a.g.e**, s. 9-15

başlıca konulardır. Bu öjeniklere göre beyazlar, evrim sürecinde daha üst basamakta yer alır. Irkların karışması engellenerek, beyaz ırkın içerisindeki dejenere unsurlar elimine edilmelidir. Bu çerçevede kısırlaştırma, özürlülerin evliliğinin engellenmesi ve "değerli eşler" için özel destek verilmesini vurgularlar. Anti-Semitik'tirler. Irk antropologları ise Nazi Almanya'sındaki uygulamalara destek veren kemsin başında yer alır. Irkların doğuştan eşit olmadığını ve Kuzey Avrupalı üstünlüğünü vurgularlar. Reformistler ise gruplar arası farklılıkların ihmal edilebileceğini, bireyler arasında daha belirgin olan biyolojik farklılıkların önemli olduğunu vurgularlar. Genetik olarak aşağıda olan Güney ve Batı'nın daha çok çoğaldığına dikkat çekerler. Bunların özellikle Siyah, Hint ya da Meksikalı olmasına vurgu yaparlar. Sosyalistler ise ırklar arası farklılığa karşı çıkarken, kabiliyetli insanların çoğalmasının teşvik edilmesinin gerekliliğine dikkat çekerler.1920'lere kadar ana çizgide yer alan grup düşünsel alanda oldukça etkilidir ve bu durum yasal düzenlemelerde de ifadesini bulur. 1930'larda ise, ana çizgi ve ırksal antropologlar etkinliklerini kaybeder, bu durum katkıda bulunan önemli kişilerin ölmesi ya da emekli olmasının yanı sıra aynı zamanda topluma daha sosyolojik bakabilecek bir bakışın gerekliliği ile de kendini gösterir. Bu durumda sosyalist öjeni, nüfus verileri ve psikiyatriden de yararlanarak yükselişe geçer.[82]

Ülkeler bazında öjeninin tarihsel gelişimine baktıktan sonra, bir sonraki bölümün temel konusu öjeni çerçevesinde toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl belirlendiğini ortaya koymaktır. Bu çerçevede farklı ülkede yaşanan deneyimler göz önüne alınarak, bu soruya yanıt aranacaktır.

1.3 Öjenide Toplumsal Cinsiyet'in Kurgulanışı

Öjeni, kendisi için ideal olarak gördüğü toplumu yaratırken, erkeklik, kadınlık ve çocukluğu farklı şekilde kurgular. Bu farklılık ilk önce cinsiyetler arası ayrışmadan ortaya çıkan ve genel farklılıklara dayalı olarak

[82] Steafan Kühl, **a.g.e**, s.73-79

gerçekleştirilen bir ayrışma olarak ifade edilebilecek bir durum gibi algılanabilir. Ancak biraz daha bakıldığında öjeni mantığı içerisinde yer alan *"fit/unfit", "nitelikli/niteliksiz", "üstün/aşağı"* ayrımları çerçevesinde aynı cinsiyete mensup olanların da farklı şekilde ve çoğu kez eşitsiz bir biçimde konumlandırıldıkları görülür. Kısacası bireylerin değeri, farklılıkları belirleyen yapıda nerede yer aldıklarına göre değişir. Bu ayrışmalar ise en çok, nüfus, doğum, çocuk bakımı, evlilik, beden politikalarında belirgin bir şekilde karşımıza çıkar.

Öjenide en çok vurgu yapılan noktaların başında kadınların annelik görevleri gelir. Nüfus artışının "sorun" olduğu, kadınların ekonomik alanlardan çekilmesinin istendiği ve nitelikli nüfusun azalma tehlikesi gösterdiği, buna karşılık "yeni kadın" imajının ortaya çıktığı durumlarda, nitelikli kadınların evlerine, eşlerine ve çocuklarına dönmeleri beklenir. Ama bu durum tüm kadınlar için geçerli değildir. Özellikle milliyetçi ve ırkçı düşünceden de beslenen öjenide çok genel bir ifade ile iki ana kadın tipi vardır. Birincisi "ulusun anneleri veya potansiyel yarının anneleri" nitekim bu çerçevede annelik "kadın yurtseverliği" olarak görülürken bu kadınların hamileliği kadının kutsal görevi olarak algılanır. İkincisi "tehlikeli, ırksal ya da sınıfsal açıdan aşağı, hafifmeşrep ya da geri zekâlı" gibi çeşitli isimlerle adlandırılan kadınlardır. Kadını birinci ya da ikinci grup içerisine sokan ırkı, sınıfı ya da her ikisi birden olabilir. Genellikle beyaz orta sınıf olan "ulusun anneleri" ne karşılık, aşağı ırk, diğer sınıftan kadınlar, ya da ekonomik ve kamusal hayatta daha çok yer alan kadınlar, akıl hastası kadınlar "ötekileştirilenler" olarak ikinci grupta yer alır.

Örneğin Amerika'da 1900'lerin başında belirginleşen, ekonomik alanda çalışan, yaşama ve çalışma koşulları hakkında taleplerde bulunan "yeni kadın"a karşı, cinsiyetten yoksun ya da erkek gibi kadın yakıştırmalarıyla anılmış, aile, evlilik ve medeniyet düşmanı olarak resmedilmiştir. Doğum oranın düşüklüğüne karşı çocuk yapmayan beyaz orta sınıf kadın "ırk suçlusu" olarak görülmüş, geç evlenmeleri ya da evlenmemeleri sonucu asıl olmaları gereken

yerde olmak yerine, erkeklerin yerini işgal ettikleri vurgulanmıştır.[83] Dolayısıyla orta sınıf beyaz, sağlıklı ve doğurgan kadının görevi "tam zamanlı annelik" yapmaktır. "Yarının anneleri" olarak nitelendirilen bu grubun evine, eşine ve çocuğuna kendini adaması ve çoğalması beklenir. Zira orta sınıf kadının kariyer tutkusu, küçük ailelere yol açmaktadır.[84] Benzer şekilde İrlanda Anayasası devletin kadının yeri olarak evi gördüğünü belirten bir diğer örnektir: *"Devlet ev içindeki yaşantısı ile kadını, devlete o alanda ortak yaşamın sağlayamayacağı bir destek sağladığını kabul eder".*[85] Bu eve dönüş vurgusunun arkasında yatan bir diğer önemli neden, özellikle savaş döneminde hizmet ve sanayi sektöründe çalışma yaşamına giren kadının, savaş sonrası "geçici olarak sahip olduğu iş"i "gerçek sahibi" ne teslim etmesi ve "kendi alanı" na dönmesi ya da düşük ücretli işlerde çalışması gerektiği şeklindeki düşüncedir

Nüfus azalmasından, (özellikle nitelikli olanların azalması) duyulan tedirginlik, doğum oranlarının artması yönündeki teşvikleri de beraberinde getirir. Örneğin Fransa'da izindeki askerlere nüfusun artması adına çalışmaları gerektiğine yönelik kartpostallar gönderilirken, genç kadınlar da aynı sebeple Fransa adına "çalışmaya" teşvik edilir. Britanya'da ise doğum oranın azlığı ve bundan duyulan tehdit, "Boş Beşiğin Tehdidi, Beşikler ve Tabutlar" gibi eserlerle gündeme getirilir.[86] İtalya'da ise niteliklilerin azalması korkusu, sarı ırk tehlikesi ile bütünleştirilir. Bu çerçevede Mussolini kadınlardan beklentisini şu şekilde belirtir: *"Evlerinize dönün ve kadınlardan doğum, birçok doğum istediğimi söyleyin".*[87]Nitelikli nüfusun artmasını teşvik anlamında, vergi indirimleri, primler, ikramiyeler, geniş aileye sahip erkeklerin işe alınımında önceliğe sahip olması gibi uygulamalar yaygınlaşırken, Fransa ve Almanya gibi pek çok ülkede çocuk sayısına göre madalyada verilir.(Fransa'da beş

---

[83] Wendy Kline, **Building a Beter Race: Gender, Sexuality and Eugenics from the Turn of the Century to The Baby Boom,** University of California Press, 2001, s.11-12

[84] Alexander De Grand, "Women Under Italian Fascism"**The Historical Journal,** vol.19.,no.4, 1976, (Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/2638244, 28.04.2009, s.959

[85] Mark Mazower, **a.g.e**, s.92

[86] Mark Mazower, **a.g.e**, s.94

[87] Mark Mazower, **a.g.e**,93-95

çocuğa bronz, on çocuğa altın, Almanya'da dört ve beş çocuk sahibi annelere bronz, altı ve yedi çocuk sahibi annelere gümüş, yedi ve sekiz çocuk sahibi annelere ise altın Nazi Anne Haçı verilmiştir.[88]) Almanya'da 1927Anneliği Koruma Yasası, Fransa'da 1932 Aile Yardımı Yasası, bu amaçlarla yapılan yasal düzenlemelerdir. Bu düzenlemelerle çocuksuz çiftlerden alınan sermayenin, anne ve baba olanlara verilmesi ile el değiştirmesi söz konusu olur. [89]Çocuk ve nüfus artışı konusunda baskı altında tutulan yalnızca kadınlar da değildir. Nitekim erkekler de baba olmaları konusunda teşvik edilir. 1927'de Mussolini yaptığı konuşmada babalık ve erkekliği eş değer olarak görür: "*Baba olmayan kişi bir erkek de değildir*".Benzer biçimde 1927'de yapılan yasal düzenleme ile bekâr erkeklere vergi getirilirken, 1933'te aile babalarına kadın ve çocuk indirimi yapılır. [90]Kısacası aile ve çocuk vurgusu, klasik ataerkil anlayışın artarak devam ettiğini gözler önüne serer. Aile reisi, devletin uyruğu ve vatandaşı konumundayken, aile bireyi ise onun kullarıdır.[91]

Nitekim bu dönemde kadın annelik rolü ve ev düzenini gerçekleştirdiği "hizmetler ve görevler" sonucu sağlayan ama kocasına bağımlı olan kişi olarak karşımıza çıkar. Ancak ideal anneler ve eşler, rasyonel bir biçimde, bilgi ve donanım açısından özellikle "orta sınıf ihtiyaçları" dâhilinde kurgulanır. Irkın geleceğini temsil ettiği düşünülen çocukları doğuran anneler ve görece daha net bir biçimde ırkı temsil eden erkeklerine hizmet eden kadınların, annelik ve eşlik konumları, eskiden olduğu gibi "deneyimlerin nesilden nesile aktarılması yolu" ile değil, "resmi kurumlardan eğitim yolu ile öğrenilen" konumlar olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla " resmi kurumlarda profesyonellerin eğitiminden geçerek öğrenme" söz konusudur. Benzer şekilde annelik, hamilelik, doğum ve çocuk bakımı giderek doktorların gözetiminde ve tavsiyeleri doğrultusunda gerçekleşir. Bu süreç milliyetçi öğelerle de bezenerek, "ırksal üstünlüğe sahip

[88] Michelle Mouton, **From Nurturing The Nation To The Purifiying The Volk Weimar and Nazi Family Policy 1918- 1945,** Cambridge University Press 2002, s. 120
[89] Gisela Bock, **Avrupa Tarihinde Kadınlar,** çev. Zehra Aksu Yılmazer, Literatür Yayınları, İstanbul, Kasım 2004, s. 213-214
[90] Gisela Bock, **a.g.e**, s. 218
[91] Kate Millet, **Cinsel Politika,** çev. Seçkin Selvi, Payel Yayınevi, İstanbul, 1987, s.257

evlatları dünyaya getiren, çocuğuna ve kocasına gerektiği şekilde davranan" kadınlar, "vatansever kadın" olarak ilan edilir.

Almanya'da ise ideal kadın "Alman ulusunun annesi" olarak, kadın için çocuk bakımı erkek için askerlik deneyimi ile eş tutulmaktadır. Nitekim her ikisi de vatana hizmet olarak ele alınmaktadır.[92] Bu durumda kadının ulus için değeri, onun ırksal saflığının yanı sıra, biyolojik olarak doğurganlığının öne çıkarılması ile anlamlı hale getirilmiştir. Ancak önemli olan fazla çocuğun yanında nitelikli olan çocuklara sahip olmaktır. Bu ise doğru yapılan evliliklerle gerçekleşir. Anneliğe atfedilen kutsallığın bir önemli göstergesi ise Anneler Günü'nün resmi tatil ilan edilerek kutlamaların gerçekleşmesidir.[93]

Kadının yeri ve görevleri eğitim sistemi içerisine de yerleştirilerek, iyice benimsetilir. İngiliz okullarında çocuk bakımı, ev işi ile ilgili dersler konulurken, Fransa'da çocuk yetiştirme dersi çerçevesinde bebeklerin bakımı, beslenmesi, yıkanması ve temizliği konusunda bilgiler verilir[94] Yani kadının görevi çerçevesinde gelecek nesillerin yetişmesinde kalıtımın olduğu kadar çevre koşullarını da değerlendirilen ülkelerde çocuk bakımı ve püreikültür üzerinde durulan konuların başında gelir. Almanya'da ise "İdeal kadın olarak ulusun anneleri" nin istenilen şekilde ortaya çıkması için eğitimin öneminin farkında olan devlet, bu dönemde özellikle "genç kızların" eğitimine önem vermiştir Özellikle kurulan gençlik gruplarında verilen eğitimler, geleceğin annelerine yönelik eğitimler olarak gerçekleştirilmiştir. Ev işlerinden, çocuk bakımına kadar pek çok konu uygulamalı olarak bu gruplarda öğretilmiştir. Erkeğine yardımcı ve destekçi, çocuklarını yetiştiren, itaatkâr ve sadık kadın figürü öne çıkarılmış, özellikle önemli olan "doğum" aşamasında güçlü bir beden yapısının gerekliliğinden dolayı ritmik jimnastik hareketlerine büyük önem verilmiştir. Yine kadının erkeğin arzu nesnesi olarak görülmesine uygun olarak kıyafetlerin bir örnek olarak tasarlanmasına rağmen çeşitli

---

[92] Michelle Mouton, **a.g.e**, s.120
[93] Leila J. Rupp, "Mother *Of* The Volk: The Image Of Women In Nazi Ideology", **Signs**,Vol.3, No.2, Kış 1977, (Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/3173289, 13.01.2010 s.370
[94] Mark Mazower, **a.g.e**, s. 95

düzenlemelere gidilmiştir. [95] Yine benzer ideolojik yaklaşımla SS ve SA üyesi eşler ve geleceğin eşleri için hazırlanan "Gelin Okulları" nda benzer eğitimlerin verildiği göze çarpmaktadır. [96]

Bu çerçevede her ülkede farklı değerler çerçevesinde *"nitelikli"* unsur içerisinde yer alan kadınlar, "bebek üreticisi" durumuna getirilirken, kadının istemediği gebelikleri son vermesinin önüne, pek çok ülkede yasal çerçevede yapılan düzenlemelerle kürtajın yasaklanması, doğum kontrol yöntemlerinin, reklamlarının, ilaçlarının yasaklanması(İtalya'da 1930 Rocco Yasası ve 1927'de yapılan yasa) ile, geçilmeye çalışılır. Fransa 1920'lerde bu yasak yürürlüğe konurken, İngiltere'de 1929 Çocuk Yasası ile kürtaj ömür boyu hapis cezasını gerektirir. İtalya'da ise, kürtaj ırk bütünlüğüne karşı işlenen suçlar kapsamında değerlendirilir.[97]

Bir tarafta doğumu teşvik edilenler ve bu çerçevede kürtajn, doğum kontrolünün yasaklanması yer alırken, diğer tarafta "insanlığın daha iyi olması adına en etkili ve bilimsel çözüm olarak sunulan ve hastanın ve ırkın iyiliğini birlikte değerlendirildiği" belirtilen ve aslında "kamu sağlığı ve yararına karşılık bireysel hakların engellendiği" kısırlaştırmalar yapılır. Örneğin Amerika'da kurulan *Sonoma State Home*, önce fit ve sağlıklı geleceğe faydalı olması planlanırken, daha sonra kadın ve doğurma davranışının test edildiği ve "idiot" olarak görülenlerin kısırlaştırıldığı bir mekân haline gelmiştir.[98] Yine pek çok ülkede kısırlaştırma konusunda daha önce değinildiği üzere yasal düzenlemeler yapılmıştır, kısırlaştırılanlar sadece kadınlar değildir. Erkekler de bu uygulamaya tabi tutulmuştur. En belirgin düzenlemelerden birini Almanya'da 1933 yılında çıkan ve 1935'te düzeltilen zorunlu kısırlaştırma yasasında görebiliriz.(Kalıtsal Olarak Hastalıklı Dölün Önlenmesi Yasası)Bu yasa uyarınca şizofren(anormal cinsellik yani tecavüze uğramak, ev işleri ile baş edememek ve çocuk bakmaktan aciz olmak kadınlarda şizofreni belirtisi

---

[95] Michael H. Kater, **Hitler Youth,** Harvard University Pres,2004, s.73-85
[96] Michelle Mouton, **a.g.e**, s.177
[97] Mark Mazower, **a.g.e**, s.97
[98] Wendy Kline, **a.g.e**, s. 33

olarak görülmüştür[99]), manik depresif, kalıtsal olarak sağır, kalıtsal olarak kör olanlar, kalıtsal sakatlık, kalıtsal epilepsi hastaları, alkol bağımlılıları, kalıtsal olarak zekâ geriliği olanlar, kasların ve sinirlerin istemsiz hareketini ifade eden Huntington Chorea adlı hastalığa sahip olanlar toplumsal olarak "değersiz" sınıf içerisinde yer aldıklarından ve bunların çoğalması "toplumsal açıdan zararlı sonuçlara" sebep olabileceğinden zorunlu kısırlaştırmaya tabi tutulan gruplar arasında yer almışlardır. Kısırlaştırma bireyin değil, toplumun ve ırkın çıkarlarını korumak amacı ile gerçekleştirilmiştir. Kısırlaştırma kararı almak için kurulan mahkemelerde ise avukat, medikal yetkili ve ırk ıslahı konusunda uzman hekim hazır bulunmuştur. Bu da bize bir bakıma profesyonel güçlerle devlet otoritesinin birbirine nasıl katkıda bulunduğunu göstermektedir.[100] Söz konusu yasa her iki cinsiyeti kapsamakla birlikte bu konum içerisinde hamile kalan kadınların çocuklarında bu hastalıkları taşıma riski tespit edildiğinde kürtaj uygulanarak çocuklar alınmış, ardından bireysel irade göz önüne alınmaksızın "toplum için zorunlu kısırlaştırma" yoluna gidilmiştir. 1939 yılına kadar yaklaşık 150.000 kadın zorla kısırlaştırılmıştır. Daha sonra bu kısırlaştırma ırkçı tonlamalarla da bütünleşmiş, "saf ırk"a tehdit olarak görülen, Roman, Slav ve Yahudi yaklaşık 100.00 kadın 1941'den sonra kısırlaştırılmıştır.[101]

Nüfus, doğum ve aile yönündeki tüm bu düzenlemeler evlilik konusunda yapılan düzenlemelerle birlikte ilerlemiştir. Evlenme iki kişinin verdiği bireysel bir karar olmaktan çıkarak, ırk adına düzenlenmesi gereken bir olgu halini almıştır. Kimlerin hangi şartlarda evleneceği/evlenemeyeceği kanunlar çerçevesinde belirlenmiştir. Nitekim Almanya'da "evlenmemiş Alman kızları devletin kulu statüsünde iken, evlendikleri zaman yurttaş haline gelirler". Yine Fransa'da 1924'te kurulan Kadınları Eğitme Merkezleri'nde evlilik konusunda genç kadınlara çocuklarını düşünerek eşlerini dikkatli seçmeleri gerektiği konusunda uyarılılar yapılır. "Evlenilecek adam"ın sağlıklı olmasına dikkat

[99] Gisela Bock,**a.g.e**, s.245
[100] Paul Weindling, **Health, Race and German Politics Between National Unification and Nazism 1870-1945**, Cambridge University Press,1993,s.522-525
[101] Gisela Bock, **a.g.e**, s. 239

edilmesi ve cinsel yolla bulaşan ve kadınları ve çocukları tehdit eden hastalıklara yönelik farkındalık yaratılmaya çalışılır.[102]Almanya'da 1935 yılında Alman Kanını ve Şerefini korumak adına çıkarılan ve giderek anti semitizmi de içeren Nuremberg yasaları önem taşımaktadır.[103] Yine 1935 yılında kalıtsal olarak hasta olanların sağlıklı olanlarla evlenmesi yasaklanmıştır. İlk bakışta da gözümüze çarptığı gibi söz konusu düzenlemeyle evlilik, sadece iki kişinin bireysel iradeleri sonucunda vereceği bir karar olmaktan çıkarılarak, amaç değil, türlerin ve ırkın yükselmesi ve korunması için bir araç olarak görülmektedir. Herkesin kendi isteğine göre biriyle evlenmesi, toplumsal bir felakete sürüklenmeye yol açabileceği düşüncesiyle, kimlerin kimlerle evlenebileceği düzenlenmeye çalışılır. Evlenme öncesi kişilerin herhangi bir hastalığı olup olmadığına dair kontrollerinin ardından evlenme için gerekli izinler verilir. Aşağı ırktan olanların yani Yahudiler, Çingeneler ve Slavların ari ırktan olan kişilerle evlenmemesinin önünde evlilik yasalarında bir düzenleme olmamasına rağmen Nuremberg yasalarındaki eğer gelecek nesillerin kanın saflığının tehlikeye gireceği bir evliliğe izin verilmemesi yönündeki ibare bu boşluğu doldurmuştur. [104]Yine " sağlıklı" bir insanla "sağlıksız" bir insanın evlenmesi uygun görülmemektedir. Bu açıdan ideal olan ari ırktan olanların evlenerek, kurdukları aile yapısı içerisinde resmi ideolojiye uygun olarak nitelikli çocukların yetişmesini sağlamaktır.

Son olarak iki savaş arası dönem, hiç olmadığı kadar "bedenler"in yükselişine sahip olmuştur, bu açıdan devletler *"fit"* unsurlarun fiziksel görünümlerine de odaklanmıştır. Sağlıklı, zinde görünmek hem kadın hem de erkek açısından gerekli kılınmış, erkekler "potansiyel askerler" olarak bedenlerini eğitirken, kadınlar erkeklere göre görece daha hafif unsurları içeren spor yolu ile "vücut dengesi' ni koruyup, esneklik kazanmışlardır. Bu şekilde yetiştirilen bedenler kurulan statlarda gerçekleştirilen spor aktiviteleri ile sergilenirken, yürüyüşlerdeki sıra ve diziler ve bunların düzenlemesi ortak birlik mesajı

---

[102] Ann Taylor Allen, **Feminism and Motherhood in Western Europe, 1890- 1970 The Maternal Dilemma**, Palgrave Macmillan, New York 2005, s. 174
[103] Paul Weindling, **a.g.e**, s.531
[104] Paul Weindlin, **a.g.e**, s.532

olarak verilmiştir. Sağlıklı bedenlerin yükselişine karşılık, sağlıksız olanlar ise yukarıda sayılan uygulamalara tabi tutularak, "sağlıklıları kirletmelerinin önüne geçilmiştir."[105]

Bu dönemde her ne kadar öne çıkarılan kadın, orta sınıf kadın da olsa, bu durum "ırkın, ulusun bozulmamış saf" kısmını temsil eden üzerinden ortaya çıkan milliyetçiliğin, halkçı ve köycü söylemlerle iç içe geçtiği noktada değişir. Bu durum taşra/kent ayrımında her ikisine atfedilen farklı değerlerin olmasından dayanır. Nitekim bu algılayış çerçevesinde, kent farklı etnik, sınıfsal yapıdan insanların bir arada olması açısından oldukça kozmopolit ve heterojen bir mekândır. Bu "farklı" insanların birbiri ile ilişki kurmaları sonucu, özellikle aşağı sınıftan/ırktan olanların üstün olanlarla kurdukları ilişkiler göz önüne alındığında, dejenerasyon meydana geldiği vurgulanır. Nitekim kentlerde sanayileşme ile birlikte ortaya çıkan iş gücü ihtiyacı sonucu, köyden kente göç veya farklı ülkelerden gelen göçmenlerin neden olduğu yatay hareketlilik çeşitli "olumsuz" sonuçları beraberinde getirir. "Talep edilenden fazla insanın kentlere yerleşmesinin ve yerleşenlerin niteliklerinin istenilenden düşük olmasının", hizmetlerin yetersiz kalması, işsizlik, yoksulluk, suç oranlarının artması, fuhuş gibi sorunlara yol açtığı "kentin daimi sakinleri tarafından" sıklıkla vurgulanır, buna karşılık kente "sonradan gelenlerin" isyanları, "kentin daimi sakinlerinin", "banliyölerde ya da kenar mahallelerde" yaşayanlara karşı tepki duymalarına ve onları birer "tehdit unsuru olarak görmelerine" neden olur. Bu insanlar çoğu kez "Kentte yaşanan ahlaki çöküşün, karmaşanın sorumluları olarak" gösterilir. Bu yatay hareketlilik dışında, az da olsa dikey hareketlilik imkânının oluşu, yani olumsuz çevresel koşullara rağmen bir üst sınıfa geçebilme imkânı, kendi sınıfsal meşruiyetini muhafaza etmeye çalışan orta ve üst sınıf için bir tehdittir.[106] Bu kozmopolit ve yozlaşmış kent kültürüne karşı ise, taşra yüceltilir. Taşranın bozulmamışlığı, saflığı, homojenliği, çalışkanlığı, geleneklere bağlı oluşu, "köklerine sahip çıkması", yatay ve dikey hareketliliğin oldukça sınırlı olması nedeniyle

[105] Mark Mazower, **a.g.e**, s. 109
[106] Donald MacKenzie, **a.g.e**, s.515

"insanların doğdukları toprakta ve sınıfta ölmesi" bu yüceltmenin temel dayanaklarıdır. Bu durum Almanya'da "Völklisch" ideali ile temsil edilir. Bu akıma göre, Alman köylüsü, Germen ırkının ve kültürünün saf ve otantik kaynağını oluşturmaktadır. Hem çalışkanlığı, hem de sadakat ve dürüstlüğü temsil etmektedir.[107] Halkın bu ideale dâhil olması için çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Örneğin: Nazi döneminde, gençlerin içerisinde yer aldığı yaz okullarında, gençlerin çiftliklerde çalışan işçilere yardım etmesini içeren ve kırsal alanda yapılan faaliyetlere yer verilerek, gençlerin hem fiziksel olarak "*fit*" kalması sağlanmış, hem de "kan ve toprak" dogması çerçevesinde, köyden kente göç etme düşüncesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.[108] Bunun karşısında şehir ise "köksüzlüğü" temsil edildiği yer olarak vurgulanmış, bu düşünceye ırkçı söylemlerin de eklenmesi ile Almanya'da şehirlerde Yahudiler, İtalya'da ise Çingeneler, şehrin "yozlaşmış" yapısının görünür öğeleri haline gelmişlerdir. İtalya'da "köylüleştirme", bağımsız ekonomi politikası ve kendi kendine yeterlilik için gerekli görülürken, buradaki nüfus artış oranının fazla olması bu yönde yapılan propagandaların artmasına neden olmuştur.[109]

Söz konusu yüceltme taşra kadını ile daha da simgeselleştirilir. Nitekim taşra kadını, erkeğe göre daha az kamusal ilişki biçiminde bulunduğundan "daha saf"tır. Ayrıca saf ırkı temsil eden çocuklar doğurma ihtimali kenttekilere oranla daha fazladır. Kent kadınına göre daha çalışkandırlar. İtalya'da taşra köylü kadının muhafazakâr ve dinsel inançlarına seslenilerek, kocalarının ve çocuklarının, paternalist ve hiyerarşik değerlerle bozulmuş şehre taşınıp, yozlaşmasını engellemeleri beklenir. Yine "kentli kadın"ın görece "bağımsızlığı" ve düşük doğum oranı karşısında, "köylü kadın" erkeğe bağımlılığı ve yüksek doğum oranı ile daha değerli hale gelir.[110]Nazilerin köylü ve toprak yüceltmesi ise, Tarım Bakanı R. Walther Darre'nin "toprak ve

[107] Güven Gürkan Öztan, "Türk Milliyetçiliğinde Taşra Fetişizmi ve Toplumsal Cinsiyet" **Doğu- Batı**, no: 38, Ağustos- Eylül- Ekim 2006, s.79-80
[108] Michael H. Kater, **a.g.e**, s.33-34
[109] Alexander De Grand, **a.g.e**, s. 957
[110] Alexander De Grand, **a.g.e**, s.957

kan" ideolojisinde ifadesini bulur. Buna göre tarlada çalışan, evi temizleyen, çok sayıda güçlü ve sağlıklı çocukları doğuran ve bakımını üstlenen köylü kadın Nazi idealinin en önemli örneğini teşkil etmektedir. Nazi idealinde önemli bir figür olan, modern atletik kadın geleceğe dönük iken, köylü kadın idealleştirmesinin kökleri geçmişten gelir.[111]Köylü kadın sadece yüceltilmekle kalmamış, şehirli kadınlara da köylü kadının yüceltilen özellikleri öğretilmiştir. Nitekim Nazi Almanya'sında 1936-1939 yılları arasında yaygınlaştırılan çiftlik programları çerçevesinde, meslek içi eğitim yolu ile" şehirli genç kızlar" a, olabildiğince çiftlik yaşamı öğretilmeye çalışılmıştır. Çiftlik yaşantısında yapılan işler, kadınlık niteliklerini arttırmakta ve kızları evliliğe ve anneliğe daha etkili bir biçimde hazırlamaktadır. Şehrin hastalıklarının ve yozlaşmasının dışında kalan kızların ileride, Nazilerin kendileri için taşrada belirlediği, hemşirelik, sosyal hizmetler ve öğretmenlik gibi görevleri tercih edecekleri düşünülmüştür.[112]

Sonuç olarak öjeni düşüncesinde cinsiyetlerin konumu *"fit/unfit"* ayrımında nerede olduklarına göre değişkenlik göstermektedir. Ancak ortak durum her iki tarafta yer alanlarında kendi bedenleri ve yaşamları üzerinde söz sahibi olamaması, devletin kısıtlamalarına pozitif ya da negatif uygulamalarına maruz kalmalarıdır. Tüm bu değerlendirmeler ışığında benzer bir durumun Türkiye'de yaşanıp yaşanmadığı, Türkiye'de söz konusu dönemin koşulları da göz önüne alınarak yapılacak olan değerlendirme bir sonraki bölümün temel çerçevesini oluşturur.

---

[111] Leila J. Rupp,**a.g.e**, s. 378
[112] Michael H. Kater,**a.g.e** s. 83

İKİNCİ BÖLÜM

2. KEMALİST DÖNEMİN ÖJENİ POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1Tarihsel Süreç İçerisinde Milliyetçilik Söylemleri ve Sosyal Darwinizm Fikrinin Gelişimi

1930- 1945 arası öjeni politikalarını ele alacağımız analizimize geçmeden önce, tarihsel süreklilik çerçevesinde Osmanlı İmparatorluğu'ndan 1930'lara kadar bu düşüncenin oluşmasına imkân veren ortamı, büyük ölçüde dönemsel farklılıklar sergileyen milliyetçilik söylemlerini ve düşüncenin referans aldığı sosyal Darwinizm fikrinin gelişimini ele almak, bu politikaların nasıl bir ortamda geliştiğini ve ne gibi bir kökenden beslendiğini anlamak açısından faydalı olacaktır.

Bu amaçla ilk olarak Osmanlı'da sosyal Darwinizm düşüncesinin gelişimine bakmak gerekir. 19.yy'da parçalanmakta olan "var olma ve hayatta kalma mücadelesi veren" bir imparatorlukta yöneticilerin ve aydınların sordukları temel soru "devletin nasıl kurtulacağı?"dır. Kısacası dönemin içsel dinamikleri, bu dönemde yankı uyandıran düşüncenin benimsenmesinde etkili olmuştur. Bu noktada sosyal Darwinizmin hayatta kalma, en iyinin devamı, kendini koruma güdüsü üzerine yaptığı temel vurgular, temel meselesi devleti kurtarmak olan kişilerin dikkatinden kaçmamıştır. "Güçlü bir şekilde hayatta kalmak" bir hedef olarak ortaya konarken, hayatın mücadele alanı olduğu fikri temel önerme olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Yusuf Akçura, Şark Meselesi hakkında yazdığı makalelerde sosyal Darwinist fikirlerden yararlanır, hayat mücadelesini hem grup içi hem de kolektivist tarzda ele alır. Saadetin elde edilmesi ve türün devamının hayatın muhafazasını gerektirdiğini, hayatında bir çekişme alanı olduğunu ve her canlının diğer canlıyı yok ederek yaşadığını belirtir. Çeşitli

milletler, millet içerisinde sınıflar hatta şahıslar birbirleriyle saadet için kavga ederler. Bu kavgada kaviler yener, zayıflar yenilir. İkinciler birinciler tarafından yutulmaya mahkûmdur. Dolayısıyla buradan ezilmemek ve yutulmamanın şartı olarak güçlü olmak fikri gelişir. Akçura'ya göre hak kuvvet, kuvvet haktır.[113]Abdullah Cevdet ise, 1914'te yazdığı makalede hayatta en büyük hakikatin hayat kavgası olduğunu belirtir. Celal Nuri ise, Darwin'i önemli bir deha olarak görür. Yine Mehmet Şemseddin hayatın mücadele olduğunu ve amacın bu mücadeleden galip çıkmak olduğunu onaylar.[114]

Bu düşünce Osmanlı'dan Cumhuriyet'e miras olarak kalan düşüncelerden biridir. Cumhuriyet kuşağında çoğu zaman egemen söylemde savaş övgüsünün aksine, barış ve işbirliğinden yana bir mücadele benimsense de, hayat mücadeledir önermesi varlığını sürdürür. Ancak kuvvet vurgusu yerine, hak ve adaletten yana tutum benimsenmeye çalışılsa da, 1923'te Mustafa Kemal'in yaptığı konuşmada olduğu gibi kimi zaman gücün "maalesef belirleyici" olduğunun da altı çizilir: "Fakat ne çare ki, zayıf olanların hukukuna hürmetin noksan olduğunu ya da hiç hürmet edilmediğini acı tecrübelerle öğrendik."[115]. Bu sözden de anlaşılacağı gibi, gücün "maalesef belirleyici" olarak benimsenmesinin ardında, mücadelede kendisini dezavantajlı olarak gören tarafın, mücadele olgusunu olmaması gereken bir kötülük olarak algılaması ve bu çerçevede hak ile kuvveti ayırarak haktan yana tutum benimsenmesi olgusu yatar. Türk aydınları kendilerini bu dezavantajlı grup içerisinde algıladıkları için, Batılıların hakkı kuvvet ile özdeşleştirdiklerini onaylarlar ancak kendilerinin özdeşleştirmediklerini ima ederler.[116] Barışçı söylem ve uluslar arası barış ve işbirliğinin egemen olması isteği, "parçalanan bir imparatorluğun ardından, var olma mücadelesi vermiş bir kuşak için" hayatın mücadele olduğu gerçeğini ve bunun reel politikanın mantığı olarak kabul edilmesini engellemez

[113] Hasan Ünder, "Türkiye'de Sosyal Darwinizm Düşüncesi"**Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, ed. Tanıl Bora, Cilt IV, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008,s.430
[114] Hasan Ünder, **a.g.e**, s.431
[115] Hasan Ünder, **a.g.e**, s. 430-433
[116] Hasan Ünder, **a.g.e**, s.432

Dolayısı ile yenilmemek ve yok olmamak için *"fit"* olmaya ihtiyaç vardır. Ayrıca egemen barışçı söylemin dışında, barış durumunun süreksizliğini ve savaşın, eşitsiz yapılar, ezen/ezilen ilişkisi ve hayatın tipik mücadele sahası olduğu müddetçe var olmaya devam edeceği, bunu engellemenin ise imkânsız ve anlamsız olduğunu savunan görüşler de vardır. Örneğin Nitekim Belkis Halim "Kadınlar Sulh Yolunda" isimli makalesinde, barış amaçlı toplanan kadınların ve söylenen sözlerin anlamsızlığını şu şekilde ortaya koyar:

> *"Bir av hayvanını ötekinden kapmak, bir yabani yemiş ağacına diğerinden daha evvel çıkmak kaygısı ile beliren kavga, insanla tekâmül ede ede bugünkü hale gelmiş, fakat mahiyetini kaybetmemiştir. Açlıktan gözleri büyümüş, avurtları çökmüş, bağırsakları birbirine yapışmış insan; karşısında, önündeki binbir yemeğe istiğna gösteren adama elbette kin duyar, elbette hücum eder. Bir çocuk bile elinden oyuncağının alınmasına tahammül edemez... Ezen insanla, ezilen insan, ezen memleketle ezilen memleket durdukça harp de devam edecektir. Bunu bir iş, bir terbiye, hatta bir terbiye meselesi addetmek safdillilik olur."* [117]

Nitekim Özellikle Milli Mücadele sonrasında her ne kadar "Yurtta sulh, cihanda sulh" politikası benimsenmiş ise de " herkesin her an mücadele halinde olabileceği bir dünyada var olmak, güçlü olmak ve hayatta kalmak için" "ordu ve askeri güce" ve ileride de öjeni politikaları kısmında ele alacağımız "nitelikli" insanlara ihtiyaç duyulduğu gözükür. Yani toplumun militerleşmesi ve aynı zamanda öjeni idealinin gerçekleştirilmesi söz konusudur

Osmanlı'dan Cumhuriyet dönemine devreden bir diğer unsur modernleşme ve özellikle Türkçülük şeklinde kendini gösteren milliyetçi akım olmuştur. Nitekim yukarıda değinilen devleti kurtarmanın çaresi "modernleşme"

---

[117] Belkis Halim, "Kadınlar Sulh Yolunda", **Şehir**, Mayıs 1933, s.7

çerçevesinde "Batı" nın örnek alındığı politikalar ile aranmıştır. Aynı dönem resmi ideolojinin evrim geçirdiği yani, kitlelerin tarih sahnesine çıktığı dolayısıyla da devleti elinde tutanların yeni meşruiyet arama çabalarına girdiği bir döneme denk düşmektedir. Bu çerçevede batılılaşma çabaları özellikle resmi ideolojinin aktarımı ile itaat ve sadakati sağlayan üç temel kurum olan ordu, bürokrasi ve eğitim alanlarında göze çarpmıştır.[118]

Milliyetçilik açısından en önemlisi ise, Osmanlı İmparatorluğu'na Türkçülük akımının hâkim konuma geldiği ve II. Meşrutiyet sonrası İttihat ve Terakki'nin yönetimde etkili olduğu dönemdir. Bu durum aslında pek çok etmenin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. Bunun ilki 19.yy sonunda gerçekleşen nüfus hareketleridir. Savaşlar neticesinde aynı dil, din ve etnik kökenden insanlar giderek daha çok bir araya gelirken, ortak bir taban yaratılmıştır. 19.yy da 1877-78 Osmanlı Rus Savaşı ve Balkan Harbi sonucunda kaybedilen topraklar ve göç eden nüfus, Türkçülüğün doğmasına zemin hazırlamıştır. Bu savaşlarla giderek Osmanlıcılık ideolojisi yerini Pantürkizme bırakmış, diğer yandan

[118] Mehmet Ö. Alkan, "Resmi İdeolojinin Evrimi Üzerine Bir Deneme", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası-Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi** Ed. Mehmet Ö. Alkan, İstanbul: İletişim Yayınları, 2001, s. 378. Bir dönemlendirme yapılacak olunursa, Tanzimat dönemi, II. Abdülhamit dönemi ve II. Meşrutiyet ve sonrası şeklinde yapılabilir. İlk iki dönemi kısaca ele alırsak: Tanzimat dönemi, batılılaşma çabalarının özellikle bürokrasiden başlayarak gerçekleştiği, din ve mezhep ayrımı olmaksızın, ayrılıkçı hareketlere tepki olarak sultana sadakat ve vatana bağlılık temelinde şekillenen"Osmanlı" kimliğinin kurgulandığı bir dönemdir. II. Abdülhamit dönemi ise, Osmnalıcılığa tepki olarak İslamiyet'in siyasal ve toplumsal alanda birleştirici bir ideoloji olarak kullanılmaya çalışıldığı, ideal kul, ideal teba ilişkisinin vurgulandığı, bununla birlikte dönemin başlangıcında eğitimde bilime ve ilerlemeye önem verildiği bir dönemdir. Dönemlendirme için bkz. Mehmet Ö. Alkan **a.g.e**, s.378-400. "Millet" kavramı açısından bakıldığında ise: Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemine bakıldığında kavramsal bir karışıklığın ortada olduğu gözükür. Nitekim Hukuki ve idari düzeni millet sistemine dayanan Osmanlı İmparatorluğu'nda "millet"in belirleyici unsuru dindir. Ancak Tanzimat ile birlikte millet, önce kısman daha sonra tamamen kavim(ethnie) yi belirtmek amacıyla kullanılmıştır. Fransız devrimi etkisi ile dine dayalı millet sisteminden, "milliyet'e dayalı millet sistemine geçilir. Ulus anlamında kullanılan millet tanımında din ve şeriat çıkarken, millet kavramı sayısal insan topluluğunu ifade eder hale gelir. Ancak kavramın dini kökenin baskınlığını bu kopuşun birden yaşanmasını engeller. Ümmet, unsur, cinsiyet, kavmiyet hatta ırk kavramları on dokuzuncu yüzyıl sonu ve yirminci yüzyıl başlarında ulusu karşılamak amacı ile kullanılan diğer bazı kavramlardır. Nitekim Irk, ulus anlamında kullanılırken, genetik ırkı topluluğa gönderme yapılmamış, Kimi zaman cins, ulusu ifade etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz:Ahmet Yılıdz, **Ulus Devletin Bunalımı: Türkiye'de Federalizm ve Kürt Meselesi**, Etkileşim Yayınları, İstanbul,Kasım, 2010, a. 16-18

kültürel ve ekonomik alanda Türkleştirme politikalarına girilmiştir. Bu süreçte yenilgiler giderek yönetimdeki Müslüman Türklerin ve ordunun gücünü pekiştirmiştir.[119]

Türkçülüğün bu dönemde iktisadi fikirlere eklemlendiği görülür. Nitekim Avrupa ile Osmanlı devleti arasındaki ticarette Avrupa devletlerinin Osmanlı azınlıkları ile iş yapmayı tercih etmeye başlamaları, Türk milliyetçiliğinin gelişimini hızlandırmıştır. Osmanlı Türklerinin bu değişen ticaretten azınlıklar kadar fayda sağlayamamaları, azınlıkların ticari başarısına karşı düşmanlık beslemelerine yol açmış ve bu da Türk milliyetçiliğini pekiştirmiştir.[120] Diğer bir deyişle siyasete egemen olan sınıf, egemenliğini ekonomi alanına da yansıtmak istemiş ya da bu alanda egemenliğinin elinden gitmesine izin vermeyeceği için söz konusu duruma meşruiyeti milliyetçi söylemle kazandırmaya çalışmıştır. Tüm bunlar aslında Cumhuriyet dönemine de miras kalan milli iktisat ve milli burjuvazi anlayışına kapı aralamıştır.[121] Özellikle 1908 sonrası dönemde yükselişe geçen ve büyük ölçüde Balkan savaşlarının ardından yaşanan çözülmelerin sonucu elde kalan toprak ve nüfus temeline dayanan milliyetçilik, iktisadi anlamda ulus devletin kalkınmasını milli iktisadın var olmasın bağlayan Alman List ekolünden etkilenerek, kendi kendine yeterli olmayı temel alan bir milli iktisat anlayışını benimsemiş, gayrimüslimler ise iktisadi hayatta oynadıkları etkin rol sebebiyle ötekileştirilerek, iktisadi kalkınmacı politikalar temel hedef olarak görülmüştür. Söz konusu politikalar temelde, tasarruf ve sadeliği yüceltmeyi, ticari hayatı sadece Türkler arasında ilişkiye indirgemeyi, yerli malı tüketmeni teşvik etmeyi ve milli bir burjuvazi yaratmayı hedefleyen politikalardır.[122] Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise, ilk yıllarda Anadolu'nun kendi

---

[119]Fatma Müge Göçek, "Osmanlı Devleti'nde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, ed. Tanıl Bora, Cilt IV, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s.66

[120] Fatma Müge Göçek, **a.g.e**, s.67

[121] Ahmet İnsel, "Milliyetçilik ve Kalkınmacılık" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, ed. Tanıl Bora, Cilt IV, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, , s763-769

[122] G. Gürkan Öztan, "1930'ların Türkiye' sinde Milli İktisat Düşüncesi ve Kadın Algısı", **Eğitim- Bilim- Toplum**, sayı:12, cilt:3, Güz 2005,s. 5-7

içerisinde değil, ülke dışı ile ticaret yapıyor olması, milliyetçiler tarafından tehdit olarak görülmüş, dolayısıyla ulusal-pazar, milliyetçi burjuvaziyi oluşturacak milliyetçi kalkınmacı politikaların önemi ortaya konmuştur. Bu çerçevede gayri müslimler ticari yaşamdaki konumları ve ülkenin refah seviyesine göre "daha iyi" düzeyde bulunmaları sebebi ile ötekileştirilirken, 1920 sonlarında üretkenlik ve tasarruf vurgusu iktisadi kalkınmacı politikaların temel vurgusu haline gelmiştir. 1929 krizinin arkasından yaşanan, Türk lirasının değerinin düşmesi ile başlayan ve milli gelirin düşmesi, dış ticaret açığı ile devam eden ekonomik durum ise, iktisadi kurumsallaşma ve krizin etkisini azaltıp kalkınmayı devam ettirme şeklinde bir iktisat politikasının benimsenmesine neden olmuştur. Milli iktisat çerçevesinde tasarruf ve yerli malı yüceltilirken, içeride gayri Müslimler ve müsrif vatandaşlar, dışarıda kaynaklara göz diken batılılar ötekileştirilmiştir.[123]

Dönemin tarih, din ve dil yorumlarındaki değişimler ise Türkçülüğün yayılma alanlarını anlamak açısından önem taşır. Nitekim Osmanlı'nın kuruluş öncesine yönelik araştırmalar, Anadolu'nun anavatan şeklinde yorumlanması, din adamlarının etkisinin azaltılması, vatan kavramının daha somur bir hale bürünmesi, saf Türkçe arayışı, kültürel Türkçülük, okullarda Türk dilinin yaygınlaşması, yazılı basında Türkçülük hakkında farklı görüşleri içeren yayınların yayımlanması bu akımın etki alanının oldukça geniş olduğunu gösterir. Tüm bu yapılanlar göz önüne alındığında, Baskın Oran'ın belirttiği gibi dönem, cumhuriyetin ilan edilmesi ve halifeliğin kaldırılması dışında, Atatürk milliyetçiliğinin "eksiksiz giysili porvası" nın yapıldığı bir dönemdir.[124]

Özellikle Yusuf Akçura ve Ziya Gökalp Cumhuriyet dönemine de düşünceleri yansıyan iki önemli milliyetçi düşünür olarak karşımıza çıkar. Yusuf Akçura kültürel milliyetçi bir yaklaşım benimser. 1904'te yayımladığı Üç Tarz-ı

---

[123] G. Gürkan Öztan, "1930'ların Türkiye' sinde Milli İktisat Düşüncesi ve Kadın Algısı", **Eğitim- Bilim- Toplum,** sayı:12, cilt:3, Güz 2005,s7-9
[124] Baskın Oran, **Atatürk Milliyetçiliği Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme,** Bilgi Yayınevi, Nisan 1993, s. 60

Siyaset en önemli eseridir. Osmanlıcılık ve Pan İslamizm'e karşı Pan Türkizm'i savunur Çarlık yönetimindeki bütün Müslüman Türk halklarının birleşip bu yönetimden kurtulmasını hedefleyerek Osmanlı İmparatorluğu'na milliyetçi düşünceyi getirmiştir.[125]

Ziya Gökalp'ta ise, milliyetçilik özdeşleşme, dil ve kültür sorunu olarak karşımıza çıkar. Türk milleti, İslam Ümmeti ve Çağdaş Medeniyet düşüncesi temel görüşüdür. Kültürel norm olarak Türkçülüğü benimserken, ahlaki norm olarak İslamı ortaya koyar. Ulusu temel birleşenin dil olduğu bir ortamda ortak eğilim, kültür ve duygular bütünü olarak tanımlar. Kültürde ve dilde birleşmeyi sağlamak temel hedefidir.

Ziya Gökalp için bir kişi Türkçe konuşuyorsa ve Türk terbiyesinde yetişmişse, Türk sayılmaması için hiçbir engel yoktur. Bu tanım çok geniş bir şemsiyedir, içine herkes girer. Gökalp'in modeli Durkheim sosyolojisinden ödünç alınmış kavramlarla, bir milletin parçası olma sürecinin coğrafi, ırki, siyasi ve iradi değişkenlerin sonucunda ortaya çıkmadığını anlatır ve esas dayanışma noktası olan terbiyeyi ele alır, bunun bir kültürel kategori olduğunu söyler. Batılılaşma çerçevesinde, medeniyet/hars ayrımı yapan Ziya Gökalp, medeniyeti uluslar arası uygarlık olarak ele alırken, harsı milletin kendine özgü karakteristiği(bir milletin kendine özgü olan ve dışarıdan alınamayacak olan ahlak, felsefe ve güzellik ile ilgili olan zevkleri[126]) olarak ele alır. Bu çerçevede Cumhuriyet döneminde "Batı'dan nelerin alınıp, ulusal öz'den nelerin korunacağı'na biraz da "halkçı" olarak adlandırılabilecek bir yorumla Ziya Gökalp'in yanıtı: Batılılaşma'nın, Avrupa'da bulunan medeniyet deposu olduğu ve buradan "şeyler ve yöntemler" alınmasının gerektiği, buna karşılık halkın ise hars deposundan da içmek gerektiği, bu bağlamda adının

[125] Masami Arai, "Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi,** ed. Mehmet Ö. Alkan, Cilt I, İletişim yayınları, İstanbul, 2008, , s.182.
[126] Orhan Koçak, "1920'lerden 1970'lere Kültür Politikaları", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm** cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 370

medeniyetin taşıyıcısı olarak, halk ile arasında sıkı bağ olması ve karşılıklı alıp verme ilişkisinin olması gerektiği şeklindedir. [127]

Tüm bu bahsettiğimiz mirasın, Cumhuriyet döneminde net bir şekilde aksetmesi ise Milli Mücadele sonrasına kalır. Nitekim Milli Mücadele, ulusal bağımsızlığın kazanılması ve aynı zamanda "ulusal bilinçle alakası olmayan köylüler topluluğu" na vatan ve millet kavramlarını benimseterek ulusal bilinç aşılamayı hedefleyen bir mücadeledir.[128] Bu yolda "ulus egemenliği" araçsal bir işlev kazanmış, meşruiyet kaynağı olarak kullanılmıştır. Ancak bu meşruiyet temelinin "gerekli zamanlarda gereken dönüşümleri geçirdiğini belirtmek gerekir.(başkumandanlık yasası, saltanatın kaldırılması..vb) Zaten milli mücadele sonrası dönemde rejimin otoriter niteliğinin giderek artmasına paralel olarak, ulusal egemenlik seçkinlerle daha doğrusu Mustafa Kemal ile aynı anlama gelmeye başlayacaktır. Benzer şekilde kullanılan, Milli Mücadele sonrası anlam bakımından değişim geçiren bir diğer meşruiyet kaynağı "halkçılık"tır. Mustafa Kemal'in "halk hükümeti" terimiyle simgeleşen ve özellikle eşraftan destek sağlanması amacı ile ortaya konulan halkçılığın işlevleri: ulus egemenliğinin eşrafı tatmin eden bir tamamlayıcısı olması, dış ilişkiler bakımından Sovyetler'den destek alınmasını kolaylaştırması, iç politikada sol akımın Meclis'te egemen olmasını engellemesi şeklindedir. Tabii bu meşruiyet temelinin benimsenmesinde, Kurtuluş Savaşı'nın askerler, din adamları, Müslüman etnik gruplar, sosyalizm ve solcular, halk kitleleri arasında bir koalisyon oluşturma çabası içerisinde yürütülmeye çalışılmasının da payı büyüktür.[129] Kısacası farklı unsurlardan oluşan bir yapıyı ayakta tutacak ortak temellere ihtiyaç duyulmuştur. Buna paralel olarak dönemin, milliyetçilik anlayışı ise bu farklı unsurların aralarında çıkabilecek muhtemel çatışmaları önlemek ve farklılıkları dengelemek üzerine kurulmuştur. Bunda Anadolu'nun içinde bulunduğu maddi koşulların(yol, para, silah, yokluğu) ve

---

[127] Niyazi Berkes, **Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler**, Kaynak Yayınları, Ağustos 2002,s. 93-100

[128] Ahmet Yıldız, "**Ne Mutlu Türküm Diyebilene" Türk Ulusal Kimliği'nin Etno- Seküler Sınırları (1919-1938),** İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, s. 89

[129] Baskın Oran, **a.g.e**, s. 147-154

toplumsal koşulların(iç isyanlar, diğer ideolojiler) yanı sıra önderin taktikçiliğinin etkileri vardır.[130] İçeride farklı etnik, dinsel ve ideolojik gruplar arasında çıkabilecek toplumsal çatışmaların yaşanmasını önlemek adına, örneğin halifelik ve saltanatın kurtarılmasından bahsedilmiş, dini referanslara atıfta bulunulmuş, farklı etnik kökenden gelenlerle "olağanüstü hal" çerçevesinde uzlaşma koşulları aranılmıştır. Yani bu dönemin ulusçuluk anlayışında din birlikteliğine dayalı etnik çoğulculuk veri olarak alınmıştır.[131]Nitekim bu çerçevede "milli" kavramı iki ucu açık bir şekilde kimi zaman "dini olan", kimi zaman da "ulusal olan" ı ifade edecek şekilde kullanılmıştır.[132] Bu dönemde Türk "Anadolu ve Trakya'daki Müslüman halk"ı ifade etmektedir. Burada Türklük mülki açıdan sınırlandırılmış Müslümanlıkla özdeştir.[133] Ancak bu "zorunlu" ve "gereklilik" ten kaynaklanan koşulların ortadan kalkması, yani savaşın sona ermesi, milliyetçilik anlayışının da değişmesine olanak tanımıştır.

Milli mücadele sonrası 1930'a kadar geçen dönem, ulus devlet'in "yukarıdan aşağıya doğru" seçkinci bir bakış açısıyla, temellerini laiklik ve cumhuriyetçilikten alan, din temelinden arındırılıp dil ve tarihe dayalı biçimde inşa edilmeye başlandığı bir dönemdir.[134] Bu amaçla, yapılan siyasi tasfiyeler ile beraber, homojen bir millet inşa etme sürecinin gereği olarak, sabit milli bir kimlik oluşturulmaya çalışılmıştır. Ancak bu dönemde başlayan ve daha sonrasında da devam eden iki uçluluk bu sabitlemenin önüne geçmiştir. Söz konusu iki uçluluk, vatandaşlık ve vatan bağıyla belirlenen siyasi- hukuki bir kimlik tanımı ile, etmisist bir temele dayanan biriciklik ile kutsallaştırılan özcü

[130] Baskın Oran, **a.g.e**, s. 130-146
[131] Ahmet Yıldız, **a.g.e**, s. 87
[132] Ahmet Yıldız, **a.g.e**, s.91
[133] Ahmet Yıldız, **a.g.e**, s.125
[134] Dil konusunda uluslaşma harf inkılâbı ile başlamıştır.(1928)Arap harflerinin kaldırılarak yerine Latin harflerinin konması ile din adamlarının etkisinin kırılması, "eski" ve "öteki" Osmanlı ile ilişki kesilerek Batı ile daha kolay ilişki kurulması, halk-seçkinler arasındaki uçurum azalarak kitlelerin ulus kavramı içinde dâhil edilmesi, propaganda çalışmalarının daha kolay aşılanması gerçekleştirilecektir. Tarih konusu ise 1930'ları analiz edeceğimiz bölümde ele alınacaktır. Harf inkılâbının etkileri hakkında değerlendirme için Bkz. Baskın Oran, **a.g.e**, s. 200-201

kimlik tanımdır.[135] Türk milliyetçiliği siyasi- hukuki tanımı benimsemeye çalışsa da, etnisist tanım etkili olmaya devam etmiş, 1930'lardan sonra ise baskın hale gelmiştir. Örneğin Cumhuriyet Halk Fırkası'nın 1923 Tüzüğünde Türk "kültür"ünü benimsemek parti için kaçınılmaz bir gereklilik olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla Türklüğün kültürel önemi vatandaşlık kavramından önde gelir. 1927'de ise, "milli dayanışma dil birliğine, ülkü birliğine ve fikir birliğine dayanır" şeklinde ibare tüzüğe eklenirken, partinin en önemli görevlerinden birisi Türk dilini ve kültürünü ilerletmek olarak karşımıza çıkar. [136]Yine "bilimsel" faaliyetlerin, hâkim siyasal ideolojinin ihtiyaçlarına göre şekillenmesi de bu dönemde başlar. 1925'te İstanbul Üniversitesi'nde Türkiye Antropoloji Tetkik Merkezi kurulur, aynı yılın Ekim ayında Türk Antropoloji Mecmuası yayımlanmaya başlanır, temel amaç Mustafa Kemal tarafından şöyle belirtilir: "Türkü ve Türk'ün içtimasını heyet-i içtimaiyesini tetkik"tir.[137]Bu köken araştırma eğilimi, otuzlarda ırkçı boyutlarla birleşerek, başta dil ve tarih olmak üzere "sipariş edilmiş bilim" olarak çalışmaların artmasına sebep olacaktır.

Dönemin aydınları ise zayıfa yaşama hakkının tanınmadığı uluslar arası arenada bağımsız ve güçlü devlet kurmanın batılılaşmak gerekliliğine ve bunun halkın iyiliğine olduğuna güçlü bir şekilde inanırlar. Buna dönük çabalar "yapılan inkılâp" lar ile hız kazanmış, nelerin alınıp, neyin korunacağı ise

---

135 Tanıl Bora, "İnşa Döneminde Türk Milli Kimliği", **Toplum ve Bilim no. 71,** kış 1996, s. 172-173. Büşra Ersanlı ise benzer biçimde, organik ulusçuluk ve iradi ulusçuluk ayrımı yapar. İradi ulusçuluk, Fransız devrimi ideallerinden hareketle vatandaşların eşitliği, eşit haklar düşüncelerine dayanırken, organik ulusçuluk temeli Alman idealizmine dayanan, ulusu ortak bir kültür ve tarih bilinci olan, halk iradesinden bağımsız, doğal organik gerçeklik olarak tanımlarken, ikincisinin baskınlığına dikkat çeker. Söz konusu ayrım için bkz: Büşra Ersanlı Behar, **İktidar ve Tarih Türkiye'de "Resmi Tarih Tezi"nin Oluşumu (1929-1937)**Afa Yayınları, Eylül 1992, s.62 Ahmet Yıldız ise, Türk ulusal kimliği'nin Cumhuriyetçi sınırlarının siyasi ve hukuki veçhesi olmak üzere iki veçhesi olduğunu belirtir. Buna göre siyasi veçhe, Türklüğü, kültürel, dilsel ve ortak milli ideali benimseme özellikleri ile tanımlarken, hukuki veçhe din ve ırk farkı olmaksızın herkesin Türk olarak görülmesi şeklindedir. Ancak hukuki tanım her ne kadar hukuksal metinlerin bir kısmında yer alsa da, siyasi tanım gündelik yaşam içerisinde ve hâkim söylem içerisinde daha çok kullanılmıştır. Sınfilandırma için bkz. Ahmet Yıldız, **a.g.e**, s.139-154

136 Büşra Ersanlı Behar, **a.g.e**, s. 90

137 Suavi Aydın, "Cumhuriyet'in İdeolojik Şekillenmesinde Antropoloji'nin Rolü: Irkçı Paradigmanın Yükselişi ve Düşüsü", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm,** Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.356-357

daima tartışma konusu olmakla birlikte, zaten Türklerin medeniyet olarak görülen "Batı"nın parçası olduğu, dolayısıyla yapılanların "olması gereken" ler olduğu vurgulanır. Ancak benimsenen değer, liberal- demokratik batı olmasına rağmen, araçlar "halk cahil olduğu " gerekçesi ile demokrasiden uzak, "halk için halka rağmen"dir.[138] (Bunun 1930'larda telaffuz edilen biçimi ise Türklerin medeniyeti kuranlar olduğu ve bu çerçevede batılılaşma ile öze dönüldüğü şeklindedir.[139]) Buna bağlı olarak söz konusu dönemden itibaren vatandaşlık, kültürel bir kimlik gibi tanımlanır ve milli kimlikle kayıtlanır. Vatandaşlık, vatanperverlik ile örtüştürülür; buna göre iyi vatandaşlığın ölçüsü vatanperverliği olağanüstü zamanlara özgü olmanın ötesine taşıyıp, milli değerleri kollamak üzere sürekli müteyakkız olmaktır. [140]Her ne kadar vatandaş kimliğine kuruculuk ve ilksellik bahşedilse de, organizmacı devlet anlayışı çerçevesinde vatandaşa nefes alacak yer kalmamış, devlet, hükümet ve millet aynı anlama gelmeye başlamış, devletin kolektif kişiliği temsilen "vatandaşın bizzat kendisi" sayılması ise, "asıl vatandaşlar" adına gerçekleştirilen eylemlere meşruluk sağlama amacı ile kullanılmıştır. Hatta devlet de giderek bizzat Mustafa Kemal'in bünyesinde somutlaşmış, 1927'de, bastırılmış

---

[138] Hasan Ünder, "Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm,** Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.142-143

[139] Bu noktada "özcülük" ve "öz" kavramlarının nasıl anlaşıldığını açmak gerekir. Değişimden kaygı duyulan ama değişimin kaçınılmaz olduğu dönemlerde, "öz" varoluştan önce gelen ve varoluş üzerinde belirleyici olarak algılanır. Milliyetçilikte ise, "milletler" için geçmişle geleceğin aslında özdeş olduğu görülür. Yapılması gereken, ilk kaynakla bugün arasındaki tarihi pası temizleyerek, geleceğin "öze uygun" biçimde, pırıl pırıl kurulmasının sağlanmasıdır. Gelecekte büyük olmak kaygısı altında, tarihte gerilere gidilir. Aynı zamanda bu süreç tedirgin olunan özelliklerin yok sayılmasına ve bunun "öz" ün dışında, ikincil özellikler olduğunu yani sonradan kazanılmışlığını ve bu açıdan kaybedilebileceğini de vurgulanmasını beraberinde getirir. Türkiye'de ise, Cumhuriyet öncesinde Osmanlıcı- İslamcı öz ve geçmiş ağır basmıştır. Cumhuriyet ile birlikte daha "laik ve Osmanlı öncesi" ve genellikle Türk tarih tezi çerçevesinde şekillenen Orta Asya'dan yayılan Türkler şeklinde başlatılan ve Avrupa ile ilişkilendirilen "öz" kavramına geçilir. Bu açıdan devlet, "öz"ün türevi, onun kendini gerçekleştirme biçimi olarak karşımıza çıkar. Kullanılan "öz" genel olarak ahlakidir. Üstün ahlaki değerlere sahip, olunması gereken ile özdeşleşmiş bir öz idealidir. Bu "öz" e ulaşmak ise genel olarak belirli bir mücadeleyi beraberinde getirir. Dolayısıyla "öz" ü, bizi temsil edenler, ahlaki üstünlük yanında, savaşkanlık, adil düzeni gerçekleştirmek adına yayılmacılık özelliklerini barındırırlar."Biz"ler bu özellikleri ile "iyi" iken, "öteki taraf" kötüdür. Çelişkili biçimde özü iyi olarak görülen kişinin saf değiştirdiğinde nasıl kötü olduğu ya da tersi sorgulanabilir olsa da, genel olarak karşılıklı geçişte "öz"ün özelliği de değiştiği kabul edilir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Murat Belge, **Genesis: Büyük Ulusal Anlatı ve Türklerin Kökeni,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 11-50

[140] Tanıl Bora, **a.g.e**, s. 176-177

muhalif hareketler karşısında kendisi "her şeye hakim tek adam" olarak, Nutuk'u okumuştur.[141]

1930-1945 arası ise rejimin otoriter niteliklerinin arttığı, Kemalist ideolojinin her alanda yayılmaya başladığı, otoriter rejimin pekiştirildiği bir döneme tekabül eder.[142]Devlet ile bütünleşen parti başta olmak üzere pek çok kuruma devlet ile bütünleştirilmiş, bütünleşemeyenler ortadan kaldırılmıştır.[143]Bu çerçevede Kemalist Rejimin temel özellikleri, her türlü farklılık, ayrılık ve iktidar partisine muhalefetin inkârı; devlet ideolojisinin yegâne gerçeklik olarak sunulduğu mutlakıyetçi tutum; yönetici elitin özellikle de önderin kararlarının tartışılmazlığı şeklinde karşımıza çıkmaktadır.[144] Devlet, toplum üzerinde statü edinme çabalarını uygularken, hem savunmacı hem de aktif bir tutum benimsemiştir. Savunmacı tutum, toplumdaki her türlü özerk alanın ortadan kaldırılması ile sonuçlanırken, akitf tutum ise iktisadi planlamaya ve

[141] Hasan Ünder, **a.g.e**, s. 143

[142] Kemalizm'in farklı tanımlarını yapmak mümkündür. Nitekim Baskın Oran'a göre Kemalizm, "Bağımsızlık içinde batılılaşma idealidir. "Stefanos Yarasimas'a göre ise, Kemalizm, ""Toplumu, uygarlık ve ilerlemenin evrensel modeli olarak görülen batı modeline göre dönüştürme çabası ve toplumsal yapılar- zihniyetlerin- bu dönüşümünü iktisadi gelişmenin zorunlu bazen de yeterli ön koşulu olarak görmektir. Amaçlar ve araçlar göz önüne alınırsa bu dönüşüm yetkeci hatta otokrat yanlarıyla seçkinci ve görünüşte toplumsal kökenlerini ararken aslında toplumsal kültürün büyük bölümüne karşı çıkmaktadır."Niyazi Berkes ise Kemalizm'i şu şekilde tanımlar: "Kemalizm, yalnız milliyetçilik değil, yalnız milli kurtuluş ve bağımsızlık değil, aynı zamanda bir millet yaratma, onu tarihe ve dünyaya kabul ettirme, onu kendi kendine kabul ettirme ve nihayet onu gelecekte de yaşayabilecek bir varlık olma temelleri üstüne oturtma işidir. Bunsuz bir Türk milliyetçiliği yalnız gülünç olmakla duramaz:aynı zamanda varlığına kimseyi de inandıramaz". Tanımlamalar için bkz: Baskın Oran, **a.g.e**, s. 16, Stefanos Yerasimos, "Tek Parti Dönemi" **Geçiş Sürecinde Türkiye**, der. Cemil Schick, Ertuğrul Ahmet Tonak, İstanbul Belge Yayınları, 1990, s. 110 Niyazi Berkes, **a.g.e**, s. 119,

[143] Bunun bariz örneği: Resmi ideolojiyi yurdun her yerine yaymak amacıyla Türk Ocakları 1931'de kapatılması, yerlerine halk evleri kurulması ile gerçekleşmiştir. Nitekim halkevlerinin temel amacı, adeta parti programındaki ilkelerin uygulanması ve programın egemenliği ve sonsuz olması için bu sıfatlarla kuvvetli vatandaş yetiştirilmesini hedefler,(tabii ki bedenen, ruhen ve zihnen aynı anda olmak kaydıyla) Halkevlerinin amacı bu uğurda çalışacak ülkülü vatandaşlar için birleştirici yurtlar olmaktır. Halkevleri hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Sefa Şimşek, **Halkevleri 1932-1951**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002. 1931'de CHP Kurultay'ında siyasal düzen tek partili rejim olarak tanımlanmış ve bu rejimde partinin yönetme sorumluluğunu halk adına kabul edilmiştir. Parti bu sorumluluğunu halkçı ilkelere bağlı kalacak, halkı bölmeye çalışan özel ayrıcalıklara karşı uyanık olacaktı. Böylece parti "sınıf mücadelesi yerine içtimai nizam ve tesanüt temin etmeyi amaçlayacaktır." Yorum için bkz: Çağlar Keyder, **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2007, s. 126

[144] Nazan Maksudyan, **Türklüğü Ölçmek Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin Irkçı Çehresi 1925-1939**,Metis Yayınları, Eylül 2007, s. 44

ideolojik birliktelik sağlamaya yönelik girişimlere yol açmıştır.(bürokrasinin ekonomiyi denetlemesi ise büyük ölçüde devletçilik ile gerçekleşecektir)[145]Bu gelişmeler ışığında basında karşılaştırma yapılan rejimler ise totaliter yönleri ağır basan Sovyetler, İtalya ve Almanya'dır. 1936'da ise dönemin başbakanı İnönü, Parti genel başkanı sıfatı ile devlet idaresi ile parti teşkilatının birbirine özdeş olduğunu ilan etmiştir. Dolayısıyla idari aygıttaki tüm memurlar, bulundukları yerde partinin temsilcisi olmalarını da beraberinde getirmiştir.[146] Bu durumun pekişmesi ise Altı Ok'un 1937'de anayasaya yerleştirilmesi ile gerçekleşmiştir. Bu atılım ile bu ilkelerin Kemalist rejimin sorgulanamaz öğeleri olduğu açıklık kazanırken, rejimin ideolojisinin yasal olarak devlet ve millet ile bütünleşmesi anlamına gelmiştir. Buna göre hükümet ve parti tek bir bütün haline gelmiş ve hiçbir bölünme kabul etmezken, ideoloji veya partiye karşı yapılan her türlü muhalefet karşı devrim olarak algılanmıştır.[147]

Dünyadaki otoriter ve faşist rejimler de göz önüne alındığında, dönemin milliyetçilik anlayışı içerisinde özcü, etnisist ve ırkçı vurguların arttığı, bunlara meşruluk kazandırmak amacıyla yapılan çalışmaların da yaygınlık kazandığı görülür. Türk kimliğinin ezelden ebede "çok özel vasıflara" sahip olduğu vurgulanarak, Türk kimliği yüceltilir, yüksek ahlak, üstün millet, en sağlam millet gibi tanımlar bu çerçevede sıkça vurgulanır. Türk kimliği oluşturulması ve kendisine atfedilen bu vasıfların "sürekliliğinin" gösterilmesi ise tarih, dil, antropoloji üzerine yapılan çalışmaların birbiri ile eklemlenmesi ve "hepsinin ayrı araçlarla aynı hedefe varması" "üstün Türk ırkının üstünlüğü" nün kanıtlanması sayesinde gerçekleşir. Bunun başlıca örneği resmi tarih yazımını simgeselleştiği Türk Tarih Tezi'dir. Söz konusu tez, Türklerin tarihini Osmanlı'yı saf dışı bırakıp, İslamiyet'i elimine ederek, Orta Asya temeline oturturken, Türk ırkının üstün Alpin ırkından gelen temellerini ve bu

[145] 1931 Türk ocaklarının kapatılması, 1931'de çıkan basın kanunu ile, ülkenin genel politikalarına aykırı düşen yazılar basan gazete ve dergilerin kapatılması ve böylece muhalif basını susturulması, 1933 Üniversite reformu ile Darülfunun'da öğretim üyelerinin üçte ikisinin işine son verilmesi, 1935 mason localarının kapatılması, Türk Kadınlar Birliği'nin kapatılması... vb

[146] Çağlar Keyder, **a.g.e**, s.126-128

[147] Nazan Maksudyan, **a.g.e**, s. 47

üstünlüğünü nasıl dünyaya yaydığı çabasında yazılmıştır. Dönemin tarih kongrelerinde de benzer şekilde ırk vurgusuna rastlanır. Dolayısıyla bu durum tarih ile antropolojinin birbirine eklemlenmesine sebep olur. Türk ırkı Orta Asya'dan dünyaya yayılan "medeniyet" kuran brakisefal bir ırk olarak tanımlanır.[148] Yapılan kazılar, antropometrik ölçümler, bu tezi "doğrulayacak örneklemler" üzerinde gerçekleştirilir. Kısacası bilim, ideolojinin istediği kılıfın içinde hareket eder. Bu durum, yeni bağımsızlığını kazanmış ulusun üstünlük kazanması, kimlik oluşturması ve kendini karşılaştırma kaygısıyla da birleşince Avrupalılardan üstün olan yönlerin vurgulanması, Avrupalılara medeniyet götürücüsünün Türkler olduğunu, dolayısıyla Avrupalıların da Türk olduğuna kadar varan bir düşünüş biçimini beraberinde getirir. Söz konusu tarihin benimsenmesi ise ulusal eğitim sistemine bu tezin yerleştirilmesi ile gerçekleşir.[149]

Benzer şekilde bir düzenleme, dil, alanında gerçekleştirilir. Ulus devleti inşa üzerinde "ortaklık noktası" olan dil, ırksal özelliklerle bir arada ele alınır. Türk Dili Tetkik Cemiyeti(1936'da Türk Dil Kurumu olarak ismi değiştirilir) nin kurulması, dil kurultayları ve Güneş Dil Teorisi, Türk dili ve ırkının devamlılığını paralel biçimde ele alırken, Türk Dili'ni yabancı kelimelerden ve İslam boyunduruğundan kurtarmayı amaçlayan ve tabii ki Türk Dili'nin üstünlüğünü vurgulamaya dönük araştırmalar bunun en önemli yansımalarıdır.[150]

Ülke içindeki tüm bu gelişmeler, ilk bölümde öjeninin aynı dönemdeki farklı ülkelerdeki gelişmeleri ile birlikte ele alındığında Türkiye'de öjeni özellikle

---

[148] Nazan Maksudyan, **a.g.e**, s. 55-60

[149] Soner Çağatay, "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde, Irk, Dil ve Etnisite", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik,** CiltIV, ed. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, , s247-249 Dönemin eğitim sistemi içerisinde bu iki tez Afet İnan'ın Vatandaş İçin Medeni Bilgiler kitabının yanı sıra, Tevfik Tarık Danışman Yurt Bilgisi kitabında, ırkçı hatta ikincisinde kan birliği vurgulamalarına yer verilmesi şeklinde kendini gösterir. Nitekim dil-kan bağından oluşan topluluğun ayrıksı niteliklere dayanan ve Türk Tarih Tezi'ne uygun gelişme izleyen bir çizgide verilir. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Füsun Üstel, **Makbul Vatandaş Peşinde II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, a. 127-241

[150] Soner Çağatay, **a.g.e**, s.249-256

1930 sonrasında kendini gösterir. Öjeni politikaları kendisini en belirgin şekilde nüfus alanında göstermiştir. Bu nedenle ilk önce bu ilişkiyi anlayıp, ardından öjeni den ne anlaşıldığı tartışılacaktır.

2.2 Nüfusu Nicelik ve Nitelik Yönünden Arttırmanın Bir Aracı Olarak Öjeni

Savaşların ardından, ulusal yapıyı inşa etme çabasına giren ve sanayileşme sürecini hızlandırmaya çalışan pek çok ülkede nüfusun niceliği ve niteliği tartışılmıştır. Türkiye özelinde ise Birinci Dünya savaşı ve arkasından gerçekleşen Milli Mücadele sonrasında yaşanan nüfus oranlarındaki düşme, 1930'larla belirginleşen, iktisadi bunalım etkisi, sanayileşme süreci içerisinde yer alabilecek iş gücüne duyulan ihtiyaç, nüfus-ulusal güç arasında kurulan ilişki ile birleşince nüfusun nicelik ve nitelik yönünden artması istenmiştir. Bu durumda öjeni ise, bu artışı sağlayacak ve buna dayalı olarak milli kalkınmayı gerçekleştirebilecek "araç" tır.[151]

Nitekim sosyal Darwinist bakış açısıyla birleştiğinde nüfus artışı "ulusun ayakta kalması" için bir gereklilik olarak algılanır. Bu çerçevede nüfusun çoğalması aynı zamanda hükümetin nüfuzunun artması imkânını da beraberinde getirdiği, ikisinin "kardeş" olduğu düşünülür. [152]Zira "*...kalabalık nüfusa sahip olanlar kuvvetli olmakta buna karşılık zayıfları ezmekte ve yutmaktadır. Bu nedenle devletçilikte, her şeyden evvel nüfusun artması düşünülmektedir.*"[153]

---

[151] Şükrü Hazım Tiner, "Eugenik Bahsine Umumi Bir Bakış", **Yedinci Milli Türk Tıb Kurultayı**, İstanbul Kader Basımevi, Ankara 1938, s. 31. Söz konusu dönemde nüfus artış oranına baktığımıda 1935'te 16.158 olan nüfus miktarının, 1940'ta 17.821 olduğu, 1945'te ise bu oranın 18.790 olduğu görülür. Söz konusu bilgi için bkz: Yaşar Semiz, "1923-1950 Döneminde Türkiye'de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi), **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, sayı 27, Bahar 2010, s. 466

[152] İhsan Hilmi Alantar, ,**Çocuk Büyütme Yolu Köylü Analara Armağan**, Kader Basımevi, İstanbul, 1942, s.3

[153] Mahzar Osman Uzman, "Öjenik", **CHP Konferansları Serisi**, Kitap 2, Ankara 1939, s.3

Yine ulusun güçlü bir şekilde var olması açısından nüfus önemli bir etkendir. Nüfus bir ulusun temeli olarak algılanırken, ulusun varlığı, yücelmesi, zenginleşmesi, kuvvetlenmesi doğrudan nüfusa bağlanırken, ulusun yaşaması için yalnızca nüfusun azalmamasının yeterli olmadığı, aksine, kuvveti sağlayacak olan nüfus çoğalmasının gerekli olduğu vurgulanır.[154]

Ulus ve devletin dayandığı temeller göz önüne alındığında ki bunlar halk ve toprak olarak ifade edilir, toprağın genişliğine göre nüfusun azlığının vurgulanarak, ikisi arasında orantı kurulması istenir. Yani Malthus'un teorisinin tersine, topraklar çok daha fazla insanların ihtiyacını karşılayabilecek kapasiteye sahiptir ve medeniyet denilen olgu, nüfusun toplu ve sık halde olmasına bağlıdır.[155] Dolaysıyla medeni dünyaya katılmanın ön koşullarından biri de nüfusun sık ve yoğun olmasıdır: "*...Medeniyet nüfusun sık ve toplu olmasından doğdu; küçük Avrupa büyük Asyadan daha kalabalıktır; bunun için daha çeviktir, daha atılgandır, daha canlıdır; ırkça, akılca ve zekâca elbette daha ileri gitmiştir.*"[156]

Nüfus artması bu çerçevede medeni dünyada yer almanın ve "zamana ayak uydurmanın" bir koşuludur. "*...Zamanımızda nüfusu daha sık milletlerin daha seyrek milletlere üstünlüğünü görüyoruz. Zaman, toprağına sığmayan milletlerin zafer devridir.*" [157]Öyle ise yapılacak olan nüfusun daima artmasını sağlamaktır.[158]Nüfusun artması, ırkı ebedi ve kavi kılmayı da beraberinde getirir. Bu nedenle "*...nüfusumuz artmalı ve ülkemizin hiçbir yerini boş*

---

[154] Besim Ömer Akalın, **Türk Çocuğu Yaşamalıdır Küçük Çocuklara Bakım ve Sosyal Yardım,** Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul, 1936, s. 9

[155] Nitekim Malthus'a göre; gezegen küresel gıda kaynaklarından daha hızlı artan insan nüfusunu uzun süre besleyemeyecektir. Çünkü insan nüfusu her nesilde geometrik hızla artarken, gıda arzı sadece aritmetik hızla artmaktadır. Bu durumda, Malthus'a yönelen eleştiriler ise şu şekildedir: Nüfus artışı hızı sadece doğal felaketlerle değil, bilinçli bir şekilde bireylerin gönüllü seçimi ile de azaltılabilir ve sonunda dengelenebilir. Ayrıca Malthus, dünyanın hızla artan nüfusu besleme kapasitesini ve bunun sonucunda ortaya çıkan insan üretimi ve üreme oranları arasındaki çok farklı ilişkileri göz ardı etmiştir. Bu tartışma için bakınız: Nira Yuval Davis, **Cinsiyet ve Millet,** çev. Ayşin Bektaş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010, s.72-76

[156] Besim Ömer Akalın, **Türk Çocuğunu Nasıl Yaşatmalı,** Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul, 1939, s.10

[157] Besim Ömer Akalın, **a.g.e**, s. 10

[158] Besim Ömer Akalın, **a.g.e**, s. 10

bırakmamak üzere her tarafı doldurmalı ve hudutlarımızdan taşacak dereceyi bulmalı. En mukaddes umdemiz nüfusta şuurlu bir artmayı, ırkta ıstıfayi[ayıklanma], nesilde ıslahı, ahlak ve irfanda terakkiyi temindir."[159]

Ancak nüfusun sayısal olarak artması tek başına yeterli değildir. Çünkü önemli olan salt bir pro- natalizm değil, bu artışın iktisada katkı yapabilecek şekilde gerçekleşmesidir. Dolayısı ile tüm nüfus değil, kazanma, müdafaa ve yükselme ideallerine ulaştırabilecek "nitelikliler"in artması istenir: *"Sağlam eller, düzgün kafalar bir cemiyetin sermayesidir. Onunla kazanacak vatanını müdafaa edecek, yükselecektir..."*

Bu anlamda ruh ve beden açısından gerekli niteliklere haiz olanlar, birer "milli servet" unsuru olarak görülür. Bu milli servet unsuru gerekli şekilde muhafaza edilip, arttırıldığında ise, istenilen ilerleme çizgisi yakalanarak, refah ve imar hedeflerinin gerçekleşeceği vurgulanır: *"Refah ve imar ancak sağlam millet ve devletlere nasip olan bir iktisat mükafatıdır. Fakat unutulmamalıdır ki servet de ancak bedenen ve ruhen sağlıklı bir insanın elde edeceği bir nimettir."*[160]

Zaman zaman bu vurguya milliyetçi, militarist bir ruh da eklemlenir: *"..Bugün her avucuna okkalarla kan akıtarak sahip olduğumuz kurduğumuz aziz vatanın müdafaası, refahı, imarı ve terakkisi için çalışan sağlam kollara ihtiyaç vardır."*[161]

Nüfusun sadece "nitelikli" kısmının artmasını istemek, tersten bir şekilde bakmayı da beraberinde kılar: niteliksiz olanların çoğalması istenmemektedir. Burada nitelikli olanların çoğalmasına yönelik ne gibi uygulamalar yapıldığına(başta sağlık, evlilik, aile, spor ile ilgili düzenlemeler gelir)girilmeyeceği gibi, niteliksiz olanların çoğalmasının nasıl engellendiğine

---

[159] Besim Ömer Akalın, **a.g.e**, s. 12
[160] Zeki Nasır, "Sıhhat ve İktisat", **Ülkü**, Cilt 2, Sayı 11, 1933, s. 416
[161] Mahzar Osman Uzman, **a.g.e**, s.5

de daha sonra değinilecektir. Ancak niteliksizlerden kastedilenlerin kimler olduğu, ne şekilde algılandıkları ve hangi sebeplerle çoğalmalarının istenmediği önemlidir.

Nitelikli olarak görülenler nasıl ki ruh ve beden olarak tüm yetkinliklere sahiplerse, "niteliksiz" olarak görülenler de tam tersidir. Bu nedenle onları korumak iktisadi açıdan bakıldığında "bir yük" tür. Bunlar bir yandan "merhamet"i suiistimal ederken, diğer yandan "daha nitelikliler için harcanacak paraların" kendileri için harcanmasına yol açarak, üstelik "kendilerine bu kadar yapılan yatırıma rağmen gereken karşılığı da vermeyerek" adeta başkalarının haklarını yemekte, başkalarının sırtından geçinmektedir. Oysa ki bunların "hiç kimse için bir faydası yoktur" hatta "zararı çoktur". [162] Dolayısıyla iktisadın fayda/zarar ayrımını temel alan rasyonelliğine dayanılır:

> *"...Devletlerin bütçelerini tetkik ettiğimiz zaman, ruhen hasta ya da ruhen kıymetsiz olanların çalışanlar üzerinde çok ağır bir yük teşkil ettiğini görüyoruz... Bunların hastaneye girmeden önceki ruhi değişiklikleri yüzünden sebep oldukları zararlar, cürüm ve cinayetler yüzünden kurban giden tabii kişiler, etrafındakilerin çalışmalarına mani olmaları, israfları hesap edilirse zararın şümulü anlaşılır."* [163]

Maddi anlamda yük olan bu insanların yaratmış olduğu olumsuzluk bununla da sınırlı görülmez. Tüm kötülüklerin mesulü bu grupta yer alanlara addedilerek, yozlaşmanın ana kaynağı olarak sunulur:

> *"...Sırf paraya dokunan bu zarar bile düşünülecek, korkulacak şey. Hâlbuki bundan daha mühimi var. Bu sakatların serbest hayatta oynadıkları roller. Dilencilik, dolandırıcılık, hırsızlık,*

---

162 Mahzar Osman Uzman, **a.g.e**, s.3
163 Fahrettin Kerim [Gökay], "Milli Nüfus Siyasetimizde (Eugenique) Meselesinin Mahiyeti", **Ülkü**, Sayı5, Mayıs 1934, s.206-207

fuhuş, cerh ve katil aklı zayıf, iradesiz, çarpık düşünceli adamların arasında daha çok. Hele en mühimi bunların tenasül ve aile hayatında oynadığı rol... Bunların en masum günahları izdivaç en meş'umu ve tehlikelisidir. Her biri kendi gibi birkaç sakat daha yetiştirecek, bulunduğu nesli tereddiye sürükleyecek. O halde bunların çoğalmasına mani olunmalıdır..."[164]

Bu durum neyin sonucu olarak gerçekleşir sorusuna verilen yanıt, yukarıdaki gibi olumsuz olarak addedilen koşullara bu gruptakilerin yatkınlığı ile açıklanır: Zira bu kişiler, meslek hayatlarının disiplinden uzak oluşu, toplumsal yaşamın disiplinini ve rahatını bozmaları sebebiyle, tüberkiloz, sifiliz alkolizm ve fuhuşa sürüklenirken, milli hazineye büyük zarar vermektedirler[165]

Kimlerin bu grup içerisinde yer aldığı ise oldukça yoruma açık şekilde ifade edilir, ruhen hasta, sakat, kabiliyetsiz, gibi ifadeler yoruma açık dolayısıyla da sınırları oldukça belirsizdir. Ayrıca bu gruptakiler yük olmalarının yanı sıra "daha çabuk üreme potansiyeline sahip" olarak değerlendirilmeleri sonucunda memleketin sağlık, ekonomik ve toplumsal düzeni ve istikbali bozabilecek " potansiyel tehlike" olarak görülürler.[166]

Bireysel olarak yarattıkları zararlar ve yük dışında, bakımları için kurulan mekânlara, (bunların başında darülacezeler, hapishaneler, mahkemeler yer alır) yapılan harcamaların boşa gittiği, üstelik bunların masraflarının "nitelikli" kesimin "sırtından" ödenmesi sebebi ile bu zararın ikiye katlandığı belirtilir.[167] Kısacası bu insanlara hiçbir işe yaramadığı gibi başkasından geçinen ve onu sömüren "asalak" lar olarak algılanır.

---

[164] Mahzar Osman Uzman, **a.g.e**, s.5

[165] Fahrettin Kerim [Gökay], **a.g.e**, s. 207

[166] Ali Esat Birol, Eugenik Tatbikatı", **Milli Türk Tıb Kurultayı**, İstanbul Kader Basımevi, 1938, s. 3

[167] Mahmut Şermsi, **Harbin Istifai Tesirleri ve Zabitlerimizin Neslimizin Islahındaki Ehemmiyetleri,** İstanbul Askeri Matbaa, 1933, s. 12

Yukarıda gerçekleştirilen ayrım çerçevesinde planlanan nitelikli olanların çoğalması, niteliksizlerin azalması yönünde yapılacak(olumlu ve olumsuz öjeni) olanlar, şu şekilde belirtilir: "..*verimli ve oryante bir nüfus siyaseti ise ancak öjeni ile mümkün hale gelir. Çünkü öjeni, akıl ve beden cihetinden[yönünden] hastalıklı ve malüllerin üremesine mani olurken, sağlam nesiller için, insanların çoğalmasına rasyonel bir şekilde müdahale eden ve bunun şartlarını ihtiva eden bir bilimdir."*[168]Dolayısıyla uygulamada neler yapıldığına geçmeden önce, öjeninin nasıl tanımlandığına bakarak, olumlu, olumsuz öjeni düşüncesinin hangi politikalarda kendisine yer bulduğunu göstermek faydalı olacaktır.

2.3 Öjeni-Irk Hıfzısıhhası'nın Tanımlanması

Nüfusun nitelik ve nicelik açısından geliştirilmesinin bir aracı olarak öjeni, Türkiye'de özellikle tıp dünyasında 1930'larla birlikte tartışılmaya başlanmıştır. Ancak bu tartışmaların zemini, aynı zamanda konuyu ele alan kişilerin statüleri dikkate alındığında, resmi ideolojiye uygun ve onu yönlendirmeyi hedefleyen bir şekilde yürütülmüştür.[169]

---

[168] Ali Esat Birol, **a.g.e**, s. 3

[169] Şunu belirtmek gerekir ki, her ne kadar ilk bakışta öjeni tıp dünyasına ait bir konu gibi görünse de, tartışmaların içinde olan kişilere bakıldığında, bu kişilerin oldukça önemli ve çoğunlukla yönetici konumunda oldukları, bunun yanı sıra bu kişilerin zaman zaman milletvekilliği ve bakanlık görevlerinde bulundukları görülür. Bu noktada eserleri kullanılan kişilerin konumları hakkında bilgi vermek anlamlıdır. Örneğin Şükrü Hazım Tiner, nörolog olup, Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi'nin.(bugünkü Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi) kurucularındandır. Besim Ömer Akalın ise, kadın doğum uzmanı olup, ilk doğum kliniğini açmış, aynı zamanda tıp fakültesi dekanlığı yapmıştır. Bunun yanı sıra Akalın 1935 yılında Bilecik milletvekili olarak siyaset içerisinde de yer almıştır. Mahzar Osman Uzman ise çağdaş psikiyatrinin Türkiye'deki kurucusu olarak kabul edilir, Emraz-ı Akliye ve Asabiye Hastanesi'nin kurucusudur. İhsan Hilmi Alantar ise, çeşitli dönemlerde Türk Pediatri Kurumu başında bulunmuş, 1921'de ilk çocuk dispanserini açmıştır. Fahrettin Kerim Gökay ise, emraz-ı akliye uzmanı olup, sonraki dönemlerde İstanbul valiliği, İstanbul milletvekilliği, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı, İmar ve İskân Bakanlığı gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur. Ali Esat Birol ise, 1931 Gata Kadın Hastalıkları ve Doğum Kliniği direktörlüğü görevinde bulunmuştur. Tevfik Remzi [Kazancıgil] ise, 1924'te yurtdışından ülkeye döndüğünde, kadın doğum uzmanlığı, radyum uygulaması ve jinekolojik patoloji gibi konulara ilgi duymakla beraber, 1939-1969 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Kadın Hastalıkları ve Doğrum anabilim dalı başkanlığı yapmıştır. Server Kamil Tokgöz ise pek çok hastanede hocalık yapmanın yanı sıra, 1933 ylında Refik Saydam Hıfzıssıha ikinci direktörlüğüne getirilmiş, 1941'de ise direktör olmuş, 1943'te Denizli'den milletvekili

Öjeni düşüncesi hakkında yazılan yazılar, diğer ülkelerde yapılan uygulamalardan haberdar olunduğunu gösterirken, temel ayrımlar olan: çevre/kalıtım ayrışması, nitelikli/niteliksiz'e dönüşen *"fit/unfit"* ayrımı tartışmayı şekillendiren başlıca unsurlar olarak karşımıza çıkar, bunun yanında "ırk" a yapılan vurgunun aynı dönemde arttığı görülür.

Öjeni hakkında yazılan ilk makalelerden biri olan Tevfik Remzi [Kazancıgil] öjeniyi şu şekilde tanımlar: *"Eugenik, bir insan cemiyetinin irsı evsafını mükemmelleştiren ve onu azami kemal mertebesine getirmeğe yarayabilecek tesirlerin bilgisidir. "*[170]

Öjeni, uygulandığı takdirde "değerli" olmaya imkân tanıyan bir ilim olarak da tanımlanır. Nitekim kelimenin Yunanca kökenine yapılan vurgu ardından öjeni: *"...beşeri ırkların en kavi[güçlü] ve en iyi sıfatlarla müttasıf [nitelenmiş] unsurlarını islah etmeye, çoğaltmaya, himaye etmeye muktedir bütün vasıfları nazari [kuramsa]) ve ameli[uygulamalı] mütalea eden bir ilimdir. Bu ilmi iyi tatbik eden uluslar kemiyet ve keyfiyet [nicelik ve nitelik] bakımından çok değerli olurlar. "*olarak tanımlanır.[171]

Öjeni kimi zaman ırk hıfzıssıhhası ile aynı anlamda kullanılır. Nitekim hıfzıssıhha şahısların sağlığı ile uğraşan ilim iken, ırk hıfzıssıhhası, ırsi nitelikleri nesilden nesile aktaran kişilerin içerisinde bulunduğu ırkın sağlığı ile uğraşan bir ilim olarak tanımlanır.[172]

---

seçilmiştir. Perihan Çambel ise, patoloji alanında uzmanlaşmış, Vakıf Gureba ve Ankara Numune hastanelerinde çalışmış, Amerika'da kanser üzerine çeşitli araştırmalarda bulunmuştıur. Şükrü Kaya ise, pek çok görevde bulunmanın yanı sıra dış işleri ve iç işleri bakanı olarak görev yapmıştır.

[170] Tevfik Remzi [Kazancıgil], "İçtimai Tıp ve Eugenik",**Klinik**, 1/1, 1933(Tıp Tarihi Araştırmaları dergisi gelecek sayısı için baskıda)
[171] Server Kamil Tokgöz, **Öjenism Irk Islahı**, Merkez Hıfzısıhha Müessesesi Neşriyatından No.10, Ankara, Sümer Basımevi, 1938, s. 3
[172] Mahmut Şemsi, **a.g.e**, s. 9

Irk hıfzıssıhhası bu amacını gerçekleştirirken, şahsi niteliklerin değiştirilemez oluşu yönündeki kabulün aksine, ırkın ve milletin nitelikleri değiştirilebileceği, ancak bu durumda dışarıdan "rasyonel bir müdahale" ile "doğal ayıklanma" sürecinin yönetilmesi gerektiğini savunur.[173] Bu çerçevede aslında yapılan ve yapılacak olan olası müdahaleler "rasyonalizm" temeline oturtularak, bunlara meşruiyet kazandırılır.

Nitekim doğal ayıklanmada nasıl en güçlüler hayatta kalıyorsa, toplumun iyiliği için de en güçlülerin hayatta kalması ve çoğalması sağlanmalıdır. Buna karşılık, zayıf, sakat ve hastalıklı olanları, yozlaşmaya sebebiyet verdiği için bertaraf etmek gerekir.[174] Bu durum aslında doğal ayıklanmanın, işler hale getirilmesi çerçevesinde, olumlu, olumsuz öjeninin meşrulaştırmaya çalışılması olarak da okunabilir. Bu çerçevede yaşayan her canlı ile onun çevresindeki mücadeleye dikkat çekmek, bu mücadelede zayıfların ve hasta olanların yok olmasına, güçlü ve dayanıklı olanların hayatta kalmasına yapılan vurgu ve bunun insan doğasında da olduğu ön kabulünden yola çıkarak, bugün medeniyet sebebi ile "doğal ayıklanma" nın işlerliğini yitirdiği, çünkü zayıf ve hastaların korunduğu belirtilir. Bu durum tersine ıstıfa[ayıklanma] olarak nitelendirilir, tersine ıstıfa'nın sakıncası, yozlaşmayı/bozulmayı arttırmasıdır:

> *"...Pratikte tereddiyi[yozlaşma/bozulma] arttıran en büyük amil işte bu tersine ıstıfadır. Eğer bozulan, tereddiye uğrayan mahsuller fena bulsa bir kavmin biyolojik tehlikeye uğraması çok mahdutlaşırdı[sınırlanmş].Nitekim serbest tabiatta hayat kabiliyetini arttıran cins ve neviler ıstıfaya mahkûm oluyor. İnsanlarda böyle olmadığı tereddiye uğrayanlarda muhafaza ve himaye olunduğu için tereddi artıyor ve genişliyor..."*[175]

---

173 Ali Esat Birol, **a.g.e**, s. 5
174 Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s.3-5
175 Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s. 6

Bu açıklamadan da anlaşılacağı gibi, olumlu/olumsuz öjeni ayrımı belirgin bir şekilde kendini gösterir. Nitekim kaliteli/nitelikli olarak görülenlerin korunması ve çoğalmasını teşvik etme, yani olumlu öjeni vurgusu bu tartışmalarda sık sık ifade edilirken, tek başına "medeniyeti yükseltecek olan" bu sınıfın azalmasının ise, geride kalanların "basitliği" sebebi ile kültürün seviyesi"nde yaşanacak düşme ile sonuçlanacağı düşünülür:

> *"İçtimaî ve medenî tekâmül[gelişim] irsî unsurlara bağlıdır. Veraset ile muhitin arasında mütekabil münasebetler insanı tabiata ve cemiyete bağlar. Medeniyetin bütün inkişafları[gelişimleri], irsî istidatların[yetenek] tesalübü ve tekemmülü[olgunlaşma] ile mümkündür.* ***Böylece her sahada - yüksek kabiliyetlerin rehberliği beşeriyeti yüksekliğe götürür... İnsan kütlesi içinden yeni imkânlar ve yeni ümitler uyandıran bu güzide sınıfı azaldıkça; basit galebelik[topluluk] içinde kültürün seviyesi derhal düşer."***[176]

Dolayısı ile pozitif/olumlu öjeni, ırsen "normal" olarak görülen ve çoğalması arzu edilen "seçkin" bir neslin üremesine yardım etmek amacıyla gerekenlerin yapılması şeklinde tanımlanır.[177]

Buradan hareketle nüfusun sadece nitelikli kısmının artması isteniyorsa, niteliksiz olarak görülen kesimin de çoğalmasının engellenmesi isteneceğini tahmin etmek zor değildir. Niteliksiz olarak tanımlanan kesimin muğlaklığına rağmen tam da bu durum negatif öjeniye denk düşer: Nagatif öjeni, irsen hasta, dejenere, soysuz ve ırk için tehlike teşkil edenlerin üremesinin engellenmesi şeklinde tanımlanır.[178]

---

[176] Tevfik Remzi [Kazancıgil], **a.g.e**
[177] Ali Esat Birol, **a.g.e**, s.6
[178] Ali Esat Birol, **a.g.e**, s.6

Bu ikili ayrım dışında sınıfsal açıdan bu ayrıma bakıldığında, diğer ülkelerle benzer biçimde halkın üçe ayrılmasını değerlendiren görüşler vardır. Buna göre bir ulusta halk üçe ayrılır: Birinci kısım vücut ve ahlak bakımından seçilmiş zümredir. İkinci sınıf orta değerde insanlardır ki nüfusun büyük çoğunluğunun bu sınıfa ait olduğu düşünülür. Üçüncü kısım ise, cemiyetin onda birini oluşturan kokojenlerdir. Deliler, saralılar, dilsizler, sağırlar, körler, serseriler, ayyaşlar, azgınlar, ahlaksızların bu sınıfta yer alır. Son sınıfta yer alanların kabiliyetli oldukları vurgulanan "tek alan" çoğalmaktır. Üremenin aynı sınıf içinde yer alanlar arasında gerçekleşmesi ise daimi bir tehlike olarak görülür. [179] Yapılması gereken ise, çoğu zaman karşımıza çıktığı biçimde pozitif ve negatif uygulamaların kolajıdır: "*...Ana ve babanın ıstifası ve kusurluların uzaklaştırılması bakımından veraset ile şahıslar üzerinde araştırma yapmak, ikincisi cemiyetin bazı tabakalarını doğuma teşvik etmek, üçüncüsü ise diğer içtimai sınıflarda doğumu tahdit etmekti[sınırlamak]*"[180]

Üreme içerisine ırk vurgusunun eklenmesi sonucu, ırkların karışmasından bir tedirginlik duyulduğu açıkça belli edilir. Zira ırkların karışması, ilgili metinlerde ırkın sağlığını olumsuz etkileyen ve istikbalini tehlikeye atan bir durum olarak karşımıza çıkar. Nitekim Fahrettin Kerim [Gökay], bu konuyu şu şekilde değerlendirir: "*Yabancı iki ırk birleştiği zaman bir göğüste iki nevi şahsiyetin yer bulduğunu binaenaleyh ruhi bölünmeyi düşünmek lazım. Yine tesalüp vasıtasıyla irsi vasıfların birbirine gayri müsait tesiri yüzünden ortaya çıkan, karakter, ahlaki zayıflık, itimatsızlık, sadakatsizlik, kudretsizlik gibi nazarı noksanları dikkate almak lazımdır.*"[181]

Yoksul/zengin ayrımı ise arasında hayat şartlarının farklılığına yapılan vurgular sonucu (çevresel koşulların etkisinin), yoksulların ürememesi gerekenler içerisinde konulması şeklinde gerçekleşir. Bunun temel sebebi, bu sınıftaki maddi koşulların yetersizliğinin gebelik esnasında veya çocukluk

---

[179] Server Kamil Tokgöz, **a.g.e**, s,6-7
[180] Server Kamil Tokgöz, **a.g.e**, s. 7
[181] Fahrettin Kerim [Gökay], **a.g.e**, s.210

döneminde, şahsın doğal durumunu bozan sebeplerin ortaya çıkmasına, örneğin daha kolay hastalanmasına, "sosyal hastalıklara daha kolay kapılmasına yol açmasıdır Dolayısı ile bu sınıfta doğumu azatlamak "adeta" bir zorunluluk iken, yüksek tabakanın doğum azlığına savaş açmak adeta vatani bir ödevdir. Çünkü bu kesime mensup insanların ekonomik durumları ve çevre koşulları da uygun olmasına rağmen az sayıda çocuğa sahip olması adeta bencillik olarak algılanır. [182] Öyle ki, böyle insanlar için sahip olunması gereken çocuk sayısı en az üçtür. Çünkü:

> *"Nüfusun artması için her ailenin en az üç çocuğunun olması gereklidir. Bir koca ve bir karıdan ibaret olan ailede tek çocuk olursa nüfus yarı yarıya azalır, iki çocuk olursa nüfus aynı hızda kalır, Ancak iki kişiden üç çocuk dünyaya gelir ve yaşatılırsa artma başlıyor denebilir. O halde nüfusu arttırmak için her evli çiftin en az üç çocuğu olmasını temine çalışmalıyız."*[183]

Her iki kesimde, ancak özellikle niteliksiz olarak görülen kesimde, yer alan insanların yaşamlarına yapılabilecek olan olası müdahaleler ise, toplumun kalanı için "hak ve vazife" olarak görülür. Bunun bir örneği "malul çocuk"ların hem toplum, hem kendisi hem de ailesi açısından sebep olduğu koşullar göz önüne alınarak yapılan değerlendirme sonucu ortaya çıkar. Buna göre hasta ve ileri derecede "soysuzlaşmış" olarak görülenlerin zararından toplumu korumak adına tedbir almanın gerekli olduğu vurgulanır. Bu insanların olumsuz özelliklerinin kendinden sonraki nesle aktaracağı düşüncesi ve bu nedenle doğacak çocukların malul olacağı yönünde bir ön kabul vardır. Söz konusu "malul çocuklar" ise ne aile, ne memlekete ne de topluma herhangi bir "katkı" sağlamaktan uzak oldukları gibi, serserilikten adli vakaya uzanan sicile sahip olmaya "yaradılış" ları itibariyle meyilli olarak görüldükleri için,

---

[182] Server Kamil Tokgöz, **a.g.e**, s.7-8
[183] Besim Ömer Akalın, **a.g.e**, s. 14

böyle ailelerin çocuk yapmasının önüne geçmek toplumun hakkı, hakkı olduğu kadar vazifesi olarak algılanır.[184]

Bu çerçevede yapılması gerekenler müsbet/menfi, olumlu/olumsuz öjeni tartışılır ve bunlar şu şekilde ortaya konur:

1- *"Müsbet Eugenik içtimaî hıfzıssıhhasının bütün tedbirleri müsbet Eugenik istilzam eder. Hastalıklarla mücadele, muhaceret nizamları, istifa, tesalüp, iktisadi nizamın tanzimi*[185]*, sıhhî ve içtimaî anketlerle fert ve aile şartlarının kusurlarını anlamak ve islah etmek, izdivacın bir cemiyet meselesi olduğu kadar bir biyoloji meselesi olduğunu dikkate almak... Bu tedbirler netice itibarile ferdi yüksek bir keyfiyet'e mazhar kılarak şahsı ve ırkı iyileştirir.*

2- *Menfi Eugenik. Menfi Eugenikin hûlasası şundan ibarettir. Irk için muzır olacak şahsı kanunla alınacak bir salâhiyet dairesinde çocuk yapmak kabiliyetinden bir ameliyatla men edilmesi."*[186]

Yine evlilik yasakları ve ırk için zararlı, niteliksiz olarak görülenlerin evlenmesinin engellenmesi de menfi öjenik içerisinde yer alır.[187] Buna karşılık uyuşturucu, alkol gibi "zararlı alışkanlıklar" a karşı yapılan mücadele ve özellikle çocuk bakımı ve sağlığı konusunda ele alınan konular müsbet öjeni içerisinde değerlendirilmelidir.

---

[184] Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s. 60-61

[185] İktisadi olarak özellikle, nitelikli ve ikiden fazla çocuğu olan ailelere maaş arttırma ya da ikramiye verilmesi gibi maddi desteğin arttırılması, devlet memurlarının tayininde ailedeki çocuk sayısının göz önüne alınması, vergi indirimi ya da muafiyeti gibi uygulamaların yapılabilirliği tartışılmıştır. Bilgi için bkz Ali Esat Birol, **a.g.e**, s. 9-10

[186] Tevfik Remzi [Kazancıgil], **a.g.e**

[187] Mahzar Osman Uzman, **a.g.e**, s. 9

Öjeni tartışmalarında dikkat çeken bir diğer nokta çevre(muhit)[188]/ kalıtım arasındaki ayrımı konusunda yer alan farklı görüşlerdir. Buna göre çevrenin etkisine vurgu yapanlar, kalıtımın her şeyi belirlediğini savunanlar ve her ikisinin belirli ölçüde etkili olduğunu vurgulayan üç farklı görüş yer alır. Kalıtımın değişmeyeceğine yapılan vurgu şu şekildedir:

"Muhit, heritaj'dan çok daha uzun zamandan deri tartışmalara sebep olmuştur. Halbuki heritaj, insan nevi'nin tekemmülünün[olgunlaşmasının] asıl temel taşını teşkil eder."[189]

Veraset'in üstünlüğü istatistikî bir takım veriler ile de desteklendirilerek bilimsel bir zemine oturtulmaya çalışılır: *"Veraset faktörü, irsi istidatları ve kusurları nesilden nesile intikal ettiren en mühim amildir. Son 30 sene zarfında yapılan araştırmalarda insanlarda veraset faktörünün en mühim rol oynadığı tebeyyün edilmiştir[belirlenmiştir]."*[190]

Dolayısıyla her ne kadar çevresel koşullar belirli ölçüde etkili de olsa esas olanın biyolojik miras olduğunun altı çizilir Her ne kadar iyi bir muhit ve onun vereceği terbiyenin, hıfzısıhha unsurlarının etkisi önemli olsa da biyolojik mirasın terbiye ile değişmeyeceği vurgulanır. [191] Bu anlamda biyoloji esas, terbiye ve muhit ancak yardımcı unsurlar olarak değerlendirilir.

Zaman zaman sadece çevresel koşulların düzeltilmeye çalışılması ve kalıtımın dikkate alınmaması bir eksiklik olarak nitelendirilir, bu dönemde meclis'te kurulan "aylak çocukların durumuna inceleme komisyonu" na eleştiri de bu çerçevede gelir, çünkü sosyoloji ve eğitim cephesi oldukça tartışılıyor

---

[188] Bu noktada çevre ya da muhitin oldukça geniş şekilde(yalnızca yakın çevreyi değil, cemiyetin tamamını içerecek biçimde) anlaşılması sonucu, siyasal otoritenin bu alanda yapacağı müdahalelere ve düzenlemelere meşruiyet kazandırıldığı söylenebilir. Söz konusu değerlendirme için bakınız: Güven Gürkan Öztan, **Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası**, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, 2009, s. 135

[189] Perihan Çambel, **Ögenik(Eugenics) Hakkında Düşünceler**, Kader Basımevi, İstanbul, 1946, s.3

[190] Ali Esat Birol, **a.g.e**, s. 4

[191] Perihan Çambel, **a.g.e**, s. 12

olmakla birlikte, tek taraflı bir bakış açısı sağladığı, ferdin batıni ve hakiki şahsiyetini inceleyen veraset ve öjeninin göz ardı edilmesinin önemli bir eksiklik olduğu vurgulanır.[192]

Ne yapılırsa yapılsın kalıtımın değişmeyeceği, olumsuz öjeninin uygulanması için meşruiyet kaynağı olarak da kullanılır. Nitekim yaradılışı değiştirmenin mümkün olmaması sebebi ile, bu kişilerin korumanın anlamsız olduğu ortaya konur. *"Bugün artık anlaşılmıştır ki, terbiye ve tahsille cibilliyet[yaradılış] değiştirilemez. Umumun menfaati için hatta kıymetli unsurları bile feda ederken idiot ve delilerin neslini müdafaa sakat ve mantıksızdır."*[193]

Ancak toplumsal koşullar sağlanmadan, mükemmel bir öjeninin gerçekleşmeyeceği bu çerçevede toplumsal koşullar ve verasetin birbirinin tamamlayıcısı olduğu yönünde de görüşler bulunmaktadır: "*Cemiyet ve veraset bir ırkta tekâmülün temini için birbirine yardım eden iki unsurdur. Veraset usulleri ile nesli islaha muvaffak olmak için cemiyet unsurunu ihmal etmemek lazımdır. Çünkü içtimaî mükemmel bir vaziyet ihdas etmeden yani cemiyet kanunlarını tanzim etmeden mükemmel bir Eugenik tatbik edilemez."*[194]

Nitekim çevresel koşulların, özellikle üstün vasıflara haiz olmayanlar açısından yozlaştırıcı etkisi olacağı düşünülür. Bu durum köyden kente göç edenlerin "kente ayak uydurması" çabası içerisinde ele alınır.[195]: *"...Bugün büyük şehirlerde genci tahrik eden birçok sebepler var. Sinema, tiyatro, dans, içki, bazı neşriyat, v.s Köyden şehre inen bir gencin başı dönerse kabahat*

---

[192] Perihan Çambel, **a.g.e**, s. 10
[193] Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s. 67
[194] Tevfik Remzi [Kazancıgil], **a.g.e**
[195] Toplumsal mobilizasyonun ve köyden kente göçün yoğun olmadığı bir dönemde bu şekilde bir değerlendirme yapılması, var olan durumdan ziyade, modernleşme projesi çerçevesinde olabilecek muhtemel sonuçların göz önüne alınarak, söz konusu değerlendirmenin de diğer ülke örnekleri göz önüne alınarak yapıldığını göstermektedir.

yalnız onun mudur? Hayal ve heyecanı kamçılamak için her çareye başvuruluyor."[196]

Öjeni de "gelecek" vurgusu dikkati çeken bir diğer noktadır nitekim: öjeni bugün için değil, gelecek nesiller için bugünden atılan bir adımdır[197]: "*...nüfusun kemiyetçe ve keyfiyetçe üstün değerlere götürmeyi bir ilmi varlık ödevi olarak çerçevelemenin zamanı gelmiştir. Öjenik bilmini öğrenmemiz ve öğretmemiz bu gayeye ulaştıracaktır: İçinde yaşadığımız bugün için değil, yarınlarımız için..."*[198]

Öjenide amaç "bugünün tüm olumlu en"ler in bir araya getirerek bu şekilde "geleceği garanti altına almak" bunu yaparken de bedensel ve ruhsal yeterliliklere sahip olanların seçilmesini sağlamaktır. Bu niteliklere haiz olanlar, eğitim, terbiye ve idman gibi süreçlerden geçerek seçilmesi uygun bulunurken bu aşamalardan niteliklerini gösterip başarılı şekilde geçenler, korunması ve çoğalması gerekenler olarak karşımıza çıkar.[199] Bu noktada dikkatimizi çeken her üç sürecinde, devletin denetimi altında olduğu ve resmi ideolojisini aktardığı süreçler olmasıdır. Dolayısıyla nitelikli olanların bu süreçlerden geçtiğinde kaçınılmaz bir biçimde resmi ideolojiye uygun özelliklere kavuşacağı da göz ardı edilmemelidir.

Bu amaca dönük olarak gerçekleştirilen uygulamalar, öjeni politikaları çerçevesinde ele alınması mümkündür. Bu nitelendirme direk olarak kullanılmamışsa da beden, sağlık, spor, aile ve evliliğe ilişkin düzenlemelerin öjeni idealine dönük olarak gerçekleştirildiği görülür. Bu çerçevede daha çok

---

[196] Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s. 27

[197] Bu vurgu ile "bugün" çekilen sıkıntılardan duyulabilecek olası hoşnutsuzluğun da önüne geçilmeye çalışıldığı söylenebilir. Nitekim önemli olanın "gelecek" olduğu koşulda, bugün çekilen sıkıntılar kısa vadede sonuç göstermese de uzun vadede meyvelerini vereceği düşüncesi hâkimdir. .Dolayısıyla "bugün" yapılan her fedakârlığa, geleceğin daha parlak olması adına atılan adımlar olarak bakılır.

[198] Perihan Çambel, **a.g.e**, s. 5

[199] Mahmut Şemsi, **a.g.e**, s. 9

olumlu öjeni tercih edilse de özellikle evlilik konusundaki yasaklamaların olumsuz öjeni olarak okunabilir.

2.4 Beden ve Sağlık Politikalarında Öjeni

2.4.1 Sağlık Politikalarında Öjeni

Nitelikli olanların nüfus içerisinde çoğalmasını teşvik eden olumlu öjeni politikaları çerçevesinde sağlık politikaları önemli yer tutar. Nitekim kişiyi nitelikli yapan temel özelliklerden biri "sağlık" lı olmasıdır. Ancak özellikle öjeni düşüncesi açısından, sağlıklı olmak kadar onu muhafaza edebilmek de önemlidir. "Muhafaza edebilme" de ise, bireyin sağlığını bozan etkenlere bakıldığında, bireysel çabanın ötesinde bir çabayı gerekli kıldığı yönünde bir vurgu vardır Bu yetersizlik ise devlet tarafından "istekli" bir biçimde doldurulur.

Türkiye'de de benzer biçimde sağlık ve sağlığı koruma, daha yaygın ismiyle hıfzıssıhha 1930'lar ile birlikte üzerinde sıklıkla vurgu yapılan konuların başında yer almış ve bizzat devlet otoritesi tarafından düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Zira bireyin ancak toplum içerisinde anlam kazandığı ve sağlığın nesilden nesile aktarıldığının kabul edildiği koşullarda, bireyin sağlığı, sadece ona bırakılmayacak kadar önemlidir. Dolayısıyla devlet "hizmet" sunan otorite olarak ön plana çıkar. Bu durum kendini ilk olarak yasal düzenlemelerde gösterir.

1930 tarihli 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, toplumun hıfzıssıhhasını korumayı amaçlayan, bu yolda önüne çıkan engellerle mücadele etme yöntemlerini ortaya koyan düzenlemelerin başında gelir. Kanunda belirgin olarak göze çarpan, sıhhat ve sıhhi unsurların oldukça geniş bir çerçevede ele alınmasıdır. Dolayısıyla bir taraftan "sağlık hizmeti" götürülecek alanın genişletilirken, aynı alanın denetime ve müdahaleye tabi tutulduğunu da göz

ardı etmemek gerekir. Bu çerçevede bir yandan var olan sıhhi şartların geliştirilmesini sağlamak, diğer yandan milletin sıhhatine zarar veren unsurlar ile mücadele etmek ve var olan neslin sıhhatli yetişmesini temin etmek umumi devlet hizmetleridir.[200]Şüphesiz ki bu hizmetler kurumsal bir yapıyı gerekli kılmaktadır.

Var olan kurumsal yapıların dışında bizzat bu konuya ilişkin kurulan Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekâleti, hizmetlerin yürütüldüğü merkez olarak karşımıza çıkar. Söz konusu hizmetler ise, doğumu çoğaltmak, çocuk ölümlerini azaltmak, kadınların doğum öncesi ve sonrasında sıhhatlerini korumak, sâri ve salgın hastalıklarla mücadele, intani, sari, salgın hastalıklar dışında çok sayıda ölüme sebebiyet veren diğer kötü etkenlerle mücadele, çocukluk gençlik hıfzıssıhhası, çocuk sıhhati ve bünyesinin korunmasına ve geliştirilmesine yönelik kurumların kurulması, mektep hıfzıssıhhası, maden suları ve şifalı sular hıfzıssıhha müesseseleri kurumları, laboratuarların idaresi, mesleki tedrisat kurumlarının açılması, akıl hastalıkları ve malullere yönelik kurumların açılması, göçmenlerin sıhhat işleri, tababet ile uğraşanların denetlenmesi, hapishanelerdekilerin sıhhatlerinin denetlenmesi, tıbbi istatistikler, sıhhi yayın propagandaların yerine getirilmesi olarak sıralanır.[201]

Dolayısıyla yasal çerçevede olumlu öjeni olarak nitelendirilebilecek bir sağlık politikasının benimsendiğini söylemek mümkündür. Ancak bunun yanında özellikle "mücadele edilmesi" gerekenler olarak belirtilen kısımların, bazı kişilerin yaşamlarının "umumun hıfzıssıhha" sı adına kısıtlandığı görülür. Nitekim sâri ve salgın hastalıklarla[202] mücadele süreci ilgili kişilerin, bu hastalıklara sahip olduğu düşünülen kişiler hakkında yapacağı ihbar sonucu işlemeye başlar. Ancak başlangıçta sadece tıp mesleğini icra edenlerden kolluk kuvvetlerine aktarılan bu bilgilerin yanına, ihbar edebilecek olanların arasına fabrika, imalathane, hayır kurumları sahipleri, ticarethane sahipleri, otel

---

[200] Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, T.C Üçüncü Mıntıka Etibba Odası Neşriyatından, Kader Matbaası, sayı 3 İstanbul, 1930, s. 3(madde 1)
[201] Umumi Hıfzıssıha Kanunu, **a.g.e**, s. 3-4(madde3)
[202] Söz konusu hastalıklar söz konusu kanunun 57. maddesinde sıralanır.

pansiyon, han hamam, sahipleri, hapishane yetkilileri, apartman kapıcıları, ölü tabutlarını yıkayanları, ihtiyar heyetinin[203] eklenmesi mücadelenin içerisine nasıl tüm kesimlerin çekilmeye çalışıldığı ve günlük yaşamdaki ilişkilerin bireylerin devlet ajanı haline gelmesi bağlamında kullanıldığını, bunun karşısında hasta olanların yaşam alanlarının nasıl daraltıldığının ve kendilerinden algılanan korkunun ne derece yaygın olduğunu göstermesi açısından önem taşır. Benzer şekilde belirli hastalıklarda uygulanan cebri tecrit, bu kişilerin hükümetçe belirlenen mahallelerde tecrit altında tutulması ve başlarında zabıtanın görevlendirilmesi[204], denetim ve kontrol konusundaki "hassasiyeti", bunun yanında "tehlikeli" olarak görülenlerin tecridinin nasıl hukuki zeminle meşrulaştırıldığını gösterir. (Mücadele edilmesi gereken başlıca hastalıklar, sâri, salgın, sıtma, trahom, zührevi ve verem olarak ilgili bölümlerde belirtilir.)

Tedavi olmak ise bireysel tercih değil mecburi olarak karşımıza çıkar Nitekim "*Vücudunun hangi kısmında ve ne şekilde olursa olsun frengi, bel soğukluğu ve yumuşak şankrı hastaları kendisini Türkiye'de san'at icrasına mezun bir şekilde tedavi ettirmeğe mecburidir...*"[205]Söz konusu tedavi ise kanuna göre parasızdır.[206] Bu noktada özellikle zührevi hastalıkların etkilerinden yola çıkarak gerçekleştirilen ve olumsuz öjeninin bir örneği olan evlilik düzenlemesi ve çocuk sıhhati konusundaki düzenlemelerin bu kanunda yer almakla birlikte bir sonraki başlıkta değerlendirileceğini şimdiden belirtmek gerekir

Nüfusun nitelikli kesiminin bozulmasına yönelik tehdit içermesi sebebiyle mücadele edilen hastalıklara kimi zaman istisnai de olsa, doğal ayıklanmanın aldığı yeni bir biçim gözüyle de bakılmıştır. Buna göre söz konusu hastalıklarla mücadele etmek yerine, adeta olayı akışına bırakmak ve iradeleri üstün olanların bu mücadeleyi kendilerinin kazanmasını beklemek, ya da zaten zayıf

---

[203] Umumu Hıfzısshha Kanunu **a.g.e**, s, 18 madde. 61
[204] Umumu Hıfzısshha Kanunu **a.g.e**, s21 madde 73
[205] Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, **a.g.e**, s. 26, madde 103
[206] Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, **a.g.e**, s. 27 madde 105

olanların ve toplumun "normlarına uygun yaşamayanların" bu hastalıklar sonucu ölmelerine göz yummak gerekmektedir. Bu düşünce çerçevesinde, frengi ve bel soğukluğunun aslında öjenik bazda iyi tesir etmektedir, çünkü bu hastalıklara daha çok "hafif meşrep ve içtimai nizama asi olanlar" yakalanmakta, iradesi kavi ve sağlam olanların bu hastalıklardan kurtulmaktadır. Büyük şehirlerde ise hastalıklar düşkün serserileri "temizleyici" bir rol üstlenmektedir. Benzer şekilde verem, bu hastalığa yakalananların vücut dayanıklılığı hali hazırda azalmış olduğu, bu kişilerin hayat müddetlerinin kısa ve çocuklarında ölüm oranının fazla olduğu, şehvetlerine fazla düşkün olanlar ile yoksullar arasında daha sık rastlandığı argümanları çerçevesinde de zaten olması gereken ayıklanmayı kolaylaştıran bir unsur olarak ele alınmıştır.[207]

Tüm bunlara ilaveten beden sağlığına haiz olmak sıhhatli olmanın ön koşullarından biri olsa da yeterli değildir. Ruhi açıdan da sağlıklı olmak gerekir. Nitekim beden ve ruh ayrılmaz bir bütün olarak ele alınır. Çünkü bedensel yetersizliklerin ya da hastalıkların sonraki nesillere geçmesi ve bunların toplum üzerindeki olumsuz etkilerinin benzer biçimlerinin akıl hastaları için de olduğu düşünülür. Dolayısıyla ırsi hastalıkları olanların neslinin müdafaasını savunmak anlamsız olacağından bunların ayrı bir yerde tecrit edilmesi, evlenmelerin engellenmesi, zorunlu kürtaj veya kısırlaştırılması yönünde farklı önerilerin tartışıldığı görülür.[208] Politikalar açısından bakıldığında akıl hastalığı olanların evlenmesinin engellendiği veya evlendikten sonra bu hastalığa sahip olanların karşı taraf için boşanma işlemlerinin kolaylaştırıldığı görülür, ancak bu konu ayrıntılı bir biçimde evlenme ile ilgili bölümde ele alınacaktır. Bunun yanı sıra ileride görüleceği üzere, akıl hastalarının tedavisi ve bu süreçte gerektiğinde tecrit edilmesi ile ilgili hastanelerin açıldığı görülür.

---

[207] Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s. 11-20.Ancak söz konusu değerlendirmelerin, istatisksel olarak yabancı ülkelerin verilerinin baz alınması sonucu yapıldığını belirtmek gerekir.
[208] Söz konusu değerlendirmeler için bakınız, Ali Esat Birol **a.g.e**, s. 11-12, Perihan Çambel, **a.g.e**, s. 22-23, Besim Ömer Akalın, s. 41-42 Fahrettin Kerim, **a.g.e**, s. 206- 207

Kurumsal olarak hangi yapıların oluşturulduğuna geçmeden önce alkol ile mücadelenin hangi sebeplerle gerçekleştirildiğine bakmak gerekir. Özellikle alkolün yaşam süresini kısaltması, çocuk sayısının fazla ancak niteliksiz olması, erken başlandığında okul hayatı üzerinde yarattığı olumsuz etki, "büyük ırkları zayıflatacak" kadar kuvvetli olması sebebi ile mücadele etmenin gerekli olduğu yönünde vurgu vardır.[209] Yine alkolün üreme hücreleri üzerindeki olumsuz etkileri, sonraki nesiller içinde bir tehlike unsuru olarak algılanmasına yol açmış ve mücadeleyi gerekli kılmıştır.[210]

Dolayısıyla hıfzıssıhha hastalıklardan salim olarak yaşamanın kaidelerinden bahseden, başka bir deyişle sıhhati nasıl muhafaza etmek icap ettiğini öğreten bir bilim[211] olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim " *...Yeryüzünde en aziz vedia [emanet] hayat ve sıhhat olduğu kabul edecek olursak bu vediayı iyi muhafazaya hadim olması [hizmet etmesi] bu ilimden daha ziyade ehemmiyetli başka bir ilim olamayacağı"* vurgulanır.[212] Çoğu kez şahsi/umumi hıfzıssıhhadan ziyade, ikisinin birbirine ne derece bağlı olduğu göz önüne alınır. Nitekim ferdin sağlığı, ailenin sağlığını ailenin sağlığı köy, kasaba ve şehrin sağlığını teşkil ettiği bunun tümünün de memleketin ya da milletin, sağlık standardını tesis ettiği düşünülür. Milletin sıhhi standardı ise, kuvvetli ve sağlam olması, tabii surette üremek ve çoğalması, beden ve ruhun ilerlemesi, sâri ve salgın hastalıklardan kurtulmak ve uzun ömürlü olmak şeklinde belirtilir.[213]

Ancak sıhhat konusunda dikkatimizi çeken bir diğer nokta, sıhhatli olmanın kalkınma hedefleri ve üretim ilişkileri ile yakından ilgili olmasıdır. Nitekim çalışabilecek veya hâlihazırda çalışan insanların sağlıklı olması demek, üretimden istenen verimin sağlanması demektir. Yani sıhhatli olmak bir yandan bireysel olarak tüm iyiliklerden azami hisseyi alarak estetik zevkleri tatmin

---

209 Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s. 27
210 Perihan Çambel, **a.g.e**, s:29
211 Behaddin Faik, **Yeni Hıfzıssıhha,** İstanbul Devlet Matbaası, 1932, s. 3
212 Behaddin Faik, **a.g.e**, s. 4
213 Zeki Nasır, "Halk Sıhhati", **Ülkü**, Şubat 1933,s. 73

ederken, cemiyete karşı borçlu olunan sayelerin verimini, en yüksek hadde kadar çıkarabilmek demektir. Bu çerçevede sıhhatli kişi sadece hastalıktan muzdarip olmayan kişi değil, toplumun kendisinden beklediği işi azami randımanı ile verebilecek kadar maddi ve manevi kudrete malik olandır Bunun yanı sıra toplumsal ilişkiler kurabilecek ve entelektüel faaliyetlerde bulunabilecek kadar sağlıklı olmak da ayrıca önem taşır. Kısacası sıhhat ideali: haftanın yedi gününde sıkılmadan, fazla yorulmadan neşe ile günde sekiz saat çalışabilmek, sıhhate uygun gıdaları günün uygun zamanlarında üçer defa olmak ve bundan rahatsız olmamak, her gece sekiz saat uyku uyuyabilmek, fazla yorgunluk hissetmeden her gün en az bir saat oldukça şiddetli bedeni hareket ve idmanda bulunabilmek, sıkıntı hissetmeden günde en az bir saat toplumsal ve sosyal yaşam geçirebilmek, günde en az iki saat edebiyat, güzel sanatlar, müzik vs ile ilgilenmek, nefsine hâkim olmak ve iyimser olmak, doğal üreme kabiliyetine sahip olmak şeklinde sıralanır.[214]

Sıhhati korumada devletin yanında bireye de çeşitli görevler düşmektedir. Sıhhati korumak adeta bir vatandaşlık ödevi olarak gösterilirken, iyi vatandaş/kötü vatandaş ayrımına gidilir. Nitekim şahsın kendi canını koruması onun aynı zamanda iyi bir vatandaş olduğunu gösterirken, "canının sadece kendisine ait olduğunu düşünenler" ve bu şekilde içki sefahat ve bununla beraber gelen, bel soğukluğu ve frengi hastalığına yakalananlar fena vatandaşlar olarak addedilir.[215] Dolayısıyla kişi kendi canı hakkında bile karar verirken özgür değildir. Çünkü söz konusu hastalıklar ve alışkanlıklar yalnız kendisini değil, çevresine etki etmekte, bundan daha da önemlisi gelecek nesillerin sıhhatini tehlikeye düşürmektedir: *"...Böyle tereddiye uğramış adamların nesli de bedbahtır. Kimi içki ile ailenin ahengini, ağzının tadını bozar. Kimi bel soğukluğu ve frengi ile biçare masum karısını ebedi sakat yapar. Hele çocukları... Dilsiz, sar'alı, inmeli, abdal, ahlaksız çocuklar bu*

---

[214] Behaddin Faik, **a.g.e**, s. 5
[215] Mahzar Osman Uzman, "Akıl Hastalıkları", **CHP Konferansları Serisi,** Kitap 24,1941, s. 25

gibilerin hediyesidir."[216]Sağlığı korumanın bir ödev olmasının yanı sıra, Spencer'a atıfla ahlaka tecavüz edenlerin nasıl takip ediliyorsa, sağlığa taarruz edenler cezalandırılması şeklindeki görüş de dile getirilir.[217]

Sıhhat konusunun medeni milletlerin ilgili oldukları konuların başında gelmesine yapılan vurgu, medenileşme çabasında bulunan bir devletin bu konuya önem vermesine meşruiyet kazanır. Zira medeni olmak sıhhat meselesini halletmek ile yakından ilişkilidir. Bu çerçevede tarihsel süreç açısından öteki olarak algılanan Osmanlı'nın ilgisizliğine vurgu yapılarak, zor koşullar olan Milli Mücadele'den ilgili döneme kadar yapılan kurumsallaşma ve faaliyete bunda önderin rolüne özel bir önem atfedilir. [218] Hatta özellikle "Mutlakıyet" dönemi değerlendirilirken zaman zaman ırkçı bir ton benimsenir: *"Mutlakiyet idaresi hamakatiyle[ahmaklık] Türk unsurunu çürütmüş, bitirmiş, inkızara[çöküş] sürüklemiş, memleket ecnebilere çiftlik olmuş, yabancılar ve Türklüğün gayri unsurları çoğaltmış ve zengin etmiştir..."*[219]

Kimi zaman bu karşılaştırmalar "Dünkü Türkler "ile dönemin Türkleri arasındaki farklar üzerinden kurgulanır. Buna göre dönemin Türkleri, verdiği nimetler için şükreden, o nimetlerden istifade eden, yer altındaki zenginlikleri keşfederken, "Dünkü Türkler", Türklüğünden bile mahcup, boynu büküк, oldukça edilgen bir şekilde her şeyi gökten bekleyen, toprak altını yalnız ölüleri gömmek için kullanan bir şekilde resmedilir.[220] Dolayısıyla Cumhuriyet dönemi, hastalıklarla mücadelesi, kurumsallaşması, sağlık hizmetlerini yaygınlaştırması, anne ve çocuk sağlığı konularındaki faaliyetleri ile medeni dünyanın gereklerini yerine getirmiş bir dönemdir.[221]

Bu rejimin feyzini idrak eden ve rejimin terbiyesi ile yetişen bir Türk'ün yaşamında hekim önemli bir yere sahiptir. Bu durum kendisi olduğu kadar

---

[216] Mahzar Osman Uzman, **a.g.e**, s. 25
[217] Server Kamil Tokgöz, **Okul Sağlık Bilgisi**, Ankara Hapishane Matbaası, 1938, s.7
[218] Behaddin Faik, **a.g.e**, s. 6
[219] Mahzar Osman Uzman, **a.g.e**, s. 19
[220] Mahzar Osman Uzman, "**a.g.e**, s. 16
[221] Mahzar Osman Uzman, **a.g.e**, s. 21-22

nesli açısından da önem taşır, zira hekim önerilerini dikkate alan kişi, fennin tüm iyiliklerinden ve tıbbın insanlara sunduğu tüm saadetlerden azami şekilde istifade eder. Hekimlerin birey ve hükümet nezdinden kazandığı değer oranında, ilerlemenin gerçekleşeceği düşünülür. Hekim aynı zamanda devlet görevlisi olması açısından rejimi halka sevdirecek bir propoganda aracıdır.[222] Hekimin başlıca ödevi ve amacı, milleti toptan sağlam yetiştirmek yollarını bulmak ve başarmaktır; dolayısıyla tek tek hastalıklarla uğraşmak yerine hastalık sebeplerini ortadan kaldırmak ve insanları hastalıklara karşı dayanıklı hale getirmek (bugünkü tabir ile koruyucu hekimlik,) sağlık bilgisinin ana temeli olarak belirtilir.[223]

Olumsuz koşulların önüne geçilmesi adına yapılan mücadeleler, kurumsallaşma yönündeki çabalarla bir adım daha ileri gitmiştir. Nitekim 1921'de Ankara'da kurulan Türkiye Himayei Etfal Cemiyeti(Çocuk Esirgeme Kurumu), İstanbul Veremle Mücadele Cemiyeti, Deri ve Zührevi Hastalıklar Cemiyeti, 1930 Akıl Hıfzıssıhası Cemiyeti, Türk Nöro- Psikiyatri Cemiyeti (eski adı Emrazı Akliye ve Asabiye Cemiyeti), bedensel ve ruhsal yeterliliğin sağlanması yolunda kurulan kurumların başında yer almıştır.[224]

2.4.2 Beden Politikalarında Öjeni

Sağlıklı bir Türk olabilmek, aynı zamanda bedenin, ruhun ve ahlakın terbiyesi ile yakından ilişkilidir. Dolayısıyla spor ve beden terbiyesi[225] bireyin

---

[222] Mahzar Osman Uzman, **a.g.e**, s. 22-24

[223] İhsan Hilmi Alantar, **Sağlam Okul Gençliği**, Maarif Matbaası, Ankara 1944, s.3

[224] Perihan Çambel, a.g.e, s. 24-31

[225] Beden Terbiyesi ve spor kavramlarının metinlerde çoğu kez aralarında ayrıma gidilmeden ve birbirinin yerine kullanıldığını belirtmek gerekir. Ancak bazen aralarında belirli bir ayrım olduğunu belirten ve bu çerçevede değerlendirme yapan hatta ikisinin işlev bakımından birbirine oldukça zıt olduğunu belirten görüşler vardır. Söz konusu görüşe göre: beden terbiyesi, kafa terbiyesi gibi ifası güç bir vazife olmasına karşılık, spor böyle değildir. Çünkü spor vücuda lüzumlu faaliyeti zevk, eğlence ve alaka ile bunun bir vazife olduğunu hissetmeden temin yoludur. Bu değerlendirme için bkz: Nüzhet Abbas, "Halkevleri ve Memleket Sporu I",**Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** haz. Suat Karaküçük, Ankara 1993, s. 15 Benzer biçimde sporun beden terbiyesi olmadığı, onun altında yer alan ve beden terbiyesinin daha eğlence ve zevke dönük safhasını niteleyen bir bölüm olduğuna

yaşamında önemli bir yere sahiptir. Toplumun ya da devletin rejimine uygun, onun istediği gibi bir "adam yetiştirmek" ise, bedene istenilen kalıbın verilmesi ile mümkündür. [226]Bu çerçevede Kemalist inkılâbın rejiminin "adamı": "*...güzel vücutlu, sağlam düşünceli, cesur, vakur, hakkını ve fikrini müdafaa eden, neşeli ve ciddi olmaktan ibarettir.*"[227]Bu kişinin ortaya çıkabilmesi için beden terbiyesi içerisinde ahlak ve dimağ terbiyesinin de verilmesi gerekmektedir. Nitekim beden terbiyesi denildiğinde çoğu kez bedenin yanı sıra, fikri, seciyevi ve ahlaki terbiyenin bütünsel olarak anlaşılması söz konusudur Beden ve ahlak terbiyesinin birbirine olan bağlılığı, ferdin seçtiği beden terbiyesi vasıtaları ile bu vücuda çelik gibi bir seciye, sade, açık, doğru ve hür bir ruh aşılayabileceği düşünülerek, kuvvetsiz vücutta ahlak aramanın anlamsız olduğu ortaya konulur.[228] Ancak buradaki seçme vurgusunun sorunlu olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim beden terbiyesi vasıtalarının çoğu zaman iradi değil, hali hazırda kendisine verilenin yapılması şeklinde ortaya konduğu görülmüştür Beden ve fikir terbiyesinin ayrılmaz bir bütün olduğunun herkesçe bilinir hale gelmesi, beden terbiyesinin yayılması, kafa ve vücutça sağlam bir neslin meydana gelmesi için gerekli şartların başında yer alır. [229]Ancak bu şekilde bir yetişme tarzı ile topluma uygun insan tipinin meydana gelebileceği vurgulanır.[230] Nitekim bunlardan birinin geri bırakılması, adeta "ham bir madde " ortaya çıkartmakta, şuursuz kuvvet ya da dimağsız kudret başkalarının elinde bin bir şekil alabilecek bir kalıp olarak algılanmaktadır.[231] Bu kalıba başkalarının değil, bizzat devletin şekil vermesi ise: bedenin, ruhun ve ahlakın devlet kontrolü altında tutulması, denetlenmesi ve rejimin tüm prensiplerinin

---

yönelik görüş için bkz: Hulusi Özverim, "Hıfzıssıhha Bakımından Beden Terbiyesi ve Spor", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Aleaaddin Kıral Basımevi, Ankara sayı 13,1939, s. 28. Beden terbiyesinin sıkça bahsedildiği biçimde fizik, moral ve fikir terbiyesini kapsamadığı, beden terbiyesinin sadece fiziği, buna karşılık vücut terbiyesinin psikofizik unsurları içerdiğini savunan karşıt görüş için ise bkz: Zeki Gökışık, "Gençlik- Spor ve Beden Terbiyesi", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 32,1939 s.24-25

[226] Zeki Ragıp Yalım, **Spor- Sağlık- Kültür,** Cumhuriyet Halk Partisi Yayını, Konferanslar seri:1, Kitap:8, Ankara Halkevi, 1938, s.8

[227] Şükrü Kaya, "3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunun Müzakere Zabıtları", **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli Nuri Tuna, Ankara, Aleaaddin Kıral Basımevi, 1941, s.5

[228] Necdet Köktürk, "Sporun Milletlerarası Rolü", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** haz.. Suat Karaküçük, Ankara 1993, s 136

[229] Nüzhet Abbas, **a.g.e**, s. 14

[230] Zeki Ragıp Yalım, **a.g.e**, s. 14

[231] "3530 Beden Tebriyesi Kanunun Müzakere Zabıtlar", **a.g.e**, s. 4

bu üç alana da benimsetilmesi, kısacası "iyi bi yurttaş yetiştirmeyi amaç edinen" "milli bir karakter" [232]e sahip olmak ile gerçekleşecektir. Öyle ki, milli şahsiyet olmadan ahlaklı, çalışkan, ümitli ve kuvvetli olunamayacağı belirtilerek, insanın ancak "millileştikçe" şahsiyet kazanabileceğinin altı çizilir.[233]

Bu şahsiyeti kazandırabilecek, üstün otoritenin varlığına duyulan ihtiyaç, çağın gerekliliklerine yapılan vurgu ile de desteklenir. Nitekim beden terbiyesi modernleşmenin bir parçası, hatta daha görünür olması sebebiyle bir göstergesi olarak algılanır. Zira "*Türk inkılâbının toplu manalarından biri de, Türk "yığınları" nın bir yirminci asır milleti ve Türk topraklarının mutlaka bir yirminci haline inkılâp etmesi olduğundan milli beden terbiyesinin başıboş bırakılmasına ihtimal verilemez.*"[234] Bu çerçevede cumhuriyet rejimi, "Sağlam kafa sağlam vücutta bulunur" sözünü kendisine parola olarak benimsemiş gözükmektedir. Bu durum döneme, değerlendirmelerde de karşımıza çıkar: Nitekim söz konusu dönem her ne kadar "adale çağı" olarak adlandırılabilse de "zekâ ve şuura sahip olan" ve tıpkı Antik Yunan Atina'sında olduğu gibi, ahlak, zekâ ve bedeni kuvvet unsurlarını kendisinde bütünleştiren bir şahsiyet idealinin benimsenmesini gerekli kılan bir dönemdir.[235]

Batlılaşmayı ve muasır medeniyete ulaşmayı amaç edinen bir millet için, beden terbiyesinde devlet otoritesi fikrinin mevcut olması, muasır medeniyetlerin safında her bakımdan üstün bir yer alabilmek azminin bir göstergesi olarak dile getirilir.[236]Bu ise yetişmekte olan her Türk'ün bu otorite altında yer alabilmesine bağlıdır.[237]. Bu konuda özellikle gelecek kuşakların

---

[232] Cemal Alpman, "Cumhuriyet Türkiyesinde Beden Terbiyesinin Değeri",**Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** yayına hazırlayan Suat Karaküçük, Ankara 1993, s. 8
[233] İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Gençlik ve Spor", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** haz. Suat Karaküçük, Ankara 1993, s109-110
[234] Burhan Asaf, "Spor Telakkimiz", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** yayına hazırlayan Suat Karaküçük, Ankara 1993, s. 3
[235] Rasim Adasal, "Beden ve Spor", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, Sayı 12, Birinci Kanun 1939, s. 33-34
[236] Cemal Alpman, **a.g.e**, s. 9
[237] Cemal Alpman, **a.g.e**, s. 8-9

var olan dönemdeki öncülleri olarak görülen gençlere yönelik faaliyetlerin ve beden terbiyesinin eğitim sistemi içerisinde doğrudan yer almasına dönük çabaların yoğun olmasının yanında her yaştan insanın beden terbiyesine dâhil edilmesi temel amaçtır. Kısacası devlet beden terbiyesi mükellefiyeti yolu ile rejimin ihtiyaç duyduğu insan tipini yaratma çabası içerisine girmiştir.

Söz konusu yaklaşım, yasal düzeyde kendisini 1938 yılında çıkarılan 3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanun'da gösterir. Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü'nün kuruluş amacını belirten ilk madde şu şekildedir: "*Yurddaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılabcı amaçlara göre gelişimini sağlayan, oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek maksadı ile Başvekalete bağlı ve hükmi şahsiyeti haiz bir Beden terbiyesi genel direktörlüğü kurulmuştur.*"[238]Söz konusu kanun ve nizamnamenin ruhunu ortaya koyan madde, aslında beden terbiyesi ve spordan neyin beklendiğini ırka ve "özsel değerlere" yaptığı vurgu bağlamında ortaya koymaktadır. Buna göre: "*Kanun ve nizamnamenin ruhu memleket gençliğinin fizik ve moral bakımından yükselmesi ve bu sayede ırkın giderek gürbüzleşmesine yavuzlaşması ve bütün gençlere bugün medeni dünyada (sportmenlik) tabiri ile ifade edilen ve Türk'ün ana vasıflarından yüksek insanlık ve yurtseverlik vasıflarının inkışaf ettirilmesidir*"[239]

Toplumun tamamının topyekûn halde "terbiye" edilmesi, rejime olan itaatin ve bağlılığın sağlanması, disipline edilmesi, "beden terbiyesi mükellefi" haline gelmeleri ile mümkün olmuştur. 12(dâhil)-45(dâhil) erkek, 12(dâhil)-30(dâhil) kız ve kadınlar haftanın yedi gününde en az dört saat beden faaliyeti yapmakla mükellef kılınmışlardır.[240] Bu faaliyetler, devlet aracılığı ve onun teşkilatı

---

[238] Beden Terbiyesi Kanunu, 1.madde, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.7

[239] Beden Terbiyesi Kanunu Nizannamesinin Kabul ve Tatbik Mevkiine Konulması Münasebetiyle Başvekil Tavsiyeleri, madde 2, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.56

[240] 3530 sayılı kanunun 4 üncü ve nizannamesinin 9 uncu yazılı olan beden terbiyesi ve spor mükellefiyeti hakkında kararname, 1. ve 3. maddeler, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.60

dâhilinde yürütülmüş, bu çerçevede okullar, gençlik spor kulüpleri ve grupları ve halkevleri, kışlalar öne çıkan kurumlar olmuştur. Üretim faaliyetinde bulunanlar da, ileride değinilecek olan sebeplerden dolayı, bu süreç içerisine dahil edilmiş, memur ve işçi sayısı beş yüzden fazla olan müesseseler, fabrikalar, ticarethaneler vs kurumlar, kendi memur ve işçilerine beden terbiyesi yaptırmak için jimnastik, spor alanı, yüzme havuzu vs gibi tesisleri yapmaya ve uzman beden terbiyesi öğretmeni veya antrenör tutmaya mecbur kılınmışlardır.[241]

Beden terbiyesi ve sporda yapılması gereken hareketlere bakıldığında, kolektif olarak gerçekleştirilen hareketlerin ön planda olduğu görülür. Amaç bireylerin spor müsabakalarında başarı kazanmasını sağlamak değil, tüm yurttaşların beden terbiyesi ve sporla bir şekilde uğraşmasını sağlamak, sağlam bir yapıya kavuşturmak ve bu süreçte resmi ideolojiyi de benimsetmektir. Yoksa bireysel başarıların kazanılıyor olması, çok mühim bir adım teşkil etmemektedir: "*Türk sporu, bir camekân eşyası değildir. O her şeyden evvel kendini bütün cephe boyunca yeniden kuran ve yeniden yapan bir milletin milletçe yani millet ölçüsünde beden terbiyesinden ibarettir... Biz millet için ve millet ölçüsünde spor istiyoruz. Birinci gelen tekler istemiyoruz. Sağlam yapılı, güzel gövdeli ve inkılâp ahlakiyetini benimsemiş onbinler ve yüzbinler istiyoruz.*"[242] Sporun bir milletin güzelliğini, sıhhatini ve disiplini olarak görülmesi de, onu ferdi olmaktan çıkarıp, cemiyete mal edilmesine yol açmıştır. Dolayısıyla cemiyete mal olan bir şeyi cemiyet için yapmak ve tıpkı damarlarda akan gibi onu en küçük hücrelere kadar ulaştırma düşüncesini beraberinde getirir. Bu anlamda köy-şehir arasındaki ayrımın ortadan kaldırılmak ve her iki tarafı birbirine bağlamak da önem taşır. Zira sadece şehirlisi sporcu, köylüsü sıhhatsiz, disiplinsiz ve çirkin olursa, şehirlinin

[241] Beden Terbiyesi Kanunu, madde 21, **a.g.e**, s 10
[242] Buhan Asaf "Spor Telakkimiz",der. Suat Karaküçük, **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** Ankara, 1993, s. 4

sporculuğundan fayda etmez. Dolayısı ile ancak köylere de sporun yayılması ile devleti işleten makinelerin çarkları birbirine geçebilir.[243]

Sporun kolektif hayatın bir şaheseri olarak görülmesinin sebeplerinden biri de; ahlaki hayatın en önemli cevherleri olarak görülen düzen ve feragatin, okumanın ve teorinin veremediği yaşam bilgisinin spor denilen aktif okulla kazanılmasıdır.[244] Bu düşüncenin temeli ise hayatın mücadele olduğu ve sporun toplumu bu mücadeleye hazır hale getirdiği varsayımına dayanır. Yaşam ve hayat mücadelesinde bireyin ve toplumun ayakta kalması, spor ve beden terbiyesi ile kendisini geliştirmiş olmasına bağlanır. Nitekim modern toplumda hayat mücadelesinin oldukça yoğun bir olması sebebiyle, bu mücadeleden galip çıkmak ferdin asgari düzeyde "cihazlanmış" olmasını gerekli kılar. Bu cihazlanmadan kastedilen ise ahlaken, bedenen, fikren yeterliliklere haiz olmaktır. Modernleşmenin olası sonuçları da göz önüne alındığında bu ihtiyaç bir kat daha kuvvetlenir: Bu durum diğer ülkelere bakılarak yorumlanan köyden kente göç olgusu çerçevesinde kendisini gösterir. Bürolar ve fabrikalar insanları atıl hale getirirken, dağlara, ovalara çıkmanın gerekliliği, bunu yapılamadığı durumda ise, hareket sağlayacak, jimnastik, yüzme havuzu, stadyumların bu fonksiyonu yerine getireceğine işaret edilir. Dolayısıyla spora, modern insanı tabiatın garibesi haline gelmesini engelleyecek bir işleve atfedilir.[245]

Beden terbiyesi ve spor faaliyetleri üretimde verimlilik sorunu çerçevesinde de ele alınmıştır. Üretim tarzının ihtiyaç duyduğu insanın yaratılmasında beden terbiyesi ve spor önemli bir yer tutar. Sanayileşme çabaları göz önüne alındığında, işçilerin "beden terbiyesi ve spor" u ele alınan konuların başında gelir. Yasanın ilgili maddesinde görüldüğü üzere, işçiler de beden terbiyesi mükellefleri arasında yer alırlar. Söz konusu beden terbiyesi ve spor faaliyeti

---

243 Mümtaz Faik Fenik, "Spor ve Propoganda", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 7, Temmuz 1939, s. 3

244 İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **a.g.e**, s. 111

245 Nasuhi Baydar, "Devlet ve Spor", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 1, İkinci kanun 1939, s. 4

bireysel olarak işçiyi daha güçlü hale getirirken, aynı zamanda bu "güçlenme" yi işine yansıtması sonucu üretimden alınacak olan verimi arttırdığına yönelik vurgu söz konusudur. Nitekim "*Beden terbiyesi ve spor çalışmalarının başlıca hedefi makine ve motörün karşısına çıkacak nesilleri yaratmak, aktif yurddaş yetiştirmektir.*"[246]Çünkü üretim bandı üzerinde, çoğunlukla kapalı mekânlarda, her ne kadar kendi yeteneği ve zekâsına uygun işi yapsa da, sürekli aynı işi yaparak, bedeninin sadece belirli bölümünü çalıştırmakta, dolayısıyla vücudunun ahengi bozulmaktadır. Hem bu uyumu yakalamak, hem de işçiyi daha kuvvetli hale getirerek, randımanı bu şekilde arttırmak ise beden terbiyesi ve spor bir araç olarak karşımıza çıkar. Bu şekilde daha sağlam, daha becerikli ortaya çıkan işçi aynı zamanda daha uzun saatler çalışabilecek güce de sahip olabilecektir.[247] Bunun yanı sıra beden terbiyesi ve sporla kazandırılmaya çalışan, disiplin ve itaatin bu süreçte işverenin ne kadar işini kolaylaştırabileceğini de belirtmek gerekir. Buna rağmen, işverenin, kanunda düzenlenen ve daha önce bahsettiğimiz sorumluluğunu, çalışma saatini kısaltmamak için yerine getirmek istemediği kimi yazılardan anlaşılmaktadır. Bu durumun yol açtığı zarar ise, işveren ve üretim merkezli bir bakış açısı ile ortaya konur. Nitekim bu durum işçiyi çalışma zamanı için kendine ayırdığı dinlenme zamanın da mükellefiyetini yerine getirmekte, bu da kendisine faydadan çok zarar sağladığı gibi, sağlığını olumsuz etkilemekte, dolayısıyla iş randımanı azalmaktadır. Dolayısı ile yapılması gereken, mükellefiyeti altı güne, günde 40'ar dakika olarak yaymaktır.[248] Bu şekilde işçi sağlıklı olacak ve üretimden beklenen randımanı sağlayabilecektir.

Her ne kadar sanayileşme çabasında olsa da, üretiminin büyük kısmı tarıma dayalı olan bir toplum da çiftçi/köylünün beden terbiyesi mükellefiyeti içerisinde yer alıp almaması gerekliği tartışılmıştır. Sanayide çalışan işçiye göre, temiz havada çalışması ve daha sağlıklı olması bir avantaj olsa da, onun

---

[246] Kadri Yaman, "Aktif Yurddaş",**Beden Terbiyesi ve Spor,** Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 14, Şubat 1940, İkinci yıl, s. 13

[247] Neyyir Alkaç, "Beden Terbiyesi Her Sınıf İnsan İçin Bir Zarurettir" **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 33,1941, s. 11-12

[248] Cemil Dinçer, "Beden Terbiyesi Mükellefiyetinin Sanayi Müesseselerimiz Üzerinde Tesirleri", **Beden Terbiyesi ve Spor,** sayı 30, 1941 s.32-33

da bu sürece dâhil edilmesi gerektiği yönünde ortak bir kanaat vardır. Ortak nokta, bu alanda da verimi arttırmak ve belirli uzuvların ön planda gelişmesini engelleyerek ahengi sağlamak[249] gibi gözükmekte, ancak özellikle köylüye rejimin ideallerini benimsetilmesi, modernleşme projesinin parçası haline getirilmesi yönünde daha çok sarf edilmesini gerekli kıldığından beden terbiyesi ve spor bu işlevinden de faydalanılmış olunabileceği düşünülebilir. Buna uygun olarak köylü portresi açık havada, sıhhatli ve halinden memnun olmasına karşın, yeknesak çalışan, daha beceriksiz, yıkanma vasıtalarının azlığı nedeni ile temizliğine gereken önemi göstermeyen, dönemsel olarak çalıştığı için vücut ahengi bozuk ve durgun olarak çizilir.[250]

Bu iki sınıf dışında "kafası ile çalışanlar" olarak belirtilen ve daha çok bürokrat ve memurları kapsadığı anlaşılan sınıfın da, çalışma ortamı koşulları sebebi ile beden terbiyesine ihtiyaçları olduğu vurgulanır. Nitekim büroların havasız, sıcak ve uyuşturucu ortamının bu insanları adeta uyuşturduğu, bunu önlemek için yapılacak beden terbiyesinin ise, gençliğin kuvvet ve çevikliğini bahşedeceği öne sürülmüştür. [251]Ayrıca sadece kafanın gelişmesinin daima yetersiz bulunduğu ve vücudun da buna eş değer olması gerektiğindeki fikrin de bu vurgunun yapılmasında etkili olduğu düşünülebilir.

Spor ve beden terbiyesi mükellefiyeti açısından bir diğer önemli nokta, bu mükellefiyetin militarizmle olan ilişkisidir. Buna göre hayatın mücadele olduğu bir yerde, üstün gelebilmek, taarruz ve müdafaa edebilmeye, kuvvetli, mukavemetli, çevik, maharetli ve zeki olmaya bağlıdır. Bu bakımdan milli müdafaanın temelini oluşturan ordulara gürbüz ve yavuz erler bulabilmek önem taşır.[252] Buna II. Dünya savaşı öncesinde uluslar arası ortam eklendiğinde böyle bir yapılanmanın gerekliliği meşru bir zemine

[249] Sadi Irmak, "Çiftçi ve İşçinin Bedeni Terbiye İhtiyacı", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 31 1941, s. 22
[250] Nüzhet Baba, "Türk Köylüsü ve Spor", ,der. Suat Karaküçük, **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** der. Suat Karaküçük, Ankara, 1993,s.59
[251] Neyyir Alkaç. **a.g.e**, s. 12
[252] H. Bahri Özdemir, "Spordan Maksat - Gaye", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 2, 1939 s. 45

kavuşturularak, "öldürmeyi öğrenmenin gerekliliği" ile daha ileri bir boyut kazandırılır. Nitekim bu dönem, kendini kavgaya hazır ve güçlü görenin hemen ötekine saldırdığı bir dönem olarak belirtilir. Söz konusu ortamda Milletler Cemiyeti'nin buna seyirci kaldığı vurgulanarak, "öldüreceklere karşı hazırlanmanın yani öldürmeyi öğrenmenin" ve bu şekilde bireysel ve gelecek neslin ve yurdun savunmasının sağlanabileceğinin altı çizilir.[253]

Hür yaşayabilmek için "esaslı ve asil" olarak tabir edilen harp etmenin gerekliliğine duyulan ihtiyaç[254], her an bu duruma hazırlıklı olacak şekilde teyakkuz halinde bulunmayı da beraberinde getirir. Bu noktada beden terbiyesi ve spor aslında bir nevi "sivil ve topyekûn askerlik" olarak kişileri askerliğe hazırlamakta aynı zamanda militarizmin yaşamın tüm alanlarına yayılmasını sağlamakta araçsal bir önem taşımıştır. Yeni rejimin unsurlarının tüm millete mal edilebilmesi, bütün milletin vatan müdafaasına hazırlanması bakımından özellikle gençlik teşkilatları içerisinde yapılan spor ve beden terbiyesi faaliyetleri önem arz eder. Çünkü spor ile maddi kudretlerin yanı sıra, rejimin ihtiyaç duyduğu manevi değerlerin kişiye benimsetilmesi de söz konusudur.[255] Bir bakıma beden terbiyesi ve spor, askerliğin daha "yumuşatılmış ve eğlenceli" hale getirilmiş bir versiyonudur: Gerçek savaş ve savunma gerekleri, beden eğitiminin oyun, jimnastik ve spor gibi çeşitli unsurları içinde "güle oynaya" edinilirken, gençler asker ocağına eli ayağı daha işe yatkın, duyguları daha keskin, daha kavrayışlı, döğüşken, özü ve gözü pek, her işe yararlı bir varlık halinde giderler.[256]Sporcu ve asker de aranan vasıflar da benzerlik taşır, çeviklik, cefaya dayanıklı olmak, beceriklilik, faal, müteşebbis ve kuvvetli

---

[253] Rahmi Apak, "Türk Sporunun Yeni Yükümleri", , **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri**, der. Suat Karaküçük, Ankara, 1993, s 83-84. Bunun yanı sıra Savaşların değişen yapısı göz önüne alınarak ordu hata etkin olmakla birlikte, tarafların mücadelesinin beden dışında sanat, ilim ve fen alanlarını kapsadığı düşüncesinden hareketle tüm bu faziletlere haiz ve üstün olan tarafın galip geleceği ve bunun için de tüm unsurların birlikte beden, fikir ve ilim, fen ve sanatta üstün bireylere sahip olmanın gerekliliğini vurgulayan görüş için ise bkz: Cemal Gökdağ, "Mazideki Medeniyetler Halde Millet Örnekleri- Milletlerde Hazari Refah, Saadet ve Memleket Müdafaası- Bunun İçin Esas Temel",**Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 22, Alaeddin Kıral Basımevi Ankara, Birinci teşrin 1940, s.13-14

[254] Zeki Ragıp Yalım, **a.g.e**, s. 26

[255] Kadri Yaman, "Memleket Müdafaası ve Rejim Bakımından Gençlik ve Spor", **Beden Terbiyesi ve Spor**, sayı 10, Aleaddin Kıral Bazımevi, Ankara, birinci teşrin 1939,, s.13-14

[256] Cemal Alplman, **a.g.e**, s. 12

olmak ortak vasıflardır.[257]Nitekim askerlik, etlerin kuvvetlendiği, yorgunluğa alışıldığı, ruhun yenilendiği "bir senelik spor hayatı" olarak görülür[258]

Beden terbiyesi mükellefiyeti ayrıntılı olarak incelendiğinde, militarist öğelerin süreç içerisine nasıl yerleştirildiği daha belirgin bir hal alır. Beden terbiyesi mükelleflerinin yaş gruplarına göre ayrılması sonucu oluşan yapı, militarist terimlerin bu sürece dâhil edilişinin göstergesidir. Buna göre: "... *Bir **kısım:** biri baş olmak üzere 6 ceman genç, bir gençlik **mangası:** biri baş olmak üzere 2 kısım ki ceman 13 genç, bir gençlik **takımı:** biri baş olmak üzere 3 manga ki 40 ceman genç, bir gençlik **bölüğü**: biri baş olmak üzere 3 takım ki ceman 121 bir genç, bir gençlik **taburu:** biri baş ve iki yardımcı olmak üzere 3 bölük ki ceman 366 genç."*[259] şeklinde oluşturulmuştur. Ayrıca beden terbiyesi mükellefleri, toplu yürüyüşlere, talimlere, tatbikatlara bir örnek kıyafetle iştirak etmek zorundadır. Ulusal bayram ve tatil günlerinde de bu kıyafetle gezilebilse de bunun dışında bir örnek kıyafetin giyilmesi yasaktır.[260] Kıyafetlerde göze çarpan unsurlar, kıdem ve dereceye göre hiyerarşiyi belirleyen simgelerin yer alması, kısacası kıyafete bakıldığında kişinin mertebesinin anlaşılmasını sağlayacak unsurların bulunmasıdır. Ayrıca ulusal simgeler olan ay yıldız ve altı ok kıyafet üzerinde yer alırken, gençliğin hedefini:"Daima yurdu korumaya hazırız" şeklinde gösteren kokardın da kıyafete eklendiği görülür.[261]

---

[257] Necdet Koktürk, **a.g.e**, s.137
[258] Mahzar Osman Uzman, **a.g.e**, s. 18
[259] 3530 Sayılı Kanunun Tatbik Şeklini Mübeyyin Beden Terbiyesi Nizannamesinin Tatbik Suretine Ait İzahname, madde 25, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s. 54
[260] Erkek ve Kadın Beden Terbiyesi Mükelleflerine Mahsus Kıyafet, Bayrak ve Filama Talimatnamesi, Fasıl I, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.121
[261] Ayrıntılar için bkz: Erkek ve Kadın Beden Terbiyesi Mükelleflerine Mahsus Kıyafet, Bayrak ve Filama Talimatnamesi, **a.g.e**, s. 121-140

Resim 1-2 (soldan sağa): Beden Terbiyesi Mevzuatının 130 ve 128. sayfalarından alınmıştır.

Yurt koruması yönündeki bu vurgu özellikle ikinci dünya savaşının başlaması ile daha da artarak, gençlik teşkilatı ve kulüpleri ile ordu ile ilişkilerinin arttırılmaya çalışıldığı gözükür. Nitekim söz konusu dönemde özellikle olası bir hava operasyonu karşısında ne yapılması gerektiğinin mükelleflere askeri teşkilat tarafından öğretilmesinin önemi vurgulanır. Bu noktada beden terbiyesi mükellefiyetinin asli unsurlarına halel gelmeden, ilgili kişilere silah ve mühimmat ile talim ve terbiyenin askeri mekânlarda yaptırılmasının gerekliliğine işaret edilir.[262]

Yapılması mecburi/ ihtiyari olan hareketler arasında ise şu şekilde bir ayrıma gidilmiştir: mecburi hareketler; jimnastik(aletli, aletsiz, alette, alet ile), atletizm, hendbol, voleybol ve basketbol(hendbol, voleybol ve basketboldan en az biri), yüzme, izcilik, atıcılık, müsait iklimlerde dağcılık ve kayakçılık ve sahillerde denizcilik olarak sıralanırken; ihtiyari hareketler: futbol, güreş ve boks, bisiklet, motosiklet, tenis, eskrim, yelken ve kürek, ağır aletli jimnastik, siklet kaldırma ve yer verilmeyen diğer sporlar olarak belirtilir.[263] Genel olarak

[262] Söz konusu düzenleme hakkında ayrıntı için bkz: Jandarma Genel Komutanlığı I.Ş 3.Ks'ın 19 Eylül 1940 tarihli ve 7096-17914 sayılı yazılar sureti, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s. 417

[263] 3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanununun Tatbik Şeklini Mübeyyin Nizanname, madde 11, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.41. Buna ek olarak, bütçeden ayrılacak olan paranın spor dalları arasındaki dağılımda

zorunlu olan hareketlerin özellikle bedenin kuvvetlendiren ancak aynı zamanda kolektif olarak yapılanlardan seçildiği görülür. Bunlardan özellikle izcilik ve atıcılık, yukarıda bahsedilen askerliğe hazırlık ile yakından ilişkilidir. *"Memleket gençliğini kafasını ve kolunu terbiye etmede yardımcı bir mektep"*[264] olarak tanımlanan izcilikte, uygun adım, esas duruş, şekil değiştirme, hiza, beraberlik, muhtelif istikametlerde koşmalar, çarklar, sancağa ve devlet reisine resmi duruş gibi hareketler benimsetilirken, her nevi arazide gizlenebilme kabiliyeti kazandırılmaya çalışılırken, yurdu düşmandan koruyabilme adına talimler gerçekleştirilir.[265] Yine izciliğin şefe itaat etme, doğa koşullarında mücadele edebilme, "yurdu tanıma", birlik beraberlik içerisinde uyumlu hareket edebilme, teşkilatçı, kurucu ve yaratıcı olma, farklı sınıflardan gelen gençler kaynaştırma[266] gibi unsurları ön plana çıkarması sebebi ile zorunlu faaliyetler arasında yer verilmesine yol açtığı söylenebilir. Atıcılık ise temelde nişan alma ve hedefi vurma ile yakından ilişkili olduğu için askerlik öncesi en temel beden terbiyesi kolu olarak görülmektedir. Zira atış hazırlıkları ve atışlar Türk genci için yurt müdafaası bakımından faideli olan sporlar arasında en mühim mevkidedir.[267] Bu çerçevede gençlerin atış kabiliyetlerini yükseltmek temel hedef olarak benimsenir. Atış sporu azimli, fikir ve moral tüm kuvveti kullanmayı becerebilen, sukunetini, soğukkanlılığını koruyabilen, iş bitirmeye, azim ve disipline sahip gençlerin oluşmasında önem taşır.[268]

---

sıralama şöyledir: 1- Jimnastik ve izcilik(%20) 2- atletizm(%15) 3- atılcık(%10) 4- dağcılık(%10) 5- su sporları(%10) 6-Sportif oyunlar (%5) 7- Güreş(%10) 8- Futbol(%10) 9- Eskrim(%5) 10- Bisiklet (%5) . 3-4-1940 Tarihli Kararname ve Başvekaletin Tebliği Üzerine Tespit Edilen(Program Esasları) **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.62

[264] Nüzhet Baba, "Beden Terbiyesi ve Gençlik Meselesi İzcilik", , **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri**, der. Suat Karaküçük, Ankara, 1993,s38

[265] Nizannamenin 11 inci maddesinin A bendine göre mükelleflerin mecburi beden terbiyesinin ana hatları, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s. 330-331

[266] Nüzhet Baba, **a.g.e**, s. 41

[267] Gençlik Kulüpleri Atışa Hazırlık Muvakkat Talimatnamesi, madde 1, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.219

[268] Gençlik Kulüpleri Atışa Hazırlık Muvakkat Talimatnamesi, madde 1-2, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.219

Kayak ve yüzme de benzer şekilde yurt savunması açısından değerlendirilir: Buna göre kayak özellikle zorlu kış şartlarında hareket edebilme yeteneği kazandırdığından memleket müdafaasına hazırlanmak açısından bir basamak teşkil ederken[269], yüzmenin de yurt müdafaası açısından önemli olduğu kaydedilerek, yüzme havuzlarının arttırılmasının gerekliliğine[270] işaret edilir.

Jimnastik, atletizm, izcilik ve atış faaliyetleri yapılırken, ordunun idman, atış ve piyade talimatnamelerinden faydalanılması öngörülür.[271] Bu çerçevede ordu modelinde beden terbiyesinin ilkeleri benimsenmiş olur. Buna karşılık, hendbol, voleybol ve basketbol daha önce gönderilen kitaplara göre yapılacaktır. Mükelleflerin "kafa ve fikir" bakımından da gelişmelerini sağlamaya yönelik olarak okuma- yazmaya teşvik edilmesi öngörülürken, milli terbiye bakımından, milli rejimi yaymada en önemli kurumların başında halkevlerine devam etmelerini sağlamak suretiyle, her fırsatta milli rejimin prensiplerinin kendilerine benimsetilmeye çalışılması ön görülür. Milli rakslar arasında özellikle yiğitlik, cengâverlik, kahramanlık öğelerini temsil eden silahlı ve silahsız oyunların yapılması teşvik edilirken, oyunlar arasında kadın erkek ayrımına gidilerek, "erkeklik vasıflarına uygun olmayan" karşılama, çiftetelli, gibi oyunlar erkeklere yasaklanır. Buna karşılık özellikle ulusal değerleri ön plana çıkaran "duyguyu hissedip, hissettirecek şekilde" marşların gençlerin öğrenmek ve söylemek zorunda oldukları marşlar arasında yer aldığı görülür: İstiklal, Onuncu yıl, Dağ başını duman almış, gençlik ve birkaç milli yürüyüş marşı[272]bunlardan bazılarıdır. Her talim bitimi adeta bir "resmi"

[269] 1939-1940 mevsimi Uludağ kayak Kursu Hakkında, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941,s.314

[270] Basit Yüzme ve Atlama Yerleri İnşası Hakkında, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941,s. 570

[271] Nizannamenin 11 inci maddesinin A bendine göre mükelleflerin mecburi beden terbiyesinin ana hatları, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s. 331

[272] Söz konusu marşların niteliğini ve vurguladıklarını göstermek açısından Sporcu Marşı'na bakılabilir:

"Dört kıtada derler bize tunç gövdeli erler/Attıkça adım Asya'da sarsılmada yerler/Genciz yürürüz dev gibi Türk böyle ilerler:/Titretsin ayaklar dünyayı sesile/ Türkler geliyor elde spor meş'alesile./Türk kuvvetinin eski büyük destanı vardır/Tarihteki yapraklara sığmaz şanı vardır/Gençlik de yenilmez Atatürk'ün kanı vardır/ Titretsin ayaklar dünyayı sesile/ Türkler geliyor elde spor meş'alesile./Kuvvetli çıkar meydana Türk milleti dünden/Aldık bu spor emrini

geçide dönüştürülerek, amir önünden marş söyleyerek yürüyüş ya da geçiş resminin yapılması ön görülür.[273] Tüm bunlar yapılırken özellikle esas hareketlerin kusursuz olması, iyi bir hiza, beraberlik ve güzel bir yürüyüş, her hareketin çevik olmasının gerekliliğine işaret edilir.[274]

Gençlik kulüp ve gruplarına üye olan bir gençten yasa olarak kabul etmesi gerekenlere baktığımızda aslında sporun ve beden terbiyesinden anlaşılanın, sadece belirli uzuvlar hareket ettirmekle sınırlı olmadığı bir kez daha gözler önüne serilmiş olur. Söz konusu maddeye göre, rejimin temel ilkelerini benimseyerek, yurdun istiklalini korunması adına kendini geliştirme ve itaat, adeta hiyerarşik yapının ve ahlak normlarının bozulmamasını öngören, küçüğe sevgi, büyüğe saygı, semboller ve milli unsurla bütünleşen üstünlük duygusunu taşıyan(Türk bayrağı ve Türk sporcusu olmanın getirdiği şeref ve haysiyeti taşım) ve tüm "Türk'e has olarak nitelendirilen özellikler"(mertlik, temiz kanlılık, disiplin, fedakârlık, nefse hâkimiyet, başkalarının hakkına saygı, daimi iyilik ve doğruluk)in "temiz bir örneği" olarak yaşamak, kendini fena alışkanlıklardan koruyarak temiz ahlakını korumasını bilmek spor mücadelelerini tarafsız ve sükûnetle izleyerek "tüm dünyaya örnek olabilecek" karakterde olmak, sporu, sıhhat, kuvvet ve yurt müdafaası açısından vatani bir vazife olarak benimseyip, bundan maddi kazanç elde etmemek, sporu beden kudretini arttıran, asab ve adaleyi geliştiren, vücut ve zihin dengesini kuran, kuvvet ve tahammülü arttıran, nefse hâkimiyeti, itaati arttıran, vatana bağlılık hisleriyle, kavgasız ve tarafsız bir şekilde yapılan bir beden faaliyeti olarak

---

Başbuğ İnönü'den/Türk gençliği askerliğe idmanlı bugünden/ Titretsin ayaklar dünyayı sesile/ Türkler geliyor elde spor meş'alesile.." Necdet Rüştü, "Sporcu Marşı", ",**Beden Terbiyesi ve Spor**, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 4, Nisan 1939, s.4

[273] Nizannamenin 11 inci maddesinin A bendine göre mükelleflerin mecburi beden terbiyesinin ana hatları, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.331

[274] Nizannamenin 11 inci maddesinin A bendine göre mükelleflerin mecburi beden terbiyesinin ana hatları, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.332

görmek her Türk gencinin yasa olarak benimsemesi gereken esaslar arasında yer alır.[275]

Türk gencinin bu yasaları ve mecburi hareketleri yerine getirmede ne derece başarılı olduğunu dolayısıyla hem gençlerin hem de rejimin kendisini sınamaya imkân tanıyan bunun yanı sıra, bu olaya toplumun tamamını da dâhil ederek gerçekleşmesine ve "seyirlik ve sergilenebilir hale gelmesine" alt yapı hazırlayan koşullar"milli bayramlar" da yapılan kutlamalar sayesinde gerçekleşmiştir. Nasıl kutlanacağı, katılımın ne şekilde gerçekleşeceği, hatta törenlerde kullanılacak vecizelerin bile talimatnamelerle[276] düzenlenen bu bayramlarda, öğrenilen hareketlerin" düzen, uyum ve disiplin" içinde gerçekleşmesi, bunun yanında milli sembollere ve öğelerin yüceltilmesi, dolayısıyla izleyenlerin de törenin bir parçası haline getirilmeye çalışıldığı görülür.

Spor ve beden terbiyesinden, gençler açısından beklenen bir diğer işlev, gençlerin özellikle ergenlik çağında içerisinde bulundukları koşullar sebebiyle, onların "delikanlılık" hayatının ölçüsüz ve dizginsiz ve çok kere zararlı ve cezalı hareketlerden uzak durmaları sağlamasıdır.[277] Nitekim ergenlik dönemi, gençlerin bedensel ve ruhsal değişikliklerin meydana geldiği bir dönem olarak değerlendirilir. Bu dönemde karşı cinse olan cinsel duyguların gelişmesi, "aşırı" cesur tavırların sergilenmesi ya da tam tersine aşırı içe kapanma ve utangaçlık duyulması, amaca erişmek ve istediğini elde etme arzularının artması, denetim altında tutulması gereken aksi takdirde "kötü sonuçlar" a yol açabilecek davranışlar olarak değerlendirilir. Bu çerçevede spor faaliyetleri ile

---

[275] İlgili maddenin orijinal düzenlemesi için bakınız: Beden Terbiyesi Teşkilatınca ve Müesseselerce Kurulacak Gençlik Kulüp ve Grupları Hakkında Talimatname 1 No.29, madde 2, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.93-94

[276] Söz konusu talimatnamelerin başlıcaları şunlardır: 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı, Mükelleflerin 19 Mayıs 1941 Bayramında Yapacakları Jimnastik Hareketlerinin İzahı, Önümüzdeki Cumhuriyet Bayramının Kutlaması Hakkında. Düzenlemeler için bkz: **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s.576-593

[277] Zeki Nasır, **a.g.e**, s. 75

cinsel hayatın denetlenmesinin de önü açılmış olur. Benzer biçimde neslin "fena alışkanlıklar" olarak görülen alkol, ispirto, esrar ve afyondan korunmasında da spor önemli bir işleve sahiptir. [278] Aslında sorun yetişecek olan gencin, ileride rejime faydalı olup olmamasıdır. Çünkü spor yapmayan gencin kendisini "zehirli eğlenceler" e kaptırması sonucu, temiz düşünceleri ve çalışma kabiliyetinin yok olacağı, genç yaşta bunayacakları, bunlardan da yeni rejime bir fayda gelmeyeceği düşünülmektedir.[279]

Zaman zaman spor Türk'ün özsel değerler çerçevesinde ele alınmış, bunun bir sonucu olarak, belirli sporlar ön plana çıkarılmıştır ki bunlar özellikle "ata sporu" olarak adlandırılmış ve yaşatılmasına yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesine vurgu yapılmıştır. Bunların başında cirit, okçuluk ve güreş gelir. Söz konusu sporların, "ulusal spor" olarak adlandırılması neticesinde, bu sporların yapılmasının, ulusal tarih bilincinin yerleşmesi açısından da önemli olduğunun altı çizilir.[280] Bu sporlar *"Türk'ü Türk yapan ve damarlarındaki cevheri işleyen milli gelenekler ve kurumlar"*[281] arasında sayılır. Bunlardan özellikle güreş'in milli spor olarak belirtildiği ve sporun yuvasının da Türk köyü olarak görülmesi sebebi ile köylerde bu sporun devamının sağlanması için halkevlerinin faaliyete geçmesinin lazım geldiği belirtilir.[282] Bu şekilde köylünün "kendine yabancı" olmayan bir sporla uğraşarak halkevi bünyesine katılmış olmasının önünün açılacağı düşünülebilir. Yani bir bakıma merkez ve onun devamında olan taşra teşkilatı, belirli değerleri benimsetmeden önce, hali hazırda var olan bir takım araçları kullanmış gibi gözükmektedir.

---

278 İhsan Hilmi Alantar, **a.g.e**, s. 30
279 K.İ, "Genç Kızlar ve Spor", **Spor Postası**, sene 1, sayı 37, 22 İlk Kanun 1934, s.1
280 İhsan Hilmi Alantar, **a.g.e**, s.30
281 Halim Baki Kunter, "Türk Güreşçiliği", , **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri**, der. Suat Karaküçük, Ankara, 1993,s.149
282 Nüzhet Abbas, **a.g.e**, s. 17 Bunun karşısında ise, amacın "Türk gibi kuvvetli" ve "Türk akıncısı" gibi miras kalan sözlerle bütünleşen sporları canlandırmak olmadığı ve av, güreş, cirit gibi eski ulusal sporları canlandırma karşısında olan görüş için bkz: Rahmi Apak, "Türk Sporu'nun Yeni Yükümleri", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** der. Suat Karaküçük, Ankara, 1993,s 82

Sonuç olarak nitelikli olanın geliştirilmesini, korunmasını ve çoğalmasını hedef alan olumlu öjeni politikalarının tüm bu anlatılanlar ışığında kendisini belirgin bir şekilde gösterdiğini söylemek gerekir. Ulus devlet, kalkınma hedefleri, sanayileşme süreçlerinin bir arada yaşanması iktisadi, milliyetçilik gibi unsurların yukarıda görüldüğü gibi sürece farklı biçimlerde eklemlenmesine neden olurken, söz konusu politikaların uluslar arası koşullardan bağımsız olarak gerçekleşmemesi, bir "örnek alma" veya "uyarlama" yapıldığı yönünde kanaat oluşturmamıza imkân tanır. "Neslin sıhhati, sağlıklı, kötü şartlardan" arındırılmış bir "gürbüz ve yavuz" toplum ideali diğer otoriter, faşist ülkeler tarafından da benimsenirken, kötü şartlardan arındırma, bu ülkelerde kısırlaştırmaya varabilecek kadar genişlemiştir. Türkiye'de ise, benzer biçimde gelecek nesilleri korumak adına umumun hıfzıssıhhasına önem verildiği, ancak çokça tartışılmasına rağmen kısırlaştırmanın uygulanmadığı, buna rağmen bulaşıcı hastalıkların önlenmesi, akıl hastalarının tedavi sürecinde tecridi gibi faaliyetlerin uygulandığı görülür. Yine alkol ve uyuşturucu ile mücadelenin gerekliliği belirtilirken, örneğin üreme hücreleri üzerinde kısırlaştırıcı etkisi diğer ülkelerle benzer biçimde ele alınmıştır, ortaya konulan ve özellikle gerekçelendirmeye olanak veren istatistikî verilerin, pek çok konuda olduğu gibi, başka ülkelere ait olduğu görülür. Gençlik, spor ve beden terbiyesi konusunda ise, başta İtalya ve Almanya olmak üzere, benzer bir teşkilatlanma yapısının izlendiği, görselliğe, kollektiviteye, itaate, düzene kuvvete, akıl ve fikir gelişimine, militarist ve milli öğeler ile eklemlenmiş ve bunu "törenlerde gözler önüne" serildiği görülür. Kısacası ulusal değerlerin benimsetilmeye çalışıldığı, ancak bunu uluslar arası arenadaki örnekleri uyarlayarak ve bu alanda "yapılmış" olanlardan faydalanarak gerçekleştirildiği bir olumlu öjeni politikasının izlendiği söylenebilir.

Buna karşılık özellikle evlilik, aile ve çocuklar hakkında gerçekleştirilen politikalar da öjeni amacına uygun biçimde gerçekleştirilir. Bunlar kimi zaman sağlık ve beden politikaları ile birlikte ele alınırlar. Şimdi bu politikalarda öjeni idealinin nasıl gerçekleştirilmeye çalışıldığını analiz etmeye çalışalım

2.5 Evlilik, Aile ve Çocuk Politikalarında Öjeni

2.5.1 Evlilik ve Aile Politikalarında Öjeni

Temelini ailenin oluşturduğu düşünülüğü, bunun da özellikle çocuk sahibi olmakla ve çocukların da gelecekle eş anlamda olduğu bir toplumda, evlilik iki kişinin bireysel kararlarına bırakılmayacak kadar önemli bir alan haline geldiği görülür. Bu düşünceden hareketle Türkiye'de de dönemin koşullarına uygun 1930'larla birlikte düzenlemeler gerçekleştirilir.

Evlenecek olan kadın ve erkek, potansiyel anne baba olarak görülürken, bu kişilerin taşıdıkları özellikler, gelecek nesillere aktarılacağından önem taşır. Bu durumda evliliği düzenlemek ise bizzat devletin görevleri arasında yer almış ve belirgin biçimde kendini yasal çerçevede göstermiştir. Buna göre: " *"Evlenmeye yalnız mümeyyiz olanlar ehildir. Akıl hastalarından birine müptela olan kimse asla evlenemez"*[283]Böyle bir düzenlemeye gidilmesinin temel sebeplerine bakıldığında aslında, veraset ve çevre faktörlerine verilen önemi ve asıl önemli olanın bugünü değil, geleceği koruma kaygısı olduğu çarpıcı biçimde gözler önüne serilir. Nitekim akıl hastalıkları ırsi olarak kabul edilirken, bu hastalardan doğan çocuklarında malul olacağı ve neslin bu şekilde yozlaşacağı, karı ve kocadan birinde akıl hastalığı bulunması halinde ise, aile içinde "sükûn" tesis edilemeyeceğinden çocuğun gerekli terbiyede yetişmeyeceği vurgulanır.[284]

---

283 Mehmet Kamil, **Tahşiyeli Türk Kanunu Medenisi**,Cihan Kitaphanesi, İstanbul, 1940, s. 45

284 Mustafa Reşit, **Türk Kanunu Medenisi Şerhi İkinci Kitap Aile Hukuku,** Ekspres Matbaası, İstanbul, 1931, s. 17-18 Buna karşılık evliliğin bazı psikopatlar için "yatıştırıcı" bir işlev gördüğü, çok defa kararsız insanların , "evlilikle düzene kavuştuktan" sonra rahat ettikleri, karakterlerindeki kararsızlığın azaldığı, bir meslek sahibi olamayanların faal ve dürüst bir koca ve baba oldukları, teesüriyeti bozuk egoistlerin, evlenip çocuk sahibi olduktan sonra cemiyetsever hal aldıkları vurgulanmış, kısacası evlendikten sonra kişilerin karakterlerinin olumlu yönde değişebileceğinin altı çizilmiştir. Ancak bunda çok geç kalınmaması ve küçük psikopatların erken evlendirilmesinin gerekliliği belirtilir. Zira ancak bu şekilde evlilik tedavi edici araçsal bir rol üstlenebilir. Söz konusu yorum için bakınız: Hüseyin Kenan Tunakan, **Ailede Akıl Hıfzıssıhhası**, İstanbul Kader Basımevi, 1938, s. 5-6

Benzer şekilde, belirli bulaşıcı hastalıklara sahip olanların, bu hastalıkları "gelecek nesillere" bulaştırmamalar için, evlenmesi yasal olarak engellenir ve denetim altına alınır. Bunların başında frengi, bel soğukluğu, yumuşak şankır ve cüzam gelir. Bu hastalıkları taşıyanların evlenmesi yasaklanırken, kişilerin hastalıkları tedavi edilip, sirayet tehlikesi geçtiğine veya iyileştiğine dair doktor raporu olmadıkça nikâhları gerçekleştirilmez.[285] İlerlemiş vereme sahip olanların nikâhları altı ay daha uzatılırken, herhangi bir iyileşmeme durumunda bu süreye altı ay daha eklenir ve bu süre zarfında taraflara hastalığın tehlikeleri ve evlenmenin zararları anlatılır.[286] Kısacası taraflar evlenmemeleri için ikna edilmeye çalışılırken, evlenmeleri sürenin uzatılması ile engellenir. Hatta hasta olanların evlenmesinin engellenmesin de bu düzenlemeler, boşanma sebepleri içerisinde de ele alınarak desteklenmiş, hastalığını gizlemek boşanma sebebi olarak addedilmiştir. Dolayısıyla karşı taraf ve nesli için tehlike olduğu ölçüde, hastalığını beyan etmek zorunda bırakılmıştır. Nitekim eğer, taraflardan biri karşı tarafın ya da neslinin sıhhatini tehlikeye atan bir hastalığa sahip olduğu halde, bunu gizlemiş ise, karşı taraf boşanma davası açma hakkına sahiptir. Bu durumun müşterek hayatı çekilmez hale getirip getirmemesi önem taşımaz, önemli olan, böyle bir hastalığın bilindiği halde gizlenmiş olmasıdır.[287]Akıl hastalıklarında ise durum daha farklıdır, taraflardan biri üç seneden beri akıl hastası ise ve bu durum ortak hayatın devamını karşı taraf için çekilmez hale getiriyorsa ve tedavi edilemeyeceğine dair rapor da varsa, karşı taraf boşanma davası açma hakkına sahiptir.[288] Kısacası kimlerin evlenemeyeceğini belirgin bir şekilde belirten olumsuz öjeni düzenlemeleri kanunlarda yerini almıştır. Bu şekilde "sağlıklı döller" den doğacak nesli ,"hastalıklardan azade" biçimde yetiştirebilmenin, önü açılmış olur.

Evlenecek olanların sağlıklı olup olmadıklarını anlamak ise, yine yasal düzenleme ile gerçekleştirilir. Bu çerçevede evlenecek olan kişiler evlenmeden

---

285 Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, **a.g.e**, madde 123, s. 30
286 Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, **a.g.e**, madde 124, s.31
287 Mustafa Reşit, **a.g.e**, madde 117, s. 49-50
288 Mustafa Reşit, **a.g.e**, madde 133,s.64-65

önce tıbbi muayeneye tabi tutulurlar.[289] Böylelikle yukarıda bahsedilen hastalıkları olan kişilerin "ayıklanarak evliliğin dışında tutulmalarının" uygun görülenlerin evlenmelerinin ve "nesli çoğaltmaları" nın önü açılır. Benzer düzenlemeler ve tartışmalar ilk bölümde de değinildiği üzere yoğun biçimde kendini Fransa ve Almanya'da kendini gösterirken Almanya'nın Nazi rejimi ile birlikte çok daha geniş ve daha ırkçı tonlamalarla bu düzenlemeleri gerçekleştirdiğini vurgulamak, Fransa'nın ise konuyu yoğun şekilde tartışıp 1942'de yasalaştırdığını belirtmek gerekir.

Evlenecek kişilerin sağlıklı olmaları kadar, uygun yaşta olmalarının da gerekli olduğunun altı çizilir. Bu çerçevede temel kriter bedenen ve ruhen kemale ermiş olmak olarak belirtilir. [290] Kanuni olarak da istisnai durumlar hariç erkek on sekiz, kadın on yedi yaşını doldurmadıkça evlenmenin gerçekleşmeyeceği belirtilir.[291] Benzer bir yaş aralığı çocuk doğurma için de kimi zaman ele alınır. Kadınların 22-30, erkeklerin 25-35 yaşları arasında çocuk sahibi olmaları gerektiği, aksi takdirde doğacak olan çocuğun bir takım ruhi eksiklikleri olacağının altı çizilir.[292] Dolayısı ile ne çok erken ne de çok geç evlenilmemesi aksi takdirde doğum az, ölümün çok olacağının, ayrıca çok akıllı ve bilgili olan çocukların genç olmayan ana babadan doğduğuna yönelik tespit mevcuttur.[293] Yine akraba evliliklerinin yaratacağı olumsuz sonuçlar dikkat çekilen ve kanunen de yasaklanan bir diğer unsurdur.[294] Buna karşılık özellikle ırklar arasında birleşmenin olabileceği yalnız bunda da "aşağı ırk" tan bir birleşme yapılmaması yönünde bazı uyarılar göze çarpmaktadır. Nitekim Besim Ömer Akalın'a göre: "... *En makul fikir ve nazariye sağlam ve gürbüz çocuk yetiştirmek için akraba arasında evlenmek değil, ırklar arasında birleşmektir, yalnız aşağı ırk olmamalıdır.* "[295]

---

[289] Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, **a.g.e**, madde122, s.30
[290] Zeki Nasır, **a.g.e**, s. 74
[291] Mustafa Reşit, **a.g.e**, madde 88, s.16
[292] Mustafa Rahmi, Münir Hayri, **İlk Mekteplerde Ruhi Tetkikler**, y.y. s.12
[293] Besim Ömer Akalın, **Türk Çocuğunu Nasıl Yaşatmalıdır? 1,Sağlam çocuk, Öjenik, Öjenizm, Sağlam Irk,** Ahmet İhsan Basımevi, İstanbul, 1939, s.21
[294] Mustafa Reşit, **a.g.e**, madde 92, s.22-24
[295] Besim Ömer Akalın, **a.g.e**, s. 21

Tüm bunlara bakıldığında evlenmenin bireysel değil, toplumsal bir olgu olarak görülmesinin en önemli nedeni, evlenecek kişilerin gelecekte çocuk sahibi ve gelecek kuşakların yetiştiricileri olmalarından kaynaklanır. Yani evlilik çocuk sahibi olunduğu ve "aile" haline gelindiği müddetçe anlam kazanan bir kurum olarak karşımıza çıkar. Nitekim iyi neslin idamesi, normal, ırsen sağlam kabiliyetli şahısların aralarında evlenme ve çocuk yapmaları ile mümkündür. Kadın ve erkeğin beraberce teşkil ettiği aile neslin ve devletin hayat kaynağı olduğu ölçüde, evlenme tesadüflere bırakılmayacak kadar önemlidir.[296]Gelecek nesilleri sağlığının bugünden korunabilmesi, istenmeyen özelliklerin aktarılmasının önüne geçilmesi ise, potansiyel ana ve babaların sıhhat olarak gerekli niteliklere haiz olmasına ve korunmasına bağlıdır. Ancak bu şekilde çocuğun, vücutça, ahlakça, akılca ana babasından kötü olan şeyleri alması engellenmiş olur. Dolayısıyla yapılacak Almanya, İtalya ve Fransa'dakine benzer biçimde sıhhi muayeneler önem kazanırken, ana babada damızlık yetiştirir gibi seçilecek duruma gelir.[297]

Toplumsal açıdan bakıldığında, aslında evlenme konusunda modernleşen yaşamın bazı unsurlarının da eleştirildiği gözükür. Bunların başında meslek sahibi olan, görece daha iyi eğitim alan sınıfın, daha çok orta ve üst sınıf olduğu söylenebilir, yani nitelikli olarak görülenlerin, görece geç evlenmeleri ve az çocuk sahibi olmalarına yönelik yapılan eleştiriler gelir. Evlenmenin münevver sınıfta giderek düşmesinden ve çocuk sayısının azlığından duyulan kaygı, yabancı ülke istatistiklerinin verileri sonucu artarken, "içtimai müsbet istıfanın, biyolojik menfi istıfaya"[298] yol açtığı sonucuna varılır. Benzer biçimde bu sınıflara mensup kadınların evlenme(özellikle geç evlenmeleri) ve (az) çocuk sahibi olmalarına yöneltilen eleştiriler ise, bir sonraki bölümde

[296] Ali Esat Birol, **a.g.e**, s. 7-9
[297] Server Kamil Tokgöz, **a.g.e**, s. 6. Hatta tek başına bu sıhhi muaynelerin kimi zaman yetersiz kalacağı, her iki tarafın üç nesle kadar sağlık durumlarını gösteren ve başta Almanya'da olmak üzere pek çok ülkede uygulanan sıhhat defterlerinin uygulanmasının kabul edilerek, bu defterlerin incelenmesi ile evlenmeye karar verilmesi yönündeki değerlendirme için bakınız: Besim Ömer Akalın **a.g.e**, s. 22
[298] Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s.33-38

alınacaktır. Evlenme aşamasında belirli maddi imkânların olması, bunların olmayanların evlenememesi ise bir bakıma ayıklanma etkisi yarattığından olumlu olarak ele alınır. Zira on dokuzuncu yüzyıla kadar, para kazanamayacak halde olanların evlenememesi, öjenik açıdan zararlı görülmemiştir. Çünkü para bu durumda bir ayıklanma sistemi olarak işlemiştir.[299]

Evlenmenin bireysel tercih olarak görülmemesinin bir diğer önemli sonucu, bireyin saadetini koruma görevini de devletin üstlenmesidir. Bir frengilinin, bir akıl hastasının evlenmesini men ederek, onları mutsuz kılmaktan ziyade, böyle bir evliliğe izin verildiği takdirde, sonuçların daha vahim olacağını ve önemli olan bu hastanın "zevki" değil, doğacak çocukların ve cemiyetin saadeti olduğu vurgulanır.[300] Kısacası cemiyetin saadeti, hastalıklı bireyin saadetinden çok daha önemlidir. Evlenme toplumsal bir mesele olduğu kadar, milli mesele olarak da ele alınır. Nitekim en "meşru artma ve çoğalma" yolu olarak görülen evlilik, milletlerin var olmak istiyorlarsa teşvik etmeleri gereken bir unsur olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla evlenme aynı zamanda "milli bir vazife" olarak telakki edilirken, evlenmek memleketini ve milletini sevmek ile eş tutulur. Bu durumda :*"Milletini ve memleketini seven Türkler bekar kalmamalıdır."*[301]

Bu çerçevede evlenme konusunda olumlu öjeninin işlediği görülür. Çünkü amaçlardan biri de sağlam gençlerin birbiri ile evlenmelerini sağlayıp, yetişecek neslin sağlam ve gürbüz olmasını temin etmek olarak algılanır. Evlenme bu anlamda, ırk ve devlet meselesi haline getirilir. Bu çerçevede evlenenler, topluma, milletine, nesline ve ırkına karşı sorumlu tutulurken, bu sorumluluklarını ise çocuk sahibi olarak ve çocuklarını uygun bir şekilde yetiştirerek gerçekleştirebilecekleri vurgulanır. Nitekim bireyin en doğal iki

---

[299] Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s.63
[300] Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s.63
[301] Hüseyin Avni Göktürk, "Evlenme Birliğinde Eşlerin Durumu", **CHP Konferanslar Serisi**, Kitap 4, 1939, s.23-24

görevi: yaşamak ve yaşatmaktır.[302] Ancak bu görevlerin "tüm bireyleri" kapsamadığı oldukça aşikârdır.

Evlenme kadar boşanma da bir hukuk meselesi olmasından öte, toplumsal bir olgu olarak ele alınır. Ailenin cemiyetin temelini oluşturduğu düşünülen bir sistemde, çekirdeğin dağılmasının, tüm cemiyeti olumsuz yönde etkileyeceğine vurgu yapılır. Dolayısıyla küçük bir cemiyet olarak görülen ve düzenin temeli oluşturduğu düşünülen ailenin sağlam olması, toplumun da sağlam olacağı şeklinde çıkarımının gerçekleşmesine yol açar. Bu çerçevede aile, toplum arasında organik bir bağ kurulurken, ailenin yapısını koruma, sadece aile içindekilerin değil, toplumun, hatta devletin görevi haline gelir. Yani aile her ne kadar, küçük bir cemiyet olsa bile, toplumun geneline bağımlıdır. Aynı şekilde çekirdeği olduğu için cemiyette aileye bağımlıdır. Ancak ailenin değil, toplumun ya da devletin aile üzerindeki otorite ve düzenlemeleri meşrudur. [303]

Evlenmede olumlu öjeninin bir uzantısı olarak, evlenen ve gerekli niteliklere haiz çok çocuğa (en az üç çocuğa) sahip olan aileler için bir takım düzenlemelerin yapılması gerekliliği tartışılmış, bu "ideal aile"lerin yaşamlarının diğer ülkelerdeki, özellikle Almanya, gibi kolaylaştırılması gerektiğine vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede topluma örnek olacak devlet memurlarının çocuk sahibi olmalarını teşvik etmek, çocuk sahibi olanların maaşlarının arttırılması, tayinlerde ve nakillerde durumun dikkate alınarak çok çocuklu memurların mevsimsiz ve oradan oraya nakledilmemesi[304] gerekliliğine dikkat çekilmiş, en az beş çocuğu olan babalardan yol vergisi alınamamıştır.[305] Bunun yanı sıra 18 Mart 1926 tarih ve 788 sayılı "Memurin Kanun"un 88.maddesi, özellikle devlet memurlarının çok çocuk yaparak, "örnek olması" nı arzu eden bir anlayış içerisinde kaleme alınmıştır. Buna göre, belirli sürelerde görev yapan memurların çocuklardan ilkine yarı, diğer

---

[302] Ali Esat Birol, **a.g.e**, s. 7
[303] Hıfzı Veldet, **Evlenme ve Boşanma**, CHP Konferanslar Serisi Seri 1, Kitap 4, Ankara Halkevi, 1938, s.15-16
[304] Besim Ömer Akalın, **a.g.e**, s.18
[305] Besim Ömer Akalaın **a.g.e**, s.18

çocuklar için ise üçte biri oranında ücret alınarak yatılı okullara kabul edilmesi düzenlenmiştir. Benzer bir düzenleme 12 Haziran 1937 tarihli "Çok çocuklu hâkimlere yardım paraları ve ikramiye hakkında 3253 sayılı kanun" ile getirilerek, adliye dâhilinde çalışan kamu görevlilerine çocuk sayıları oranında yardım parası ve ikramiye düzenlemesi yapımıştlır.[306] Altı ve daha fazla çocuğu olan kadınlara yönelik düzenleme ise bir sonraki bölümde ele alınacaktır.) gibi düzenlemelerin yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.[307] Hatta bu çerçevede bekârlığı "sultanlık" olmaktan çıkarıp, bencillik addederek, adeta evliliğe zorlama adına, bekârlık vergisi ve aynı şekilde çocuk sahibi olmayanların da vergi vermesini öngören düzenlemelerin yapılmasına yönelik vurgu yapılmıştır.[308] Bu çerçevede bekarlık vergisi, 1920'lerden itibaren çeşitli dönemlerde kanun tasarısı olarak meclise sunulmuş, ancak geri çevrilmiştir. [309]

2.5.2 Çocuk Politikalarında Öjeni

Anne ve babanın her şeyden önce temel görevinin çocuk sahibi olduğunun belirtildiği bir düzende, doğan çocuğu korumak, gürbüz, yavuz ve rejim ideallerine uygun biçimde yetişmesini sağlamak temel amaçlardandır Nitekim çocuk dünyaya geldikten sonra, anne ve babasından önce ırkın ve ulusun bir parçası olarak görülür.[310] Bu çerçevede çocuk, ilerinin yurttaşı olarak görülürken, niceliksel bir artışın yanında niteliksel bir artışın yaşanması da beklenir. Bu anlamda özellikle doğan çocukların yaşamlarını sürdürmesi için çocuk bakımı üzerinde yapılması gerekenler sık sık dile getirilir.Ancak bu şekilde Türk ırkının eski "Türk gibi kuvvetli" olan günlerine geri dönebileceği vurgulanır, her yıl ölüp giden çocuklar ise "militarist bir değer kaybı" olarak ele alınarak, bu çocukların yaşaması halinde "*..yurda tümen tümen babayiğit*

---

306 Yaşar Semiz, **a.g.e**, s.432
307 Ali Esat Birol, **a.g.e**, s. 9-10
308 Mahzar Osman Uzman, **a.g.e**, s. 26
309 Bekârlık ve çocuk vergisi hakkında tartışmalar için bkz: Yaşar Semiz, "1923-1950 Döneminde Türkiye'de Nüfusu Arttırma Gayretleri ve Mecburi Evlendirme Kanunu (Bekârlık Vergisi), **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, sayı 27, Bahar 2010
310 Besim Ömer Akalın, **Türk Çocuğu Yaşamalıdır Sağlık ve Sosyal Yardım**, Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul 1936,s. 43

asker" kazandırılmış olacağının altı çizilir.[311] Diğer taraftan çocuk, "milli değerlere" uygun bir biçimde aileden başlayarak yetiştirme/ terbiye sürecine maruz bırakılır. Çocuğun terbiyesine bu kadar önem verilmesinin bir diğer nedeni, çevre ya da muhit olarak adlandırılan koşulların "olumsuz" addedilen etkilerini azaltma çabasıdır. Erken yaşlarda çocuğun çevresinden etkilenme ve ileride bunları birer yasa olarak benimseyerek uygulaması potansiyeline dikkat çekilerek, onun terbiyesine önem vermek, sağlık alışkanlıkları edinmesini sağlamak ve ruhi gelişimi ölçüsünde dünyada olan biten işleri mümkün olduğunca anlaşılabilir basit bir lisanla anlatmanın gerekliliği belirtilir.[312] Dolayısıyla çocuğun adeta doldurulmamış bir plak olarak dünyaya gelmekte, ilk anda ailesi daha sonra sırasıyla: konu komşu, uzak akraba ve sokağa çıktığı anda ilişkide bulunduğu kişilerden edindiği iyi ve kötü alışkanlıklarla dolduğu iddia edilmektedir.[313]

Çocuğun tek başına "milli bir değer" olarak ele alınması ve modernleşme sürecinin, "modernleşen bir öğesi" haline gelmesi, rejimin kendisinden önceki dönemi eleştirilerinde de göze çarpar. Bu çerçevede "yeni" Türkiye doğmadan evvel, çocuk üzerinde durulmadığı, yalnız anne baba ilgisi gösterildiği belirtilmiş, çocuğun yurdun, cemiyetin ve devletin temeli olarak ele alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Kısacası çocukluğun cumhuriyet ile birlikte "kamusal, milli ve devlet" meselesi haline geldiğinin altı çizilmiştir. Bu çerçevede vatan koruması, çocuğun sağlam bünyesi ile ilişkilendirilmiş, devletin gücü, onun varlığının istikbale namzet kuvvet ve kudretine dayandırılmış, milletin sağlamlığı "beşikten alacağı" terbiyeye bağlanmıştır.[314] Dolayısıyla çocuğun izlemesi gereken yol, doğduğu andan itibaren, "çizilmiş"

---

[311] Besim Ömer Akalın **a.g.e**, s. 5

[312] Kamil İdil, **Cinsiyet Hıfzıssıhhası ve Öğretimindeki Önem**, Zarafet Basımevi, İstanbul, 1941, s. 3Çocukların sorabileceği sorular değerlendirilirken", yarım kan at" veya "melez" nedir şeklinde bir sorunun çocuklar tarafından sorulması durumunda, verilecek cevaba hayvanlar dışında, insanlardan bir zenci ile beyaz ana ve babanın çocuklarının melez olması şeklinde cevabın verilmesi, dönemin ırkçı bakış açısına uygun düşmektedir. Söz konusu soru ve cevap hakkında bkz:Kamil İdil, **a.g.e**, s. 5-6

[313] Fahri Dalsar, "Çocuk Hayatında Devlet Rejiminin Tesirleri", **Uludağ Bursa Halkevi Dergisi**, sayı 16, Mayıs 1938, s. 40

[314] Şemsettin Dora, "Yeni Rejimde Çocuğun Ehemmiyet ve Kıymeti", **Uludağ**, sayı 18, BirinciTeşrin 1938, s. 45

tir. Önemli olan bu yolda yürümesini ve başka yollara sapmamasını sağlamaktır. Bu anlamda çocuk medeniyet projesinin yapı taşı olarak ele alınmıştır. Nitekim, çocukların küçük yaştan itibaren "medeni olma kıymeti" ni ve "incelikleri" ni idrak edecek biçimde "orta sınıf erdemleri" dâhilinde yetiştirilirken, söz konusu durum giyimden, kültür sanata kadar yaşamın her alanına yayılmıştır[315]

Doğan çocuğu uygun yetişmesini sağlamak, ailenin dışında hatta daha çok devletin görevi olarak algılandığı için, çocuk bakımının da "millileşmesi" söz konusu olmuştur. Bu amaçla hastanelerin, doğum evlerinin kurulması, kreşler, yuvaların açılması, çocuk doktorlarının ve ebelerin sayısının arttırılmaya çalışılması, süt damlası merkezlerinin açılması, yetiştirilecek olan çocuğun sağlığının "tıbbi bilgilerle" yani bilimsel bir yaklaşımla ele alındığını gösterir. Dolayısıyla yetişecek olan çocuğun sağlığı, tıp biliminin, bu imkânları elinde bulunduran devletin denetimi ve gözetimi altındadır. Öyle ki Umumi Hıfzıssıhha Kanunun altıncı bölümü çocuk hıfzıssıhhası adını taşır. Bu bölümde çocuk hıfzıssıhhasını korumak ve çocuk ölümlerini azaltmak için gerekli kurumların açılması ve halka çocuk hıfzıssıhhasının faydalarının anlatılmasının gerekliliği belirtilir. Aynı başlık altında diğer bölümde ayrıntılı olarak ele alacağımız kadın ve doğuma ilişkin düzenlemelere yer verilirken, öksüz ve yetim çocukların bakımına ilişkin düzenlemelerde, bakımı üstlenecek olanların resmi olarak denetlenmesinin de düzenlendiği, hatta gerektiğinde bizzat belediye ve köy heyetinin bu çocukları himayeye mecbur edildiği[316], dolayısı ile çocukların bir şekilde devletin uzantısının parçası veya denetimi altında bırakıldığı görülür. Çocuk bakımının[317] "sosyal yardım" olarak

[315] Güven Gürkan Öztan, **Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası**, yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, 2009, s.54-55
[316] Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, **a.g.e**, madde 159-161, s.38
[317] Bu noktada çocuk bakımı konusunu ele alan eserlerin, oldukça ayrıntılı bir biçimde yazıldığını belirtmek gerekir. Çocuğun daha doğmadan evvel ana rahmindeyken gelişimini anlatmaya başlatan ve tüm gelişim safhalarını, karşılaşılacak sorunları, olanları ve olması gerekenleri ele alan eserlerin, bu derece ayrıntılı "bilimsel" temellere göre işlenme çabasında olunması, çocuk bakımını, "geleneksel usulden kurtarma" "modernleştirme" ve "bilimsel temel" kazandırmaya çalışıldığını, aynı zamanda düzenlenen ayrıntı kadar, çocuğa ve "çocuğu yetiştiren" kişi, kişiler ya da kurumlara olası müdahale sınırlarının oldukça geniş olduğunu

algılanmasının bir işareti olarak, süt çocuğu muayene ve müşavere evi ile süt damlalarının kurulması kanunen zorunlu kılınırken, okulların sıhhi şartları, salgın hastalıklarla mücadele, mekteplerde belirli periyotlarla yapılan muayeneler, ailenin çocuğa şiddet uygulaması sonucu "devletin koruyucu" olarak devreye girmesi, çevresel faktörlerden kötü yola sevk ettiği düşünülen ispirtolu içki satışını yasaklanması ve yanlarında ebeveynleri olsa dahi çocukların meyhanelere girmesinin engellenmesi, on iki yaşından aşağı çocukların sinema, tiyatro, dans salonu ve bar gibi mekanlara girişinin yasaklanması söz konusu iken, sıkça vurgulanan sağlam ve gürbüz olmanın bir şartı olan "açk hava" olgusu ışığında nüfusa göre çocuk bahçesi ve spor meydanlarının yapılması zorunlu kılınır.[318] Kısacası kanun, çocuğun yetişmesinde çevresel etkileri göz önüne alarak, bunları düzenlemeye ve devlet denetimi altına sokmaya çalışan bir bakış açısı ile ortaya konmuştur.

Bu noktadan hareketle örnek "gürbüz Türk çocukları" na dergilerde sıkça yer verilir. Resim 3'de bu idealleştirmenin örneği olarak görülebilir. Resim, 1944 tarihli Türk Kadını dergisinin 4. sayısının 3. sayfasından alınmıştır.

gösterir Özellikle böyle geniş düzenlemeleri ele alan eserler için bkz: Besim Ömer Akalın, **Türk Çocuğunu Nasıl Yaşatmalıdır 1, Türk Çocuğunu Nasıl Yaşatmalıdır 2, Türk Çocuğu Yaşamalıdır.**İhsan Hilmi Alantar, **Çocuk Büyütme Yolu Köylü Analara Armağan,** Kader Basımevi, İstanbul, 1942

[318] İlgili düzenlemeler için bkz: Umumi Hıfzıssıhha Kanunu **a.g.e**, 162-169 arasındaki maddeler, s. 39-40

Hatta gürbüzlük, hastalıklara yakalanmama, kuvvetli bedene sahip olma söylemleri reklamlara da yansır. Resim 4 söz konusu uygulamayı gösteren bir görseldir. Söz konusu görsel Türk Spor dergisinin 4 Ağustos 1934 tarihli 45. sayısından alınmıştır.

Çocuğun bedeni, denetim altında tutulan ve ideallere göre yetiştirilmesi gereken bir diğer alan olarak karşımıza çıkar. Buna göre çocuklar, beden terbiyesine, tabiatına uygun, seveceği ve sıkılmadan yapabileceği hareketlerle başlamalıdır. Ancak beden terbiyesinin tek başına yeterli olmayacağı beden ve dimağ terbiyesinin birlikte verilerek, topluma uygun insanın ancak bu şekilde yetişebileceğinin altı bir kez daha çizilir.[319] Dolayısı ile öğretilecek hareketin "hayat boyu kullanılabilir" olması ve özellikle okul ile sınırlı kalmaması gereklidir. Hatta çocukların farklı arızaları varsa buna göre çözümlerin aranması gerektiği belirtilerek, doğru iskelet yapısında doğal yollardan destek alınması(güneş, balıkyağı, tereyağı) gerektiği belirtilir.[320]Beden terbiyesi gürbüzleşecek, kuvvetlenecek, karakterleri asilleşip, maneviyatı yükselecek çocukların, aynı zamanda çalışma kabiliyet ve kudretinin de artacağı umulur.[321] Beden terbiyesinin ilk ve belki de en önemli adımını ise oyunlar oluşturur. Nitekim belirli "kuralları" olan oyunlar, çocuğa pek çok niteliğin kazandırılması açısından önem taşır. Bu nedenle özellikle beden ve ruh gelişimi açısından önem verilen oyunlar, aynı zamanda, çocuğa kuralları uymayı, dolayısı ile itaati, özellikle toplu olarak oynananlar, grup veya takım içerisinde var olmayı ve onun bir parçası haline gelmeyi, dayanışmayı, verilen "ödevleri" yerine getirmeyi, anlaşmayı, başkasının hakkına saygıyı gibi yeteneklerin edinilmesini sağlar.[322] Kısacası oyun sadece oyun değil, kolektif yaşamın bir parçası olacak vatandaşın yetiştirildiği bir araçtır. Ayrıca

---

[319] Zeki Ragıp Yalım, **a.g.e**, s. 14
[320] Zeki Ragıp Yalım, **a.g.e**, s.32
[321] Akif Şakir Şakar, **Malul Çocuklarda Beden Terbiyesi**, Ülkü Basımevi, İstanbul, 1940, s. 21-22 Hatta beden terbiyesi ile malul olarak görülen çocukların ortopedi ilminin de desteği ile "topluma kazandırılıp, faydalı hale" getirildiğinin altı çizilirken, bunların "çalışabilecekler" arasına kazandırılması şeklindeki vurgu, işin iktisadi yönüne en az çocuğun sağlığı kadar önem verildiğini gösterir. "*İstatistikler netayicine göre Ortopedi ilminin yaptığı tedaci sayesinde maluliyeten kurtarılmış çalışabilecek müstahsil olacak 280.000 Türk kazanılmış oluyor demektir.*" Akif Şakir Şakar, **a.g.e**, s. 21
[322] İhsan Hilmi Alantar, **a.g.e**, s. 29

"terbiyevi oyun" olarak adlandırılan oyunların, mektep hayatının tabii hayata uymayan yönlerini telafi etmek için kullanılması bakımından da araçsal bir değer taşır.[323]

Benzer biçimde kamplar özellikle yaz kampları da çocukları kolektif ve militarist kimliğin bir parçası haline getirmek açısından önem taşır. Her şeyin belirli düzen ve saatte yapıldığı bu kampların, açık hava ve güneş, deniz ile çocukların ruh ve bedence kuvvetlenmesine imkân tanıdığı vurgulanmıştır.[324] Ayrıca kamplar vasıtasıyla okul dışında çocukların yine denetim altında tutuldukları ve bu şekilde oluşabilecek olası başıboşluğun önüne geçilmesinin amaçlandığını, bunun yanı sıra kampların, ruhsal ve bedensel terbiye amacı ile kullanıldıklarını da belirtmek gerekir.[325] Benzer bir uygulama olan okul kolonilerinin hareketsiz, sağlıksız, zayıf ve çelimsiz çocukların gelişimin düzenlemek için ya pansiyon ya da aile yanına yerleştirilmeleri, deniz, dağ ya da tatil kampları şeklinde bu uygulamaların gerçekleştirilmesi, bunların gündüz veya yatılı olabileceği diğer ülke örnekleri verilerek açıklanmıştır.[326] Diğer ülke deneyimlerine bakılıp, aynı yoldan gidildiğinde onların "hatalarından" ders çıkarılarak dikkat çekilen bir diğer konu, çocuk bahçeleri ve oyun alanlarıdır: " *Beden terbiyesi mevzuunun ilk adımı çocukluk çağında atılacağı ve bugün Paris gibi zengin bir memleket payitahtında bile çocuk ihtiyacına kâfi vüsat ve miktarda bahçe ve oyun yeri bulunamamasından dolayı beden terbiyecilerinin acı acı şikâyet ettikleri göz önünde tutulursa bu esaslı ihtiyaç için dahi şimdiden mahalleler arasında, çocuk bahçeleri için yer ve arsalar ayırmak zarureti kendiliğinden baş gösterir.*"[327] Bu çerçevede sokak ile karşılaştırıldığında belirli bir "düzen" e sahip olan oyun bahçelerinin, çocuğun

---

[323] Hamdi Saver, "Mekteb görüşü ile spor", **Beden Terbiyesi ve Spor**, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 6, Haziran 1939, s. 24

[324] İhsan Hilmi Alantar, **a.g.e**, 32

[325] Kızılay'ın fakir çocuklar için düzenlediği kampların yanı sıra, önce İzmir'de daha sonra İstanbul'da açılan çeşitli kampların varlığından bahsetmek mümkündür. Bilgi için bkz: Güven Gürkan Öztan, **a.g.e**, s. 120

[326] Server Kamil Tokgöz, **a.g.e**,, s. 184-188

[327] Beden Terbiyesi Kanunu Hükümlerinin Tatbiki İçin Hazırlanacak Sahalar ve Tesisler Hakkında, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941, s. 565. Söz konusu alan aynı maddede nüfus başına 2.4 metrekare olarak düzenlenmiştir.

görece "karmaşık ve tehlikeli" sokak ortamından ayrılarak, "farklı sınıflardan çocukların bir araya gelmesine de imkân tanıyarak", "güvenli ve eğlenceli" bir şekilde terbiye edilmesine hizmet ettiği de düşünülebilir.[328]

Resmi ideolojinin doğrudan çocuğa aktarıldığı mekân olan okullar, çocukların hem ruh hem de beden gelişimi açısından önemli bir yere sahiptirler. Nitekim mektep, çocuğun özgürlük duyguları ile girse de özgürlüğü değil, sınırları öğrendiği, özgürlüğünün kısıtlandığı bunun yanı sıra ölçülü ve sistemli bir telkin ile istenileni yapar hale geldiği, çocuğun bireysel benliğinin, toplumun isteklerine ve kurallarına uygun hale getirildiği bir yapıdır. [329] Kısacası mektep, çocuğa istenilen şeklin verildiği, uysal, itaatkâr, rejimin değerlerine bağlı vatandaşların yaratılmaya çalışıldığı bir kurumdur. Nitekim eğitimin temel amacı, fiziki, entelektüel ve moral vasıfların her üçünün eşit bir biçimde gelişimini sağlamak olarak belirtilir. Buna göre okul şahsi ihtiyaçlar ile gelişmiş iktisadi hayatın ihtiyaçları arasında kuracağı dengeye göre çocuğu yaşama hazırlayan, bu çerçevede kişiyi çevrenin özelliklerine göre hazırlayan bir kurumdur.[330]

Bu çerçevede çocuklara ve dolayısıyla sınıfa hâkimiyet kurmanın, öğrencileri tanımadan geçtiği düşünüldüğünde, çocuğun gelişimine ve zekâsına ilişkin verilerin öğretmen tarafından derlenmesi ve takip edilmesinin, onun işini kolaylaştıracağı ön görülmüştür. Bu veriler veraset, çevresel ve bedensel özellikleri içerir.[331]Çocuk doğduğunda ebeveynlerin yaşı, konuşma, yürüme, diş çıkarma zamanları, bedensel engellerin sonradan mı kalıtsal mı olduğu, iştah, uyku düzeni, boy, kilo, kafatası ölçümleri, görme, işitme ile ilgili ölçümler, dokunma, tat alma, dikkat, ilgi ölçümleri toplanan veriler arasında yer alır. Ayrıca çocuklarda okul suçlarının sebebine ilişkin, veraset, çevre ve alışkanlık tekrarı mı olduğuna ilişkin araştırma yapılırken, kimi genellemelerin

[328] Güven Gürkan Öztan, **a.g.e**, s118
[329] Hüseyin Kenan Tunakan, "Mektep ve Mekteplide Tahlili Ruhi",**Poliklinik Aylık Tıb Mecmuası**, sayı 83, Mayıs 1940, s. 4-5
[330] Server Kamil Tokgöz, **a.g.e**, s. 82
[331] Mustafa Rahmi, Münir Hayri **a.g.e**, s. 12-64

yapıldığını ve ailesindeki suçlar nedeniyle çocuğun da potansiyel suçlu muamelesi görmesi söz konusudur. Örneğin "cani çocuğunun cani olacağı ya da ayyaşın çocuğunun ya fazla hareketli ya da uyuşuk olacağı" çocuğun çevredeki tüm kötü modelleri taklit edebileceği varsayılarak daha baştan bir takım ön yargılarla çocuğa yaklaşıldığı ve bu noktada, çocuğun kendine has karakterinin geri plana bırakıldığını söyleyebiliriz. Benzer biçimde, serseri kişiden doğan çocuğun doğuştan serseri ya da cani olacağını, Bu dejenerasyonda frengi, alkol ve akıl hastalığının da etkili olabileceğini belirtilerek, çoğu kez aile ilgisinden de yoksun kalan bu çocukları muhitten uzak tutmanın gerekliliğine dikkat çekerek, bu çocukların bugünkü tabirle" kötü yola düşme" ye meyilli olduklarını, bunun cinsiyete göre erkeklerde serseri, kızlarda fahişeliğe varabileceğini, bu durumun terbiye ya da zekâ eksikliğinden kaynaklanabileceğine dikkat çekilmiştir. Bunun için önerileri ise, "toplumdan uzaklaştırma" ve "ıslah"a yönelik, müşahede hane, çocuk mahkemeleri, terbiye müesseseleri olarak sıralanır.[332]

Sonuç olarak evliliğe ilişkin düzenlemelerde belirgin bir biçimde olumsuz öjeni politikasının uygulandığını hatta bunun boşanmaya ilişkin düzenlemelerle de devam ettirildiği görülmekte, bu çerçevede evlilik yasakları uygulayan ülke örneklerinin ilham verici bir rol üstlendiği düşünülmektedir. Buna karşılık ailenin çocuklu olmakla anlam kazanması ve çocuk artışını teşvik edici politikalar, nüfus artışı kaygısını benimseyen tüm ülkelerin uyguladığı politikalar olmakla birlikte, öne çıkarılan gürbüzlük, yavuzluk, vatanseverlik, itaatkârlık, sadakat gibi değerler ve bununla ilgili düzenlemelerin daha çok otoriter ve faşist yönetimlerde benzerlerine rastlanmaktadır. Toplumsal açıdan bakıldığından ise bu bölümde bahsedilen düzenlemelerin tamamı, toplumsal cinsiyetin dâhil edilmesi ile farklı bir anlam kazanmaktadır. Bu nedenle, öjeni politikaları ile nasıl bir kadınlığın kurgulandığını bulabilmek için, bu politikaların bu bölümde yapıldığı gibi, genel olarak nasıl yürütüldüğüne bakıldıktan sonra, bir sonraki bölümde bu politikalar ile toplumsal cinsiyet

[332] Server Kamil Tokgöz, **a.g.e**, s. 195

ayrışmasını nasıl birbirine eklemlendiği ve bunun ortaya çıkardığı “kadın” analiz edilmeye çalışılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KEMALİST DÖNEMİN ÖJENİ POLİTİKALARI VE "İDEAL KADIN"

3.1 "Yeni Rejim"in "Yeni Kadın" İhtiyacı

Nüfusun nitelikli olanlarını arttırmayı kendisine hedef olarak seçmiş Kemalist dönemde, öjeni politikalarında kadınlık bu hedefe uygun bir biçimde kurgulanmıştır. Bu kurgulama dönemin iç ve dış dinamiklerinden azade biçimde gerçekleşmemiştir. İlk bölümde ele alındığı ve aşağıda da görüleceği üzere, söz konusu "kadın" idealini oluşturma anlamında Kemalist rejim tek örnek değildir, hatta başta Almanya olmak üzere pek çok ülkeden etkilendiği uygulamalar da mevcuttur.

Kemalist rejim, kendisini bizzat, "yapıcı, kurucu ve kurtarıcı olarak" görürken "modern dünyaya uygun ancak özsel değerleri "de koruyan bir düzen oluşturmayı ve bunu devam ettirmeyi amaçlamış, bu çerçevede rejim, yaratmak istediği bu düzene uygun "yeni bir kadın" a ihtiyaç duymuştur. Dolayısıyla kadın, bu noktada rejim idealleri içerisinde bir özne olmaktan ziyade, onun ideallerini simgeselleştiren bir nesne/ sembol haline gelmiştir.

Bu "yeni kadın" imajı ortaya konurken, kadın bedeni, sağlığı, aile ve kamusal alandaki rolleri ele alınmış, gerektiğinde karşılaştırmalara, ayrımlara gidilerek "en iyi" nin hangisi olduğuna ilişkin tartışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu noktada rejim, Türk tarih tezi ile uygun hareket edip, meşruiyet zeminini sağlamaktan geri kalmamış, "Osmanlı kadını" nı öteki, "Orta Asya kadını" nı da özsel ideal değer olarak göstermeyi ihmal etmemiştir.

Böyle bakıldığında tek parti döneminde devletin, eğitim, giyim-kuşam, medeni hukuk alanında modernleşme reformları aracılığı ile kadınlara sosyal ve politik haklar kazandırıp onların statülerini büyük ölçüde değiştirip, modern

dünyaya uygun hale getirirken, kadınların kendilerini ifade etmelerine, isteklerini ve taleplerini dile getirmelerine yönelik alanları yaratmadığı[333], yaratılanlar arasında kendisine muhalif ve tehdit olarak gördüklerini kapattığı görülür. Kısacası rejim, kontrolün daima kendisinde olduğu, kendi değerlerine uygun bir kadın imgesi yaratma çabasına girişmiştir. Dolayısıyla Kemalizm, modern olsa da, geleneksel ahlaki normları, cinsel rolleri devam ettiren bir rejim olarak karşımıza çıkmıştır. Evlilik öncesi bekâret, kamusal alanda belirli giyim tarzı, annelik, evlilik içinde sadakat ve cinsiyetler arası rol dağılımı, kamusal alanda var olabilmenin kısıtları, aslında yeni kadın'ın çok da yeni olmadığını gösterir. En sembolize edilen peçe ve çarşaftan kurtulan kadın imgesi bile, dikkatle incelendiğinde kamusal alanda var olabilmek için cinsiyetini örtmeye ve cinsiyetsizleşmeye ihtiyaç duymuştur. Bu noktada rejimin "kurucu babaları", "kızlarını", namus, şeref başta olmak üzere ahlaki normlar, cinsiyete özgü değerler ile çevrili bir biçimde yetiştirme yoluna gitmişlerdir. Dolayısıyla yeni düzen ataerkil iktidarın devam etmesi açısından hiçbir değişim yaratmamış olmanın yanında, "...imtiyazsız, sınıfsız toplum, eşit oldukları var sayılan yeni kocaların kardeşlik üzerinden kuracakları cemaatte"[334] gerçekleşmiştir.

Kadınların kamusal alana çıkması ve giderek siyasal haklarına sahip olmaları cumhuriyet döneminde gerçekleşen ve oldukça önemli bir gelişme iken, ataerkillik açısından bakıldığında, İslami ataerkilliğin yerini, batılı ya da ulus devlet ataerkilliğinin aldığı, yeni devletin babanın otoritesini deviren, erkek kardeşler arasında sözleşmeye dayalı olarak kurulduğu görülür. Bu çerçevede eskinin yeniyle, geleneksel ve cinsiyetçi varsayım ve kuralların, ulusçu, seküler ayrımcılıklar ve yeni toplumsal cinsiyet kalıplarıyla eklemlendiği görülür.[335]" Yeni kadın"ın sınırını belirleyen erkeklerin "yeni" olmaması, yani

[333] Ayşe Durakbaşa, **Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm**, İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 19

[334] Nükhet Sirman, "Kadınların Milliyeti", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik**, ed.Tanıl Bora, cilt IV, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008, s. 238

[335] Fatmagül Berktay, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşruiyetin Birikmi**, der Tanıl Bora, Murat Gültekingil, cilt I, İstanbul, 2009, s.353-356

modernleşmeci, batılı olduklarını öne sürmelerine rağmen geleneksel çizgilerinden sapmamış olmamaları sebebiyle, ortaya çıkarmaya çalıştıkları "yeni kadın" da bu çok da yeni olmamıştır. Nitekim her ne kadar, rejimin kurucuları erkekler, kadınların kamusal alana katılmalarından, meslek sahibi olmalarından yana olsalar da, buna kamusal alanda erkeğin otoritesini tehdit etmeme sınırı çizmişler, daha ayrıntılı bakıldığında ise, tarihsel sürekliliğe dayanan biçimde ailevi, milli, içtimai değerleri benimsemiş, kendisi için değil, başkaları için yaşayan, fedakâr kadın imgesi yüceltilmişlerdir.[336]

Kısacası Cumhuriyet dönemi incelendiğinde kadınsız bir inkılâbın gerçekleştiği görülür. Nitekim kadın hareketi ve kadın örgütleri inkılâp sürecinin dışında tutularak, baskılanarak veya ortadan kaldırılarak bu süreç gerçekleştirilmiş, kadınlar, siyaset dışı, edilgen, seyirci ve destekleyici olacak biçimde, resmi söylemde asker yetiştiren anneler olarak hizmet edecek, bunun yanı sıra bağımsızlık mücadelesine katıldığı için hak sahibi olması gereken kişiler olarak kurgulanmıştır. [337]

Bununla birlikte Osmanlı'dan Cumhuriyete kadın hakları mücadelesinin varlığını belirtmek gerekir. 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren başlayan bu mücadele ile kadınlık mefkûresi geliştirilerek, kadınların yaşadığı sorunların anlaşılması, bilinç düzeyine çıkarılması ve çözüm önerileri ile birlikte kadınların ne olmak istedikleri tartışmaya açılır. Osmanlı kadınları özellikle insan addedilme, kamu yaşamına katılabilme, toplumun üyeleri olarak kamu alanında yer alma, eğitim ve tüm mesleklere girme, toplumsal konumlarını yükseltme ve çözüm önerilerini bu kavramla açıklamıştır. Dolayısıyla aslında ilerlemeye yolunda oluşturulan yeni insana kendi hürriyet ve şahsiyetleri ile dâhil olarak süreci yönetmek istemişlerdir.[338] Bu durumun yansımaları ise, kadınların eğitim sürecine daha fazla katılması, başta basın olmak üzere kamusal alanda, adalet, eşitlik ve özgürlük talepleri ile seslerini daha çok

---

[336] Fatmagül Berktay, **a.g.e**, s.357

[337] Yaprak Zihnioğlu, **Kadınsız İnkılâp Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği**, Metis Yayınları, İstanbul, Ekim 2003, s.22-23

[338] Yaprak Zihnioğlu, **a.g.e**, 45

duyurmaları şeklinde görülmüştür. Ancak dönemin hâkim siyasal anlayışı, tüm bu talepleri görmemezlikten gelmemekle birlikte, daha çok milli iktisat ve milli kültür davası içerisinde bunu değerlendirmeyi uygun görmüştür.

Osmanlı'dan cumhuriyete devreden kadın hakları mücadelesinin en önemli basamağı 1923 Kadınlar Halk Fırkası olarak görülebilir. Bu fırka ile siyasi haklar, liyakat, görünür olma, iktisadi ve ekonomik yaşama dâhil olma, kadınların eğitimi gibi konusunda talepler gündeme gelmiştir. Ancak siyasi yaşam ve rejim kadınları bir taraftan kamusal alanda dâhil etme çabası içindeyken, öte yandan kendisine muhalefet ve iktidarına "tehdit" olarak gördüğü her şeyi bastırmaya yönelik bir tutum sergilediği için, Kadınlar Halk Fırkası'nı kapatmış, buna dönük olarak 1924'te "siyasete alakası olmayacağı" taahhüdünü veren Türk Kadınlar Birliği kurulmuş, kadın, eğitim, annelik, iktisat, çalışma yaşamı içerisinde yer alma gibi konularda adımlar atılması sağlanmıştır. Ancak Türk Kadınlar Birliği siyasi alanda her ne kadar siyasetle alakası olmadığını belirtse de siyasi taleplerde de bulunmuş, kadın hakları, seçme ve seçilme gibi konuları gündeme taşımış, eşit işe eşit ücret gibi taleplerde bulunmuştur.[339] Kısacası her ne kadar rejim, başta seçme ve seçilme hakkı olmak üzere, kadına tüm hakları, özellikle milli mücadelede verdiği hizmetlerin bir karşılığı olarak, hiçbir mücadeleye girmelerine gerek kalmadan adeta lütfettiği üzerinden bir söylem gerçekleştirmiş olsa da, bu hakların elde edilmesinde Osmanlı'dan cumhuriyete devam eden, kadın hakları mücadelesinin varlığını görmezden gelmemek gerekir.

Cumhuriyet'in kadın imgesi, resmi törende şortlu kıyafetleri, ulusal değeri benimseyen militarist öğelerle de pekişen biçimde bayrak taşıyan, modern ama yerli üretim ve kumaştan kıyafetlerle boy gösteren, kadın olmakla birlikte tüm eğitim vurgularına karşın, kendisine biçilen rol annelik ve onun kamusal alan ve meslek yaşamında uzantısı olan eğitmenlik ve öğretmenliktir. Bu çerçevede kadın hem kendisi yeni nesli yetiştirmek için eğitilmeye ihtiyaç duyarken, özel

[339] Yaprak Zihnioğlu, **a.g.e**, s.150-188

alanda bu durum bizzat çocuğunu yetiştirmesi ile gerçekleşir, kamusal alanda ise öğretmenlik yaparak söz konusu vazifeyi ifa eder. Söz konusu kadın, aynı zamanda kendisinden görece daha az "aydın" olan kadınlara yol göstermekle de yükümlü kılınır.[340]

Dolayısıyla rejim, kamusal alanda, ciddi, cinsiyetine uygun iş yaşamı içerisinde yer alan ya da böyle olmadığı takdirde cinsiyetsizleştirilmiş, meslek kadını kurgularken, özel alanda buna karşıt olarak, neşeli, alımlı, bilgili, doğurgan kadın imgesini ortaya koymuş[341] ve bu ikisi arasında uzlaşma sağlamaya çalışarak, kendi iç çelişkisini yaratmıştır

Öjenik açıdan bakıldığında ise, kadının en çok doğurganlığı ve bedeninin, iktidar tarafından denetlenmesini içeren politikaların yoğun şekilde uygulanmaya çalışıldığı görülmüştür. Bu noktada "kız çocuk- genç kız- kadın-annelik" arasında keskin ayrım yapılmamış, hepsinin eninde sonunda "anne" olacağı düşüncesinden hareketle söz konusu politikalar yürütülmüştür. Aslında bu noktada kadınlığın kurgulanışı, bizzat gelecek kaygısı ile de yakından ilişkilidir. Çünkü kadın bizzat kadın olduğu için değil, büyük ölçüde "nitelikli" nesli doğurduğu, yetiştirdiği, ulusun annesi olarak algılandığı, kısacası çocuk sahibi olduğu ölçüde "değerli" olarak görülür. Böylelikle kadınların bir yandan kamusal alanda var olmasını destekleyen, kadına üretim sürecinde, iş yaşamında yer veren rejimin, kadını olabildiğince fazla çocuk doğurup, yetiştirerek ve aynı zamanda özel alandaki tüm üretimi kadınların üzerine yıkarak, aslında kadın açısından bakıldığında oldukça zor bir durum ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu durumu daha iyi anlamak için, bundan sonraki bölümlerde sırasıyla öjenik beden, sağlık, evlilik ve aile politikalarında nasıl bir kadınlığın kurgulandığı sorusuna cevap aranacaktır.

---

340 Ayşe Saktanber, " Kemalist Kadın Hakları Söylemi", ", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm**, der Ahmet İnsel, cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 327

341 Ayşe Saktanber, **a.g.e**, s. 331

3.2 Öjenik Beden ve Sağlık Politikalarında Kadınlığın Kurgulanışı

3.2.1 Öjenik Beden ve Sağlık Politikalarında Genç Kız ve Anneliğin Kurgulanışı

Beden ve sağlık politikalarının kurgulamaya çalıştığı kadın modeli büyük ölçüde, olumlu öjeni politikaları çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bu noktada kadın, hem modernleşme safhasında olan bir ulusu temsil eden "nesne" olarak belirli kalıplar içerisine sıkıştırılmaya çalışmış, hem de "anne" olarak görülerek sağlığı ve bedeni konusunda yapılan düzenlemeler bedeninin denetim altında tutulmuştur. Bunun ilk adımı ise, kadınların topyekun mükellefiyet sistemine dahil edilmesi ile gerçekleşmiştir. Buna göre: "*12 (dâhil) yaşından, 30(dâhil) yaşına kadar her kız ve kadın yurttaş beden terbiyesi mükellefiyetine dahildir.*"[342]

Rejimin temel amacının "mükemmel kadın" ı ortaya çıkarmak olduğu düşünüldüğünde, bunun ilk adımlarının "genç kız" lıkta atıldığı söylenebilir. Genç kızın yetiştirilmesinde ise fizik terbiyeye ayrı bir önem atfedilir. "Mükemmel" bir genç kız yetiştirmek için, ahlak, karakter, terbiye yanında beden terbiyesinin de önemli olduğuna dikkat çekilir.[343] Bu noktada ideal genç kız, davranışlarında ölçülü, doğa ile ilişki kuran, sade, "yarının anne" si olmak için yetiştirilmiş bir genç kızdır.

> "*...Bütün memleketi ellerine emanet edeceğimiz yarınki neslin anası ancak ve her şeyden evvel yürümesini, koşmasını, zıplamasını bilen, neşeli, dipdiri bir genç kız olabilir. O, arkasında kirli yapağı gibi bir küme dolaşık saç taşımaktan*

---

[342] 3530 sayılı kanunun 4 üncü ve nizamnamesinin 9 uncu maddelerinde yazılı beden terbiyesi ve spor mükellefiyeti hakkında kararname, madde 1,**Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, 1941, s.60

[343] Feliha Sedat Oksal, **Genç Kız Yetişirken,** Marifet Basımevi, İstanbul, 1940, s.92

dudak ve tırnak boyamaktan nefret eder. Onun için vakitsiz gösterişlerin hiçbir manası yoktur. O yalnız ve yalnız güneşten, temiz havadan tabiatın güzelliklerinden zevk alan bir sporcudur. Ta ana oluncaya kadar onun hayatı tabii ve sade bir suretle geçer. Bir takım boş gösterişlerden nefret eden sağlam vücutlu bu genç kız tiplerini bir an önce yaratmak mecburiyetindeyiz."[344]

Görüldüğü üzere, ideal genç kız tipi, yarının annesi olarak ele alınırken, bir yandan "ötekileştirilen kadın tipi"ne yönelik özellikleri de benimsememesi yönünde vurgular dikkat çekmektedir. Her şeyden önce söz konusu genç kız, kamusal alanda oldukça "sağlıklı" görülebilecek düzeyde tasvir edilmiştir. Sadeliğe yapılan vurguya ayrıntılı bakıldığında, bunun aslında başka bir kadın tipinin de eleştirisi üzerinden yapıldığı görülür. Şöyle ki giyim ve görüntü itibariyle bakıldığında "süslü, modayı takip eden, makyaj yapan" olarak tasvir edilen kadın, ileride sıkça değinileceği üzere modernleşmeyi yanlış anlayan, ya da sadece görünüşte bunu gerçekleştiren kadın öteki olarak algılanır. Bunun karşısına koyulan kadın tipi ise, "gösterişsiz" bir şekilde, ölçülü, bedensel yeterliliğe sahip olan kadın tipidir. Dolayısıyla aslında ideal kadından beklenen, kamusal alanda spor ve beden terbiyesi faaliyetlerinde kadınsı özelliklerini bir kenara bırakarak, cinsiyetsizleştirilmiş bir sporcu kimliğine bürünmesidir.

Genç kızlar, geleceğin anneleri olarak ele alınırken, onların spor ve beden terbiyesi ile vücutlarının aldığı şekil, gelecek neslin izlerini açısından önem taşır. Buna göre, spor "Türk soyunu dünyaya getirecek olan genç kızların günlük meselesi" olarak ele alınırken, bu genç kızların, "Türk yurduna vereceği, çelik vücutlu sağlam, fakat iradeli nesil"[345] hatırlatılarak, söz konusu genç kızların vücudu, gelecek açısından simgeselleştirilir. Spor ve beden terbiyesi, bakımın en önemli kısımlarından olarak görülürken, erken yaşlarda başlamanın gerekliliğine olan inanç da, özellikle genç kızlar üzerinde bu denli

[344] K.İ.Kanok, " Kızlarımız ve Spor",**Spor Postası,** Sayı 64, 1935, s.2
[345] Ankaralı, "Ben Bu Ay Neler Gördüm?", **Ana,** sayı 17, cilt 2, Haziran 1939, s.23

durulmasının bir diğer nedeni olarak görülebilir. Buna göre" vücudun gürbüz ve genç olması, pazıların sıklığı yirmi yaşına kadar yapılan idmanla" kazanılabilir iken, bu idmanın ilerleyen yaşlarda getirisi olacağı ve sporun arada bir ihmal edilse bile, bunun beden üzerinde büyük bir zarara yol açmayacağı vurgulanır. Ancak yirmi yaşına kadar herhangi bir şekilde spor yapılmaması durumunda, ilerleyen dönemde her gün spor yapılmasının gerekli olacağının altı çizilir.[346]

Bu noktada beden terbiyesi ve sporun amacının, her ne kadar aksini destekleyen görüşler mevcutsa da, harbe hazırlamak ya da dev gibi kuvvetli insan yaratmak olmadığı, insanları sağlam ve sıhhatli yapmak olduğu vurgulanır. Dolayısıyla kadının da kadın sporlarına(yani kadın vücudunun sıhhat ve tenasübüne yarayacak hareketlere) alışması ihtiyacının doğduğu belirtilir.[347] Beden terbiyesi ve fikir, ruh terbiyesi arasındaki ilişki ve bunların birbirleri ile olan bağlantısı değerlendirilerek, ideal genç kız, "*hem bedeni sağlam ve iyi terbiye edilmiş, hem de kafası bilgi ile insanlığa faydalı şeylerle dolu genç kız...*"[348] olarak tasvir edilir

Özellikle spor ve beden politikalarında kadının "biyolojik" olarak "zayıf" olduğu gibi "bilimsel temeller" ışığında, ancak aslında hegemonik erkek bakış açısına ait söylemleri kullanıldığı bir süreçte, kadının her hareketi yapamayacağı sıkça vurgulanan konuların başında yer alırken, spor ve beden terbiyesi kadına uygun olanlar/olmayanlar ayrımına tabi tutulur. Kadın vücudunun yanı sıra ruhunun da ağır ve yorucu harekete uygun olmadığı görüşünün aksine, tüm kadınlar için bu iddiaların geçerli olmasa da, kadın vücudunun anatomi ve fizyoloji olarak erkeğe göre daha zayıf olduğu belirtilir.[349] Bir ideal olarak ise, Eski Yunan vücudunun tasvir edildiği görülür.

---

[346] Nihal Yalaza Taluy, "Genç Kızlara Birkaç Söz", **Türk Kadını**, cilt 2, sayı 12, 15 Nisan 1945, s. 3-4,

[347] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s.93

[348] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s.96

[349] Niyazi Erzin, "Sporda Yaş ve Cinsiyet", **Beden Terbiyesi ve Spor**, Alâeddin Kıral Basımevi Ankara, sayı 3, Mart 1939, s. 11

Bu çerçevede kadın ve erkek vücudu arasındaki farklar kabaca şu şekilde belirtilir:

> *"Erkekler boyca kadınlardan daha uzun, kiloca onlardan daha ağırdır. Bu fark doğuştan olduğu gibi büyüdükten sonra da devam eder. Kadın vücudu ise daha tombul ve müdevver[yuvarlak]dir. Erkekler için bu bir nimettir. Fakat bunun sebebi kadında kemik ve adalenin erkeğe nazaran daha az inkışaf etmiş olmasından ileri gelir. Kadınların belden aşağı kısımları ve kalçaları erkeklere nazaran daha geniş ve büyüktü. Tabiat bu farkı onların anne olacaklarını göz önüne tutarak yapmıştır. Karınları da daha geniş ve şişmandır. Kadınların omuz kısımları erkeklerden gerek iskelet, gerekse mukavemet bakımından daha zayıftır.* ***Umumiyet itibariyle mütalaa edildiği takdirde kadın anatomi bakımından erkekten oldukça kuvvetsizdir.*** *"* [350]

Erkek ve kadının biyolojik olarak farklı olduğu noktasından hareketle, farklı sporları yapması gerektiği yönündeki anlayış kanuni düzenlemelerde de kendisini gösterir. "Kadın ve erkeğin biyolojik olarak" farklı olduğundan hatta bu farklılığın kadın aleyhine eşitsiz bir sonuca neden olabileceği ön yargısından hareketle olsa gerek, "kız talebelerle erkek talebeler arasında herhangi bir şekilde ferdi veya cemi spor faaliyeti" nin yapılması yasaklanır.[351] Bununla birlikte zorunlu hareketlerde kadın ve erkeğin yapması gereken zorunlu hareketler[352] aynı olsa da ihtiyari hareketlerin sadece bir bölümü

---

[350] Nüzhet Baba, " Kadınlar Hangi Sporları Yapmalı?", **Beden Terbiyesi ve Spor**, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 13, İkincikanun 1940, s.11

[351] "Maarif Vekâleti Okulların Spor Yurdları Talimatnamesi", madde 18,**Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, 1941, s.606

[352] Mecburi hareketler ise 22. maddede şu şekildedir: atletizm, hendbol, voleybol, basketbol (3'nden biri), yüzme, yürüyüş, izcilik, müsait iklimde dağcılık ve kayakçılık. Bilgi için bkz: Maarif Vekâleti Okulların Spor Yurdları Talimatnamesi" madde 22, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, 1941, s.607

kadınlar için uygun görülür. Bunlar: "tenis, eskrim, kürek ve kayak"[353] tır. Bunun yanı sıra jimnastik hareketleri arasında ritmik jimnastiğin bilhassa kadınların dikkatini çekeceği[354] öne sürülür ki, bu durum aslında, arka planda müzik ile yapılan ritmik jimnastiğin, "erkeğin doğası" na uygun olmadığı ve bu şekilde erkeğe "daha sert" hareketlerin uygun görüldüğü düşüncesinin yer aldığını göstermesi açısından da anlamlıdır.

Kimi zaman beden terbiyesi ve sporun kadında erkeklere oranla"eksik" olan kimi özellikleri tamamladığına vurgu yapılarak, araçsal bir işlev yüklenmiş olur. Beden terbiyesi ile amaçlanan erkeklerin "dinç" yetişmesi iken, kızların vücutlarının daha ziyade "çevik" olmasına önem verilmesi gerektiği belirtilerek, bu noktada yine erkeğin görece daha kuvvetli olduğu belirtilmiş, kızların ise bunu ancak beden terbiyesi ile elde edebileceğine dikkat çekilmiştir. Bu çerçevede beden terbiyesi kadının, hayattaki görevleri tam anlamıyla yerine getirebilmesi açısından da önem taşır. Zira kadının ancak kuvvetli, cesur ve neşeli oldukça, hayatta başarılı olabileceği, bunu da ancak beden terbiyesi aracılığı ile sağlayabileceği vurgulanır. Bu açıdan beden terbiyesi, kadına, sıhhat, kuvvet, nefse itimat, fedakârlık, cesaret gibi özellikleri kazandıran bir araçtır.[355] Buna milliyetçi vurguların da eklemlenmesinin bir sonucu olarak, "Türk gibi kuvvetli" idealine ulaşmak temel hedef olarak gösterilir. Ancak var olan durumun analizinin yapan ilk kadın atletlerden olan Mübeccel Hüsamettin hali hazırda " *sokakta çarpık çurpuk yürüyen, ihtiyar gibi ağırkanlı hareket eden, üzgün, cansız ve bezgin"*[356] genç kız tipinin, bu idealden oldukça uzak olduğu belirterek, beden terbiyesi ve spora duyulan ihtiyacı da meşrulaştırmıştır.

---

[353] Maarif Vekâleti Okulların Spor Yurdları Talimatnamesi" madde 22, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, 1941, s.607

[354] Nüzhet Baba, "Halk evlerimizde Sporun Yeni Veçhesi", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri**, der. Suat Karaküçük, Ankara 1993, s.68

[355] Jale Taylan, "Kızların Yaş Tekâmülüne Göre Beden Terbiyesi'nin Metodik Tertibi", **Beden Terbiyesi ve Spor**, Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı:28, 1941, s.11

[356] Mübeccel Hüsamettin, "Kızlarımız ve Beden Terbiyesi", **Spor Postası**, yıl 2, no:59, 25 Mayıs 1935, s.7.

Kadın için faydalı görülen sporlar ise, farklılık göstermekle birlikte genel olarak, yüzme ve deniz sporları, tenis, yürüyüş, hafif atletizm ve akrobasi hareketleri, ata binmek[357] olarak sıralanabilir. Ancak burada özellikle yüzme ve deniz sporlarına olan vurgunun daima daha çok olduğunu, bunda yüzme ve deniz sporu yaparken kullanılan mayonun da aslında, vücudu düzgün, çevik gösteren ve bunun yanı sıra peçe, çarşaftan kurtulan modern kadın imgesine denk düştüğünü belirtmek gerekir.

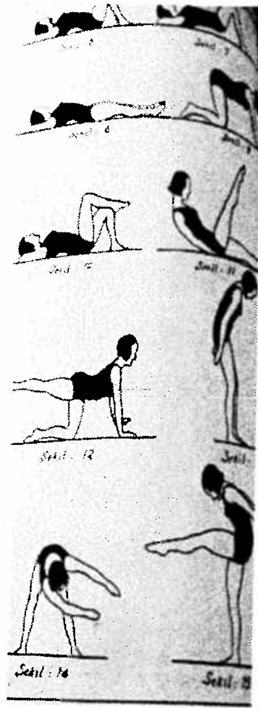
Bunun bir örneği olarak, mayolu kadın imgesi dergilerde bolca yerini bulur. Yandaki Resim 5'de bunu gösteren iyi bir örnek olarak Ev Kadın dergisinin Haziran 1945 tarihli 3. sayısının kapak resminden alınmıştır.

Bunun yanı sıra tenis sporunu önerenlerin, "kadınların sinirlerinin zayıf kabul etmeleri sebebi ile" müsabakadan kaçınmaları[358] gerektiğine yönelik vurgu söz konusudur. Ayrıca tenis, boyun uzaması, belin incelmesine imkân sağlayan bir spor olarak görülürken, "kısa bir yerde uzun savaşmak" için tenis en iyi jimnastik olarak değerlendirilip, bedene güzellik verdiği için kadına da lazım olduğu vurgulanır.[359] Kısacası kadın spor yapmalı, bedenini göstermeli, ancak mücadele ve rekabet etme sahasını erkeklere bırakmalıdır. Bunun yanı sıra kadının bir başka rakip ile değil ancak, kadını doğa ile özdeşleştiren bir mantığın sonucu olduğunu düşündürecek bir biçimde, doğa ile mücadele edebileceği yönündeki algılamanın bir sonucu olarak, kadına yakışan bir diğer spor kayak olarak gösterilir. Özellikle olumsuz hava şartlarında kayak sporu sayesinde doğa ile mücadele eden kadının azim ve kuvvetinin artarak,

---

[357] Nüzhet Baba, **a.g.e**, s.12
[358] Nüzhet Baba, **a.g.e**, s.12
[359] "Tenise Hazırlık", **Ev Kadın,** sayı 3, Haziran 1945, s. 20-21

kendisini "kadıncık" değil kadın olarak görüp, "yeri geldiğinde didişmeyi seven ve genç kuvvetlerini tabiatta ölçen" bir hal aldığı belirtilir.[360] Bunun yanı sıra spor ve beden terbiyesini günlük yaşamın içerisinde yerleştirmek için çok fazla miktarda zaman ve para ayırmaya gerek olmadığı düşüncesinden hareket edildiğini gösterir derecede, basit aletlerle, örneğin baston ya da halatla veya aletsiz jimnastik uygulamalarının nasıl yapılacağına da yer verilir.[361] Örneğin halatla yapılan jimnastik hareketlerinin vücuttaki hâkimiyeti arttırarak, adaleleri çalıştıracağı, genç kızların bu şekilde " tabii güzellikleri" nin artıp, "daha cazibeli" olacağı vurgulanır.[362] Ayrıca, spor yapmak için mutlaka belirli bir mevsimi beklemenin gerekmediğine vurgu yapılarak, açık havada yapılacak egzersizlerin de oldukça faydalı olacağı vurgulanır ve açık havada jimnastik hareketlerine yer verilir. [363]

Resim 6,7(soldan sağa):Resim 6, Beden Terbiyesi ve Spor dergisinin, Birinci kanun 1939 tarihli 12. sayısının, "Kadınlarda Aybaşı Rahtsızlığı ve Spor" isimli yazının 26. sayfasından alınmıştır. Resim 7, Ana dergisinin Mart 1941 tarihli 38. sayısının 5. sayfasından alınmıştır.

.

---

360 Jale Taylan, "Kayak, Kadın Sporu Olarak"...**Beden Terbiyesi ve Spor,** Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 16, Nisan 1940, s. 18
361 "Bastonla Jimnastik", **Ev Kadın,** sayı 5, Ağustos 1945, s. 13
362 "Vücut Güzelliği İçin Yen Bir Cimnastik Sistemi: Halatla Beden Hareketleri", **Türk Kadını,** sayı 7, Eylül 1944, s.15- 16
363 "Vücut Güzelliği Açık Hava Hareketi", **Ana,** sayı 39, Nisan 1941, s. 5-14

Kadının spor yaparken, belirli davranışlardan kaçınmasının gerekliliği çoğu zaman dile getirilerek, kadın bedeni ve davranışı denetim altına alınır. Bunun başında kadının spor yaparken, "cinsiyetine özgü" rollerini unutmaması gelir. Yani kadın "kadınlığından ödün vermeden" spor yapmalıdır. Bu noktada, nasıl erkeğe "kadınsı" özellikler kazandırabilecek sporlardan uzak durması telkin ediliyorsa, kadına da kendisine erkeklik hali verecek sporlardan kaçınması belirtilerek[364], cinsiyetler arasında ayrımın sürmesi sağlanır. Bu bağlamda kadının, "erkek sporları" ile uğraşması sonucunda, erkeğin kadın üzerindeki otoritesini kaybedebileceği korkusunun gündeme geldiği söylenebilir. Örneğin evli bir çift içerisinde kadının boks ile uğraşması sonucu, giderek kocasına şiddet uygulamaya başladığı ve erkeğin "karısından korktuğu" için hiçbir söz söyleyemediği yani otoritesini kaybettiği vurgulanır:

> "*...Karımla evlendiğimizin ilk altı ayından sonra, sabah akşam jimnastik yapmaya başladı. Vücudun güzelliğini muhafaza etmesi için, böyle spor yapmak lazımmış... Bir, iki, üç, dört ay geçti. Hakikaten vücudu eskisinden daha güzelleşti, daha mevzun bir hal aldı, Ben de buna ehemmiyet vermiyordum. Hatta istediği bazı şeyleri mesela, koşmak için ayakkabı, bir de çivili almakta gecikmedim. Bir gün bir de karım boks eldiveni istedi. Onu da tedarik ettim... Derken bir kavga patlak verdi, Ne dersin o akşam temiz bir dayak yemez miyim? Bunu hiç düşünmemiştim! Artık evde benim hükmüm geçmez olmuştu...*"[365]

Hatta kadın ve erkeğin birlikte spor yaptığı durumlarda erkeğin değil, kadının davranışları, giyimi kısıtlama yoluna gidilir. Kadının özellikle, erkeklerde "şehvet" uyandırabilecek özelliklerini "gizlemesi" beklenir. Böylelikle aslında kadının kadınsı özelliklerini koruması önermesinin de sorunlu olduğu gözükür. Zira kadın, "cinselliğini ön plana çıkaran bedensel özelliklerini" gizlemek zorunda bırakılır. Böyle bakıldığında kadın, erkek gibi olmamakla birlikte, tam

---

[364] Nüzhet Baba, **a.g.e**, s. 11

[365] Doğan Nadi, "Kırkından Sonra Boksör", **Türk Spor**, sene 4, no 10-163, 1932, s. 20-22

olarak kadın da değildir, dolayısıyla cinsiyetsizleştirme söz konusudur. Bunun yanı sıra, sporun sade bir şekilde yapılmasına bu denli vurgu yapılmasının, sınıflar arası farkları ortadan kaldırma gayesiyle gerçekleştirilmiş olduğu düşünülebilir. Önemli olan dış görünüşün değil, içeride benimsenen değerler olduğuna vurgu yapılır: *"Kof cevizinde kabuğu sağlamlarla birdir, fakat kırınca, kof olduğu anlaşılır."*[366]

Spor sahalarının boy göstermek için olmadığı belirtilerek, bu mekânların spor ruhu taşıyan, temiz ve hasetsiz insanların hedeflerine ulaşacakları yerler olduğu vurgulanır.[367] Dolayısıyla kadın, her ne kadar erkekle yan yana spor sahasında bulunsa da ahlak kurallarının erkeğe değil, kadına işlediği görülür:

> *"...Fakat kızlarımızın henüz emekliyen sporcu erkek arkadaşları ile birlikte çalışacakları bu yeni sahaya* ***dudaklarının ve yüzlerinin tabii renklerini taşıyarak ve sırtlarında bol ve sade elbiseleri ile gelmeleri lazımdır.*** *Çünkü onlar ancak yeni rejimin yetiştirdiği genç kızlığın, kabiliyet ve kudretini bilfiil göstermek suretile umumun haklı hürmet ve takdirlerini kazanabilirler."*[368]

Kadının vücut güzelliği ideal olarak görülürken, bu ideali gerçekleştirmek için en tabii vasıta ve en kestirme yol beden terbiyesi olarak algılanır.[369] Böyle bir vücuda sahip olmak, kadının sosyal yaşam koşullarında "sağlam ve diri" olarak var olması açısından gerekli görülürken, bu sağlamlık ve dirilik, milliyetçi öğelerle "yurt müdafaa"sına bağlanır. Bu değerlendirmenin temeli ise, kadının annelik dolayısıyla çocuk doğurması işlevinden kaynaklanır. Hatta kadının sağlığı, bizzat çocuğunun sağlığı ile eş değer tutulur. Bu durum geleceğe yapılan vurgu ile de birleşince, kadının sağlığı, *"bugünün değil, yarınki neslin sağlamlığı"* nı gösteren bir olgu olarak anlaşılır. Dolayısıyla

---

[366] Mübeccel Hüsamettin, **a.g.e**, s.7
[367] Mübeccel Hüsamettin, **a.g.e**, s.7
[368] K.İ, "Genç Kızlarımız ve Spor",**Spor Postası**, sene 1, sayı:37, 22 İlkkanun 1934, s. 1
[369] Fuat Pura, "Kadınlar İçin Günlük Jimnastik", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alâeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı:2, Şubat 1939, s. 26

çocuk ölümleri ile mücadelede spor araçsal bir işleve sahip olarak görülür, şöyle ki, çocuk ölümlerini azaltmak, annelerin gürbüzleşmesine bağlanır. Nitekim nitelikli yani sağlam ve diri bir annenin çocuğunun da, verasetin etkisi dikkate alındığında, sağlam ve diri olacağı, bunun bir sonucu olarak da yurdun sağlam ve diri şahsiyetlerle dolup kudretleşeceği[370], yani asker olmayan kadının, ileride yurt müdafaasında bulunacak gürbüz evlatlara sahip olarak dolaylı yoldan "yurt savunmasına" ve "yurdun kuvvetlenmesi" ne katkıda bulunacağı belirtilir. Tersi bir durumda ise, *"ırkı yaratan, üreten kadın değil midir; cılız, zayıf bir kadından gelecek nesil de zayıf cılız olmaz mı?"*[371] şeklindeki ifade ile kadın hem ırkın yaratıcısı olarak görülürken, ırkın ve gelecek nesillerin sağlıksız olmasının "vebali" de kadına kalır. Bu noktada beden terbiyesi kadınlığı her yönden geliştiren ve ona yüksek başarı kazandıran araçsal bir öneme sahip olarak düşünülür. Bunun yanı sıra kadının spor yapması, bedenlerini sahalarda göstermesi, dolayısıyla modern kadınlığın seyredilebilir hale gelmesi, bir bakıma kadının elde ettiği haklara tamamı ile göstermesinin bir yolu olarak da algılanır. Bu çerçevede kadının "haklara layık olduğu" nu göstermesinin bir biçimi de mükemmel bedenlere sahip bir biçimde beden terbiyesi ve spor faaliyetlerin de öne çıkması olarak düşünülür.

Kadının anne olmadan önce ve sonra "gelecek nesiller" i üreten kişiler olarak yapması gerekenler ayrıntılı bir biçimde ele alınır. Kadın bedeni, çocuğa taşıyıcı olduğu ve daha sonra da onu besleyen, koruyacak ve yetiştirecek olduğu için, çocuğun ihtiyaçlarını doğru karşılanması adına bir takım hareket ve davranışların yapılmasına vurgu yapılır. Bunun yanı sıra kadın sağlığı, büyük ölçüde çocuk sağlığı ile ilişkilendirilerek, doğum öncesi ve sonrası sağlığını nasıl koruyacağına ilişkin bilgiler verilir. Sağlığı korumanın bir parçası olarak doğumdan önce beslenme ile ilgili öneriler yapılır: örneğin hamile iken belirli gıdalardan daha çok alınması gerektiğine dikkat çekilir. Buna göre hamilelik döneminde, çocuk gıdaları anneden temin ettiği için, albümin, vitamin, yağ ve şeker, maden suyu gibi gıdalardan bolca alınmasının

[370] Fuat Pura, **a.g.e**, s.26
[371] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s.95

yanında, demir, kalsiyum, çelik ve kireci de temin etmesi gerektiği, tereyağı, zeytinyağı, kuru fasulye, kuru nohut, kuru bakla, kuru bezelyeden ise az miktarda tüketmesi gerektiği belirtilir.[372] Bu noktada spor araçsal bir önem taşır. Bunun en belirgin örneği genç kızı, anneliğe hazırlama olarak bahsedilen süreçte gerçekleşir. Dolayısıyla kadının "anne" olunca "daha çok ihtiyaç" duyacağı bölgelerinin geliştirilmesine dikkat çekilir:

> *"Genç kızda beden hareketlerinin gayesi kadını bilhassa analık vazifesine kadir bir varlık yapmak ırkın ve güzelliğin muhafızı olarak yaşatabilmektir. Bunun için bilhassa göğsün inkışafına çalışmak, lazımdır. Ondan sonra diaphragme ve karın adaleleri gelir."*[373]

Bunun yanı sıra, kadının doğumdan önce yapması ve kaçınması gerekenler de dile getirilerek, hamile olan bir kadının "çocuğu" nu düşünerek hareket etmesi gerektiğinin altı bir kez daha çizilmiş olur. Buna göre, anne olması yaklaşan bir kadın, bol temiz hava almaya, muntazam ve düzenli beslenmeye, temizliğe, vücuda uygun giyim ve kuşama, tuvalet ihtiyacını düzgün gidermeye dikkat etmeli, ancak sarsıntı, ağır şeyler kaldırmak, yürek kalkması(buna örnek olarak sinemanın gösterilmesi ilginçtir.), sigara, alkol, yükseğe uzanmak, baharlı maddeler, vücudu sıkan giyim kuşam ve yorgunluktan ise kaçınmalıdır.[374] Ayrıca ideal anne adayından beklenen, iktisadi açıdan uygun bir yaşam tarzını benimsemesidir. Bu çerçevede hamile kadının suareler gitmemesi, geceleri uykusuz kalmaması, mutlaka evinde beslenmesi ve büyük mağazalarda gezmemesine dönük olarak yapılan vurgu, "müsrif" olarak nitelendirilen yaşam tarzından uzak durmasını sağlamaya dönüktür.[375]

---

[372] İclal Ataer, "Sağlam Çocuk Yetiştirelim", **Ev Kadın**, sayı 1, 23 Nisan 1945, s. 6 ve 23
[373] Feliha Sedat Oksal, s.101-102
[374] "Anne Olması Yaklaşan Kadın", **Türk Kadını**, cilt 1, sayı 1, Mart 1944, s. 19
[375] G. Gürkan Öztan, 1930'ların Türkiye' sinde Milli İktisat Düşüncesi ve Kadın Algısı", **Eğitim- Bilim- Toplum**, sayı:12, cilt:3, Güz 2005, s.11

Resim 8,9,10 [soldan sağa] : Anne olması yaklaşan bir kadının sırasıyla yemesi, dikkat etmesi ve kaçınması gerekenler görsel bir biçimde anlatmaktadır. Söz konusu resimler Türk Kadını dergisinin Mart 1944 tarihli I.cilt, 1. sayısı 19. sayfasından alınmıştır.

Bununla birlikte kadının anne olduktan sonra, "gürbüz" çocuk yetiştirmek adına yapması gereken ilk işin anne sütü ile çocuğu beslemek olduğu, bunun çocuğun gürbüz olmasına imkân tanıyacağı[376], aksi halde çocuğun zayıf, hastalıklara açık olacağı vurgulanırken, emzirmenin faydaları ve emzirmekten kaçınmanın annelik görevini yerine getirmemek olduğu sıklıkla vurgulanır. Öyle ki emzirmenin bir görev olduğu kadar analık hakkı[377] olduğu belirtilerek ve çocuk üzerinde ileride "emzirdiğim süt burnundan gelsin" diyerek, adeta otorite kurmayı kolaylaştıran bir işleve sahip olduğu da belirtilir. Bunun yanı sıra, eğlencesi, rahatı veya vücudu bozulmasın diye emzirmekten kaçınan annelerin "askerlikten kaçan erkekten daha soysuzluk" etmiş olduğu vurgulanır.[378] Yani emzirmek, erkekler için görülen "vatan borcu" ndan daha önemli bir yere sahiptir.

Aynı zamanda emziren bir kadının, sağlık açısından gıdalarına dikkat etmesi gerektiği belirtilir. "Sütün artması" na imkân tanıyan gıdaların bu dönemde bol

[376] Zeki Nasır, **a.g.e**, s. 74
[377] Şükrü Hazım Tiner, **a.g.e**, s.23
[378] Reşit Galip, **a.g.e**, s.27

bol tüketilmesi gerekliliğine vurgu yapılır. Bu nedenle en az "3000" kaloriyi dolduracak biçimde, etli sebze, ciğer, tereyağı ve sebzelerden oluşan ve iki litre kadar da sıvı içeren bir günlük beslenme programının kendileri için uygun görülmesi söz konusudur.[379] Bunun altında yatan temel argüman ise annenin, gıdasız kalması durumunda, sütünün nicelik ya da nitelik olarak azalacağı ve sonuçta çocuğun "istenilen nitelikte" olmamasına yol açarak, zayıf kalacağı algısıdır.

Sporcu kadınların üstün fiziksel özellikleri ve bunları sonraki nesillere geçirebilme potansiyeline sahip olmaları sebebiyle çok çocuk doğurmaya teşvik edilmesi bir diğer önemli vurgu olarak karşımıza çıkar Bu bağlamda sporcu kadınların çok çocuk doğurması yönünde teşvik etmek, pozitif öjeni olarak değerlendirilebilecek bir diğer uygulama olarak gözümüze çarpar. Örneğin M. Şemsi'ye göre:

> *"Sporcuların ya hiç çocuğu olmamakta ya da az sayıda olmaktadır. Özellikle bu durum kadınlar için daha yaygındır. Irkın selameti için sporcular gibi sağlam insanların çocuk sahibi olması çok önemlidir. Eğer güçlü ve güzel insanlar çocuk sahibi olmazsa, gelecekte millet kuvvetli ve sağlam bir nesle sahip olamayacaktır."*[380]

3.2.2 İdeal Kadın Sentezi: Şehirli Kadın, Köylü Kadın, Batılı Kadın

Beden ve sağlık politikalarının hedef kitlesi arasında,"şehirli" olarak da nitelendirilen üst ve orta sınıf kadın olarak göze çarpar. Çünkü köylü kadının, vücudunun şehirli kadına göre daha hareketli olduğu bunun da yaşam tarzından

---

379 İclal Ataer, "Çocukları Sağlam Büyütmek İçin Nasıl Beslemeliyiz?", **Ev Kadın**, sayı 2, Mayıs 1945, s. 6 ve 30

380 Yiğit Akın, **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar Erken Cumhuriyet Döneminde Beden Terbiyesi ve Spor**, İletişim Yayınları, İstanbul 2004, s. 118

kaynaklandığını belirtilir, zira köylü kadın tarla, bağ ve bahçede çalıştığı halde, şehirli kadın böyle faaliyetler de bulunmadığı için, "düzeltilmesi gereken vücut" "şehirli kadın" ın vücududur. Dolayısıyla şehirli kadının ancak belirli sporları yaptığı takdirde, tarlada çalışan bir kadın gibi olabileceği vurgulanır. Bu durum özellikle doğum sonrasındaki bakım sürecinin değerlendirilmesi ve kadınların yaşam tarzının eleştirilmesini de beraberinde getirir:

> *"...Mesela tarlasında çalışan bir kadının çocuğunu dünyaya getirdikten birkaç saat sonra kalkıp yine işile meşgul olmasına mukabil asri kadının modern doğumevlerinde doğurduktan sonra 2-3 hafta yatmağa mecbur kaldığını ve bu esnada doğumdan mütevellit birçok arızaların zuhur ettiğini iddia ederler. Bu tenkit belki salonlarda lüzumsuz dedikodularla ve her hangi içtimai değeri olmıyan süs ve elbise iptilası ile uğraşan kadınlar için yerindedir. Fakat yüzen dağa tırmanan, tenis oynıyan evinde işile uğraşan bir kadının hayati mukavemeti [dayanıklılığı] hiç de tarlada çalışan kadından aşağı değildir."*[381]

Bunun yanı sıra, köylü kadını ve kızlarının beden terbiyesi ve spor hususunda daha hassas davrandığı ve boş zamanlarını bu konuda çok daha iyi değerlendirdiği belirtilir: *"Köylü kızları, şehrin veya kasabanın jimnastik kursunda jimnastik idaresini öğrenmiş arkadaşiyle, muhakkak tarlaya gitmeden evvel biraz hareket yapar. Ve bir tek boş gününü, bir orman gezintisi, bir kır yürüyüşü yapmadan geçirmez."*[382]

Şehirli kadının, daha lükse ve rahatına düşkün olduğu ve bu nedenle spor ve beden terbiyesinden uzak bir yaşam tarzı sürdüğü şeklindeki ön yargı da sık sık işlenen temalar arasında yer alır. Bununla birlikte söz konusu kadın tipinin, Türk kadınlığını yanlış tanınmasına yol açtığı belirtilerek, "ideal kadın" tipine

---

[381] Zeki Ragıp Yalım, **a.g.e**, s.27

[382] Zehra Cemal, "Halkevinde Kış Sporları", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** der. Suat Karaküçük, Ankara 1993, s 117

zarar verdiği vurgulanır. "İdeal kadın" ın kurgulanışında yine "özsel" bir takım değerlendirmelerin yapıldığı ve tarih tezine uyumlu, ondan beslenen ve milliyetçi, militarist vurgular taşıyan bir anlayışın yansıtıldığı söylenebilir:

> *"Son zamanlarda yapılan devrimler de, Türk kadınlığı kuvvetli rol oynamış olmasına rağmen, garpta, Türk kadını için klasik tip,* ***"bir sedir üzerine uzanmış tombul bir bebek"****tir... Bunun sebeplerini ve yanlış propaganda olmuş davasını bırakalım. Birçok şehirlilerimiz gerçekten buna layıktır... Hâlbuki yüzyıllar evvel Orta Asya'da hayatını tabiatla kucak kucağa art sırtında geçiren Türk kadınını düşünün. Bunun kanında atalet zerresi bulabilir miyiz? Hududa cephane, evine ekmek yetiştiren köylü kadınını kim hareketsizlikle ittihan eder?.. "*[383]

Bununla birlikte batılı kadının spora ve beden hareketlerine verdiği önem, batılılaşma çabasında olan bir ülkenin, kadınlarının bedenlerini de batının değerlerine uygun hale getirme çabası olarak da okunabilir. Öyle ki, modern milletler, beden terbiyesi ve sporun önemini keşfeden ve kadını da bu işin içerisine katan milletler olarak resmedilir.[384] Bu ülkelerde kadının, küçük yaşlardan itibaren beden terbiyesi ve spora yönlendirildiği ve bu şekilde varmak istediği yüksek hedefe ulaştığı belirtilir.[385]Bu noktada örnek alınması gereken batılı kadın bedeni ayrıntılı bir şekilde tasvir edilir ve karşılaştırma yapılır:

> *"Garpta kadın,- vazifesi adeliğ kudret sarfını istiyeni bile- büdçesinden fedakarlık ederek sabah jimnastiğini yapmadan işe gitmez. "*[386]

---

383 Zehra Cemal, **a.g.e**, s 117
384 Fuat Pura, **a.g.e**, s. 26
385 Fuat Pura, **a.g.e**, s.26
386 Zehra Cemal, **a.g.e**, s. 117

Hatta bu ülkelerde yaşayan insanların, direnci ve kuvveti spor yapmalarına bağlanır. Ancak bu sporun aynı zamanda günlük yaşamın bir parçası haline geldiği vurgulanır. Buna karşılık, "Türk kadını" nın yeterince spor yapmadığı, bu nedenle en ufak şeylere bile direnç gösteremediği belirtilir:

> *"Ne zaman transatlantiklerin İstanbul'a boşalttığı seyyah kafilelere denk gelsem, derhal kadınlar gözüme çarpar. Canlı ve çevik adımlarla İstanbul sokaklarını karışlarlar. Yahu bu kadınlar dünyanın öbür ucundan değil de Kadıköy'den gelmişler gibi.... Bizim kadınlarımız mideleri bulanmadan, yüzlerindeki pudra tabakası alçılaşmadan doğru dürüst Kadıköy'e geçemiyorlar... Bu kuvveti sporla kazanmışlardır. Daha küçük yaşta kız olsun, erkek olsun saatlerce spor yaparlar... Kadınlarımızın fazla iri olmasına rağmen direni düşük ve zayıf olmalarının sebebi ailede spor olmamasıdır."*[387]

Batılı kadın karşısında, vücut yapısı itibari ile onu henüz yakalayamamış bir kadın portresi çizilir ki bu durum büyük ölçüde spor alışkanlığını elde edememeye bağlanır. Özellikle kadınların vücut ölçüleri de, beden, spor açısından değerlendirme konusu yapılarak dış görünüş, güzelliğin, sağlığın ve ideal beden'in en önemli göstergesi olarak algılanır. Buna göre kadınların çok şişman ya da zayıf olmaları ailede spor olmamasına bağlanır. Bunun yanı sıra Avrupa ülkelerinde iletişim araçlarının bu konuda nasıl kullanıldığına örnek verilerek, sporun ne derece yaygın olduğunun altı çizilir.[388]

---

[387] Nusret Safa Coşkun, "Kadınlarımız ve Spor" , **Spor Postası,** Sene 1, Sayı 56, 1934, s.13
[388] Nusret Safa Coşkun, **a.g.e**, 13

Böylelikle aynı zamanda, spora zamandan ve bütçeden de fedakârlık ederek çalışılan iş adale kuvveti istese bile, yine de sporun ayrı bir uğraş olarak ele alınarak yapılması gerektiğine de dikkat çekilmiş olur. Batının spora ne derece önem verdiğini göstermek ve kadını spora teşvik etmek amacıyla, dönemin iletişim araçlarından da sıkça kullanılır. Daha önce görüldüğü üzere her ne kadar, sinema, "zararlı"[389] bir unsur olarak görülse de, sinema artistlerinin yaşam içerisinde spora verdikleri yer ve güzelliklerinde sporun rolü sıkça işlenen unsurların başında yer alır. Bununla ilgili olarak dergilerde ünlü kadın sinema oyuncularının spor yaptığı esnada çekilen fotoğraflara yer verilir. Hatta bu kişilerin, sınırları zorladığı, adeta cambaza dönüştüğüne yer veren ifadeler mevcuttur:

Resim 11: "Holivutta Spor" başlığı altında yayımlana görselde:"*Sporcu sinema yıldızları artık bildiğimiz spor hareketlerinden zevk almaz oldular. Değme cambazlara parmak ısırtacak bu akrobatik hareketlerle meşgul oluyorlar.*" Türk Spor dergisi 19 Teşrinnisani 1932 tarihli, no:8-163 sayısı 21.sayfadan alınmıştır.

Benzer biçimde film seçimlerinde dahi, sporcu kişilerin, daha çok sporla ilgili filmlere yöneleceği düşüncesinden hareketle bu filmlerin bir nevi propagandası yapılır. Dolayısıyla sporun her alanda gündelik yaşamın içerisine çekilmeye

[389] Sinema, mekânsal olarak sporun idealleri ile uyumsuzluk içerisinde algılanır. Buna göre sinema salonları " zehirleyici ve asabı uyuşturan", bir yer olarak gösterilir. Buna karşılık, spor alanları, "sıhhat, neşe ve saadet fışkıran güneşin yıkadığı " yerler olarak gösterilir. Söz konusu değerlendirme için bkz: K.İ, **a.g.e**, s. 1Benzer biçimde, sinemayı sıhhat ve gençlik tuzağı olarak nitelendiren Oksal, açık havaya vurgusunu, romantik öğelerle bezeyerek, kırların gençlik, güzellik, iyilik kaynağı halde hem ruha hem de vücuda iyilik yapmak için genç kızları beklediğini belirtir. Söz konusu görüş için bkz: Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s. 99

çalışıldığı görülür. Ancak sinemaya gidebilecek olanların özellikle belirli bir sınıfa mensup kişiler olduğu göz önüne alındığında spor yapması beklenen kişilerin kimler olduğu ve bunun izlenilmesi gereken filmler dâhil nasıl denetlenmeye çalışıldığı ortaya konmuş olur:

> *"Rişart Bartelems spora beyaz perde üzerinde yer kazandıran bir artist olduğu için, haftanın filmleri arasında sporcuların en fazla alaka ile karşılayacakları kurdelenin bu olacağını zannediyoruz. "*[390]

Spor-güzellik arasındaki ilişki ele alınan bir diğer konudur. Nitekim güzel olmanın şartının spor yapmaktan geçtiği sık sık belirtilen konuların balında yer alır Bunun en çarpıcı örneği ise, sinema yıldızlarına benzer biçimde, güzellik yarışmasında yer alan kadınlara ilişkin yapılan değerlendirmeler de görülür. Bu kişilerin "ideal" ya da "örnek" olarak kabul edilmesinin bir sonucu olarak, "güzelliklerini spora borçlu oldukları" kanıtlanmaya çalışılır. Örneğin Keriman Halis, "dünya güzeli" olarak seçildiğinde, aynı zamanda "ırkın, ulusunun güzelliği" ni de temsil etmekte olduğu vurgulanır. Bunun yanı sıra, Keriman Halis'in adına kupa maçı düzenlenerek, Keriman Halis, "sporcu güzel"[391] olarak tasavvur edilir. Keriman Halis'in voleybol, tenis ve yüzme sporları ile uğraşmış olmasının, dünya güzelliğinde büyük pay sahibi olduğuna vurgu yapılır.[392] Benzer biçimde 1930'da düzenlenen güzellik yarışmasını kazanan Mübeccel Namık'ın da güzelliği düzenli bir şekilde fizik egzersiz yapmasına bağlanır. [393]

Güzelliğin ideal olarak algılanmasının bir uzantısı ise, kadın bedeninin yanlıca belirli ölçüler dâhilinde formda görünmesidir. Buna göre bu kalıbın ya da formun dışında olan kadın bedenleri, ideal ölçülere uygun hale getirilmeye,

---

[390] "Sinema", **Türk Spor,** sene 4, no.9- 164, 26 Teşrinisani 1932, s.21
[391] "Sporcu Güzel Keriman Halis İzmirdeki Futbol Maçından Sonra Diyor ki:", **Türk Spor,** sene 4, no 10-163, 1932, s. 4-5
[392] Yiğit Akın, **a.g.e**, s.120
[393] Yiğit Akın, **a .g.e**, s.120

"homojen" bir görüntü elde edilmeye çalışılır. Bu noktada izlenen yol ise, zayıf kadınların kilo almasını, kilolu olan kadınların ise zayıflamasını sağlamaktır. Öyle ki kadının "vücut tenasübü", milletin vücut güzelliği ve beden sağlığı çerçevesinde anlam kazanır.[394] Kadın bedeninin dönemin koşullarındaki ideallerden uzak görünüşü ele alınırken, tarihsel bir değerlendirme yapıldığı ve "tarihsel öteki" olan Osmanlı'nın suçlandığı görülür. Buna göre:

> *"Aslen dünyanın en güzel ırkına mensup olan bu güzel kadın neslinin imparatorluğun son devrinde geçirdiği **sıkıntılı kapan hayatından zarar görmediğini iddia etmek de kabil değildir.**"*[395]

Bu çerçevede kadın bedeninin ideal ölçülere yaklaştırmak adına değinilen bir diğer konu diyet listeleridir. Öğünler itibariyle hangi yiyeceklerin ne kadarının yenileceğini uzun bir program dâhilinde belirten bu listelerin temel amacının ise, kadınları sevindirmek olduğu, "her ne kadar ilk gün aç kalacak olsalar da zamanla buna alışarak az ve iyi yiyerek sıhhate kavuşmalarını sağlamak", olduğu belirtilir.[396]

Dönemin önemli bir tartışması da önceki bölümde ele alındığı üzere, bulaşıcı ve salgın hastalıklarla mücadeledir. Bu çerçevede kadınlara yönelik koruyucu argümanların içerisine ahlaki kaygıların eklemlendiğini belirtmek önemlidir. Nitekim kamusal alanda erkekle birlikte çalışan kadının "alınan ve verilen kötü illetler" den korumak hekimlik borcu olarak görülürken, kadının cinselliğinin bastırıldığı görülür. Zira cinsel yolla bulaşacak olan hastalıklardan korunmak için en kesin yol *"bütün bütün el yummak ve kendini tutmak gibi büyük bir arıklık ve erdemlik*[397]*"* göstermek olarak belirtilir. Ayrıca kadının evlenmeden cinsel ilişkide bulunması kabul edilemez bir olgu olarak görülürken, kadınlar ve "kızlar" kolay aldanan kişiler olarak gösterilerek, *"bir ayak sürçmesinin"* sonunun gebe kalmak ve kötü hastalıklar kapmak kadar, *"en küçük*

---

[394] R.İ.E, "Dünün ve Bugünün Kadın Tenasübü", **Ana,** sayı 17, cilt 2, Haziran 1939, s. 4-5
[395] R.İ,E, **a.g.e**, s.4
[396] "Haftalık Zayıflama Rejimi", **Ev Kadın**, sayı 5, Ağustos 1945, s. 24
[397] Besim Ömer Akalın, **Kızlarımız İçin,** Ahmet İhsan Matbaası, İstanbul, 1935, s. 6

düşünmezliğin ve aldanmanın ***kızlığı giderip, silinmez leke bırakacağı***"[398] yönündeki vurgu, kadının namusunu ve ahlakını "kızlıkla" özdeşleştiren ataerkil düşüncenin ve baskıcı ahlaki normların boyutunu göstermesi açısından anlamlıdır.

Toparlayacak olursak, öjenik sağlık, beden ve sağlık politikalarında kadını kurgularken en çok ön plana çıkarılan özellikler kadın vücudu ve doğurganlığı olmuştur. Bu çerçevede ideal kadın, henüz genç kızken yetiştirilen, beden, akıl ve fikir terbiyesini bir arada alan, vücut tenasübüne önem veren, sağlıklı güzel ırkı temsil eden ve bu üstün nitelikleri ile gürbüz çocuklar doğurabilecek, aynı zamanda modern Batı dünyasının güzellik ve beden anlayışına da uygun olan kadındır. Bu noktada spor ve sağlık politikaları ise, bu kurguyu gerçekleştirmeye çalışan pozitif adımlar olarak nitelendirilebilir. Benzer şekilde kadının biyolojik özellikleri sebebiyle kendisine belirli rollerin biçilmesi durumu, evlilik ve aile politikalarında da gözükür, bir sonraki bölüm bunun ayrıntılı bir şekilde analiz edilmesi üzerine kuruludur.

3.3 Öjenik Evlilik ve Aile Politikalarında Kadınlığın Kurgulanışı

3.3.1 İdeal Kadın- İdeal Anne Özdeşleşmesi

Nüfusun nitelikli olarak görülenlerinin artmasının temel hedef olarak belirlendiği bir düşünce sisteminde kadın, "en belirgin" ve "erkek cinsinden ayırt edici özellik" olarak görülen doğurganlığı sebebiyle önemli bir yere sahip olmuştur. Bu durum sözü edilen dönemde, aile ve evliliğe ilişkin yapılan düzenlemelerde de kendisine yer bulmuş, kadına büyük ölçüde "annelik" rolünü gerektiği gibi yerine getirip getirememesi üzerinden değer atfedilmiştir. Bu düşüncenin bir uzantısı olarak kadın, kolektivist bir anlayış içerisinde aile

[398] Besim Ömer Akalın, **a.g.e**, s.8

ve çocukla, dolayısı ile kolektif gelecekle birlikte düşünülmüştür.[399] Kısacası ideal kadın, özel alan olarak görülen evlilik ve aile yaşamında kamu yaşamındaki cinsiyetsizleştirilmenin aksine toplumsal cinsiyetin kendisine yüklemiş olduğu oldukça benimsemiş bir şekilde karşımıza çıkar.

Her kadının kucağında bir çocuğun bulunduğu Resim 12, ideal kadından bekleneni göstermesi açısından anlamlıdır. Söz konusu resim 15 Haziran 1945 tarihli Türk Kadını dergisinde yayımlanan Muzaffer Sezer'in yazmış olduğu "Annelik ve Doğum" isimli makalenin üçüncü sayfasından alınmıştır.

Buna uygun olarak, ilk başta, politikaların büyük bir ölçüde kendisini yazıya dökülmüş hali olarak okunması mümkün olan kanuni düzenlemeler ele alındığında doğumu teşvik edici düzenlemelerin yapılmış olması, pozitif öjeni politikalarının izlendiğini göstermektedir. Bu çerçevede çocuk düşürmeyi engellemek amacıyla bu işlemde kullanılan aletlerin satışının Umumi Hıfzıssıhha Kanunu'nun 152. maddesinde yasaklandığı görülür. Bunun yanı sıra, aynı kanunun 153. maddesinde doğum yardımının devletin resmi müesseselerinde zorunlu olduğu belirtilmiş, "anne ve çocuk sağlığına" verilen bir önemin göstergesi olarak doğumdan sonra bir hafta hastanede kalınması zorunlu kılınmıştır.[400] Doğumdan önceki ve sonraki üç hafta kadınların çalışmalarını, doğuma üç ay kala ağır işlerde çalıştırılmasını yasaklayan, doğumdan sonra ilk altı ay ise günde iki kere yarımşar saat olmak üzere izin

---

[399] Nira Yuval -Davis, **Cinsiyet ve Millet,** İletişim Yayınları, İstanbul 2010, s. 94
[400] Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 152-153. maddeler, **a.g.e**, s.37

verilmesi düzenlenmesi ise yine aynı kanun içerisinde gerçekleşmiştir.[401] Bu çerçevede söz konusu düzenleme ile çalışan kadınların, "hamileliğin izin verdiği" koşullar dâhilinde üretim süreci içerisinde tutulmaya çalışıldığı, aynı zamanda, "verilen izin ve çalışma koşullarının düzenlenmesi" yoluyla, çocuk yapmalarını teşvik ya da diğer bir deyişle çocuk yapmaktan kaçınmalarının önüne geçilmenin amaçlandığı söylenebilir.

Avrupa özellikle Almanya'daki uygulamalara paralel biçimde, doğumu teşvik eden politikaların dikkat çekici bir şekilde düzenleme konusu yapıldığı alan madalya veya nakit para verilmesini düzenleyen kanun maddesidir. Buna göre altı veya altıdan fazla çocuğa sahip olan kadınlara "mükafatı nakdiye" veya arzu edilenlere madalya verilmesi düzenlenmiştir.[402] Bu çerçevede 1930- 1948 yılları arasında 132.897 aileye, 4.025.485 liralık nakit para yardımı yapılmış, aynı süreç içerisinde 3623 aile madalya ile ödüllendirilmiştir.[403] Kısacası sahip olunması gereken çocuk sayısı, önceki bölümde ele alındığı üzere, pek çok kişi tarafından "en az üç" olarak nitelendirilirken, kanunda yer alan ve "takdir" edilen çocuk sayısı altı ve yukarısıdır. Bunun yanı sıra, çocuk bakımının "bilimsel" temellere dayandırılarak, "her genç kız"ın ileride bir gün ileride mutlaka anne olacağı düşüncesinden hareketle, eğitim sistemi içerisine de yerleştirilmeye çalışıldığı görülür. Konu ile ilgili düzenleme ise: "*Kız liselerinde ve orta tahsilli kız mekteplerinde idarelerince münasip görülecek olan sınıflarda talebeye fenni çocuk bakımı usüllerini nazari ve ameli surette öğretilmek üzere haftada laekal[en az] bir saatlik mahsus bir ders küşat olunur[açılır].*"[404]şeklinde gerçekleştirilmiştir. Ancak bunun yanında eğitim sistemindeki ders saatlerinin yetersiz kaldığı yönünde eleştiriler de zaman zaman gündeme gelmiştir. Bununla temel olarak kastedilen, eğitim sisteminin adeta ileride ideal anne ve ev kadının ihtiyaç duyacağı tüm bilgilere yer verecek şekilde düzenlenmesi hatta uygulamalı olarak bunların

[401] Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 155-177. maddeler, **a.g.e**, s.37-41
[402] Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, 156. madde, **a.g.e**, s. 37
[403] Yaşar Semiz, **a.g.e**, s.468
[404] Umumi Hıfzıssıhha Kanunu,a169. madde, **a.g.e**, s. 40

gerçekleştirilmesi, bir nevi kadının gelecek yaşamdaki rollerini iyi öğrenmesi için, prova yapılmasıdır. Bu çerçevede kız orta mekteplerinde birinci sınıflar için haftalık iki saatlik dikiş, ikinci sınıflar için haftada bir saat ev idaresi, üçüncü sınıflar için haftada bir saat çocuk bakımı dersi şeklindeki müfredatın yetersizliği vurgulanarak aile bilgisi, aile ekonomisi, çocuk psikolojisi, annelik, gibi derslerin eklenmesi, bunların pratiğe yer veren ve atölyeli olarak gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.[405]

Bu bağlamda annelik sadece çocuk doğurmakla sınırlı görülmez iken, doğurmak kadar çocuğu ahlaki, bedensel, kültürel, milli[406] değerlere uygun bir şekilde, "ailesine, çevresine, vatanına ve milletine" hayırlı bir evlat olarak, yetiştirmek anneliğin temel "ödevleri" arasında sayılmıştır. Dolayısıyla, annelik sadece "doğal" olarak görülen doğurmakla sınırlı kalmayan, çok daha geniş bir biçimde "bilimsel olarak öğrenilmesi gereken temellere dayanan" bir olgu olarak karşımıza çıkar. Her kadının bunu öğrenmesi ve uygulaması beklenir. Bu bağlamda anne olmak bir tercih değil, bir görev ya da borcun ödenmesidir. Buna bağlı olarak çocuk yetiştirmek, milli, vatani, ahlaki ve içtimai bir borç olarak görülürken, her ne kadar yazılı olmasa da, seçim, askerlik ve vergi gibi kanuni bir ödev olduğu vurgulanır.[407] Bu çerçevede *"kadınlar, milletin sadece biyolojik yeniden üreticileri olmayıp, aynı zamanda da kültürü çocuklara iletmekten ve yuvayı özgül bir biçimde kurmaktan sorumlu kültür muhafızları olma görevi verilmiş, milletin yeniden kültürel üreticileridir."*[408]

Diğer taraftan aynı zamanda çocuk bakımını üstlenen kadından aile içerisindeki dengeleri koruması, yani evin diğer işlerini ve ailenin diğer bireylerini ihmal etmemesi ve sorumluluğun bilincinde olarak, çocuk bakımı işini, *"analık saadetini kaybettirecek derecede"* başkalarına yüklettirmemesi

---

[405] Hasip Aytuna, "Anneler ve Babalar Yetiştirmek", **Ana,** no:13, Şubat 1939, s.5
[406] Muzaffer Sezer, "Aile Hayatında İdeal Kadın", **Ana,** sayı:12, 12 Kanun 1939,s.8
[407] Tarhan Toker "Çocuk Yetiştirmek Ödevliliği", **Türk Kadını,** cilt 2, sayı:4, 15 Haziran 1945, s. 6-7
[408] Nira Yuval- Davis, **a.g.e**, s. 214

beklenir.[409] Bu noktada özellikle "mürebbiye" kadınların zaman zaman "ötekileştirildiği" görülür. Aslında çocuğunu "mürebbiye" ile büyütebilecek sınıfa bakıldığında, üst ve orta sınıfın dolaylı olarak bu şekilde tercih yapmaları da eleştirilmiş olur. Mürebbiye olan bir evde bir müddet sonra, rollerin değişeceği, annenin "yabancı", "yabancı" olan mürebbiyenin ise anne olacağı belirtilirken, çocuğun gelişimi safhasında "milli eğitim" den geçmiş ve milli bilinç kazanmış bir annenin çocuğuna aşılaması düşünülen ulusal ve kültürel değerleri, mürebbiyenin aşılayamayacağı, hatta "yabancı" olarak görülen mürebbiyenin çocuğa kendi kültürel değerlerini benimsetmesi ve çocuğun "ulusal değerleri" ni kötüleyebilmesi sebebiyle, çocuğun bizzat "ulusal" kültür ve değerlerden yoksun şekilde büyüteceği vurgulanarak[410], çocuğun bu şekilde kendi kültürüne "yabancılaşması" ndan "tehdit" ve "tehlike" algılanarak, buna yol açan mürebbiye, "öteki" olarak görülür.

Bir kadının çocuk yapmaktan kaçınması, çocuk istememesi ya da az çocuk sahibi olması ise "vatana ihanet" ile eş değer kabul edilir. Önceki bölümde belirtildiği üzere, çocuğun her şeyden önce ulusa ve devlete ait olduğu düşünülen bir sistemde, kadının bu durumda aslında kendisine ait olmayan, adeta taşıyıcılığını yaptığı çocuğunu aldırması ya da öldürmesi, *"sosyeteye karşı işlenmiş bir suç"*[411] olarak algılanır Hatta bu durum ırkçı temalarla da süslenerek: *"az zamanda çoğalmaya ihtiyaç duyan bir millet için Türk dünyasına ihanet"*[412] olarak algılanmasına sebep olmuştur. Bunun sonucu olarak özellikle "çocuk sahibi olması beklenen" kadının çocuk sahibi olmadığı zaman ciddi eleştirilere maruz kaldığı görülür. Çünkü nüfusun nitelikli olduğu düşünülen "yüksek tabaka" ya da orta sınıf kadındır. Ancak bu sınıfın doğum oranlarının az olması bir tehlike olarak addedilir. Bu durumda en ciddi eleştiri kadının "yaşam biçimine" yöneltilir. Çoğu zaman "zevk ve sefa düşkünü" olarak görülen bu kadınlar, bilgili olsalar da, "bilinçli" olarak görülmezler ve

---

[409] **Annelere Öğüt Yeni Doğan Çocuklara Nasıl Bakılır? Onuncu Mektup**, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkez Neşriyat ve Propoganda Şubesi, sayı:19, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1940, s.80
[410] Muazzez Tahsin Berkand, "Mürebbiye ve Çocuk",**Ana**, sayı:14, 28 Şubat 1939, s.16-17
[411] Necib Ali Küçüka, "Çocuk Düşürme", **Ülkü**, Cilt:7, sayı 37, Mart 1936, s.26
[412] Necib Ali Küçüka, **a.g.e**, s. 26

adeta "zevk ve sefası bozulmasın diye çocuk yapmayı reddeden hainler" olarak addedilirler.[413] Bu durumu desteklemek adına kimi zaman ülke örnekleri de kullanılır. Şükrü Hazım'ın bu çerçevede L.Y Dublin'e başvurduğu görülür. Böylelikle bir bakıma olası tehlikelere de dikkat çekilmiş olur:

"Kadınların yüksek tahsili analık kuvvetini azaltıyor. Onlar ki bedenen ruhen en sağlam insanlardır. Buna mukabil bedeni ve ruhi kabiliyetleri daha aşağı olanlar evleniyorlar, aile kuruyorlar. Bunun neticesi ırkımız için ziyandır. Kadının yüksek tahsili günün modasıdır. Fakat eğer evlenmemek ve çocuk yapmamak bunun tev'emi olacaksa vaziyetin ciddiliğini nazari dikkate almamak doğru olmaz..."

Dolayısıyla modernleşme projesinin bir parçası olarak kadının her ne kadar "eğitimli ve meslek sahibi" olması o ülkenin modern görünümünü yansıtması açısından önem taşısa da, söz konusu yazıda böyle bir alıntının yapılmış olması, yüksek tahsil gören kadının, evlenmeyi reddederek ya da geç evlenerek toplumsal yapıda neden olacağı olası denge değişmesinden duyulan endişeyi ve "modernleşen" kadının klasik ataerkil aile içinde "ev kadını" ve "annelik" rollerini reddedebilecek olmasından kaynaklanan korkuyu göstermesi açısından anlamlıdır. Öyle ki evlilik, hayatın temel amacı olan saadeti tesis eden kurum olarak algılanırken, bundan kaçınan genç kızlar, faciaya davetiye çıkaran zalimler ya da hainler olarak görülür.[414] Bu çerçevede kimi öjenik yazarlar çalışan kadının, ekonomik özgürlüğe sahip olması sebebiyle evlenmemesi ya da geç evlenmesi yüzünden eleştiriye tabi tutarken, bu kadınları aynı zamanda ekonomik yaşam içerisinde "evli erkeğin yeri" ni işgal ettikleri ölçüde, pek çok ailenin gıdasız kalmalarına yol açtıkları için eleştirirler. Dolayısıyla bu noktada öne sürülen çözüm önerisi, devletin Nazi Almanya'sına benzer bir politikayla, kadınları iş ve üretim süreci dışında tutup, evde geleneksel rolleri

[413] Server Kamil Tokgöz, **a.g.e**, s. 8
[414] Daniş Remzi, **Genç Kızlarla Gizli Konuşmalar**, İstanbul, 1936, s. 7-8

üstlenmelerini sağlamaktır.[415]Bununla birlikte evlilik ve iş yaşamının ideallerinin uzlaştırılabileceği, mesleki sorumlulukların ya da kariyer hedeflerinin evliliğin önüne geçmesinin engelleyerek, evliliğin mesleğe herhangi bir zararı olmayacağı vurgulanır.[416]

Modern kadın imgesi, büyük ölçüde ev, iş yaşamını uzlaştırabilmiş, "kamusal hayatta gerektiği" kadar görünen, meslek sahibi olsa da ev işlerini ve çocuklarının bakımını asla ihmal etmeyen, resmi ideolojinin değerlerini benimseyen, ev kadınlığını da bir uzmanlık alanı olarak gören kadın olarak resmedilir. Böyle bir imge tasavvuru büyük ölçüde kendisine bir "öteki" ihtiyaç duyar ki, bu ihtiyaç da kaynağını Osmanlı' da bulur. Temel argüman, cumhuriyet ile birlikte, kafes, peçe ve çarşaftan kurtulan[417], özgürleşen ve hak sahibi olan kadın imgesidir. Osmanlı, ise tersine kadına gereken önemi vermeyen, onu baskı altına alan, kafes arkasında bırakan, kamusal yaşama çıkmasını engelleyen, peçe ve çarşafla görünmez kılan, despotik bir rejim olarak tasavvur edilir. Kadının özgürleşmesi ve haklarını elde etmesi, kadının toplumdaki yerini meşrulaştırma çabası ise, Türk tarih tezinin temel argümanına da uygun olan bir biçimde, Orta Asya'daki Türk topluluklarının içerisindeki kadın ve erkeğin konumunun incelenmesine bağlanır. Buna göre, Orta Asya'daki toplumlarda kadının yönetici, karar veren, saygı gören, savaşçı özelliklere sahip olduğu vurgulanarak[418], kadının cumhuriyet ile inşa edilmeye çalışılan konumunun aslında "özsel" olarak zaten içkin olduğu kanıtlanmaya

---

[415] G. Gürkan Öztan, *"Türkiye'de Öjeni Düşüncesi ve Kadın"*, **Toplum Bilim**, sayı 105, 2006, s.274

[416] Niyazi Acun, "Ana Ol"**Ana**, 28 Şubat 1939, s.7

[417] Peçe, çarşaf ve kafes Osmanlı kadınları ile en çok özdeşleştirilen ve sık tekrar edilen imgelerin başında gelirler. Buna karşılık cumhuriyet rejimi bunları kaldıran, haklara kavuşmasını sağlayan, "kurtarıcı, özgürleştirici" bir rejim, M.Kemal ise, bu rejimin kahramanı ilan edilir. Söz konusu değerlendirmeler için bkz: Meliha Avni [Sözen] "Kadın ve Vazifesi", **Yeni Türk Mecmuası**, cilt 3, sayı 29, Kanunsani 1935, s.1825-1826 Meliha Avni [Sözen], "Dün ve Bugün Kadın", **Yeni Türk Mecmuası**, cilt 1, sayı 14, Birinci Teşrin 1933, s.953-955.Ali Rıza Erem, "Atatürk İlinin: Türk Kadınına", **Yeni Türk Mecmuası**, cilt 3, sayı:28, Kanunevvel 1934, s.1789-1790, Rebia Şakir, "Türk Kadını ve Atatürk", **Ana**, sayı:12, 12. Kanun 1939, s.21-24.Cevdet Demiray, "ürk Kadını ve Kırılan Esaret Zinciri", **Ana**, cilt 2, no:25-26, Şubat- Mart 1940, s. 10-11 ve 22

[418] Benzeri temaların işlendiği kaynaklar için bkz: Necip Ali, **Kadın Hukuku**, Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1931, s.20-25,**The Turkish Women In History**, İç İşleri Bakanlığı Yayınevi Ankara, 1937, s.3-4

çalışılır. Bu noktada laik vurgular öne çarpar. Özellikle İslamiyet'in kabulü ve bunun sonucu İran'dan etkilenme ile birlikte kadının erkek karşısında ikincil konuma geldiği, değerini kaybettiği bunun en açık örneğinin ise Osmanlı'da görüldüğü vurgulanır. Aslında bir anlamda modern kadının, zaten içkin olarak var olan "Türk kadını" ndan farklı bir şey olmadığının kabul ettirilmeye çalışıldığı, bunun için "resmi tarih" yazımının kullanıldığı, en çok ihtiyaç duyulan ötekinin yaratılarak, bir bakıma rejimin kendisine "kadına hak ettiği yeri geri kazandıran ama bunu modern dünyaya uygun bir biçimde gerçekleştiren" şeklinde bir misyon yüklemiş olduğu düşünülebilir.

Zaman zaman kadınlar arasında özellikle "doğurganlık" temel alınarak bir ayrıma gidiliği görülür. Bunun sonucunda köylü/şehirli kadın ayrımı yapılarak, birincisi yüceltilir. Köylü kadın, *"tarlada erkek gibi çalışan ve gerektiğinde tarlada doğurup, sırtına çocuğunu vuran"*[419] bir kadın olarak resmedilir. Özellikle milliyetçi söylemin buna eklemlenmesi ile birlikte köylü kadını, aynı zamanda gerektiğinde cephane taşıyan[420], fedakâr, *"milletin el dokunulmamış sırrını taşıyan"*[421] kadındır. Aynı zamanda "özsel" değerleri taşıyan bu kadının " saflığı" na vurgu yapılarak, Türklüğün taşıyıcısı, mukaddes kadın ve "Türk anasının özü" olarak belirtilir. "Köylü kadın" çalışkanlığı, üretkenliği ve anneliği ile yüceltilmesine karşılık, köylü erkeği kahvede boş oturup iktisadi anlamda herhangi bir üretimde bulunmadığı için eleştirilir. Bu anlamda "köylü kadın", "Türk milletini besleyen, doğurganlığı ile nüfusu, üretkenliği ile de üretimi arttıran bir kadın" olarak resmedilir.[422] Şehirli kadının aksine, köylü kadının çocuk yetiştirmekten kaçınmadığı, tek çocuğunu bile *"kanı ve sütü ile*

---

[419] İffet Halim, **Yeni Türkiye'de Kadın**, Ankara, 1933, s.16-17

[420] İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte kadının cephe gerisi rollerden en önemlisi olarak görülen hasta bakıcılık ve hemşirelik rollerinde ne kadar başarılı olduğuna dair vurgu artar. Bunun yanı sıra ekonomik koşulların kötü olduğu dönemde, kadından, sosyal yardım kuruluşları içerisinde yer alarak, "ihtiyaç sahipleri" ne çeşitli şekillerde yardım etmesi beklenir. Konu ile ilgili olarak bakınız: Rebia Şakir, "Gönüllü Hatsa Bakıcılar", **Ana**, sayı:42, Temmuz 1941, s. 3-14, T.İ, " Bir Numaralı Hemşire", **Türk Kadını**, Cilt 1, sayı:1, Mart 1944, s.5, Oğuz Peltek, "Türk Kadını ve Sosyal Yardım", **Türk Kadını**, sayı:4, Haziran 1944, s.19

[421] Remzi Oğuz Arık, **Köy Kadını**, Ankara, Ulusal Matbaa, 1943, s. 5

[422] Efzayiş Suat, **Türk Kadını Müsbet- Menfi**, Milliyet Matbaası, İstanbul, 1932, s.11

besleyerek, asker"[423] olarak yetiştirdiği vurgulanır. Ancak bu kadının inkılâp değerleri ve ideolojiye uygun olarak "işlenmesi" amaçlanarak, kendisinden elde edilecek olan faydanın azamileştirilmesi amaçlanır.

"Köylü kadının" "tek tip" ve görece homojenliğine karşı, "şehirli kadın" farklı biçimlerde ele alınır. İlk bakışta şehirli kadının "medeniyet seviyesi" ne yükseldiği belirtilse de, şehirli kadın da kendi içerisinde ayrıma tabi tutulur: buna göre "şehirli kadın" "*medeniyeti modada bulanlar, yoksulluk yüzünden çalışmayı göze alanlar ve dünya kadınlık sınıfına göre yetişmek isteyenler olmak"*[424] üzere üç gruba ayrılır. Tüm bu sınıflama içerisinde yer alan kadınların ise, zararlı ve zararsız cephelerinin olduğu belirtilir. Buna göre" aile kadını" olarak görülen kadın, ailenin temel direği olarak görülürken, erkeğin kazandığı parayı hem evine hem de memleketine faydalı kullanmakla mesul kılınır ki, özellikle bu noktada "yerli" mallarını kullanmasına yapılan vurgu sonucu, kadını iktisadi hayatta "üretken" olmadığı durumlarda bile, tüketimde milli iktisadın yaygınlaşmasında bir araç olarak görüldüğünü belirtmek gerekir. Bu kadın, yerli giydirip, yerli yediren, artan parasını da yerli bankaya yatıran bir kadındır.[425]Buna karşılık aynı kadının "zararlı" tarafının baskın olması durumunda "medeniyeti yalnızca moda sanan" bir kadının ortaya çıktığı görülür ki, bu şekilde kadının yaşam biçimi eleştirilere tabi tutularak: "tasarruf nedir bilmeyen, zevk ve lükse düşkün bir kadın" resmedilir.[426] *"Türk kadını berber dükkânına olduğu gibi girer, fakat oradan olmak istediği gibi çıkar... Buhran senelerinde güçlükle tedarik ettiği parayı, burada bol bol bahşişi ile vermeye kanamaz ve bu israfından hiçbir vicdan azabı duymaz"*[427] Ancak "zararlı" görülen özelliklerinin dışında bu kadın "şefkatli bir Türk anası" olmaya en yakın kadındır.

---

[423] Remzi Oğuz Arık, **a.g.e**, s.9
[424] İffet Halim, **a.g.e**, s. 19
[425] İffet Halim, **a.g.e**, s. 48
[426] İffet Halim, **a.g.e**, s.49
[427] Efzayiş Suat, **a.g.e**, s.52

Bu çerçevede bakıldığında ideal kadın algısının kurgulanışında 1930'ların milli iktisat anlayışının oldukça etkili olduğu görülür. Bu noktada "yerli malı" ve "tasarruf" temaları sıkça işlenirken, ideal kadın ve öteki kadın ayrımında iktisadi açıdan, tasarruf ve yerli malı kullanma kriterlerini gerçekleştirip, gerçekleştirmeme de etkili olmuştur. Örneğin çokça yapıldığı üzere, şehirli kadın, süse, modaya fazlasıyla düşkün, yerli malından ziyade "Avrupa ürünleri" ni tercih eden, üretime hiç katkısı olmadığı gibi, tüketim açısından da gerekli bilince sahip olmadığı için parasını israf eden kadın olarak sunulur. Bu çerçevede ideal kadın ise, üretim süreci içerisinde yer alıyorsa bunu kendisine verilen rolleri gerçekleştirerek yapan, tasarruf eden, yerli malı kullanan, bu çerçevede önce "ailesi" ne daha sonra da topluma faydalı ve örnek olan, özellikle gereksiz ve özenti olarak nitelendirilen moda ve eğlence yaşamından uzakta durmayı tercih eden kadın olarak resmedilir. [428] Bunun bir uzantısı olarak, kadının giyim tarzı da milli ve iktisadi değerlere uygunluğu ölçüsünde değerlendirilir. Şöyle ki, ideal kadının elbisesi, yerli malı kumaştan üretilen, gösterişsiz elbiselerdir. Hatta bu savı desteklemek ve yerli malının Batı mallarından üstünlüğünü kanıtlamak adına Keriman Halis'in dünya güzeli olma sebeplerinden biri de, "yerli ipekten dikilmiş elbise" giymesine, besinlerinde yerli ürünler olan "Türk üzümü, Türk fındığı ve Türk inciri" tercih etmesine bağlanır.[429]

İkinci grupta yer alan işçi kadının ise, inkılâp gerekleri anlamında bilinçlendirilmeye ihtiyaç duyulduğu belirtilirken, meslek kadını ise, inkılâbın yüksek değerlerini temsil eden, değerli ve "yarın için düşünülen" kadın tipi olarak değerlendirilir.[430] Genel anlamda "şehirli kadın", "içtimai hayatın temelini kuran, devrin kadınlık tarihini" yapan kadındır.[431] Ancak bunun yanında "şehirli kadın", "annelikten kaçınması" durumunda, ideallikten de uzakta ele alınır. Dolayısıyla, bir köylü kadın yüceltmesinin olduğu söylense

[428] G.Gürkan Öztan, **a.g.e**, s. 9-11
[429] Doğan Duman, 1930'lar Türkiye'sinde Yerli Malı Kampanyaları ve Kadınlar, **Tarih ve Toplum,** cilt 40, sayı 240, Aralık 2003, s.18
[430] İffet Halim , **a.g.e**, s. 50
[431] Efzayiş Suat, **a.g.e**, s.11

de, bunun arkasında yatan temel sebebin köylü kadının doğurganlığı, iktisadi açıdan üretkenliği ve özsel olarak addedilen değerleri korumasından kaynaklanmaktadır. Buna karşılık asıl hitap edilen kadın ise, şehirli kadındır. Çünkü köylü kadınına oranla şehirli kadının "eğitim seviyesi" daha yüksektir. Eğitimin, milli ideolojiyi benimseme yönünde ne kadar önemli olduğu göz önüne alındığında, inkılâbın değerlerini ve milli ideolojiyi bu kadınların daha içselleştirmiş olduğu, bu yönüyle daha "nitelikli" olduğu düşünülebilir. Köylü kadının doğurganlığının bu kadar öne çıkarılması, aslında şehirli kadına verilen bir mesaj olarak okunulabilir. Şöyle ki doğumun en zor koşullarda bile yapılabildiği ve özde "doğurgan" bir millet olunduğu ortaya konmaya çalışılarak şehirli kadının doğumdan ve çocuk sahibi olmaktan kaçınmaması ve en azından köylü kadın kadar doğurgan olabileceği vurgulanmak istenmiştir. Kısacası köylü kadın, şehirli kadın için doğurganlığı, üretkenliği ve taşıdığı özsel değerler açısından bir örnek iken, lüksten, zevkten vazgeçip, ev ile eğer çalışıyorsa iş yaşamını gerektiği gibi uzlaştırabilen şehirli "ana kadın" asıl idealdir.

İdeal anne ise, aynı zamanda tüm davranışları ile özellikle "kız çocuğu" na örnek olması beklenen bir anne olarak karşımıza çıkar. "Çocuğun annenin sözlerini değil, yaptıklarını benimseyeceği" anlayışından hareketle, kadınların davranışları sınırlandırma yoluna gidilerek, sözleri ile yaptıklarının birbirine uygun olması koşulu aranır. Örneğin çocuğuna düzen hissi aşılamak isteyen bir kadının kendisinin *"çoraplarının birinin karyolanın başucunda ötekinin tuvaletin üzerinde bırakması"* ya da *"ayakkabılarını koyduğu odayı hatırlamaması"* gibi bir ruh hali içerisinde olması sebebiyle bu duyguyu çocuğa veremeyeceği savunulur. [432] Bu noktada yine iktisadi açıdan kadına biçilen rol de devreye girer. Milliyetçi kalkınmacı bakış açısına göre, annenin süsten başka düşüncesinin olmaması, kızının ahlakını da sorgulayan bir duruma yol açar.[433] Bunun yanı sıra, kız çocuklarının daha küçük yaşlarda oyuncakları ile oynarken gözükmeye başlayan taklitçi özelliklerinin, her şartta, her imkânda

[432] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s.12
[433] G. Gürkan Öztan, **a.g.e**, s. 11

uzlaşabileceğinin, "inkılâbın yeniliklerini daha çabuk" kavrayabileceğinin, kısacası değişime erkeklerden daha çabuk ayak uydurabilmesine imkân tanıyacağının altı çizilirken, aynı zamanda bu özelliğin karakter sahibi olmayı engellediği, dolayısıyla yaratıcılık ve karakter sahibi olmak için "ayrı bir terbiye" ye "muhtaç oldukları belirtilir.[434] Bu çerçevede iyi anne:

> *"...ahlak ve karakter olarak toplumsal düzene uygun, psikolojik, sıhhi düşünceleri ve karar vermesi velhasıl her yaşa ve çevreye göre yaşamasını ve tetabuk edebilmesini [uyum sağlamasını] bilen, çocuğuna temiz bakan, çocuğunu müstakbel hayatında yurda ve ulusuna yararlı olabilecek şekilde yetiştiren"*[435] kişi olarak tasvir edilir.

Nitekim kadınların "moda tutkusu" na hitaben, *"elbiselerinin ipeği ve elmaslarının parıltısı"* ile övünen kadınlar aşağı ya da hor görülmüş, bunun yanında çocuk ise " değer" atfedilerek "metalaştırılmış" tırılmış , *"Türk kadını için en güzel süs ve en parlak elmas yavrusudur"*[436]denilmiştir. Dolayısıyla bir kadın için övünülecek olan, elbiseleri ya da takıları değil, doğurduğu çocuk sayısı, çocukların yaşaması ve gürbüz olmasıdır.

Olması gereken " ideal anne" modeli çizilmeye çalışıldığı gibi, "olmaması gereken anne" modelleri de ortaya konur. İkinci modeli belirleyen temel öğe, anne-çocuk arasındaki ilişki ve bu ilişkinin çocuğun kişiliğinde yol açtığı sonuçlardır. Ancak bakıldığında tüm olmaması gereken anne tiplerinin çocukla ilişkisi sonucu ortaya çıkması öngörülen çocuk tipi ortaktır: "içgüdüleri ile hareket eden ve çevresindeki olumsuzlukları benimsemeye meyilli bir çocuk." Olmaması gereken anne modelleri arasında en göze çarpan nokta ise; özellikle sosyal faaliyetler içerisinde yer alan orta ve üst sınıf kadının, hem bu faaliyetler hem de lüks düşkünlüğü ile çocuğunu ihmal ettiği yargısıdır. Ayrıca bu

---

434 Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s. 35-38

435 Remzi Gönenç " Annelik ve Ödevi", **Ana**, 1 Şubat 1939, sayı:13, s.25

436 Reşit Galip, **Çocuk Bakımı Öğütleri**, Devlet Matbaası, İstanbul, 1929, s.3

kişilerin çocuğunu kendisinden daha aşağı statüde, örneğin hizmetçi, uşak ve apartman kapıcısına bırakmaları da eleştiriye tabii tutulur. Kısacası, bir anneden beklenen, kendinden önce çocuğunu düşünmesi ve tüm yaşamını bu koşullar çerçevesinde yürütmesidir. Bir diğer önemli olmaması gereken anne işçi kadındır İşçi kadın da çocuğunu görece kendi statüsünde akraba ya da komşulara bırakması sebebiyle eleştirilir ki, aslında bu durum "kadın- erkek omuz omuza" aynı mekânda çalışması üzerinden kendini öven rejimin, kadının olması gereken yer konusunda, özellikle anne olduktan sonra ne kadar farklı bir tutum benimsediğine ve gerektiğinde üretim sürecinin dışına nasıl ittiğine güzel bir örnektir.[437]

Kadının her ne kadar kamusal alanda modernleşme projesinin bir parçası olarak görünür hale gelmesi önemli olsa da, kadından beklenenlerin başında ev hanımı ve annelik gelir ki, bu durumun "ırsı sanat" [438] olarak nitelendirilmesi, söz konusu rollerin hâlihazırda kadınlığa "içkin" olarak algılandığını gösterir. Hatta bu nedenle, kadının umumi hayata atılmaması, ev işiyle ve çocukların terbiyesi meşgul olması, iş kadınlarının ise çocuk yapmaması gerektiği, çocuk yapmadıktan sonra evlenmenin bir anlamı olmadığı için bekâr kalması gerektiğini belirten, ancak nüfusa ihtiyaç sebebiyle, işçi kadınlar dâhil tüm kadınların evlenmesi ve çocuk yapmasının, bu kişilerin gebelik zamanlarını rahatlarını temin ve çocuklarına da yurt tahsis edilmesi gibi önlemlerin alınmasını öneren görüşte mevcuttur.[439] Buna karşılık pek çok farklı şekilde vurgulanan, kadının herhangi bir mesleği olsa bile, evini ve çocuklarını ihmal etmemesi gerekliliğidir. Bu şekilde kadına iki kat fazla sorumluluk yüklendiğini belirtmek gerekir. Ayrıca bu noktada cinsiyetler arasında belirgin

---

[437] Sınıflandırma genel biçimiyle şu şekildedir: sinirli anne, her şeyden daima şikâyet eden, çocuğunu normal olarak yetiştiremeyen" bir kadın olarak ortaya konurken, bu annenin çocuğu içgüdüleri ile hareket eden bir çocuk olarak telakki edilir. Kayıtsız anne ise, çocuğu ile hiç ilgilenmeyen, temiz olmayan, lüks yaşamı ve "sinema, tiyatro" ya gitmesinden dolayı, çocuğunu hizmetçi, uşak, kapıcıya bırakan annedir. İşçi anne ise, çocuklarını çevresindekilere bırakarak ilgilenmeyen anne olarak nitelendirilirken, üvey anne, zaten çocuk ile hiç ilgilenmeyen annedir. Söz konusu sınıflandırma için bkz: Nazım Yücelt, "Ana, Baba ve Çocuk", **Uludağ Bursa Halkevi Dergisi**, sayı 3, 1935, s. 21-22

[438] Fahrettin Kerim [Gökay], **a.g.e**, s.211

[439] Söz konusu görüş için bkz: Fahrettin Kerim [Gökay], **a.g.e**, s. 211

bir ayrım yapılır: örneğin çalışan erkeğin, iş dönüşü kahvede arkadaşları ile oturup sosyalleşmesi oldukça "normal" kabul edilirken, çalışan kadının iş dönüşü vaktini arkadaşlarına ayırıp, sosyal yaşama katılmasının, aileyi sefalete sürükleyebileceği belirtilir.[440]

Özellikle ulus- devlet inşa çabasına girildiği bir dönemde pek çok ülkeyle benzer biçimde, milliyetçi vurguların "anne" liğe eklemlenmesi sonucu, "ulusun anneleri" tasavvurunun sıkça dile getirildiği görülür. Bu çerçevede bir saadet ve kuvvet kaynağı olarak addedilen nüfusun, "Türk kadının" doğurganlığına bağlı olduğu belirtilerek[441], kadının doğurganlığın ulus için taşıdığı önem ortaya konmuştur. Öyle ki, kimi zaman var olan koşulların yetersizliği sorgulanmadan, kadının ebesiz, doktorsuz, ilaçsız bir şekilde doğum yapmak zorunda kalması, analık ve evlat sevgisinin bir ispatı olarak gösterilmiştir.[442] Doğurmak, aynı zamanda bir anlamda yaratmak olarak algılanırken, kadınlardaki "hakiki ıstırap, huzursuzluk ve rahatsızlıkların" temel kaynağı kadının doğuramamasına bağlanır. Doğumun kadın hayatındaki önemine itafen, doğuramayan bir kadının yaşamının çıkmaza gireceği, kadının ancak yaratabildiği/doğurabildiği kadar mutlu olabileceği vurgulanıştır.[443] Kısacası doğum kadın için yaşamının tek anlamı olarak görülmüş, bu faaliyeti gerçekleştiremeyenlerin yaşamlarının ise kötü olacağı belirtilmiştir. Buna karşılık çocuk doğurmak, millete hizmetle eş değerde tutulurken, bu çerçevede annelik en büyük vazife olarak belirtilir.[444] Nitekim "Türk anası", aynı zamanda "nitelikli" çocuk doğuran kişi olarak addedilir. Bu durum militarist öğelerle de benimsenerek, "Türk anasının kucağının kahramanlarla dolu olduğu" belirtilirken, "çocuğu milleti ve cemaati için yetiştiren annenin cenge ideal uğruna fedaiyi hayata teşvik etmek ise Türk anasının tabii bir işi" olarak

---

[440] Muazzez Tahsin Berkand, "Aile Bütçesi ve Kadın",**Ana,** 12. Kanun 1939, s.15
[441] **Annelere Öğüt,** Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez Neşriyatından sayı:2, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1940, s. 12
[442] Cemal Kutay, "Yuvayı Dişi Kuş Yapar", **Ana,** sayı: 9, 15 Eylül 1938, s.18

[443] Türkan Örs,"Analık Nedir?", **Ana,** no:13, Şubat 1939, s.2
[444] Niyazi Acun, "Prof Dr. Tevfik Remzi Türk Anası İçin Diyor ki:",**Ana,** sayı:15, 1Nisan 1939, s.2

telakki edilir.[445] Öyle ki "Türk anası", *" en büyük kahramanları doğuran, en büyük inkılâpçıların beşiklerini sallayan"* kadındır.[446] Hatta annelik, vatandaş olmanın bir parçası olarak görülmekte olduğu için, anne olamayan bir kadın *"ehliyetsiz zevce, yarım vatandaş ve muhiti için kötü örnek"tir.*[447]

3.3.2 İdeal Genç Kız'dan İdeal Kadını Yaratmak

Kadının ideal rolleri olan "anne" ve "ev kadın" lığı, öğrenilmesi gereken olgular olarak karşımıza çıkar. Bu durum anneden- kıza şeklinde olduğu gibi, daha önce bahsettiğimiz gibi kanuni düzenleme yoluyla ders olarak eğitim sistemi içerisinde bu öğelerin yerleştirilmesi ile gerçekleştirilir. Bunun arkasında yatan temel neden ise, her genç kızın potansiyel anne ya da ev kadını olarak algılanması, başka bir deyişle "her kadının biraz ana" olarak görülmesidir. Kadının "duygusal" bir varlık olduğu ve hayata bakış açılarının oldukça sınırlı olduğuna dayandığını düşündürecek biçimde, genç kızların yegâne düşüncesinin, *"kuracağı ocağın temiz havası içerisinde kendisine hakiki bir erkekle ve yetiştireceği sevgili yavruları ile yaşamak"*[448] olduğu belirtilir. Bu noktada "yarının annesi" ve "ev kadını" nın aile içerisindeki "kutsal vazife"lerine eğitim sistemi içerisinde yer verilmesi ve bu şekilde benimsetilmesi şartıyla en azından orta mektebi bitirmiş olmasının gerekliliğinin altı çizilmiştir.[449] Nitekim herkesin içinde mutlaka bir parça çocuk sevgisi olması gerektiği, eğer bir kadının bunu taşımıyor ve çocuktan nefret ediyorsa, ahlaki açıdan küçümseyen bir ifade ile: *"mutlaka kokot bir sokak salon ve sokak kadını"*[450] olduğu değerlendirmesi yapılır.

Genç kızların nasıl yetişmesi/yetiştirilmesi gerektiği sorusu pek çok kişi tarafından ele alınan konuların başında gelir. Genç kızın yetişmesinde,

---

[445] Niyazi Acun, **a.g.e**, s.2
[446] Mükerrem Kamil Su, "Ana Olmak Sanatı", **Ana,** cilt 2, no:34, İkinciteşrin 1940, s.13
[447] "Annelik Sanatı",**Ana,** sayı:16, 1 Mayıs 1939, s.12-13
[448] Muzaffer Sezer, "Erkek Gözüyle Kadın", **Ana,** no:13, Şubat 1939, s.6
[449] Muzaffer Sezer, **a.g.e**, s.8
[450] Daniş Remzi Korok, **a.g.e**, s. 18 Buna karşılık aynı duyguları taşıyan erkek ise, "ahlaksız bir sokak çapkını" olarak nitelendirilir.

"Türklük" ve "cumhuriyet idealleri" ne uygunluk vasfı hem erkek, hem de rejimin ideolojisini benimsemiş kadınlar tarafından dile getirilmiştir. Örneğin, Erenköy Kız Lisesi Felsefe ve Sosyoloji Muallimi olan Feliha Sedat Oksal, bu soruyu ele alan ve söz konusu süreci anlatan eserinde çeşitli noktalara dikkat çeker: Nitekim "Türk kızı" sadece ırkının değil, insanlığın en yüksek ideallerini, değerlerini bünyesinde barındırmaktadır. Ancak bunun farkında değildir. Bu noktada önemli olan, " hayat, muhit ve milli benlikler göz önüne alınarak kendi kendinin farkına varmasını, kendini keşfetmesine imkân tanımaktır."[451] Cumhuriyetin genç kız ve anne idealini yansıtması açısından, aşağıdaki dizeler durumu özetler niteliktedir:

"Sen Doğu'dan kopup gelen, dört bucakta savaşan,
Ölümleri hiçe sayan zorluklarla çarpışan,
Er yürekli ve kahraman ataların kızısın,
Her yaprağı şanla dolu bir tarihin hızısın;
En kuvvetli umudusun, güvenisin ulusun,
Sevin, övün Türk kızı, şereflisin ulusun...
İşte şimdi her şey sana şiir, nağme fısıldar,
Sanki her şey sana güler, her şey sana alkışlar...
Bir gün gelir genç kızlığın hülyaları hep biter;
Bir sevimli yavru şakıyarak ANNE, der...
Bu ses sana bülbüllerin ötüşünden şen gelir;
Sanki ruhun coşar, coşar semalara yükselir...
Anneliğin ödevini bilmelidir Türk kızı;
Türk yavrusu annesinden almalıdır her hızı...
Kültürlü bir anne olmak ne mutluluk ne sevinç!
Çünkü bu yurd, hiç yılmayan, çelik kollu, gürbüz dinç
Türk gencinin sarsılmayan gayretiyle yükselir;
Bu gençler de aydın ruhlu annelerden yetişir...
Bilgi ile süslenerek yükselmesi her ana:
BEŞİKLERİ SALLAYAN KOL HÂKİM OLUR CİHANA."[452]

Söz konusu dizeler değerlendirildiğinde, kadının Türk Tarih tezine uygun biçimde, "kahraman" atalarının kızı olması sebebiyle kendisiyle gurur duyması gerektiği belirtilir. Yani bizzat genç kızın bireysel olarak içinde bulunduğu konumdan ziyade, soyunda bulunan erkeklerin üstünlüğü kendisine bir değer

[451] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**,. s.5-10
[452] Ekrem Şenozan, "Yarın'ın Aydın Annesi: Türk Kızı", **Türk Kadını**, cilt 2, sayı:12, 15 Nisan 1945, s.4

kazandırmaktadır. Bunun yanı sıra içerisinde bulunan ulusa atfedilen üstün değerler, genç kızın konumunu belirlemekte, genç kız bu ulusun bir parçası olmakla övünülecek bir durumda bulunur hale gelebilmektedir. Genç kızlığın hayalperest bir dönem olarak addedildiği dönemde kazanılabilecek bu konumun en üst seviyeye ulaşması ise genç kızın anne olmasına bağlanmıştır. Ancak anne olmak tek başına yeterli değildir. Söz konusu vurgulara bakıldığında, annenin, kalkınma ve yükselme hedefine uygun çocuk yetiştirdiği takdirde önemli olacağının, bunu ise ancak kendisini eğitmekle gerçekleştirebileceğinin belirtildiği görülür.

Biraz daha incelendiğinde ise, ideal genç kız tipinin benimsemesi gereken değerler konusunda karma bir yapının oluşturulduğu görülür. Buna göre ideal genç kız, miras olarak addedilen kültürel değerlerle, yeni rejimin değerlerin birleşmesinden oluşur. Şöyle ki:

> *"Yeni bir türk kızı tipi doğmak mecburiyetindedir. Fakat bu tipi, türk kızı kendi kendine ve yalnız başına yaratacaktır. Ninelerimizden, onlara miras kalan fazilet, feragat ve fedakârlık hislerle beraber çalışmaktan yılmaz, cesur, mes'uliyete katlanmasını bilir, hayatı bir eğlence değil bir hak ve vazife tanıyan, zevk, inanç ve irade sahibi bir kız tipi..."*[453].

Dolayısıyla ideal genç kız, etrafındakilere yardımı dokunan, eğer kardeşleri var ise, kardeşlerini koruma görevini yerine getiren, evde annesine ve ev işlerine yardım eden, bugün annesinin başyardımcısı, geleceğin annesi olarak telakki edilir.[454] Hatta daha da ileri gidilerek, ev işlerini kendisi yapmayan bir genç kız "bütün dünya kabahatli, suçlu" olarak görülür.[455] Eğitimli olmak ve ev işinden anlamak arasında yapılan değerlendirmede, yüksek tahsil görmemenin ayıp olmadığı, ancak ev işinden anlamamanın ayıp sayılması, hangisinin

---

[453] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s.7
[454] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s39
[455] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**,s112-113

öncelik taşıdığını göstermesi açısından anlamlıdır. Kısacası kadının eğitimsiz olması "olağan" kabul edilirken, "ev işinden anlamamsı" söz konusu bile olmayacak derecede "utanç verici" olarak addedilir.[456] Bu noktada eğitimli kadınların tercihlerine yönelik ciddi eleştiriler getirilir ki, bunun arkasında öjenik kaygıların yattığı açıktır. Bunların başında kadının eğitiminin, "bir dereceye kadar" savunulduğu görülür. Zira kadın akademisyen sayısının erkekten az olması gerektiği, çünkü gerçekte yüksek tahsil görmüş kadınlara sanıldığı kadar ihtiyaç olmadığı belirtilerek, "en kıymetli kadın"ın asıl mesleğinin annelik olduğu vurgulanır ve bu mesleği icra etmeyen kadınlar sert bir dille eleştirilir. Öyle ki kızların yüksek tahsili "moda" olarak görülürken, bu tahsili alanların evlenmekten kaçınması, evlense bile çocuk yapmaması ya da tek çocuk yapmasının ırk sağlığı ve milletin geleceği açısından kaygı verici olarak görülür.[457] Bu çerçevede ideal genç kız tipi, "geleceği" bugünden yaratma çabası dikkate alındığında "yarının ideal kadınını" temsil etmekte, yarının kadını ise, demokrasinin ideal aile yuvalarını bulmasına imkân tanıyacak kişi olarak sunulmaktadır.[458]

Evlilik sonucu ortaya çıkan ailenin üreme ve cinselliğin gerçekleştiği tek meşru zemin olarak kabullenilmesinin bir sonucu olarak, kadının cinselliğinin, doğurganlığının ve dolayısıyla kadın bedeninin "ahlaki" denetime tabii tutulduğu ve sınırlandırıldığını belirtmek gerekir. Hatta evlilik, kadınların biyolojik özellikleri yani salgı bezlerinin fazla çalışmasından kaynaklanan asabiyetine deva olacak bir çare olarak da görülür. Bu durum evlenip, çocuk doğran kadınların, asabi buhranlarının yok olması ve cılız genç kızların şişmanladığı konusundaki ortak kanaate dikkat çekilerek bitirilir.[459] Ancak söylenmediği halde, aslında söz konusu sorun kadının cinselliğini yaşayabileceği tek meşru zeminin aile olmasından kaynaklandığı düşünülebilir. Nitekim ahlak meselesi, kadının yaşamını daima sınırlayan bir öğe olarak karşımıza çıkmıştır. Her ne kadar dönemin ahlak anlayışı, dinsel temlerinden

[456] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**,s116
[457] Mahmut Şemsi, **Terbiyenin Biyolojik Temelleri**, Çankırı Matbaası, Ankara, 1934, s. 61-65
[458] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s.7
[459] Hüseyin Kenan Tunakan, **a.g.e**, s. 5

arınmış ise de, baskıcı tutum devam etmiştir. Kadına yakışan ve yakışmayan hareketler, sıralanarak "kadının davranışlarının" "uygunluk" çerçevesinde sınırlandığı görülür. Buna göre: "*halk içinde saç taramanın ayıp olmadığı, eldivenli olmak kaydıyla sokakta elin uzatılabileceği, sokakta sigara içmekten kaçınılması gerektiği, kadınların kanaatleri olsa da bunları erkekler kadar hiddetli müdafaa etmesinin yakışmayacağı, yüksek kahkahalarla gülmemek gerektiği, bir ayna önünde kendini süzmenin kadına yakışabileceği, kıymetlenen içkinin tadına ağzını şapırdatarak bakmaması gerektiği*"[460] şeklinde özellikle kamusal alanda kadının davranışlarının sınırlandırılmaya çalışılarak, özgürce hareket etmek yerine, kadının "norm" lara uygun yaşaması beklendiği söylenebilir. Bunun yanı sıra el yüz yıkamadan sofraya oturulması, masa düzenine özen gösterilmesi gibi, özel alana ilişkin uygunluk normları da belirlenmiştir.[461]Yine genç kızların dans, balo gibi eğlence içerisinde yer almalarının potansiyel olarak lükse, tuvalete ve makyaja olan eğilimi arttıracağı, belirtilmiş, özellikle "olumsuz muhit" yani arkadaşlar aracılığı ile öğrenilen, sevişme, bira ile başlayan içki âlemlerinin hayati ve ahlaki yolsuzluklarına neden olacağı vurgulanır.[462] Bunun yanı sıra dinsel temalar, kimi zaman anne ve kadının görevlerini meşrulaştırma adına da kullanılır ki, "evlat büyütmek" en büyük "ibadet" olarak görülür.[463]

Kadınların yaşamına dönük yapılan eleştiriler, kimi zaman moderniteye dönük eleştirilerden beslenir. "Modern yaşam biçimi" nin hangi noktalarda ne kadar benimsenmesi gerektiği sorusuna verilen cevaplar, kadınlar üzerinden gerçekleştiğinde kadınların modernliği "görünüşte" algıladıklarına yapılan vurgu ile kadının kamusal alana çıkışının sınırlandığı görülür. Bu çerçevede annelerin "*kızların gece arkadaşı ile sinemaya gitmelerine, Beyoğlu'nda çorapsız şapkasız dolaşmalarına, liseyi bitirmeyen genç kızların saçlarını boyamasına*"izin vermeleri, onların "asri hayatı" yanlış algıladıklarının

[460] "Kadına Yakışan ve Yakışmayan Hareketler", **Ana**, cilt:2, sayı:37, Şubat 1941, s.5
[461] "İşte Hareketlerini Hiç Beğenmediğiniz İki Genç Kızın Bir Günü", **Ana**, cilt:2 sayı:19, s.4-5
[462] Daniş Remzi [Korok], **Erkek ve Kadında Cinsi İktidarsızlık ve Gençlik Tereddisinde Ailenin Hataları**, İstnabul, Bozkurt Basımevi, 1936, s. 4
[463] Niyazi Acun, **a.g.e**, s. 7

göstergesi olarak ortaya konur.[464] Hatta kadının kentsel alandaki görece özgürlüğü, milliyetçiler tarafından "namus" meselesi yapılarak, bu duruma bağlı olarak şehirlerde "cinsi ahlakın zayıflamasının" erkeklerin evlilikten kaçınmalarına neden olduğu belirtilmiştir.[465]

Böyle bir yaşayış tarzının önüne geçmek ve muhtemel "dejenere" toplumu önlemek ise, elbette genç kızların bir şekilde denetim altında tutulmasına bağlanır. Bu nedenle önerilen çare, düzen, temizlik gibi pek çok alışkanlığın kazandırıldığı mektepler ancak özellikle, denetim altında tutmanın daha geniş ve "yasakların daha sert "olduğu yatılı mekteplerdir.[466] Benzer biçimde genç kızların ergenlikte ne tür kitaplar okumasına değin tavsiyelerin yapılmış olması, bu süreçteki denetimin boyutlarını göstermesi açısından anlamlıdır. Bu dönemde genç kızların hayalperest olarak görülmesi sebebi ile roman en son okunması gerekenler arasında yer alırken, daima olumlu örnekler içeren, yüksek vasıfla, ahlaki değerlerle dolu, vatan ve aile sevgisini aşılayan kitapların yanında seyahatname, hatırat ve şiir gibi "realiteye" uygun düşen eserlerin tek seferde olmamak kaydı ile okunmasının ailelerce teşvik edilmesi öngörülür.[467]

Genç kız ve kadınlığın kurgulanışında bir diğer önem taşıyan nokta toplumsal faydadır, çünkü genç kızın da varlığının temel amacı topluma faydalı olmak olarak görülür. "Topluma faydalı olma" düşüncesi temel alındığında ise, topluma faydalı olan/ olmayan kadın ayrımına gidilir ki, ikincisi "bireyci" yönü ön planda tuttuğu için "erkeğinin sırtından geçinen" parazit olarak nefretle bakılır.[468] Ev işleri yapmayan ve çocukları ile ilgilenmeyen kadınlar "züppe" olarak nitelendirilirken, anne-kız arasındaki ilişkinin geleneksel rollerin benimsetilmesinde kullanılmasına dikkat çekilir. Bu noktada "anne" ye düşen görevlerden biri kızını "ev kadını" olarak yetiştirmektir. Bunu yerine

---

[464] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s. 22
[465] G. Gürkan Öztan, **a.g.e**, s. 273
[466] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s23
[467] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s57-59
[468] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s 62

getirmemenin caydırıcılığını ortaya koymak adına kimi zaman dinsel öğelere de başvurulduğu görülür: *"...Mazeret yoktur ve hiçbir mucip sebep size kızınızı ev kadını olarak yetiştirmemiş olmamanın günahını affettiremez!"*[469]

Tüm bunların ışığında "Yarının kadını" "erkek kadar kuvvetli ve iradeli" olması gereken bir kadındır. Zira analık kadına doğal olarak atfedildiği düşünülen "ulu ve kutlu" vazife olarak telakki edilirken, yarının kadını "çalışkan, iradeli ve mükemmel bir ana" olarak görülür. Bu mükemmeliyet kadının ev yaşamı ile kamusal alandaki mesleğini beraber sürdürebilme gücü ve iradesine bağlanır. Kısacası kadın öğretmen, avukat, araştırmacı ya da milletvekili olarak kamusal alanda başarılı olurken, ev içinde çocuğunu "bilimsel" şartlar ışığında pedagojik kurallara uygun olarak yetiştirme ve evin düzeni gibi görevlerin de ihmal etmemesi gerekliliğinin altı çizilir[470]. Dolayısıyla kadının her iki alanda da "mükemmel bir şekilde var olması" erkekten daha kuvvetli olmasına bağlanır.

Kadının aile içerisindeki konumuna bakıldığında ise, ikincileştirildiği ve ataerkil düzenin hüküm sürdüğü gözükür. Nitekim her ne kadar medeni kanun ile pek çok kazanım elde edilmiş olsa da ailenin reisinin erkek olarak belirtilmesi ve kadının çalışmasının kocasının iznine bırakılması ile aile içerisinde erkeğin otoritesinin hali hazırda hüküm sürdüğü ve bu çerçevede ataerkil düzenin devam ettiği sonucuna ulaşılabilir.[471] Dolayısıyla aslında kadın vurgulandığı üzere tam anlamı ile "zincirlerinden kurtulmuş" değildir. Kadının aile içerisindeki konumu belirlenirken, ailenin hayatta kalmasının, ayakta

---

[469] Cemal Kutay, **a.g.e**, s.18

[470] Feliha Sedat Oksal, **a.g.e**, s16-17

[471] Medeni Kanunun 152. maddesi uyarınca koca, birliğin reisi olarak kabul edilir. Buna göre : *"evin intihabı, karı ve çocukların münasip veçhile iaşesi ona aittir."*153. maddeye göre ise karı, kocanın aile ismini taşırken, *"kadın müşterek saadeti temin hususunda gücü yettiği kadar kocasının muavin ve müşaviridir. Eve kadın bakar"* 159. madde ise, kadının çalışmasını kocanın iznine bağlar: *"Karı koca mallarını idare için hangi usülü kabul etmiş olursa olsun karı, kocanın sarahten veya zımnen müsadesi bir iş veya san'at iştigal edebilir."*Kocanın izin vermediği durumda, kadın çalışmasının kendisi için değil fakat aile menfaati olduğunu kanıtlarsa, bu izin hâkim tarafından verilir. Söz konusu düzenleme hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Mehmet Kamil, **Tahşiyeli Türk Kanunu Medenisi**, Cihan Kitaphanesi, İstanbul 1940, s.69-71

durmasının kendisine bağlı olduğu belirtilmiş, bu da kadının "kadın gibi ve dişi özelliklerini" kullanarak, "yuvayı güzel ve saadet" mekânı haline getirebilme potansiyeline bağlanmıştır. Öte yandan kadının çok bilinen duygusal olmasına ve duygularına esir olan kadının mantıklı hareket edememesi düşüncesinden hareketle olduğunu düşündürür biçimde, kadınların *"aile ocağını her akla gelen ufak sebepten dolayı yıkabilecek denli kendilerine has biçimde sinir ve kararsız"*[472] oldukları belirtilmiştir.

İdeal bir ev kadını, adeta devletin evde toplanmış halde görülen evde çeşitli bakanlıkların görevlerini kendi bünyesinde barındıran, ancak bakanlıklardan farklı olarak burada hizmeti karşılığında bugün de olduğu gibi hiçbir ücret almayan, bir kadın olarak ortaya konur. İdeal bir ev kadını "her şeyden önce "ev işi" olarak görülen ve yemek, çamaşır, ütü gibi görevleri yerine getiren bir iç işleri bakanı"dır. Kadının özellikle ekonomik bunalım ve savaş öncesi dönemde daima tasarruflu olmasına yapılan vurguların bir yansıması olarak ideal ev kadını aynı zamanda "gelir-gider dengesini gözetmek kaydıyla, ev eşyasını muhafaza eden, yakacağını idareli kullanan, "kocasının kazandığı para" ya bağımlı olan bütçeyi koruyan aynı zamanda ekonomi bakanı"dır. Bu noktada kadından beklenen tasarruflu bir yaşam sürmesidir. Özellikle "elindekileri boşa kullanmama" ve "eskileri değerlendirme" tasarruf anlayışının yansımasını gösteren temel öğeler olarak karşımıza çıkar. Bu çerçevede kadınlara yönelik olarak, kendi mayosunu nasıl dikebileceği[473], gelinliğin boylarının kısaltılarak elbise haline getirilebileceği[474],lekelerin kolay yoldan nasıl temizleneceği,[475] eski elbiselerden faydalanarak nasıl şık ve temiz giyinilebileceği[476], dikiş, yıkama ve artık malzemelerin nasıl değerlendirilebileceği,[477]böcek ve sineklerden korunma, çocuklara buğu

[472] Daniş Remzi[Korok], **Genç Evli Kadınlarla Gizli Konuşmalar,** İstanbul 1936, s.10-11
[473] "Mayonuzu Kendiniz Yapın",**Ev Kadın,** sayı4, Temmuz 1945, s.1
[474] "Genç Kızlarımızın Gelinlik Elbiseleri", **Ev Kadın,** sayı 8, Kasım 1945, s.15
[475] Azize Duru, "Ev Kadını İçin Faydalı Birkaç Öğüt", **Türk Kadını** sayı 3, Mayıs 1944, s.9
[476] Azize Duru, "Bugünün ev kadını, eski elbiselerinden faydalanarak ta çık, temiz giyinebilir" **Türk Kadını,** sayı:3, Mayıs 1944, s. 13
[477] Azize Duru, "Ev Kadını İçin Faydalı Notlar", **Türk Kadını,** sayı 6, 15 Ağustos 1945, s.2

yaptırma ve balık yağı içirme teknikleri,[478] hatta besinlerin yaprak ve kabuklarının nasıl değerlendirilerek yemek yapılacağına[479] ilişkin pek çok bilgiye ayrıntılı bir biçimde yer verilmiştir. Bunun yanı sıra ideal ev kadını aynı zamanda"ailenin dışarıdan kimlerle ne zaman görüşeceğini belirlemesi açısından bir anlamda dış işleri bakanı"dır.[480] Ancak tıpkı bakanların üzerinde otoritenin olması gibi, kadın, yalnızca evin ihtiyaçlarını temin etmek ve gerektiğinde kendisini temsil edebilme hakkını elinden alabilmekle görülen erkeğe bağımlıdır. Bu nedenle ev, temel olarak kadının çalışma alanı olarak belirlenir iken, erkeğin "kamusal alan" da yeterince çalışıyor olmasından ötürü ev kendisi için bir istirahat mekânı olarak görülür. Dolayısıyla erkeğin dışarıda çalışmasının bir sonucu olarak, adeta ödül olarak ihtiyaç duyduğu "konfor"u sağlamak da kadının ödevleri arasında sayılır.[481] Bu anlamda, kadının her ne kadar pek çok kazanım elde etmiş olsa da, en önemli iki vasıf olarak görülen "analık" ve "ev kadınlığı" nın daima korunduğu vurgulanan öğelerin başında gelir.[482]

İdeal ev kadını olmak, bir anlamda bu alanda "uzmanlaşmış" olmayı da beraberinde getirir. Zira ev geçimi "bilimsel" bir alan olarak görülerek, ev kadını, ev geçimi bilimini öğrenmeye bağlıdır. Bu durum "en basit" işlerin bile belirli "kurallara" bağlı olarak gerçekleştirilmesini sağlayan teknik bilgilerin sağlanması, pratik bilgilerin verilmesini ve *"eve alınan soğandan, etten, ispanaktan tutun da yemek masasına konacak olan çiçeğe kadar her şeyin bir usülü ve ölçüsü*[483]" nün olması anlayışını beraberinde getirir.

Toparlayacak olursak, öjenik evlilik ve aileye ilişkin politikalarda kadın büyük ölçüde, biyolojik özelliği olan doğurganlığının bir sonucu olarak görülen "anne" olmasına bağlı olarak kurgulanmıştır. Ancak bu kurgulama kadının

---

[478] Günseli Asaf Atademir, "Türk Kadını beceriklidir. Evine ait her şeyi bilir, hatta kendi yapar. Fakat şu nasihatlerde ona yardım edebilir." **Türk Kadını**, cilt 1, sayı 11, Ocak 1944, s.12
[479] "Bunları Atmayınız", **Ana**, cilt 2 sayı:23, İlkteşrin 1939, s.20-21
[480] "Okurlarla Baş başa",**Ana**, sayı: 9, 15 Eylül 1938, s.1
[481] Muzaffer Sezer, **a.g.e**, s.9
[482] Cemal Kutay, **a.g.e**, s.18
[483] İffet Halim Oruz, "Ana Öğütleri",**Ana**, sayı:35 Birinci Kanun 1941, s. 11

nitelikli çocuklar doğurması, doğurduğu çocuğu istenilen değerlere uygun yetiştirmesine bağlanmış, "annelik" ve " ev kadınlığı" ise kadın kamusal hayatta yer alsa bile, birbiri ile ilişkisel bir biçimde ele alınmıştır. Bu çerçevede ideal annenin iyi bir ev kadını, iyi bir ev kadının da ideal anne olması gerekmektedir. Söz konusu idealleştirmeye, milli, etnik öğeler eklemlenmiş, sınıfsal ayrımlara gidilerek, eleştiriler ya da övgüler yapılmış, sonuçta ideal kadın, kamusal alana kendisine çizilen sınırlar dâhilinde çıkan, bedensel açıdan sağlıklı ve gerekli vücut ölçülerine sahip, olabildiğince fazla çocuk doğuran ancak sadece doğurmakla sınırlı kalmayıp çocuklarını rejimin kendisinden beklediği şekilde yetiştiren, özel alanda kendisine biçilen tüm toplumsal cinsiyet rollerini başarı ile yerine getiren, inkılâbın ve rejimin değerlerini özellikle eğitim aracılığı ile benimseyen ve bunu kendinden sonraki nesillere aktaran bir varlık olarak karşımıza çıkmıştır

Söz konusu bu ideal her ne kadar büyük ölçüde erkekler, özellikle milletvekilleri, doktorlar, spor yazarları, tarafından oluşturulmuş ise de, ele alınan ve özellikle bu bölümde incelenen kaynaklara bakıldığında, kadınların bir kısmının da aynı ideleştirmeyi desteklediği görülür. Ancak bu noktada söz konusu kadınların toplum içerisindeki statüsü dikkat edilmeye değerdir. Zira Feliha Sedat Oksay Türkan Örs, Muazzez Tahsin Berkand gibi öğretmen olan yazarların yanında, İffet Halim[Oruz] gibi Kadın Gazetesi'ni çıkaran, Efzayiş Suat gibi Türk Kadınlar Birliği mensubu ve kadın haklarını savunan isimler de yer alır. Böyle bakıldığında özellikle eğitim seviyesi yüksek ve dolayısıyla resmi ideolojiyi daha çok benimseme imkânı bulmuş olan kadınların, dönemin erkeklerinden çok da farklı şeyler söylemedikleri, hatta kimi zaman yukarıda görüldüğü gibi kadınları sınıflandırma konusunda daha sert davrandıkları görülebilir

SONUÇ

1930-1945 arası dönem bilindiği üzere pek çok ülkenin yönetiminde otoriter, faşist ideolojilerin güç kazandığı bir dönem olarak karşımıza çıkar. Buna karşılık aynı dönemde Türkiye'de de Kemalist rejimin kendisine "modernleşme" yi hedef seçtiği, ancak bunu yaparken "milliyetçi" öğelerinden de vazgeçmediği kısacası "yukarıdan aşağıya" gerçekleştirilen "otoriter modernleşme" deneyiminin yaşandığı görülür.

Temelleri çok daha geriye götürülebilecek olan öjeni düşüncesi ise, 19.yy'da ortaya atıldığı düşünüldüğünde doruk noktasını özellikle otoriter ve faşist yönetimlerle birlikte 20. yy'ın ilk yarısında yaşamış bir düşünce olarak karşımıza çıkar. Savaş sonrası ülkelerin kalkınma sebebiyle iktisadi, olası tehlikelerle mücadele anlamında askeri, belirli sınıflara yönelmesi sebebiyle sosyal ve siyasal sebeplerle "nitelikli" insana duyduğu ihtiyaç, savaşta kaybedilenlerin yerlerinin doldurulması kaygısıyla da birleşince, öjeni politikaları pek çok ülkede uygulanmıştır. Düşüncenin *"fit/unfit"* çerçevesinde gerçekleştirdiği muğlâk ayrım, pek çok ülke tarafından benimsenmesine imkân tanırken, ülkeler uygulamalarda belirli ölçülerde birbirlerinden etkilenmekle beraber, öjeni politikalarına iç dinamikler dâhilinde kendilerine özgü bir nitelik kazandırmışlardır. Örneğin Almanya, başta kısırlaştırma olmak üzere pek çok uygulamada Amerika'dan esinlenmekle birlikte, bunu çok daha ileri noktalara taşıyıp, arî ırk yaratma düşüncesi çerçevesinde işi soykırıma kadar vardırabilmiştir. Bu durumda Kemalist rejim de başta Almanya olmak üzere öjeninin uygulanış biçiminden oldukça etkilenmiş, ancak nelerin benimseneceği bunları modernleşme, milliyetçilik, kalkınmacılık ile birlikte ele almıştır

Türkiye'de öjeni ile ilgili tartışmalara bakıldığında, literatüre ve ülke örneklerine oldukça hâkim olunduğu, olumlu/olumsuz öjeni ayrımı, öjeni tanımı gibi temel kavramların diğer ülkelerdeki gibi yapıldığı ve muhit/kalıtsal

olarak geçen ayırımının çokça tartışıldığı ancak uygulamaların ikisinin ortası biçiminde gerçekleştiği görülür. Bu noktada en net ifadesini nüfus politikaları içerisinde gösteren öjeni, "herkesin herkesi her an öldürebileceği" bir dünya algılayışının var olduğu bir ortamda, az zamanda çoğalmaya, güçlenmeye ve egemen olmaya yarayacak bir politika olarak karşımıza çıkar. Öjeni ve ırk hıfzıssıhhası beraber değerlendirildiği dönemde, öjeninin özellikle tıp dünyasında tartışılmaya başlandığını, ancak tıp dünyasındaki isimlerin konumları dikkate alındığında söz konusu tartışmaların resmi ideolojinin de bir parçası olduğunu söylemek gerekir. Olumlu/olumsuz öjeni, çevre(muhit)/ verasetten hangisinin daha etkili olduğuna dönük tartışmalar ile doğal ayıklanma, güçlü olanın ayakta kalması gibi temel düşüncelere bolca yer verilmiştir. Bu çerçevede geleceğini "garanti" altına almak isteyen rejimin, adımlarını "nitelikli" olarak görülenlerin çoğaltılması ile önceden atmaya çalışması sebebiyle, öjeninin bu amaca oldukça uygun düştüğünü de belirtmek gerekir. Bu noktada hem resmi ideolojinin değerlerini benimseyen, hem de eğitim, terbiye ve idman başta olmak üzere devletin denetim sürecinden geçen bir neslin yaratılması söz konusu olmuştur.

Öjeni politikaları uygulanması konusunda ısrar hem iç hem de dış dinamiklerle uyum içerisindedir. Kemalist rejim, her şeyden önce, birinci dünya savaşı arkasından yaşanan nüfus oranlarındaki düşüşe son vermek, iktisadi anlamda kalkınma hedefini benimseyen bir ülkeye nitelikli iş gücü kazandırmak ve olası tehditlere karşı "yaşam mücadelesinden güçlü çıkabilecek bir ulus" yaratabilme argümanlarıyla öjeniyi, nüfusu nicelik ve nitelik yönünden arttırmanın bir aracı olarak kullanılmıştır. Bu noktada, taşınılan kaygıların ve söz konusu argümanların aslında başta Almanya olmak üzere pek çok ülke ile benzerlik taşıdığına dikkat çekmek gerekir. Milli iktisat, modernleşme, milliyetçi projeler çerçevesinde niteliklilerin çoğalmasını sağlamaya dönük, Almanya ya da İtalya'daki gibi vergi indirimlerine gidilmiş, nakit para ve ikramiye verilmesi gibi uygulamaların yanı sıra, özellikle sağlık, beden ve aile ve evlilik politikaları çerçevesinde öjenik uygulamalara yer verilmesi sağlanmıştır. Bu çerçevede, niteliklilerin çoğalmasını sağlamak, ırkı

geliştirmek ve "modern dünyanın bir parçası olabilmek adına" Alman ve İtalya'daki gibi militarist öğelerle bezeli ancak milliyetçi köklerinden kurtulmayan beden ve spor politikaları benimsenmiştir.

Sağlık ve beden terbiyesi ise bu dönemde, birbiri ile oldukça ilişkili alanlar olarak karşımıza çıkmıştır. Nitekim öjenik ideale uygun bir birey ancak akıl ve bedenen sağlıklı, beden ve aklen "terbiye edilmesi" ne bağlıdır. Kişi her ne kadar veraset itibariyle sağlıklı doğsa da bunun muhafaza etmesi, kendisinden daha üst bir otoriteyi gerekli kılar, bu durumda devlet bizzat, kişinin bedenini "nitelikli" hale getiren, otorite olarak karşımıza çıkmıştır. Bu otorite ise kendini Türkiye'de olduğu gibi kanunlarda ve kurumsal yapılarda göstermiştir. Sağlık uygulamalarına bu çerçevede bakıldığında ayrıntılı bir biçimde ele alındığı üzere, hastalıklarla mücadele amacıyla kurumların kurulması, çocuk ve kadın sağlığının korunması, mektep hıfzıssıhhası, tıbbi amaçlı denetimlerin yaygınlaşması... vb gibi daha çok olumlu öjeni politikalarının ele alındığı görülse de, aslında özellikle mücadele edilen bulaşıcı hastalıkların öjenik bazda doğal ayıklanma çerçevesinde zaten güçsüzleri ayıkladığı şeklinde görüşler de mevcuttur. Sağlık açısından önemli kriter beden ve ruh un birlikte değerlendirilmesi ve her ikisinde gerekli yeterliliğe sahip olmaktır. Bunun yanı sıra sıhhatli olmak özellikle üretim ilişkileri bazında değerlendirilmiş ve kalkınmayı hedef benimseyen bir rejimin iş gücünü daha verimli kılmak adına izlediği bir yol olarak da karşımıza çıkmıştır. Ancak sağlıklı olmak tek başına yeterli değildir. Bedenen, ruhen ve ahlaken "terbiye" den geçmiş olmak gerekir. Kısacası rejim bireyin bedenlerini uygun kalıplara sokarken, ruhen resmi ideoloji söylemlerini benimsetirken, ahlaken de "norm" olarak sunduğu kalıpların dışına çıkılmasını engelleyen bir denetim sistemi kurmuştur. Bu noktada Almanya'ya benzer biçimde zorunlu beden terbiyesi mükellefiyeti ile başlayan ve milliyetçi, militarist kodlarla bezeli, kollektiviteye dayalı, hangi hareketlerin ve hangi sporların yapılacağının sınırlarının çizildiği, aynı zamanda iktisadi verimliliğin arttırılmasını da amaçlayan, kısacası bireyin her şekilde denetim altında olduğu ve tek başına hiçbir anlam ifade etmediği, bir "terbiye" sürecinden geçildiği görülür.

Öjeni politikalarının izlerini sürmenin en olanaklı olduğu bir diğer alan da evlilik ve aileye ilişkin düzenlemelerdir. Zira "aile"nin temel olarak alındığı ve nüfusu arttırmanın amaç olarak benimsendiği pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de evlilik ve aile rejimin düzenlemelerine tabi olmaktan kurtulamamıştır. Evlilik ve aile konusunda ise, yine Almanya'daki gibi evliliğin kişisel kararlara dayanmaktan çıkarılarak, toplumsal hatta ulusal bir mesele haline getirildiği, bu çerçevede Almanya ve Fransa gibi pek çok ülkedeki gibi evlilik öncesi sağlık muayenesini kanunla düzenlenirken, yine kimlerin hangi koşullarda evleneceği/evlenemeyeceğinin sınırları çizilmiştir. Bu noktada, frengi, belsoğukluğu, cüzam ve veremlilerin engellenmesini önleyen kanunun altında yatan bireyin değil, "gelecek kuşağın sağlığını" koruma vurgusunun olumsuz öjeni politikasının en belirgin örneği olduğunun altını çizmek gerekir.

Niteliksiz olarak görülenler ise çoğunlukla, alkol bağımlısı, suç, akıl hastalıkları, bulaşıcı veya salgın hastalıklara sahip olan, işsiz ya da gelir seviyesi oldukça düşük kişiler olarak sınıflandırılır ve özellikle iktisadi kalkınmacı, modern refah seviyesine engel ve yük olarak görülürken, çoğalmalarının olası sonuçları ve dejenere toplum algısı büyük ölçüde diğer ülke örnekleri istatistiklerine dayandırılmıştır. Bu çerçevede en kesin çözüm olarak görülen ve sıkça tartışılan, Almanya'daki uygulamalar esas alınarak övülen kısırlaştırmanın ise eldeki kaynaklar dâhilinde sadece tartışma düzeyinde kaldığını söylemek mümkündür. Ancak dönemin muhtemel iktisadi gelir dağılımındaki eşitsizlikten kaynaklanan ve bunun bir sonucu olarak ortaya, "toplumsal suç" lara yine niteliksiz olarak görülenlerin sebep olduğu bir olgu olarak bakılarak, söz konusu kişilerin toplum dışına itilmesi meşrulaştırılmıştır. Böylelikle pek çok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de söz konusu dönemde, "bilimsel" temellere dayandığı ileri sürülen, bireyi ancak toplumsal ilişkileri dâhilinde ele alan, devlete "rasyonel" müdahale imkânı tanıyan öjenik nüfus siyaseti izlenmiştir.

Kadınlığın kurgulanışı açısından ise, diğer ülke örnekleri ile oldukça benzer politikaların benimsendiği görülür. Her şeyden önce pek çok ülkede "kadın" öjeni politikaları dâhilinde, biyolojisi ön plana çıkarılarak, özellikle annelik vasfı sebebiyle nitelendirilmekte ve "iyi anne, eş ideali" ne uygun bir biçimde yetiştirilmektedir. Zira başta Almanya, İtalya ve Fransa olmak üzere, kadın büyük ölçüde doğurganlığı ve bedeni üzerinden süreç içerisine dâhil edilmiştir. Bu çerçevede doğurmayan, evlenmeyen veya geç evlenen şehirli ve çalışan kadın, Almanya ve Fransa'dakine benzer biçimde vatanına ihanetle suçlanırken, çocuk doğurmak ve yetiştirmek askerlik gibi vatan borcu olarak görülmüştür. Dolayısıyla bu vatan borcunu başarı ile yerine getirenlere tıpkı Almanya ve İtalya'da görüldüğü gibi nakit para yardımı ve madalya verilmiştir. İdeal kadını kurgulama yetiştirme konusunda atılan adımlar da Almanya ve Fransa ile paralellikler taşır. Bu noktada eğitim sistemi içerisine konulan çocuk bakımı, ev işleri dersleri, kız enstitüleri genç kızların ideal kadına dönüşmesinde önemli işlev görür. Spor ve beden terbiyesi politikaları ise, hem özellikle batılı modern standartlara uygun fiziki yapıya sahip kadını hem de gelecek kuşağı doğuracak niteliklere sahip bir bedene sahip kadını oluşturmaya yöneliktir. Aile ve evlilik açısından özellikle "nitelikli" olduğu halde evlenmemiş, iş yaşamı nedeniyle evini ihmal eden, doğum yapmayan üst ve orta sınıf kadına yönelik duyulan nefret ve "vatana ihanet" söyleminin kullanılması arî ırkın kadınları kamusal alandan çıkarıp evleri ile özdeşleşmelerini temel hedef olarak gören Almanya ile benzerliği gözler önüne seren bir diğer önemli olgudur. Nihayet köylü kadının üretkenliğine ve doğurganlığına yapılan ve bunun üzerinden şehirli kadına verilen mesaj da sanayileşme ve modernleşme olumsuzlaması üzerinden hareket eden Almanya'daki taşra yüceltmesi ile benzerlik taşısa da, özellikle modernleşme ve iktisadi kalkınma, ayrıca "köylü" yü bu süreçte karşısına almama çabaları, köylü kadınını yüceltmenin kendine ait dinamiklerini oluşturur. Ancak tüm bu benzerliklere karşın uygulamaların daha çok pozitif öjeni düzeyinde kalması ve belirli sınıftan, ırktan, kadınların zorunlu olarak kısırlaştırılması, öldürülmesi gibi uygulamalara girişilmemiş olması önemli bir farklılıktır.

Genel olarak değerlendirildiğinde rejimin, Osmanlı kadın imajını reddederek kendisine, "laik, modern" temellere dayanan bir kadın kurgulama çabasına girdiği görülür. Yeni rejim, "modern" lik sıfatıyla kadını kamusal alanda görünür hale getirirken, bunu milliyetçi söylem ile desteklemiş ve kendisine "milli değerlerin taşıyıcısı olma" vasfını yükleyerek onu simgeselleştirmiştir. Kamusal hayatında görünür hale gelen kadının bu konumu ise sorgulamaya oldukça açıktır. Çünkü öjenik açıdan bakıldığında, özellikle nitelikli olarak görülen kadınların, çoğalması ve olabildiğince çocuk yapması beklenmektedir. Dolayısıyla kadının kamusal yaşamı, sosyal hayatı, iş yaşamı, büyük ölçüde "anne" olması ile sınırlandırılmaktadır. Bu noktada kız çocuk- genç kız- kadın ayrımının çok fazla yapılmadığını ve hepsinin gelecek neslin anneleri olarak görüldüğünü ve bu şekilde eğitildiğini belirtmek gerekir. Böylelikle kadın anne olmaya zorlanırken, annelik sadece doğurmakla sınırlı tutulmayıp, çocuk yetiştirmenin her safhasını da içerecek biçimde düzenlenerek, kadının çocuğuna bağımlı olması sağlanmış, bu bağımlılık her ne şekilde olursa olsun kadına tüm ev işlerinin yüklenmesi ile aslında kamusal alandaki "modern kadın" ın görünüşte kalarak yerini, ev kadını ve anne olan kadına terk etmesine sebep olmuştur. Bu kadının beden ve sağlık açısından gerekli niteliklere haiz olması ise hem ulusu temsil eden olarak görülen kadının içerisinde bulunduğu konum ancak bundan daha da önemlisi doğuracağı çocuk için önem taşır. Bu çerçevede kadın bedeni denetime tabii tutularak, istenilen şekle uygun hale getirilmeye çalışılmış ve toplumsal cinsiyet rollerine ve öjenik uygulamalara uygun biçimde kadın bedenine çeşitli müdahalelerde bulunulmuştur.

Sonuç olarak bakıldığında, bu tezin temel sorusu olan "Kemalist dönemin öjeni politikalarında kadınlığın nasıl kurgulandığı?" sorusuna verilecek yanıt, pek çok özelliği bir arada barındırması nedeniyle uzundur. Şöyle ki, bu dönemde "ideal kadın" kurgulanışı bir tek Kemalist rejime özgü değildir. Ülke bazında tarihsel açıdan düşünüldüğünde ise, "ideal kadın" ataerkil mirasın devam ettiği süreçte vurgulandığı üzere çok da "yeni" değildir. Sonuçta ortaya çıkan" ideal kadın", rejimin değerlerini içselleştirmiş, doğurduğu tüm çocuklara bunlara uygun yetiştirebilecek kapasitede, spor açısından

mükellefiyetini yerine getiren, sağlıklı ve fit vücuda sahip, eğitimli, özel alanda ideal anne ve ideal eş, kamusal alanda görünür olmakla beraber, bunu sınırlar içerisinde yapan, modern ama modernliği, dış görünüş itibari ile belirli sınırlar dâhilinde gerçekleştiren, zira batılılaşmanın ve modernleşmenin dış görünüşten ibaret olmadığı bilincine erişmiş olması beklenen, bunun yanı sıra toplumun ahlaki ve muhafazakâr yönleri ile başta dış görünüşü, tavırları, yaşamı ile uyum içinde olan, bu noktada batılılaşma ile muhafazakârlık arasında "dengeyi kurabilen" ve bu kaygılarla davranışlarının, yaşamının kısıtlanmasına ses çıkarmayan, itaatkâr kadındır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Adams, Mark B: **The Welborn Science Eugenics In Germany, France, Brazil, and Russia,** Oxford University Press, New York, 1990

Akalın, Besim Ömer: **Türk Çocuğunu Nasıl Yaşatmalı,** Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul, 1939

Akalın, Besim Ömer: **Kızlarımız İçin,** Ahmet İhsan Basımevi, İstanbul, 1935

Akalın, Besim Ömer: **Türk Çocuğunu Nasıl Yaşatmalıdır? 1,Sağlam çocuk, Öjenik, Öjenizm, Sağlam Irk,** Ahmet İhsan Basımevi, İstanbul, 1939

Akalın, Besim Ömer: **Türk Çocuğu Yaşamalıdır Küçük Çocuklara Bakım ve Sosyal Yadım,** Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul, 1936

Akalın, Besim Ömer: **Türk Çocuğu Yaşamalıdır Sağlık ve Sosyal Yardım,** Ahmed İhsan Basımevi, İstanbul 1936

Akın, Yiğit: **Gürbüz ve Yavuz Evlatlar Erken Cumhuriyet Döneminde Beden Terbiyesi ve Spor,** İletişim Yayınları, İstanbul 2004

Allen, Ann Taylor: **Feminism and Motherhood in Western Europe, 1890- 1970 The Maternal Dilemma**, Palgrave Macmillan, New York 2005

Alantar, İhsan Hilmi: **Çocuk Büyütme Yolu Köylü Analara Armağan,** Kader Basımevi, İstanbul, 1942

Alantar, İhsan Hilmi : **Sağlam Okul Gençliği,** Maarif Matbaası, Ankara 1944

Ali, Necip: **Kadın Hukuku,** Hakimiyeti Milliye Matbaası, Ankara, 1931

Annelere Öğüt Yeni Doğan Çocuklara Nasıl Bakılır? Onuncu Mektup, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Merkez Neşriyat ve Propoganda Şubesi, sayı:19, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1940

Annelere Öğüt, Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu Merkez Neşriyatından sayı:2, Resimli Ay Matbaası, İstanbul 1940

Arık, Remzi Oğuz :**Köy Kadını,** Ankara, Ulusal Matbaa, 1943

Bock, Gisela: **Avrupa Tarihinde Kadınlar,** çev. Zehra Aksu Yılmazer, Literatür Yayınları, İstanbul, Kasım 2004

Berkes, Niyazi: **Batıcılık, Ulusçuluk ve Toplumsal Devrimler,** Kaynak Yayınları, Ağustos 2002

Behar, Büşra Ersanlı: **İktidar ve Tarih Türkiye'de "Resmi Tarih Tezi"nin Oluşumu (1929-1937),** Afa Yayınları, Eylül 1992

Belge, Murat: **Genesis: Büyük Ulusal Anlatı ve Türklerin Kökeni,**İletişim Yayınları, İstanbul, 2008

Çambel, Perihan **Ögenik(Eugenics) Hakkında Düşünceler**, Kader Basımevi, İstanbul, 1946

Davis, Nira Yuval :**Cinsiyet ve Millet,** çev. Ayşin Bektaş, İletişim Yayınları, İstanbul, 2010

Durakbaşa, Ayşe: **Halide Edip Türk Modernleşmesi ve Feminizm,** İletişim Yayınları, İstanbul 2009

Faik, Behaddin: **Yeni Hıfzıssıhha,** İstanbul Devlet Matbaası, 1932

Galip Reşit: **Çocuk Bakımı Öğütleri,** Devlet Matbaası, İstanbul, 1929

Halim, İffet **Yeni Türkiye'de Kadın,** Ankara, 1933

Hofsteder, Richard: **Social Darwinism In American Thought,** The Beacon Press, Boston, 1955

Hobsbawm, Eric J.:**Sermaye Çağı 1848-1875,** çev. Bahadır Sina Şener, Dost Kitabevi, Ankara, Aralık 2005

Hobsbawm, Eric J: **İmparatorluk Çağı 1875-1914**, çev. Vedat Aslan, Dost Kitabevi, Ankara, Haziran 1999

İdil, Kamil: **Cinsiyet Hıfzısıhhası ve Öğretimindeki Önem,** Zarafet Basımevi, İstanbul, 1941

Kamil, Mehmet: **Tahşiyeli Türk Kanunu Medenisi,**Cihan Kitaphanesi, İstanbul, 1940

Kater, Michael H.: **Hitler Youth,** Harvard University Pres,2004

Kevles, Daniel J.: **In The Name Of Eugenics Genetics and the Uses of Human Heredity,** Harvard Universiy Press, 1995

Keyder, Çağlar: **Türkiye'de Devlet ve Sınıflar,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2007

Kühl, Stefan :**The Nazi Connection Eugenics, American Racism, and German National Socialism,**Oxford University Press, 2002

Kline, Wendy: **Building a Beter Race: Gender, Sexuality and Eugenics from the Turn of the Century to The Baby Boom,** University of California Press2001

Maksudyan, Nazan: **Türklüğü Ölçmek Bilimkurgusal Antropoloji ve Türk Milliyetçiliğinin Irkçı Çehresi 1925-1939,**Metis Yayınları, Eylül 2007

Mazower Mark: **Karanlık Kıta Avrupa'nın 20. Yüzyılı,** çev. Mehmet Moralı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, Kasım 2008

Mouton, Michelle: **From Nurturing The Nation To The Purifiying The Volk Weimar and Nazi Family Policy 1918- 1945,** Cambridge University Press 2002

Millet, Kate: **Cinsel Politika,** çev. Seçkin Selvi, Payel Yayınevi, İstanbul, 1987

Oksal, Feliha Sedat: **Genç Kız Yetişirken,** Marifet Basımevi, İstanbul, 1940

Oran, Baskın: **Atatürk Milliyetçiliği Resmi İdeoloji Dışı Bir İnceleme,** Bilgi Yayınevi, Nisan 1993

Ordover, Nancy: **American Eugenics: Race, Queer Anatomy, and the Science Of Nationalism,** University of Minesota Press, 2003

Öztan, Güven Gürkan: **Türkiye'de Çocukluğun Politik İnşası,** yayınlanmamış doktora tezi, İstanbul, 2009

Rahmi, Mustafa, Münir Hayri: **İlk Mekteplerde Ruhi Tetkikler,** y.y

[Korok], Remzi, Daniş: **Genç Kızlarla Gizli Konuşmalar,**İstanbul, 1936

[Korok], Remzi Daniş: **Erkek ve Kadında Cinsi İktidarsızlık ve Gençlik Tereddisinde Ailenin Hataları,** İstnabul, Bozkurt Basımevi, 1936

[Korok], Remzi, Daniş: **Genç Evli Kadınlarla Gizli Konuşmalar,** İstanbul 1936

Reşit, Mustafa: **Türk Kanunu Medenisi Şerhi İkinci Kitap Aile Hukuku,** Ekspres Matbaası, İstanbul, 1931

Suat, Efzayiş: **Türk Kadını Müsbet- Menfi,** Milliyet Matbaası, İstanbul, 1932

Şakar, Akif Şakir :**Malul Çocuklarda Beden Terbiyesi,** Ülkü Basımevi, İstanbul, 1940

Şermsi, Mahmut: **Harbin Istifai Tesirleri ve Zabitlerimizin Neslimizin Islahındaki Ehemmiyetleri,** İstanbul Askeri Matbaa, 1933

Şemsi, Mahmut: **Terbiyenin Biyolojik Temelleri,** Çankırı Matbaası, Ankara, 1934

Şimşek, Sefa: **Halkevleri 1932-1951,** Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002

The Turkish Women In History, İç İşleri Bakanlığı Yayınevi Ankara, 1937

Tokgöz, Server Kamil: **Öjenism Irk Islahı,** Merkez Hıfzısıhha Müessesesi Neşriyatından No.10, Ankara, Sümer Basımevi, 1938

Tokgöz, Server Kamil: **Okul Sağlık Bilgisi,** Ankara Hapishane Matbaası, 1938

Umumi Hıfzıssıhha Kanunu, T.C Üçüncü Mıntıka Etibba Odası Neşriyatından, Kader Matbaası, sayı 3, İstanbul, 1930

Uzman, Mahzar Osman: "Öjenik", **CHP Konferansları Serisi,** Kitap 2, Ankara 1939

Üstel, Füsun: **Makbul Vatandaş Peşinde II. Meşrutiyet'ten Bugüne Vatandaşlık Eğitimi,** İletişim Yayınları, İstanbul, 2004

Veldet, Hıfzı :**Evlenme ve Boşanma**, CHP Konferanslar Ser**isi** Seri 1, Kitap 4, Ankara Halkevi, 1938

Weindling, Paul : **Health, Race and German Politics Between National Unification and Nazism 1870-1945,** Cambridge University Press,1993

Yalım, Zeki Ragıp: **Spor- Sağlık- Kültür,** Cumhuriyet Halk Partisi Yayını, Konferanslar seri:1, Kitap:8, Ankara Halkevi, 1938

Yılıdz, Ahmet: **Ulus Devletin Bunalımı: Türkiye'de Federalizm ve Kürt Meselesi,** Etkileşim Yayınları, İstanbul, Kasım, 2010

Yıldız Ahmet:, **"Ne Mutlu Türküm Diyebilene" Türk Ulusal Kimliği'nin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938),** İletişim Yayınları, İstanbul, 2004

Zihnioğlu, Yaprak: **Kadınsız İnkılap Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği,** Metis Yayınları, İstanbul, Ekim 2003

Makaleler

3530 sayılı kanunun 4 üncü ve nizannamesinin 9 uncu yazılı olan beden terbiyesi ve spor mükellefiyeti hakkında kararname, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

3530 Sayılı Kanunun Tatbik Şeklini Mübeyyin Beden Terbiyesi Nizannamesinin Tatbik Suretine Ait İzahname, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

3-4-1940 Tarihli Kararname ve Başvekaletin Tebliği Üzerine Tespit Edilen(Program Esasları) **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941,

1939-1940 mevsimi Uludağ kayak Kursu Hakkında, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı, : **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

Abbas, Nüzhet: "Halkevleri ve Memleket Sporu I", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** haz.Suat Karaküçük, Ankara 1993

Acun, Niyazi: "Ana Ol",**Ana,** 28 Şubat 1939

Acun, Niyazi: "Prof Dr. Tevfik Remzi Türk Anası İçin Diyor ki:",**Ana,** sayı:15, 1Nisan 1939

Adasal, Rasim: "Beden ve Spor", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, Sayı 12, Birinci Kanun 1939

Alkan, Mehmet Ö.: "Resmi İdeolojinin Evrimi Üzerine Bir Deneme",**Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası-Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi** Ed. Mehmet Ö. Alkan,İstanbul: İletişim Yayınları, 2001

Alpman, Cemal: "Cumhuriyet Türkiyesinde Beden Terbiyesinin Değeri",**Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** yayına hazırlayan Suat Karaküçük, Ankara 1993

Adams, Mark B. : "Eugenics In Russia 1900- 1940", **The Welborn Science Eugenics In Germany, France, Brazil, and Russia,** edit. Mark B. Adams, Oxford University Press, New York, 1990

Alkaç, Neyyir :"Beden Terbiyesi Her Sınıf İnsan İçin Bir Zarurettir", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 33,1941

Ankaralı, "Ben Bu Ay Neler Gördüm?", **Ana,** sayı 17, cilt 2, Haziran 1939

"Annelik Sanatı",**Ana,** sayı:16, 1 Mayıs 1939

"Anne Olması Yaklaşan Kadın", **Türk Kadını,** cilt 1, sayı 1, Mart 1944

Apak, Rahmi: "Türk Sporunun Yeni Yükümleri", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri**, der. Suat Karaküçük, Ankara, 1993

Arai, Masami: "Jön Türk Dönemi Türk Milliyetçiliği" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası: Tanzimat ve Meşrutiyet'in Birikimi,** ed. Mehmet Ö. Alkan, Cilt I, İletişim yayınları, İstanbul, 2008

Asaf, Burhan :"Spor Telakkimiz", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** yayına hazırlayan Suat Karaküçük, Ankara 1993

Atademir, Günseli Asaf: "Türk Kadını beceriklidir.Evine ait her şeyi bilir, hatta kendi yapar. Fakat şu nasihatlarda ona yardım edebilir." **Türk Kadını,** cilt 1, sayı 11, Ocak 1944

Ataer, İclal: "Sağlam Çocuk Yetiştirelim", **Ev Kadın,** sayı 1, 23 Nisan 1945

Ataer, İclal: "Çocukları Sağlam Büyütmek İçin Nasıl Beslemeliyiz?", **Ev Kadın,** sayı 2, Mayıs 1945

[Sözen] Avni, Meliha :"Kadın ve Vazifesi", **Yeni Türk Mecmuası,** cilt 3, sayı 29, Kanunsani 1935

[Sözen] Avni, Meliha: "Dün ve Bugün Kadın", **Yeni Türk Mecmuası,** cilt 1, sayı 14, Birinci Teşrin 1933

Aydın, Suavi :"Cumhuriyet'in İdeolojik Şekillenmesinde Antropoloji'nin Rolü: Irkçı Paradigmanın Yükselişi ve Düşüşü", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm**, Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

Aytuna, Hasip :"Anneler ve Babalar Yetiştirmek", **Ana,** no:13, Şubat 1939

Baba, Nüzhet: "Türk Köylüsü ve Spor", ,der. Suat Karaküçük, **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** der. Suat Karaküçük, Ankara, 1993

Baba, Nüzhet: "Beden Terbiyesi ve Gençlik Meselesi İzcilik", , **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** der. Suat Karaküçük, Ankara, 1993

Baba, Nüzhet :"Halk evlerimizde Sporun Yeni Veçhesi", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** der. Suat Karaküçük, Ankara 1993

Baba, Nüzhet: " Kadınlar Hangi Sporları Yapmalı?", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 13, İkincikanun 1940

Baltacıoğlu, İsmail Hakkı: "Gençlik ve Spor", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** haz. Suat Karaküçük, Ankara 1993

Barret, Deborah, Charles Kruzman., "Globalizing Social Movement Theory: The Case Of Eugenics"**Theory and Society** ,vol.33, no.5, Ekim 2004, (Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/4144884,16.08.2010

Basit Yüzme ve Atlama Yerleri İnşası Hakkında, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

"Bastonla Jimnastik", **Ev Kadın,** sayı 5, Ağustos 1945

Baydar, Nasuhi: "Devlet ve Spor", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 1, İkinci kanun 1939

Beden Terbiyesi Kanunu, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

Beden Terbiyesi Kanunu Hükümlerinin Tatbiki İçin Hazırlanacak Sahalar ve Tesisler Hakkında, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

Beden Terbiyesi Kanunu Nizannamesinin Kabul ve Tatbik Mevkiine Konulması Münasebetiyle Başvekil Tavsiyeleri, madde 2, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

Beden Terbiyesi Teşkilatınca ve Müesseselerce Kurulacak Gençlik Kulüp ve Grupları Hakkında Talimatname 1 No.29, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

Berkand, Muazzez Tahsin: "Aile Bütçesi ve Kadın",**Ana,** 12. Kanun 1939

Berkand, Muazzez Tahsin :"Mürebbiye ve Çocuk",**Ana,** sayı:14, 28 Şubat 1939

Berktay, Fatmagül: "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Feminizm", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cumhuriyet'e Devreden Düşünce Mirası Tanzimat ve Meşruiyetin Birikmi,** der Tanıl Bora, Murat Gültekingil, cilt I, İstanbul, 2009

"Bir Numaralı Hemşire", **Türk Kadını,** Cilt 1, sayı:1, Mart 1944

Birol, Ali Esat: "Eugenik Tatbikatı", **Milli Türk Tıb Kurultayı,** İstanbul Kader Basımevi, 1938

Bulmer, Michael :"The Development of Francis Galton's Ideas on the Mechanism of Heredity"**Journal of The History of Biology 32,** Kluwer Academic Publishers, 1999

"Bunları Atmayınız", **Ana,** cilt 2 sayı:23, İlkteşrin 1939

Bora, Tanıl: "İnşa Döneminde Türk Milli Kimliği", **Toplum ve Bilim no. 71,** kış 1996

Cemal, Zehra: "Halkevinde Kış Sporları", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** der. Suat Karaküçük, Ankara 1993

Coşkun, Nusret Safa: "Kadınlarımız ve Spor" , **Spor Postası,** Sene 1, Sayı 56, 1934

Çağatay, Soner: "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde, Irk, Dil ve Etnisite", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik,** CiltIV, ed. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008

Dalsar, Fahri: "Çocuk Hayatında Devlet Rejiminin Tesirleri", **Uludağ Bursa Halkevi Dergisi,** sayı 16, Mayıs 1938

Darwin, L.: "The Future of Our Race: Heredity and Social Progress", **The Eugenics Review,** 16 Temmuz 1924

Darwin, Major Leonard: "Quality not Quantity" **The Eugenics Review,** 1917

De Grand, Alexander : "Women Under Italian Fascism"**The Historical Journal,** vol.19.,no.4, 1976, (Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/263824428.04.2009

Demiray, Cevdet "Türk Kadını ve Kırılan Esaret Zinciri", **Ana,** cilt 2, no:25-26, Şubat- Mart 1940

Dinçer, Cemil: "Beden Terbiyesi Mükellefiyetinin Sanayi Müesseselerimiz Üzerinde Tesirleri", **Beden Terbiyesi ve Spor,** sayı 30, 1941

Duman, Doğan: "1930'lar Türkiye'sinde Yerli Malı Kampanyaları ve Kadınlar, **Tarih ve Toplum,** cilt 40, sayı 240, Aralık 2003

Duru, Azize: "Ev Kadını İçin Faydalı Birkaç Öğüt", **Türk Kadını** sayı 3, Mayıs 1944

Duru, Azize: "Bugünün ev kadını, eski elbiselerinden faydalanarak ta çık, temiz giyinebilir" **Türk Kadını,** sayı:3, Mayıs 1944

Duru, Azize :"Ev Kadını İçin Faydalı Notlar"**Türk Kadını,** sayı 6, 15 Ağustos 1945

E, R.İ.: "Dünün ve Bugünün Kadın Tenasübü", **Ana,** sayı 17, cilt 2, Haziran 1939

Erkek ve Kadın Beden Terbiyesi Mükelleflerine Mahsus Kıyafet, Bayrak ve Filama Talimatnamesi, Fasıl I, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

"Eugenics, Socialism, Capitalism" *[Üyeler Toplantısı Toplantı Metni],* ***The Eugenics Rewiev*** t.y

Erem, Ali Rıza: "Atatürk İlinin:Türk Kadınına", **Yeni Türk Mecmuası,** cilt 3, sayı:28, Kanunevvel 1934

Erzin, Niyazi: "Sporda Yaş ve Cinsiyet", **Beden Terbiyesi ve Spor,**Alaeddin Kıral Basımevi Ankara, sayı 3, Mart 1939

Faith Wess, Sheila: "The Race Hygiene Movement In Germany 1904-1935" **The Welborn Science Eugenics In Germany, France, Brazil, and Russia,** edit. Mark B. Adams, Oxford University Press, New York, 1990

Fenik, Mümtaz Faik: "Spor ve Propoganda", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 7, Temmuz 1939

Freeden, Michael. : "Eugenics and Progressive Thought : A Study in Ideological Affinity", **The Historical Journal,** vol.22, No 3, (Çevrimiçi)http://www.jstor.org/stable/2638658, 16.08.2010

Galton, Francis: "Eugenics: It's Definition, Scope and Aims", **The American Journal of Sociology,** Vol.10, No.1, Temmuz 1904, Eylül 1979, (Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/2762125, 14.09.2010

Galton, Francis: "Studies In Eugencis", **The American Journal of Sociology,** vol.11, no.1 , Temmuz 1905, (çevrimiçi)http://www.jstor.org/stable/2762356,14.09.2010

Galton, Francis: "A Theory of Heredity", **The Journal of the Anthropological Institute of Great Britain and Ireland,** vol.5, 1876, (Çevrimiçi)http://www.jstor.org/stable/2840896, 14.09.2010

Gençlik Kulüpleri Atışa Hazırlık Muvakkat Talimatnamesi,, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

"Genç Kızlarımızın Gelinlik Elbiseleri", **Ev Kadın,** sayı 8, Kasım 1945

Göçek, Fatma Müge: "Osmanlı Devleti'nde Türk Milliyetçiliğinin Oluşumu: Sosyolojik Bir Yaklaşım", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik,** ed. Tanıl Bora, Cilt IV, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008,

Gökdağ, Cemal: "Mazideki Medeniyetler Halde Millet Örnekleri- Milletlerde Hazari Refah, Saadet ve Memleket Müdafaası- Bunun İçin Esas Temel",**Beden Terbiyesi ve Spor,** sayı 22, Alaeddin Kıral Basımevi Ankara, Birinci teşrin 1940

Gökışık, Zeki: "Gençlik- Spor ve Beden Terbiyesi", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 32,1939

Göktürk, Hüseyin Avni :"Evlenme Birliğinde Eşlerin Durumu", **CHP Konferanslar Serisi,** Kitap 4, 1939

Gönenç, Remzi: " Annelik ve Ödevi", **Ana,** 1 Şubat 1939, sayı:13

"Haftalık Zayıflama Rejimi", **Ev Kadın,** sayı 5, Ağustos 1945

Halim, Belkis: "Kadınlar Sulh Yolunda", **Şehir,** Mayıs 1933

Herbert, S.: Eugenics and Socialism"**The Eugenics Review,** 1910

Huber, Gerald:"İdeolojik Sapma ve Etik Koruma",**Bilim ve İktidar,** der. Federico Mayor, Augusto Forti, çev. Mehmet Küçük, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara, 2004

Huxley, Julian S.: " Eugenics and Society", **The Eugenics Rewiev,** sayı 28, 1936

Hüsamettin, Mübeccel: "Kızlarımız ve Beden Terbiyesi", **Spor Postası,** yıl 2, no:59, 25 Mayıs 1935

Irmak, Sadi: "Çiftçi ve İşçinin Bedeni Terbiye İhtiyacı", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 31 1941

İnsel, Ahmet: "Milliyetçilik ve Kalkınmacılık" **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik,** ed. Tanıl Bora, Cilt IV, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008,

Jandarma Genel Komutanlığı I.Ş 3.Ks'ın 19 Eylül 1940 tarihli ve 7096-17914 sayılı yazılar sureti, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

Jeynes, William H: "Race, Racism and Darwinism" **Education and Urban Society,** (Çevrimiçi)http://eus.sagepub.com/content/early/2010/06/16/0013124510380723 ,13.10.2010

[Gökay] Kerim, Fahrettin: "Milli Nüfus Siyasetimizde (Eugenique) Meselesinin Mahiyeti", **Ülkü,** Sayı5, Mayıs 1934

İ, K.: "Genç Kızlarımız ve Spor", **Spor Postası,** sene 1, sayı 37, 22 İlk Kanun 1934

"İşte Hareketlerini Hiç Beğenmediğiniz İki Genç Kızın Bir Günü", **Ana,** cilt:2 sayı:19

"Kadına Yakışan ve Yakışmayan Hareketler", **Ana,** cilt:2, sayı:37, Şubat 1941

Kanok, K.İ. " Kızlarımız ve Spor",**Spor Postası,** Sayı 64, 1935

Kaya, Şükrü: "3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunun Müzakere Zabıtları", **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli Nuri Tuna, Ankara, Aleaaddin Kıral Basımevi, 1941

Kevles, Daniel J.: Eugenis, the Genomes and Human Rights" **Medicine Studies,** 2009

Koçak, Orhan: "1920'lerden 1970'lere Kültür Politikaları", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm**, cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

Köktürk, Necdet: "Sporun Milletlerarası Rolü", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** haz.. Suat Karaküçük, Ankara 1993

Kunter, Halim Baki: "Türk Güreşçiliği", **Ülkü Dergisi 1933-1950 Seçilmiş Spor Makaleleri,** der. Suat Karaküçük, Ankara, 1993
Kutay, Cemal : "Yuvayı Dişi Kuş Yapar", **Ana,** sayı: 9, 15 Eylül 1938

Küçüka, Necib Ali: "Çocuk Düşürme", **Ülkü,** Cilt:7, sayı 37, Mart 1936

Leonard, Thomas C.:"Eugenics and Economics in the Progressive Era", **The Journal of Economic Perspectives,** vol.19, no.4, 2005, (Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/4134963, 16.08.2010

Lindsay, J.A: "Eugenics and the Doctrine of the Super- Man", **Eugenics Review,** 1916

Maarif Vekaleti Okulların Spor Yurdları Talimatnamesi, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, 1941

MacKenzie, Donald: "Eugenics in Britain",**Social Studies Of Science,** 1976, 6:499, (Çevrimiçi) http://sss.sagepub.com/content/6/3-4/499.citation, 04.01.2011

"Mayonuzu Kendiniz Yapın",**Ev Kadın,** sayı4, Temmuz 1945

Mükelleflerin 19 Mayıs 1941 Bayramında Yapacakları Jimnastik Hareketlerinin İzahı, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

Nadi, Doğan: "Kırkından Sonra Boksör", **Türk Spor,** sene 4, no 10-163, 1932

Nasır, Zeki : "Sıhhat ve İktisat", **Ülkü,** Cilt 2, Sayı 11, 1933

Nasır, Zeki: "Halk Sıhhati", **Ülkü,** Şubat 1933

Nizannamenin 11 inci maddesinin A bendine göre mükelleflerin mecburi beden terbiyesinin ana hatları, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

Nye, Robert A: "The Rise and Fall Of The Eugenics Enpire: Recent Perspectves on the Impact of Biomedical Thought in Modern Society"The Historical Journal, vol.36, no. 3, Eylül 1993, (çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/2639784, 28.09.2010

"Okurlarla Baş başa",**Ana,** sayı: 9, 15 Eylül 1938

Oruz, İffet Halim: "Ana Öğütleri",**Ana,** sayı:35 Birinci Kanun 1941

Önümüzdeki Cumhuriyet Bayramının Kutlaması Hakkında Düzenlemeler, **Beden Terbiyesi Mevzuatı,** der. Nafiz Ergeneli, Nuri Tuna, Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara 1941

Örs, Türkan:"Analık Nedir?", **Ana,** no:13, Şubat 1939

Özdemir, Bahri H. : "Spordan Maksat - Gaye", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 2, 1939

Öztan, Güven Gürkan: "Türk Milliyetçiliğinde Taşra Fetişizmi ve Toplumsal Cinsiyet" **Doğu- Batı,** no: 38, Ağustos- Eylül- Ekim 2006

Öztan, Güven Gürkan: "Türkiye'de Öjeni Düşüncesi ve Kadın", **Toplum ve Bilim,** Sayı:105, 2006

Öztan, Güven Gürkan: "1930'ların Türkiye' sinde Milli İktisat Düşüncesi ve Kadın Algısı", **Eğitim- Bilim- Toplum,** sayı:12, cilt:3, Güz 2005

Özverim, Hulusi "Hıfzıssıhha Bakımından Beden Terbiyesi ve Spor", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Aleaaddin Kıral Basımevi, Ankara sayı 13,1939

Paul Diane B., Hamish G. Spencer, "The Hidden Science of Eugenics"**Nature,** 23 Mart 1995

Peltek, Oğuz: "Türk Kadını ve Sosyal Yardım", **Türk Kadını,** sayı:4, Haziran 194

Pilgrim, David: "The Eugenic Legacy in Psychology and Psychiatry". **International Journal of Pschiatry,** (Çevrimiçi)http://isp.sagepub.com/content/54/3/272 16.08.2010

Popenoe, Paul : "Education and Eugenics", Journal of Educational Sociology, vol.8, no.8 Education and Family, Nisan 1935, (Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/2960700, 16.08.2010

Pura, Fuat: "Kadınlar İçin Günlük Jimnastik", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı:2, Şubat 1939

[Kazancıgil] Remzi, Tevfik: "İçtimai Tıp ve Eugenik",**Klinik,** 1/1, 1933

Rupp, Leila J. :"Mother Of The Volk: The Image Of Women In Nazi Ideology", **Signs,**Vol.3, No.2, Kış 1977, (Çevrimiçi) http://www.jstor.org/stable/3173289, 13.01.2010

Rüştü, Necdet: "Sporcu Marşı", ",**Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 4, Nisan 1939

Saktanber, Ayşe: " Kemalist Kadın Hakları Söylemi", ", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm,** der Ahmet İnsel, cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009

Saver, Hamdi: "Mekteb görüşü ile spor", **Beden Terbiyesi ve Spor,**Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 6, Haziran 1939

Savulescu, Julian: "Behavioural Genetics: Why Eugenic Selection Is Preferable to Enhancement"**Journal of Applied Philosopy,** vol.23, no.2 2206

Schneider, William H.:"The Eugenics Movement In France 1890-1914" **The Welborn Science Eugenics In Germany, France, Brazil, and Russia,** edit. Mark B. Adams, Oxford University Press, New York, 1990

Sezer, Muzaffer: "Aile Hayatında İdeal Kadın", **Ana,** sayı:12, 12 Kanun 1939

Sezer, Muzaffer: "Erkek Gözüyle Kadın", **Ana,** no:13, Şubat 1939

"Sinema", **Türk Spor,** sene 4, No 8-163, 19 Teşrinisani 1932

"Sinema", **Türk Spor,** sene 4, no.9- 164, 26 Teşrinisani 1932

Sirman, Nükhet :"Kadınların Milliyeti", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik,** ed.Tanıl Bora, cilt IV, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008

Sporcu Güzel Keriman Halis İzmirdeki Futbol Maçından Sonra Diyor ki:", **Türk Spor,** sene 4, no 10-163, 1932

Stepan, Nancy Leys: " Eugenics In Brazil 1917- 1940", **The Welborn Science Eugenics In Germany, France, Brazil, and Russia,** edit. Mark B. Adams, Oxford University Press, New York, 1990

Su, Mükerrem Kamil: "Ana Olmak Sanatı", **Ana,** cilt 2, no:34, İkinciteşrin 1940

Şakir, Rebia: "Türk Kadını ve Atatürk", **Ana,** sayı:12, 12. Kanun 1939

Şakir, Rebia: "Gönüllü Hatsa Bakıcılıar", **Ana,** sayı:42, Temmuz 1941

Şenozan, Ekrem: "Yarın'ın Aydın Annesi: Türk Kızı", **Türk Kadını,** cilt 2, sayı:12, 15 Nisan 1945

Taluy, Nihal Yalaza : "Genç Kızlara Birkaç Söz", **Türk Kadını,** cilt 2, sayı 12, 15 Nisan 1945

Taylan, Jale: "Kızların Yaş Tekamülüne Göre Beden Terbiyesi'nin Metodik Tertibi", **Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı:28, 1941

Taylan, Jale: "Kayak, Kadın Sporu Olarak"...**Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 16, Nisan 1940

"Tenise Hazırlık", **Ev Kadın,** sayı 3, Haziran 1945

Thomson, Arthur J: "The Second Galton Lecture, Eugenics and War",**The Eugenics Rewiev,** 16 Şubat 1915

Tiner, Şükrü Hazım: "Eugenik Bahsine Umumi Bir Bakış", **Yedinci Milli Türk Tıb Kurultayı,** İstanbul Kader Basımevi, Ankara 1938

Toker, Tarhan: "Çocuk Yetiştirmek Ödevliliği", **Türk Kadını,** cilt 2, sayı:4, 15 Haziran 1945

Tunakan, Hüseyin Kenan: "Mektep ve Mekteplide Tahlili Ruhi",**Poliklinik Aylık Tıb Mecmuası,** sayı 83, Mayıs 1940

Uzman, Mahzar Osman: "Akıl Hastalıkları", **CHP Konferansları Serisi,** Kitap 24,1941

Ünder, Hasan: "Türkiye'de Sosyal Darwinizm Düşüncesi"**Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Milliyetçilik,** ed. Tanıl Bora, Cilt IV, İletişim Yayınları, İstanbul, 2008

Ünder, Hasan: "Atatürk İmgesinin Siyasal Yaşamdaki Rolü", **Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Kemalizm,** Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002

Yaman, Kadri: "Aktif Yurddaş",**Beden Terbiyesi ve Spor,** Alaeddin Kıral Basımevi, Ankara, sayı 14, Şubat 1940, İkinci yıl

"Vücut Güzelliği İçin Yen Bir Cimnastik Sistemi: Halatla Beden Hareketleri", **Türk Kadını,** sayı 7, Eylül 1944

Yaman, Kadri: "Memleket Müdafaası ve Rejim Bakımından Gençlik ve Spor", **Beden Terbiyesi ve Spor,** sayı 10, Aleaddin Kıral Bazımevi, Ankara,, birinci teşrin 1939

Yerasimos, Stefanos: "Tek Parti Dönemi" **Geçiş Sürecinde Türkiye,** der. Cemil Schick, Ertuğrul Ahmet Tonak, İstanbul Belge Yayınları, 1990

Yücelt, Nazım: "Ana, Baba ve Çocuk", **Uludağ Bursa Halkevi Dergisi,** sayı 3, 1935